

GİRNE AMERİKAN ÜNİVERSİTESİ

Sosyal ve Fen Bilimleri Enstitüsü

**KUŞAKLAR ARASI TOPLUMSAL DEĞER
FARKLILAŞMASININ İLETİŞİM ENGELİ OLARAK
YANSIMASI (KKTC ÖRNEĞİ)**

Doktora Tezi

Hazırlayan:

MÜKERREM YILMAZ

Tez Danışmanı:

DOÇ. DR. NERİMAN SAYGILI

GİRNE

OCAK, 2020

GİRNE AMERİKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Bu proje: İletişim ve medya yönetimi anabilim dalında Jüri tarafından Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Başkan : Prof. Dr. Tülin Bodamyalı

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Neriman Saygılı

Üye: Doç. Dr. Tutku Akter

Üye: Doç. Dr. M.Nesip Ögün

Üye: Yrd. Doç. Dr. Muharrem Özdemir

İmzalar:

123003003 numaralı öğrenci Mükerrrem Yılmaz tarafından hazırlanan Kuşaklar Arası Toplumsal Değer Farkılaşmasının İletişim Engeli Olarak Yansıması (KKTC örneği) başlıklı doktora tezi, Girne Amerikan Üniversitesi, Sosyal ve Fen Bilimleri Enstitüsü doktora tezi yazım kurallarına uygundur.

Prof. Dr. Barış N. Aytançoğlu
Müdür
Sosyal ve Fen Bilimleri Enstitüsü

ÖZET

KUŞAKLAR ARASI TOPLUMSAL DEĞER FARKLILAŞMASININ İLETİŞİM ENGELİ OLARAK YANSIMASI (KKTC ÖRNEĞİ)

Mükerrem Yılmaz,

Doktora Tezi, 2020

Danışman: Doç. Dr. Neriman SAYGILI

İletişim teknolojilerinde baş döndürücü seviyedeki gelişmelere koşut olarak hızlanan küreselleşme sürecinin toplumsal düzlemde sosyokültürel değişime ve aile yapısının doğasına ve niteliklerine etkisiyle oluşan sosyal değerlerdeki yozlaşma ve değişimin kuşakların tutum ve davranışlarına, eylem ve söylemlerine ve iletişim biçimlerine yansıdığı görülür. Bu yansımalar sonucunda; kuşaklar arasındaki ilişkilerde, etkileşim ve iletişimde yetersizlikler, kesintiler, kopukluklar ve anlaşılama gibi olumsuzluklar etkin olmaya başlar, bu durum da sosyal çatışmalara yol açar ve nesiller arasında sağlıklı iletişimi hemen hemen imkânsız kılar.

Bu araştırma ile; kuşaklar arasında zaman içerisinde gerçekleşen değer yargılarındaki ayrışmalar ve değişimlerin hangi boyutta yaşandığını ve var olduğunu, bu değişimlerin kişiler arası iletişime bir iletişim bozukluğu olarak yansıyor yansımadığını ve bunun neticesinde yaşanan sosyal çatışmalar ve iletişim engellerinin toplumsal yaşamda nasıl ve hangi düzeyde gerçekleştiğinin ya da gerçekleşmediğinin tespiti amaçlanmıştır. Bu maksatla, KKTC örneğinde kullanılmak üzere anket hazırlanmış ve saha uygulaması yapılarak elde edilen veriler analiz edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre: Genç ve yaşlı nesil katılımcıların, toplumsal değerler üzerinden iletişim kurmada engellerle karşılaştıkları, bu nedenle de, bu iki kuşak arasında çatışma yaşandığı bulgulanmıştır. Aynı şekilde, genç ve yaşlı kuşakların aralarında etkin bir iletişim kurmada toplumsal değer değişimlerinin orta düzeyde engellik vasfı taşıdıkları görülmüştür. Bunun yanında, hem genç nesiller hem de yaşlı nesiller içerisinde, kadınlara göre erkeklerin daha fazla iletişimsizlik, çatışma ve iletişimlerinde engellerle karşılaştıkları ortaya konmuştur.

Elde edilen verilerde; hem genç hem de yaşlı nesillerin toplumsal değerlerdeki değişimler nedeniyle iletişimde yaşadıkları engellerin ve aile içi çatışmaların ebeveynlerin doğum yerlerinden (KKTC ve T.C.) kaynaklı bir farklılaşma göstermedikleri bulgulanmıştır. Yine, aynı şekilde, araştırma bulgularında, genç ve yaşlı nesil katılımcıların ikamet ettikleri bölgelere göre de farklılaşması gözlenmemiştir.

Anahtar Sözcükler:Toplumsal Değerler, Toplumsal Değişim, Kuşaklararası Çatışma, İletişim Engelleri

ABSTRACT

REFLECTION OF INTERGENERATIONAL SOCIAL VALUE DIFFERENTIATION AS A COMMUNICATION BARRIER (TRNC CASE)

Mükerrem Yılmaz,

Ph.D. Dissertation, 2020

Supervisor: Assoc.Prof. Dr. Neriman SAYGILI

It is seen that the globalization process which accelerates parallel to the dizzying developments in communication technologies reflects on socio-cultural change and the nature and qualities of family structure. As a result of these reflections; negativities such as inefficiencies, interruptions, disruptions and incomprehensibility in relations, interactions and communication between generations begin to be effective, which leads to social conflicts and makes healthy communication between generations almost impossible.

With this research; it was aimed to determine the extent to which divisions and changes in value judgments that occur between generations are experienced and existed, whether these changes are reflected in interpersonal communication as a communication disorder, and how and in what level the social conflicts and communication barriers are realized in social life. For this purpose, a questionnaire was prepared to be used in the TRNC sample and the data obtained by field application were analyzed.

According to the findings of the research: It was found that young and old generation participants faced obstacles in communicating over social values and therefore, there was a conflict between these two generations. Likewise, it is seen that social value changes have moderate disability characteristics in establishing effective communication between young and old generations. In addition, both young generations and older generations have shown that men are more confronted with lack of communication, conflict and barriers than women.

In the data obtained; It has been found that the barriers and communication in the family due to changes in social values of both young and old generations do not show any difference from the place of birth of the parents (TRNC and TC). Again, in

the research findings, it was not observed that young and old generation participants differed according to the regions where they reside.

Keywords: Social Values, Social Change, Intergenerational Conflict, Communication Barriers

TEŞEKKÜR

İletişim bilimine yüksek lisanla ilk adım attığım günden bugüne değin bu alanda yapmış olduğum çalışmalarda ve son olarak ta doktora tezinin oluşumunda sınırsız desteğini her daim yanımda hissettiğim, bilgi birikimi ve tecrübesi ile her aşamada beni yalnız bırakmayan tez danışmanım çok değerli hocam Doç. Dr. Neriman Saygılı'ya, yine bu öğrenimim süresince hem iletişim alanında yetişmeme hem de tezin gelişmesine katkıları nedeniyle Prof. Dr. Tülin Bodamyalı'ya ve Doç.Dr. Tutku Akter'e, çalışmalarım esnasından her zaman yakın temasta olduğum değerli meslektaşlarım Doç.Dr. M. Nesip Öğün ve Yrd.Doç.Dr. Muharrem Özdemir'e, öğrenim öncesi ve devamında her zaman yakın desteğini gördüğüm yönetim kadrosundan değerli dostum Doç. Dr. Asım Vehbi'ye ve Kurucu Rektör Serhat Akpınar'a ve zorlu meslek yaşamım süresince ve doktora çalışmalarım esnasında hoşgörüsüyle, sonsuz fedakârlığıyla ve candan desteğiyle her zaman yanımda hissettiğim sevgili eşim Nurgül Yılmaz olmak üzere verdikleri moral, destek, bilgi ve birikimlerini benimle paylaşarak sağladıkları katkılardan dolayı herkese en içten şükran duygularımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR SAYFASI.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
1.BÖLÜM. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	8
1.2. Amaç.....	8
1.2.1. Hipotezler.....	9
1.2.2. Varsayımlar.....	10
1.2.3 Sınırlılıklar.....	10
1.2.4. Tanımlar.....	10
1.3. Çalışmanın Önemi.....	12
2.BÖLÜM. SOSYALLEŞME İLE TOPLUMSAL DEĞERLERİN KAZANILMASI, ULUSAL VE KÜRESEL BOYUTTA KÜLTÜREL DEĞİŞİMİN KUŞAKLARA ETKİSİ, İLETİŞİME YANSIMASI VE KUŞAKLAR ARASI ÇATIŞMA.....	14
2.1. İletişimin Sosyal Yaşamdaki Yeri ve Önemi.....	14
2.2. Aile, Toplum ve Toplumsal Değerler.....	17
2.2.1. Aile, aile sosyolojisi ve sosyalleşme.....	17
2.2.2. Değer ve toplumsal değerler.....	23
2.2.3. Kimlik ve kişilik özellikleri.....	40
2.2.4. Toplumsallaşma.....	61
2.2.5. Kültür, popüler kültür ve kültürleşme.....	69
2.3. Türk Toplumunun Demografik Yapısı ve Günümüz Özellikleri.....	81
2.3.1. Aile yapısı, toplumsal (sosyal) yapı ve kırsal yapı.....	81
2.3.2. Sosyal yapıdaki din ve ahlak anlayışı.....	85
2.3.3. Gelenek ve görenekler.....	89
2.3.4. Değerler eğitimi ve kuşaklara aktarımı.....	94

2.4. Toplumsal Yapıların Oluşumunda İç ve Dış Etkenler ve İletişime Etkileri.....	100
2.4.1. Küreselleşme.....	100
2.4.2. Bilim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin toplumsal etkileri.....	105
2.4.3. Kitle iletişim araçları ve toplumsal etkileri.....	109
2.4.4. Kültürlerarası iletişim.....	116
2.5. Küreselleşme Sürecinde Sosyokültürel Değişim ve Kültür Endüstrisinin İşleyiş Biçimi ve İletişime Yansımaları.....	118
2.5.1. Sosyokültürel değişim, kitle kültürü ve kültür endüstrisi.....	118
2.5.2. Kuşaklar ve kuşakların nitelikleri.....	128
2.5.3. Çatışma ve değer çatışması.....	137
2.5.4. Kuşaklar arası iletişim çatışmaları ve çatışma nedenleri.....	141
2.5.5. Ailede ve toplumda değişim ve iletişime yansımaları.....	151
2.5.5.1. Modernleşme, çağdaşlaşma ve batılılaşma.....	157
2.5.5.2. Kentleşme ve yabancılaşma.....	161
2.6. İletişim, İletişim Engelleri ve Topluma Yansıması.....	165
2.6.1. İletişim kavramı ve iletişimi etkileyen faktörler.....	165
2.6.2. Ailede ve sosyal hayatta iletişim.....	173
2.6.3. İletişim engelleri ve topluma yansıması.....	178
3. BÖLÜM. YÖNTEM.....	189
3.1. Araştırma Modeli.....	189
3.2. Örneklem Yöntemi.....	189
3.3. Verilerin Toplanması.....	191
3.4. Analiz Yöntemi.....	193
4.KUŞAKLAR ARASINDAKİ TOPLUMSAL DEĞER FARKLILAŞMASININ İLETİŞİM ENGELİ OLARAK YANSIMASINA YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI ANALİZİ, BULGU VE YORUMLARI.....	194
4.1. Çalışmanın Sosyo-Demografik Bulguları.....	194
4.1.1. Genç nesil katılımcıların sosyo-demografik bulguları.....	194
4.1.2. Yaşlı nesil sosyo-demografik bulguları.....	196

4.2. Araştırmada Veri Toplamak için Geliştirilen Anketlerin Açıklayıcı Faktör Analizi Neticeleri.....	198
4.3. Genç ve Yaşlı Nesil Anketlerinin Güvenirlilik Analizi Neticesi.....	199
4.4. Çalışmanın Ortalama Analizleri.....	199
4.5. Genç ve Yaşlı Nesil İletişim Engelleri Anketlerinin Normallik Testi.....	200
4.6. Çalışmanın Anlamlı Fark Analizleri.....	201
4.6.1. Genç ve yaşlı nesil katılımcıların cinsiyetlerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular.....	202
4.6.2. Genç ve yaşlı nesil katılımcıların yaşlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular.....	204
4.6.3. Genç nesil katılımcıların meşguliyetlerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular.....	205
4.6.4. Genç ve yaşlı nesil katılımcıların öğrenim durumlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular.....	206
4.6.5. Genç ve yaşlı nesil katılımcılarının anne doğum yerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular.....	208
4.6.6. Genç ve yaşlı nesil katılımcılarının baba doğum yerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular.....	210
4.6.7. Genç nesil katılımcılarının anne eğitim durumlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular.....	211
4.6.8. Genç nesil katılımcılarının baba eğitim durumlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular.....	213
4.6.9. Genç ve yaşlı nesil katılımcılarının ikamet bölgelerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular.....	214
4.6.10. Yaşlı nesil katılımcılarının çocuk sahibi olma değişkenine göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular.....	216
4.7. Çalışmanın Betimsel Analizleri.....	217
4.8. Bulgu ve Yorumlar.....	219
5. BÖLÜM. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	225
5.1. Sonuç.....	225
5.2. Öneriler.....	228
KAYNAKÇA.....	229
EKLER.....	256

EK 1. 15-25 YAŞ GRUBU ANKET FORMU.....	256
EK 2. 45 VE ÜZERİ YAŞ GRUBU ANKET FORMU.....	260

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Genç nesil sosyo-demografik bulguları.....	194
Tablo 2. Yaşlı nesil sosyo-demografik değişkenlerine ilişkin bulgular	196
Tablo 3. 45 yaş üzeri nesle yönelik KMO ve Bartlett's testi	198
Tablo 4. Genç nesle yönelik KMO ve Bartlett's Testi	198
Tablo 5. Cronbach Alpha katsayısı aralıkları ve güvenirlik düzeyi açıklamaları	199
Tablo 6. Genç nesil iletişim engelleri ölçeği	199
Tablo 7. Yaşlı nesil iletişim engelleri ölçeği	199
Tablo 8. Genç nesil iletişim engelleri alt boyutlarının ortalama analizi	199
Tablo 9. Yaşlı nesil iletişim engelleri alt boyutlarının ortalama analizi	200
Tablo 10. Genç nesil iletişim engelleri normallik testi	201
Tablo 11. Yaşlı nesil iletişim engelleri normallik testi	201
Tablo 12. Değişkenlere göre anlamlı fark analizleri	202
Tablo 13. Genç Nesil katılımcıların cinsiyetlerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları	202
Tablo 14. Yaşlı nesil katılımcıların cinsiyetlerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları	203
Tablo 15. Genç nesil katılımcıların yaşlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları	204
Tablo 16. Yaşlı nesil katılımcıların yaşlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları	205
Tablo 17. Genç nesil katılımcıların meşguliyetlerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları	206
Tablo 18. Genç nesil katılımcıların öğrenim durumlarına göre iletişim kurma	

engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları	206
Tablo 19. Yaşlı nesil katılımcıların öğrenim durumlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları	207
Tablo 20. Genç nesil katılımcıların anne doğum yerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları	208
Tablo 21. Yaşlı nesil katılımcıların anne doğum yerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları	209
Tablo 22. Genç nesil katılımcıların baba doğum yerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları	210
Tablo 23. Yaşlı nesil katılımcıların baba doğum yerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları	211
Tablo 24. Genç nesil katılımcıların anne eğitim durumlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları	211
Tablo 25. Genç nesil katılımcıların baba eğitim durumlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları	213
Tablo 26. Genç nesil katılımcıların ikamet bölgelerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları	214
Tablo 27. Yaşlı nesil katılımcıların ikamet bölgelerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları	215
Tablo 28. Genç nesil katılımcıların çocuk sahibi olma değişkeni göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları	216
Tablo 29. Genç nesil iletişim engelleri betimsel analiz neticesi	217
Tablo 30. Yaşlı nesil iletişim engelleri betimsel analiz neticesi	218
Tablo 31. Genç ve yaşlı neslin iletişim engelleri bakımından mukayesesi ...	218

1.BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanoğlu sosyal bir canlı olarak hayatını idame ettirebilmesi için bulunduğu çevre ve ortamla farkında olarak ya da olmadan devamlı etkileşim ve işbirliğine girerek iletişim tesis etme gereksiniminde olmuştur. Bu iletişim ihtiyacı, biyolojik bir canlı olan insanı toplumsal bir varlık olma özelliğine dönüştüren bir faktör olmuştur (Küçük, 2012). Bireyin kendisini ve dış dünyasını tanıma ve anlamlandırmaya başladığı anda, ilk eylemi kişiler arası olan ilişkilere dir. Bu ilişki ve iletişim; bireyin dış çevresi ile etkileşimi neticesinde yeni bir şeyler öğrenmesinde ona yardımcı olmakta; özellikle inançların, tavır ve hareketlerin, sosyal değerlerin şekillenmesinde ve kuşaklar arası aktarımında önemli bir rol üstlenmektedir (Çalışır, 2017). Bu yönüyle kişiler arası iletişim; toplumsal mirasın gelecek nesillere anlatımı, iletimi ve yaygınlaştırılması için aracı olma işlevini üstlenmiş olur.

Etkili bir iletişim sürecinde aykırılıklar ve benzeşimler bulunmaktadır. Bu durum, bireylerin iletişimi kurma anının koşulları yanında, tavır ve davranışların türemesinde temel etken olan sosyokültürel değerlerinin geçmişiyle de bağlantılıdır. Bu değerler üzerinden bireyler arasında benzeşimler attıkça uyum da artmaktadır. Ayrışmalar arttıkça da iletişim kopukluğu ve çatışmalar artmaktadır (Kılıç, 2018). Bu nedenle, sosyokültürel nitelikler, etkili iletişimin kurulmasında belirleyici bir rol üstlenir. Bunun yanında, sosyokültürel çevreden kaynaklanmış olan iletişim sorunları daha bozucu ve kalıcı bir iletişim engellerine dönüşebilir.

İletişim, hem kişisel hem de toplumsal düzeyde sosyokültürel bir ortamda gerçekleşen bir olaydır (Kaya, 2011). Toplumsal etkileşim süreci olarak tanımlanan iletişim (Çalapkulu, 2017), insanların kendilerine has nitelikle toplumsallaşma işlevinin bir göstergesidir (Güney, 2017). Kısacası, iletişim olgusunu; basit bir mesaj değişiminden çok, toplumsal özellikli bir etkileşimi, aktarımı ve paylaşımı kapsadığını ifade edebiliriz (Benek, 2008). Bu nedenle, bireyler; toplumsallaşma sürecinde o toplumun sosyal yapısına özgü değerleri, tutum ve davranışları öğrenip benimserler ve bunları gelecek kuşaklara ulaştırmak için de iletişimi etkin bir şekilde kullanırlar.

Her bir birey, iletişime, ait olduğu toplumun taşıdığı sosyokültürel değerlerinin bir unsuru olarak iştirak eder (Kartarı, 2001). Kültürel değerler, birey hayatını tümüyle etkilediği için kişiler arası iletişimi de aynı ölçüde etkisi altına almaktadır. Bireyler arası ilişkilerde sosyokültürel değerler üzerinden karmaşanın yaşanır olması bir olgudur. Bu durumun, bireyler arası iletişimin kurulma şekline menfi yönde tesirleri olabilmektedir (Gürüz ve Eğinli, 2012). Bu nedenle, iletişim, sosyokültürel yaşamın merkezinde yer alır ve tüm toplumsal olgu ve süreçlerden direkt olarak etkilenir (Yıldız, 2005). Bununla birlikte, sosyokültürel farklılıklar bölgelere, kırsal veya kentsel yaşam yerlerine göre değişim göstermekte ve bunun neticesi gündelik iletişime de etki etmektedir.

Toplumların yaşam biçiminin temeli olan kültür ve onunla bağlantılı toplumsal değerlerin ilk ve en belirgin olarak ortaya çıktığı yer şüphesiz aile kurumudur (Gökçe, 2007). Bireysel ve toplumsal hayatın insani ilişkilerle biçimlendiği; uygun düşünme, tutum, tavır ve hareket biçimine ulaşıldığı ve bu ilişkilerin de sosyal değerler üzerinden inşa edildiği bir gerçektir. İnsanlarla bağıntılı olan bu değerler, sosyalleşme sürecinde bireylerce öğrenilmekte, benimsenmekte ve insanların kişilik yapısı ile bütünleşmektedir. Bu nedenle de değerler, insan davranışlarının ve kişiliğinin ayrılmaz bir parçası ve ögesi olarak kabul görmektedir (Akıncı, 2005; Özensel, 2003). Aynı zamanda toplumsal kişilik, bireyleri; toplumun örf ve adetleri, ortak istek ve kuralları uyarınca biçimlendirir (Gerçik, 2018). Sosyal tasarım ve biçimleme açısından değerler, kimlik oluşumu görevini üstlenmektedir. Bu anlamda sosyal değerler, bireysel ve toplumsal kimliğin bir güvencesi ve destekleyicisi rolüne sahipliği nedeniyle bireyin ve toplumun ortak anlam ve mana dünyasında var olma işlevini sürdürmektedir (Şevket, 2007; aktaran Akyüz, 2014). Daha açık bir ifadeyle kimlik, aileden aktarılan değerler, davranış kuralları ve toplumla uyum içindeki unsurlar doğrultusunda edinilir. Bu unsurlar doğrultusunda, dini inançlar, ahlak, örf ve adetler, gelenek ve görenekler, töreler gibi asli toplumsal kurumların da aktardığı unsurlar kimliğe şekil verir ve donatır (Köknel, 2007). Özellikle, bireyin sosyalleşmesini gerçekleştirdiği ergenlik dönemlerindeki kimlik gelişimindeki süreç önem arz etmektedir.

Toplum içerisinde varlıkları sürdürülen değerler, sosyalleşme süreci ile gelecek kuşaklara aktarılmasına rağmen toplumun tüm kültürel katmanlarında zamanla ve ihtiyaçlara bağlı olarak değişime uğramaktadır. Özellikle, kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı ile toplum ya yeni değerlerle tanışmakta ya da geleneksel değerlerinde değişim söz konusu olmaktadır. Değerlerin değişime uğraması bireysel ve toplumsal değişimi de beraberinde getirmektedir. Toplumsal değerlerin bu değişimi kuşaklar arasında gözlemlenen farklılıklarda kendini belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır (Rokeach, 1973; aktaran Avcıoğlu, 2011). Yerel ve geleneksel değerlerin, küresel kültürün etkisi altındaki değişimlere karşı koymalarına rağmen yaşanan sosyal değişimler neticesinde nesiller arası değerlerde farklılaşmalar ortaya çıkabilmektedir.

Çağımızda iletişim teknolojilerindeki gelişim oldukça süratli bir şekilde ilerlemektedir. Bu değişimden; kişiler, gruplar, toplumlar, ülkeler ve bütün dünya etki altında kalmaktadır. Bu etkileşimle birlikte; fikirler, duygular, inançlar, töreler, değerler, tutum ve davranışlar ve kültürel bakış açıları da değişim baş göstermiştir. Bu değişim ve dönüşüm, toplumda son derece önemli transformasyona ve farklılaşma sebebiyet vermiştir. Bu dönüşümle birlikte artık topluma egemen olan kültürel kavramlar ve yapılar farklılık göstermiştir (Özgan, Arslan ve Kara, 2014). Medya araçlarıyla etkisini hissettiren ve gittikçe arttıran bu yeni kültürel oluşum karşımıza popüler kültür anlayışını ortaya çıkarmıştır.

Küresel bağlamda gelişen durumlar ve hızlı değişimlerin kültürel alana yansımaları bireylerin yaşam felsefesini, bakış açılarını, inanç ve tutumlarını ve sosyal değerlerini etkileyerek toplumların aile yapılarını dönüşüme uğratmış, gelenekçi yapılarının çözülmesine yol açmış ve aile içi sorunların oluşumuna neden olmuştur (Akyüz, 2014; Likaj, 2013). Bu anlamda, küreselleşme olgusu; değerleri yeniden üretip ortaya koyan, mevcutlardan bir kısmını dışlayan, bir kısmına öncelik veren, diğer bir kısmının da içeriğini boşaltarak onlara farklı anlam yüklemesi yapan bir süreç olarak işlev görür. Küreselleşmenin toplumları çevreleyici etkisi, sosyal değişim süreçlerini yakinen etkilemiş, üretilen farklılıklar ve çeşitlilikler üzerinden de değerlerin kuşaklar arası algılanması ve uygulanmasında yapısal sorunlara neden olmuştur.

Günümüz dünyası baş döndürücü bir ivme ile bir değişim ve dönüşüm sürecinden geçmekte, geleneğe bağlı yapı ve kurumların egemen olduğu topluluklarda bile şaşırtıcı düzeyde değişimler, yaşamsal teamüller ve davranışlar biçimlenmektedir. Bu değişim ve dönüşümlerin odağında ise topluma yepyeni fikir ve hareket olanakları sunan ve sosyal rollerin tekrardan biçimlenmesine katkıda bulunan kitle iletişim araçları yer edinmektedir (Albayrak, Albayrak, Küçükyılmaz ve Güven, 2011). Bununla birlikte, toplumsal değişim, küresel ölçekteki iletişim sistemleriyle, tüketim davranışlarıyla ve çok uluslu yaşam biçimleriyle de ilintilidir.

Bunun yanı sıra televizyon yayınları, gençlerin giyim ve kuşamlarından saç biçimine, konuşma tarzından ruh hâline kadar bütün tutum ve tavırlarını, bilinçlerini ve motiflerini her bakımdan etki altına alarak biçimlendirmektedir (Melek, 2012). Günümüzde bireyler, internet ve mobil iletişim araçlarıyla (akıllı telefon, tablet veya bilgisayar gibi) istenilen yer ve zamanda iletişim ve ilişkilerini düzenleyip değiştirebilmektedirler. Sanal topluluklarla resimler, semboller ve işaretler üzerinden tesis edilen duygusal ilişkiler insanların hayat biçimlerini de değiştirmektedir. Gerçek ortamdan uzaklaşarak oluşturulan bu etkileşim, bireyleri doğal ilişkilerden koparma sürecine yöneltmektedir (Aktaş ve Çaycı, 2013). Bu süreç içerisinde bireyler, zamanla birbirlerinden uzaklaşmakta, ortak etkinlik ve paylaşımlarını azaltmakta ve iletişimde yeni bir modele iletişimsizliğe itilmekte ya da iletişim önünde yeni engellerle yüz yüze kalmaktadırlar.

Son yüzyılda şaşırtıcı düzeydeki gelişimler, nesiller arasında süregelen çatışmaları da açığa vurmuştur. Bilim ve teknolojiye yeni ve gelişmeler, yaşam tarzlarını ve sosyal değer anlayışlarını değiştirdi (Yörükoğlu, 2007). Öte yandan, sosyokültürel ve teknolojik açıdan hızla gelişim gösteren hayat şartlarıyla beraber değişen sosyal değerler, toplumsal kavram ve eğilimler, tutum ve davranımlar çatışmalara sebep olabilmektedir (Özgüven, 2001). Diğer bir ifadeyle, modern çağda toplumsal değişimin hızlılık göstermesi, nesiller arasında değerlerin farklılaşmasına sebep olmakta, bu da iletişimsizliğe ve çatışmalara yol açabilmektedir (Lotfi, Kabiri ve Ghasemlou, 2013). Öte yandan, kuşak çatışması; yeni yetişen kuşakla, hayatı ve olayları farklı yorumlayan belirli bir yaşam anlayışına ve sosyolojik bakış açısına sahip yaşlı kuşak arasındaki

anlaşmazlıklar ve uyumsuzluklardır. Bu nedenle, kuşaklar arası çatışma bir bakıma değer yargıları üzerinden yürütülen bir çatışmadır (Aydın, 2014). Zira, sosyal değerler, insanların duygu ve davranışlarıyla ilgili verecekleri tepkilerinde önemli ölçüde etkin bir rol oynar. Ayrıca, bireylerin zihinsel ve psikolojik bakımından gelişimlerinin farklılık göstermesi ve bunun yanında yaşam deneyimlerinin de benzeşmemesi, kuşaklar arasındaki iletişim niteliklerinde farklılıklara yol açabilir (Kılıç, 2018). Bu farklılıklar, başarısız bir iletişimi ve iletişimde engellerin yaşanmasını da beraberinde getirebilir.

Toplumsal yaşamda yıllara sari olarak görülen bu değişimlerle birlikte kuşakların da birbirlerini anlamalarında ve taşıdıkları sosyal değerler üzerinde uzlaşımında zorluklar yaşanır. Yaşlı nesil, kendi dönemlerinde sahip oldukları değerler üzerinden gençleri yargılar. Bu nedenle, yeni neslin gençlerine de kendi gençlik dönemlerindeki gibi aynı niteliklere sahip olunması konusunda ısrarcı olurlar. Yeni neslin genç bireyleri de sınırlamaları kabul etmeyerek kuşaklar arasında sosyal çatışmalara yol açabiliyorlar (Bilgin, 1991). Genç nesiller tarafından kabul görmeyen normlar, sosyal dengesizliğe ve çalkantılara, nesiller arası etkileşim ve iletişim bozukluğuna ve çatışmalarına yol açar. Bu durumdan rahatsız olanlar, genellikle, o toplumun yaşlı bireyleridir. Gençlerin onları anlamadıklarını ya da onların gençleri anlamadıklarını ve de kendilerini ifade edemediklerini ileri sürerler (Güngör,1993; aktaran Canatan, 2008). Özellikle, genç kuşakla yaşlı kuşak arasında önyargılı yaklaşımlar, bunlar arasındaki ilişkilerde uzlaşıcı tavırları engeller ve çatışmaya yönelten nedenleri ortaya çıkarır.

Bu düşüncelerden hareketle, bu araştırma ile birlikte; sanayi devrimi, teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve kentleşme gibi ivmelerle toplumsal değişimlerin aile ve toplumsal yapılardaki yansımaları neticesinde kuşaklar arasında görülen toplumsal değerler üzerinden ayrışım ve farklılaşmaların boyutunu ortaya koyarak özellikle genç nesille yaşlı nesil arasındaki iletişim kopukluğunu ve çatışmalarını, uyumsuzluğun ve iletişimsizliğin hangi düzeyde yaşandığının ve bu ortamda karşılıklı etkileşim, ilişki ve iletişim edimlerinde hangi düzeyde iletişim engelleriyle karşılaştıklarının belirlenmesi hedeflenmiştir.

Kuşaklar arasında toplumsal değer farklılaşmasının iletişime bir engel olarak yansımaları konusunda bir saha araştırması yapılmamıştır. Ancak, tezin içeriğinde

olan kuşaklar, kuşaklarda toplumsal değişimler, değerler ve kuşak çatışmaları üzerinde az sayıda da olsa bir kısım çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan; İnce'nin (2018) Kuşaklar Arası Etkin İletişim ve Davranış konulu kitap çalışması, Dökmen'in (2003) İletişim Çatışmaları ve Empati konulu kitap çalışması, Tezcan'ın (2016) Kuşaklar Çatışması Kuşaklar Arası İlişkiler Eğitimi ve Sosyolojisi konulu kitap çalışması, Lahaye, Pourtois ve Desmet'in (2001) Kuşaktan Kuşağa Aktarım (Çocuklarımız Çocuklarını Nasıl Eğitiyor?) konulu kitap çalışması, Morsümbül'ün (2014) doktora tezi olarak hazırladığı Değerlerin Kuşaklar Arası Değişimi (Ankara Örneği) araştırması, Alptekin'in (2011) doktora tezi olarak hazırladığı Toplumsal Aidiyet ve Gençlik (Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma) araştırması, Aydın'ın (2003) Gençliğin Değer Algısı (Konya örneği) araştırması, Tezcan'ın (2003) Gençlik Sosyolojisi konulu kitap çalışması, Şener'in (2013) Türkiye'de Gençlik (Beklentiler- Problemler- Düşünceler) konulu kitap çalışması, Hökelekli'nin (2015) Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi konulu kitap çalışması, Kasapoğlu'nun (2008) Sosyal Hayat ve Çatışma (Farklı Alan Panoramları) konulu kitap çalışması, Avcı'nın (2007) Toplumsal Değerler ve Gençlik (Bir Değerler Sosyolojisi Denemesi) konusunda yaptığı saha çalışması, Köknel'in (2007) Çatışan Değerlerimiz (Aileden Topluma, Politikadan İnançlara, Sevgiden Aşka Kadar) konulu kitap çalışması, Atabek'in (2011) Tüketilen Değerler ve Gençlik konulu kitap çalışması, Yıldız'ın (2013) Gençliğin Toplumsal Uyumuna Sosyo-Psikolojik Bakış konusunda yaptığı saha çalışması, Aygün ve İmamoğlu'nun (2002) Value Domains of Turkish Adults and University Students konulu makale çalışması, Kaya ve Tatar'ın (2008) Gelenekten Modernliğe Kalıplaşan Yenilik konulu kitap çalışması; Erkenekli, Uzun ve Gümüş'ün (2012) Sosyoekonomik Statü ve Sosyal Değerler İlişkisine Yönelik bir İnceleme konulu makale çalışması, Yıldırım Becerikli'nin (2013) Kuşaklararası İletişim Farklılığı: Bilim Teknoloji ve Yenilik Haberleri Üzerinden bir Odak Grup Çalışması konulu makale çalışması; Zhong, Myers ve Buerkel'in (2004) Communication and Intergenerational Differences Between Chinese Fathers and Sons konulu makale çalışması, Inglehart'ın (2008) Changing values among western publics from 1970 to 2006 konulu makale çalışması, Fancy'in (2004) Patterns in Values Differences Across Cultures konulu tez çalışması; Karataş, Sertelin Mercan ve Düzen'in (2016) Ergenlerin Ebeveyn İlişkilerine Yönelik Algıları: Nitel bir İnceleme konulu makale çalışması,

McCann ve Giles'in (2007) Age-Differentiated Communication in Organizations: Perspectives from Thailand and the United States konulu makale çalışması, Kılıç'ın (2018) Kuşaklararası İletişim: Üniversite Öğrencilerinin Yaşlılarla İletişim Biçimleri konulu makale çalışması, Sabuncuoğlu ve Gümüş'ün (2008) Örgütlerde İletişim konulu kitap çalışması, Aydın'ın (2014) Nesiller Arası İletişimsizliğin Sonucu: Kuşak Çatışması konulu makale çalışması, Gürüz ve Eğinli'nin (2012) Kişilerarası İletişim, Bilgiler - Etkiler- Engeller konulu kitap çalışması öne çıkmaktadır.

Toplumsal yaşamdaki rolü ve doğası gereği sosyal bilimler alanındaki disiplinlerin kavşak noktasında yer alan ve farklı disiplinlerin etkisine açık olan iletişim biliminin disiplinler arası niteliğinden istifade ile (İnal,1996; aktaran Akgül ve Akdağ, 2018; Karataş Ateş, 2016) kuşaklar arası toplumsal değer farklılaşmasının iletişim engeli olarak yansımaları konulu iletişim tezi için: Toplum ve toplumsal yaşamla ilgili konuları (aile, toplumsal yapı, toplumsallaşma gibi) içermesi nedeniyle sosyolojinin; kuşakların zihinsel süreçlerini, kimlik oluşumlarını ve davranış biçimlerini (ergen/genç ve yaşlı kuşakların nitelikleri gibi) içermesi nedeniyle sosyal psikolojinin; toplumların kültürel değerlerini, inançlarını, gelenek ve göreneklerini içermesi nedeniyle de sosyal/kültürel antropolojinin konularıyla ilintili olarak çalışılmıştır. Bu nedenle, KKTC ölçeğinde genç ve yaşlı kuşaklar üzerinde yapılan saha verilerine dayalı bu araştırmanın iletişim alanında önemli bir yere sahip olacağı beklenilmektedir.

Kuşaklar arası toplumsal değer farklılaşmasının iletişim engeli olarak yansımaları konulu araştırma beş ana bölümde sunulmuştur: İlk bölüm olan girişte araştırmanın problemi, amacı ve çalışmanın önemi anlatılmıştır. İkinci bölümde araştırmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesi ele alınmıştır. Bu bölümde; sosyalleşme ile toplumsal değerlerin kazanılması, ulusal ve küresel boyutta kültürel değişimin kuşaklara etkisi, kuşaklar arası iletişim sorunları ve kuşak çatışmasının iletişime yansımaları incelenmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın metodolojisi, dördüncü bölümde saha çalışmasının analizleri yapılmış ve son bölüm olan beşinci bölümde de araştırmanın sonuçları özetlenmiş, tartışılmış ve ilerideki araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

1.1. Problem

İletişim teknolojilerinde baş döndürücü seviyedeki gelişmelere koşut olarak hızlanan küreselleşme sürecinin toplumsal düzlemde sosyokültürel değişime ve aile yapısının doğasına ve niteliklerine etkisiyle oluşan sosyal değerlerdeki yozlaşma, değişim, farklılaşma ve başkalaşımın kuşakların tutum ve davranışlarına, eylem ve söylemlerine yansıdığı görülür. Bu yansımalar sonucunda, kuşaklar arasında ilişkilerde, etkileşim ve iletişimde yetersizlikler, kesintiler, kopukluklar ve anlaşılama gibi olumsuzluklar etkin olmaya başlar ve bu durum da sosyal çatışmalara yol açar. Bu nedenle, araştırmanın temel problemi; kuşaklar arasındaki toplumsal değerlerdeki görülen farklılaşmaların aile içi iletişime, iletişim bozukluğuna ve çatışmalarına etkilerinin hangi düzeyde olduğunu belirlemektir.

1.2. Amaç

Temel sosyal bir kurum olan aile, küreselleşme sürecinin toplumsal ve kültürel değişiminden etkilenmektedir. Hızla gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçlarıyla birlikte toplumsal değişimin hızında meydana gelen artış, genç kuşaklarla yaşlı kuşaklar arasındaki anlayış farklılığını giderek arttırmıştır. Kuşaklar arasında zaman içerisinde gerçekleşen değer yargılarındaki ayrışmalar ve değişimlerin hangi boyutta yaşandığını ve var olduğunu, bu değişimlerin kişiler arası iletişime bir iletişim bozukluğu olarak yansıyor yansımadığını ve bunun neticesinde yaşanan sosyal çatışmalar ve iletişim engellerinin toplumsal yaşamda nasıl ve hangi düzeyde gerçekleştiğinin ya da gerçekleşmediğinin araştırılması temel amaçtır.

Toplumların aile yapıları, aile içi rolleri, işlevleri ve toplum içerisindeki konumu değişimle birlikte şaşırtıcı bir şekilde farklılaşmaya ve dönüşüme uğrar (Duman, 2012). Neticede, ailenin yapısal ve işlevsel nitelikleri de toplumsal değişim ve dönüşüm hızına paralel olarak değişime maruz kalır. Sanayi sonrası şekillenen toplumsal yapılara mekân ve zaman sıkışması kavramlarıyla yepyeni boyut ve anlamlar yüklenir. Toplumda görülen bu kültürel değişimler; gerginliklere, kavramlar üzerinden çekişmelere ve çatışmalara yol açarken bu sorunlar, şüphesiz aile bireylerine de yansır ve nesiller arasında sağlıklı iletişimi hemen hemen imkânsız kılar. Bilhassa, yaşanan toplumsal dönüşüm ve

değişimler, genç neslin önceki değerleri onaylamasını, benimsemesini ve bunlarla uyum içinde olmasını güçleştirir. Bu durum, beraberinde gençlerin aileleriyle ve toplumla ilişkilerinde bir takım sorunlarla karşılaşmalarına ve bu nedenle de çatışmaların ve uyumsuzlukların yaşanıyor olmasına yol açar (Kurttaş, 2017). Esasen, gençlik döneminin kendine has bir niteliği olan ruhi değişimleri içermesi nedeniyle de bu sorunlar kaçınılmaz olarak yaşanır.

Bu noktadan hareketle; toplumsal değişim, bu değişime etki eden faktörlerden olan teknolojik ilerlemeler, kitle iletişim araçları, küreselleşme, popüler kültür, kitle kültürü, kültürel faktörler, modernleşme, kentleşme, toplumsal değerler, gelenek ve göreneklerin aile içi ve kuşaklar arasında nasıl ve ne şekilde anlayış farklılıklarına, iletişim yetersizliğine ve iletişim çatışmalarına sebep oldukları incelenmiş ve bu durumun, seçilen örneklem üzerinde hangi boyutta yaşandığı saha verileri doğrultusunda tespit edilmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1.2.1. Hipotezler

Küreselleşme süreci, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, kentleşme ve popüler kültürün etkisiyle tüketim alışkanlıklarındaki değişimler çerçevesinde toplumsal değerlerde de bir farklılaşma gözlenmiş, buna paralel olarak ta bireyin kişilik ve kimlik oluşumu doğrudan etkilenmiştir. Bu kapsamda; toplumun sosyokültürel yapısı üzerinde insan-insan ilişkileri boyutunda toplumsal değişimin ve kuşaklar arasında yaşanan değer algılarındaki farklılığın iletişim engeline ve iletişim çatışmalarına dönüşüp dönüşmediğinin belirlenmesi, genel hipotez olarak ön görülmüştür. Bunu belirlemek amacıyla da araştırmada, aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

Alt hipotezler:

- Kuşaklar arasında toplumsal değerler açısından anlamlı bir farklılık (çatışma) vardır.
- Kuşaklar arasında etkin bir iletişimin kurulmasında anlamlı bir düzeyde engeller mevcuttur.
- Aile içi çatışma alanları anlamlı bir boyuttur.

1.2.2. Varsayımlar

Araştırmanın yapılmasında geçerli olan varsayımlar aşağıda belirtilmiştir:

- Örneklem grubunu oluşturan bireylerin anket formlarına verdiği yanıtlar gerçeği yansıtmaktadır.
- Anket bu bilgileri toplamak için yeterli bir araçtır.
- Örneklem evreni temsil edecek niteliktedir.
- Araştırmanın yöntem ve teknikleri bu problemi çözecek ve amacını gerçekleştirebilecek yeterliliktedir.

1.2.3. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın sahaya uygulanması sırasında araştırmaya bazı sınırlılıklar getirilmiştir. Araştırmacının tespit ettiği bu sınırlılıklar şunlardır:

- Araştırmanın evrenini Lefkoşa, Mağusa, Girne, İskele, Güzelyurt ve Lefke kazalarında yaşayan KKTC vatandaşları oluşturmuştur.
- Bu araştırma, 15-25 yaş grubu (ergen/genç) ve 45 ve üzeri yaş grubu (orta yaşlı/yaşlı/ihtiyar) için özgün olarak araştırmacı tarafından hazırlanmış anket (ölçme aracı) ve bunlara verilen yanıtlarla sınırlıdır.
- Anketler için saha çalışması, 02 Mayıs- 05 Eylül 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, araştırma uygulandığı zamanla sınırlıdır.

1.2.4. Tanımlar

Akrabalık: Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Sözlük'te ifade edildiği şekliyle, aynı kan bağından gelen ya da evlilik bağı ile oluşan yakınlığa akrabalık denir. Birbirlerine karşı bir takım toplumsal, ekonomik, kültürel ilişki ya da yükümlülükleri olan akrabaların oluşturdukları düzen (TDK, 2011).

Basit tesadüfi örnekleme: Basit tesadüfi örneklemede evreni oluşturan bağımsız her birimin eşit olarak örneğe girme şansı vardır. Bu nedenle, seçme işleminde her birime verilecek ağırlık aynı olacaktır (Balcı, 2004).

Birey: Hanehalkı üyesi olan ve hanede yaşayan 18 yaşından büyük kişidir. TDK'na göre birey; insan topluluklarını oluşturan, insanların benzer yanlarını

kendinde taşımakla birlikte, kendine özgü ayırıcı özellikleri de bulunan tek can, fert (TDK, 2011).

Hane/Hanehalkı: Hanehalkı, aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya konutlarda, aynı konutun bir bölümünde yaşayan, kazanç ve masraflarını ayırmayan bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluklar olarak tanımlanmaktadır (Yükseler ve Türkan, 2008).

Kentsel Alan: Nüfusu yirmi binden çok nüfusu olanlara şehir (kent) denilmiştir (Turhan, 2005).

Kesitsel Tarama: Geniş gruplar üzerinde yapılacak taramada, grubun tamamına ulaşamadığı durumlarda, evrenin tamamı üzerinde değil, evren içerisinde farklı gruplar belirleyerek veriler toplanır (Karakaya, 2012).

Kırsal alan: Nüfus yoğunluğunun düşük (nüfusu iki binden aşağı olan köyler ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olan kasabalar), yaşam ve ekonomik faaliyetlerin büyük ölçüde tarım üzerine kurulu ve tabii kaynakların kullanımına ve istifadesine bağlı olduğu; ekonomik, sosyo-kültürel gelişme sürecinin nispeten yavaş ilerlediği; gelenek ve göreneklerin hayat tarzını ve kurallarını etkilediği, sosyal imkânların az olduğu ve teknolojik gelişmenin sosyal hayata ve üretime geçirilmesi oranının önemli ölçüde yıllara sari olduğu alanlar olarak tanımlanmaktadır (Turhan, 2005).

Tabakalı örnekleme: Tabakalı örnekleme, sınırları tayin edilmiş bir evrende alt gruplarının var olduğu durumlarda bunların temsil edilmesi için kullanılır. Bu maksatla evren; yaş, cinsiyet vs. göre iki veya daha çok tabakaya ve/veya alt evrene ayrılır (Balcı, 2004).

Tarama (Survey) araştırması: Sosyal bilimlerde sıkça kullanılan bu bilimsel araştırma yöntemi, geniş gruplar üzerinde uygulanan, gruptaki bir olgu ve olayla ilgili olarak görüş, değerlendirme ve tutumların alındığı, olgu ve olayların tanımlanmaya çalışıldığı bir araştırmadır (Karakaya, 2012).

UNESCO: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun tanımına göre; ingilizce 'United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization' kelimelerinin baş harfleri alınarak oluşturulmuş ve dilimizde Birleşmiş Milletler Eğitim,

Bilim ve Kültür Kurumu biçiminde karşılanmıştır (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, b.t.).

1.3. Çalışmanın nemi

Aile birliği, toplumun sosyal yapısı içerisindeki en temel örgüttür. Aile kurumunun sağlıklı ilişkiler temeline oturması o toplumun bünyesinin sağlamliğını kanıtlar. Bu yapıda oluşan değişim ve dönüşümler bütün toplumu etkisinde bırakır. Teknolojik gelişmelere koşut olarak sanayileşmenin gerçekleştirilmesi, bunun sonucu üretim biçimlerinin teçhizat ve donatım ağırlıklı olmasını zorunlu kılar. Toprağa dayalı üretimle uğraşan kırsal bölge insanların köyden kente göçü arttırmış, bunun sonucunda kentleşmenin de etkisiyle aile yapıları değişim geçirerek farklı aile tiplerinin doğmasına sebep olmuştur.

Sanayileşmenin getirdiği kentleşme süreci bir yandan ailenin sosyal yapısında değişim ve dönüşümü gerçekleştirirken, diğer yandan da, aile bireyleri arasında kuşaklar arası anlayış farklılıklarının oluşumuna ortam hazırlar. Bunun yanında, teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve kitle iletişim araçlarının etkisiyle kültürel değerler de değişerek geçen kuşaklar ile yaşlı kuşaklar arasında değerler üzerinden anlaşmazlıklar, uyumsuzluklar ve çatışmalar sosyolojik bir vakıa olarak karşımıza çıkar. Bu durum, aile büyükleriyle çocukları arasında iletişim eksikliğine, kopukluğuna ve bozukluğuna yol açar ve sonuçta bir iletişim engelliğinin yaşanmasına neden olur.

Bu nedenle, toplumsal değerlerin zamanla nesiller arasındaki farklılaşmaları neticesinde geçen nesille yaşlı nesil arasında ortaya çıkan iletişim kopukluğunun, iletişimsizliğin ve iletişim çatışmalarının hangi boyutta yaşandığını ve bu ortamda kuşakların hangi düzeyde iletişim engelleriyle karşılaştıklarının belirlenmesi amacıyla araştırmanın yapılması gerekli olmuştur. Diğer bir ifadeyle, kuşaklar arasında toplumsal değer farklılaşmasının sonuçları itibariyle iletişim eksikliğine, yetersizliğine hatta iletişim engellerine yol amaları nedeniyle bu konunun iletişim bilimi açısından da incelenmesinin gerekli olduğu kanaati oluşmuştur. Özellikle de, konuya ilişkin saha araştırmasının sınırlı sayıda yapılmış olması da bunu gerekli kılmış, çalışmanın önem derecesini ve kendine

özgürlüğünü arttırmıştır. Bu kapsamda, çalışmanın bu alanda yapılacak yeni araştırmalar için de yol gösterici bir nitelik taşıyabileceği değerlendirilmektedir.

Yine bu araştırma ile değer yargıları üzerinden kuşaklar arasında zamanla oluşan anlayış farklılığının ve değişiminin anne baba-çocuk ilişkilerine, genç-yaşlı ilişki ve iletişimlerine yansımalarını ortaya koyarak iletişim bilimine yeni bir perspektif ve derinlik kazandırarak katkı sağlanabileceği düşünülmektedir.

2. BÖLÜM

SOSYALLEŞME İLE TOPLUMSAL DEĞERLERİN KAZANILMASI, ULUSAL VE KÜRESEL BOYUTTA KÜLTÜREL DEĞİŞİMİN KUŞAKLARA ETKİSİ, İLETİŞİME YANSIMASI VE KUŞAKLAR ARASI ÇATIŞMA

2.1. İletişimin Sosyal Yaşamdaki Yeri ve Önemi

İnsanoğlu sosyal bir canlı olarak hayatını idame ettirebilmesi için bulunduğu çevre ve ortamla farkında olarak ya da olmadan devamlı etkileşim ve işbirliğine girerek iletişim tesis etme gereksiniminde olmuştur. Bu iletişim ihtiyacı, biyolojik bir canlı olan insanı toplumsal bir varlık olma özelliğine dönüştüren bir faktördür (Küçük, 2012). Bu nedenle, toplumsal yaşamın her anında ve alanında var olan iletişim; zorunlu, elzem ve tabii bir durumdur. Çünkü, insan; çevresinde olan biteni anlamak, anlaşılmak, öğrenmek ve düşüncelerini paylaşmak için iletişim kurmak gereksinimindedir. Aksi takdirde, insanın mevcudiyetini devam ettirmesi ve de kendi varlığının farkında olması mümkün değildir (Kaya, 2011). Aynı zamanda, iletişim olmadan, hiç bir insani eylem ve işlevlerin toplumsal düzeyde yapılması olası gözükmemektedir.

İnsanoğlunun tarihsel geçmişi kadar eski olan (Karaca, 2016) iletişim gereksiniminin özünü, insanın psikolojik ihtiyaçları oluşturmaktadır. Bireyin, birey veya toplumsal gruplarla etkileşim sürecindeyken aynı zamanda başka kişilerce de önemsenmek, uygun görülmek, beğenilmek ve değer verilmek gibi arzuları iletişimle karşılanmaktadır (İnce, 2018). Bu ve benzeri sebep ve maksatlarla bireyler; bilinçli ya da bilinçsiz, gönüllü veya mecburi, resmî ya da gayri resmî, daimî veya kısa süreli olarak sosyal çevresindeki diğer kişilerle muhtelif şekillerde ve seviyelerde iletişim sağlama eğilimde ve zorundadırlar (Güngör, 2011). Çünkü, insanlar doğaları gereğince beraberce yaşamak ve yaşam sürecinde de tüm hislerini ve düşüncelerini diğerleriyle paylaşmak durumunda kalırlar.

Toplumsal anlamda insanoğlunun varlığının sebeplerinden biri, diğer insanların var oluşudur. Yani, sosyal bir varlık olan insan, kendisini ancak çevresindeki başkaca insanlarla oluşturduğu ilişkiler kapsamında anlamlandırır. Çevremizdeki kişilerle kurulan ilişkiler vasıtasıyla birey olarak kendi benliğimizi ve dış

dünyaya yönelik olarak ta eğilim, tutum ve duyularımızı oluştururuz. Bu sebeptendir ki, sosyal hayatın dokusunu karşılıklı ilişkilerimiz, ilişkilerimizin esasını da iletişim oluşturur. Diğer bir ifadeyle, iletişim, bireyin en önemli psikolojik ihtiyaçlarının başında gelen ilişki kurma ihtiyacını karşılar. Böylece, iletişim üzerinden çevre ile, doğa ile, diğer birey, grup ve topluluklarla kültürel etkileşimlere gireriz ve bunun neticesinde bütün bunlardan çok daha büyük ve kapsamlı bir ortam sağlayan ilişkilerimizi oluştururuz (Kaya, 2011). Çünkü, insanoğlu; işiten, algılayan, düşünen, düşündüklerini eyleme dönüştüren ve bunlarla bir şeyler üreten, ürettiklerini de diğer insanlarla paylaşan bir varlıktır. İnsan, bu varlığını, iç ve dış dünyayla kurmuş olduğu anlamlı ilişkilerle mümkün kılmaktadır (Özkan, 2010). Diğer bir ifadeyle, insanlar, kim olduklarını ve neye inandıklarını; tutum ve davranışlarının, toplumsal değerlerinin ve sosyal beklentilerinin neler olduğunun farkına varmaya başlamalarıyla birlikte bütün bu düşünce, eylem ve amaçlarını diğerlerine iletme, paylaşma ve etkileşime girme eğilimi içerisinde olurlar (Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2008). Bu anlamda, etkileşimin var olduğu her ortamda iletişimi ve iletişimin bulunduğu her ortamda da etkileşimi görmek olasıdır (Gürüz ve Eğinli, 2012). Yani, bu etkileşim ve iletişim eylemi, bireylerin sosyal çevresi ile kurduğu sosyokültürel ortamlardaki tutumsal ve algısal alış verişleri ile sağlanır.

İletişim, günlük hayatımızda bizlere objeleri ve kişileri tanıtar; sosyal yaşamın doğası gereği farklı roller üstlenmiş bireylere bu işlevlerini uygularken yaşanılan döneme ait yaşam biçimlerini gösterir, onaylatır ve bu olguların tekrardan üretimi için ihtiyaç duyulan yorumlama tarzlarını telkin eder. Böylece, sosyal düzenin sürekliliğini sağlayan yenilenme ve üretimleri temin eder (Oskay, 2001). Bu kapsamda, iletişim sosyal hayata destek olur, onu tazeler ve yeniden oluşturur. Müşterek tecrübe ve kazanımlara kaynaklık eden mesajların iletilmesi ile de o topluma karşı aidiyet duygusunu pekiştirir. Bunun yanında, bireylerde oluşan hayatın idamesine dair düşüncelerin eylem hâline dönüşümünü sağlar (MacBride, 1993). Diğer taraftan iletişim, toplumlar için sosyal bir ağıdır. Ayrıca, iletişimin işleyişi, etkin bir toplumsal gelişimin istikametini ve ivmesini tayin eder. Bu suretle, toplumun yapısal süreçlerini mevcut iletişimi oluşturan unsurların temeline, kapsamına ve işleyişine dayanarak yorumlamak olası olur (Yeşiltaş, 2013). Kısacası, iletişim, toplumsal

hayatın içerisinde bulunan tüm bireyler için hayati öneme haiz bir husustur. Yani, iletişim; ebeveynler, çocuklar, akrabalar, okul ve iş arkadaşları ve tüm sosyal çevre bakımından özel yeri, önemi, değeri ve anlamı fazlaca olan toplumsal bir olgudur (Güney, 2017). Bu nedenle, hem bireysel ve toplumsal düzeyde hem de kurumsal alanda iletişimin, toplumsal işlevlerin yürütülmesinde önemli bir role sahip olduğu düşünülür.

Toplumsal bir olgu olan iletişim vasıtasıyla bireyler, sosyal hayatın sürdürülmesinde kendisine gerekli olan tüm bilgileri, vasıf ve yetenekleri, tutum ve davranışları bu süreçte öğrenirler (Güney, 2017). Bütün topluluklar, yaşamları içerisinde oluşturdukları her sosyal kurum, konum ve durumlarına bu iletişim süreçleri ile ulaşırlar. Ve bu nedenle de, iletişim, fertlerin toplumsallaşması süreçleri için vazgeçilmez bir olgudur (Yıldız, 2005). Diğer bir ifadeyle, bireyler, toplumsallaşabilmek maksadıyla iletişim kurmaktadırlar (Williams,1979; aktaran Gürüz ve Eğinli, 2012). Diğer taraftan, insanlar, aralarında oluşturdukları sosyal ağlarla kültürel bir varlık olma olgusunu kazanmışlardır. Tarihsel süreç içerisinde insanlar bunu; tüm zihni, psikolojik ve fiziki eylemlerini gerçekleştirip ve bunları sosyokültürel kazanıma dönüştürmesi ile yani, iletişim olgusunun işlevsel hâle getirilmesi ile sağlamıştır. Kısacası, tüm insanlık ve bu bağlamda bütün toplumlar var oluşlarını; bilim, kültür ve medeniyet alanında ürettikleri maddi ve manevi şeylerin tamamı için iletişime borçludurlar (Açıkgöz, 2005). Bununla birlikte, iletişim; toplumsal ve kültürel değişimin, dönüşümün ve gelişimin işleyişleriyle ilintili, bu süreçlerin hem neticesi hem de sebebidir (Küçük, 2012). Bu nedenlerle, iletişim; aynı zamanda toplumların her alanda gelişim göstermesine ve sosyal yapılarının düzenlenmesine aracı olur.

İletişim, toplumda her ne düzeyde ve biçimde oluşursa oluşsun, insan ilişkilerinin en temel unsuru ve sosyal yaşamın vazgeçilmez bir olgusudur. Bu nedenle, iletişim; sosyal yaşamın her katmanında birey, grup ve topluluk ilişkilerinin düzenlenmesini, çalışma ortamlarının uyumunu, bireyin aile içi huzur ve mutluluğunun kaynağını, sağlıklı ve başarılı bir yaşamın sürdürülmesini sağlayan önemli unsurlardan biri olarak kabul görmektedir (Yaman, 2016). Çünkü, iletişim,

insanların psikososyal alanda gereksinimlerini karşılayan temel ilişki ve etkileşim aracı olma işlevini üstlenir.

2.2. Aile, Toplum ve Toplumsal Değerler

2.2.1. Aile, aile sosyolojisi ve sosyalleşme

İnsan oğlu var olduğundan beri bir grup ve topluluk içerisinde neslini sürdürmektedir. Toplumlar da var oluşlarını sürekli kılabilmek için bazı yapılara, birliklere, kurumlara gerek duyarlar. Bu kurumlar, insanların yaşamlarını sürdürme, geleceklerini tayin edebilmeleri için önemli ve temel bazı görevleri üstlenmişlerdir. Birey ve toplum hayatındaki yapıcı, şekillendirici ve eğitici vasıflarıyla öne çıkan kurum ailedir. Edholm'a göre; aile kavramının kadim tarihsel yorumlarda da toplumun temel bir unsuru olduğu, aile olmadan toplumun anlamsızlaşacağı, toplumsal dönüşümlere paralel olarak aile tiplerinin de değişebileceği, ancak bu durumun ailenin evrensel olma özelliğini ortadan kaldırmayacağı düşüncesi oldukça yaygındır (Eldhom,1987; aktaran Ecevit, 1994). Sosyal hayatın en küçük birimi olan aile; anne, baba ve çocuklardan oluşan bir birliktir. Aile, insan soyunun sürdürülmesinde ve toplumun devamının sağlanmasında temel unsur, en eski sosyal, tarihsel ve merkezi bir kurum niteliği taşır.

Bununla birlikte aile; toplumda yaşana gelmiş tüm maddi ve manevi birikimlerin, genel özelliklerin ve değerlerin gelecek nesilleri yetiştirmek ve sosyalleşmesini sağlamak maksadıyla -kuşaktan kuşağa eğitim yoluyla- aşılmasında, aktarılmasında, iletilmesinde ve bunların korunmasında çok önemli görevleri olan örgütsel bir birliktir. Bu sorumlulukları dikkate alındığında aile kurumu aynı zamanda ortak amaç ve beklentilerin gerçekleştirilmesi, ihtiyaçların planlanması ve karşılanmasında ekonomik işlevi olan ve bunun yanında aile içerisinde sosyal işleyişi gerektiren temel davranış kurallarını öğreten, bireyler arası duygusal gelişimi sağlayan ve toplumsal bir görevi olan psikolojik bir birliktir (Kır, 2011). Öte yandan, ilk insan topluluklarından günümüze kadar oluşan varlık yapısı, yaşam biçimleri, kazanılan kültürel özellikleri ve ona bağlı sosyal değerleriyle ortaya çıkan örgüt aile kurumudur. Fertten ferde, aileden aileye, toplumdan topluma geçiş yapan sosyal değerler insan davranışlarının

şekillenmesinde ve kültürel mirasın aktarımında kilit rol oynar (Hallaç ve Öz, 2014). Diğer bir ifadeyle aile, yeni kuşakların devamını sağlayan, hukuki olarak tanımlanan, sosyal anlamda etkileşim ve iletişim içinde olan, ilk toplumsallaşma sürecini oluşturan, karşılıklı ilişkileri belirli kurallara bağlayan, toplumun kültürel mirasını kuşaktan kuşağa aktaran ve toplumun çekirdeğini oluşturan bir kurum olarak kabul edilir.

Yaygın olarak sosyal yaşamın en temel unsuru gibi görülen aile kavramını daha iyi anlamak için yazılı kaynaklar incelendiğinde, aile bireyleri arasındaki ilişki bağları nedeniyle sosyal bir grup; kan bağı, sosyal örgütlenme ile oluşan akrabalar ve bunlar arasında ki mensubiyet duygusuyla beraber ortaya çıkan işbirliği ve dayanışma ile de topluluk ve örgüt; aile birliğinin maddi ve manevi zararlardan korunması ve sürdürülmesini temin eden değerler ve tutumlar açısından sosyal bir kurum; toplumun en küçük birimini, çekirdeğini ve hücrelerini oluşturması ve bunların bir araya gelmesiyle toplumların var olması nedeniyle de toplumsal bir yapıdır (Gökçe, 2007; Özgüven, 2001). Aile yapısını oluşturan bireyler açısından konuya bakacak olursak standart, tekdüze herkesçe kabul edilen bir aile ortaya çıkması olası değildir. Her aile özel ve kendine özgü bir yapıya sahiptir. Sanayileşmenin etkisiyle üretimin makineleşmesi ve bunun neticesinde kentleşmenin başlaması, toplumun tüketim alışkanlıklarının değişimi ve sosyal gelişime koşut olarak demokratik anlayışın olgunlaşarak yönetimde etkinleşmesi sonucu insan haklarının gelişmesi karşısında toplumun iç dinamiklerinde de değişimler gözlenmiştir. Özellikle, medya iletişim araçlarının yaygın olarak kullanıma girmesi ile birlikte aile içi etkileşim değişim göstermiş, kendine yeterliliği esas alan kapalı ekonomi anlayışındaki üretici aile bireyleri kültür endüstrisinin toplum üzerindeki etkisiyle de tüketici konuma gelmişlerdir (Demirel, 1994). Yaşanılan bu çağdaki hızlı değişimler; ailenin temel yapısında, üyeleri arasındaki ilişkilerde, düşünce ve sosyal değerleri yönünden büyük ölçüde farklılaşmaları da beraberinde getirdiği kabul görür.

Geçmiş tarihsel verilerden elde edilen bilgiler ışığında aile tiplerinin toplumdan topluma farklılıklar gösterdiğini söyleyebiliriz. Aile türleri; sosyal ve ekonomik imkânların varlığına, birey sayıları ve bireylerin birbirleriyle ilişkilerine, sosyal konumlarına bağlı olarak en sade ve basit oluşumdan en geniş ve karmaşık yapıya

göre değişik sınıflama ve tanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Özellikle, modernleşme bağlamında batı tipi yaşam tarzının da etkisiyle aile, geleneksel yapıdan modern bir yapıya geçiş süreci yaşamıştır. Bu esaslar çerçevesinde, aile tipleri; geniş (büyük) aile, çekirdek (küçük) aile ve geçiş ailesi olarak sınıflandırılabilir (Gökçe, 2007; Özgüven, 2001). Başka bir sınıflandırmaya göre de aile, geleneksel geniş aile ve modern çekirdek aile olarak ta ayrıma tabi tutulmuştur (Canatan ve Yıldırım, 2013). Günden güne, değişim ve dönüşümüne hız kesmeden devam eden küresel ortamın içerisindeki insanların birbirleri ile ilişki anlayışında, yeni üretim ve tüketim alışkanlıklarının benimsenmesinde ve çağın gereklerine yönelik taleplerindeki değişimler bu tasniflemenin canlı, dinamik ve değişken olarak yenilenmesini gerekli kıldığı görülür.

Geleneksel yaşayış biçimine sahip toplumlarda görülen geniş aile; toprakla geçimini sağlayan, tarıma dayalı üretimi gerçekleştiren az gelişmiş toplumların kırsal bölgelerinde görülmektedir. Geniş aile; kan ve yakın akrabalık bağlarıyla birbirine sıkı sıkıya kenetlenmiş birden fazla kuşağı içine alan, mutlak yardımlaşma ve dayanışmayı önceleyen bir yapıdır. Bu yapıda, ailenin birey üzerinde maddi ihtiyaçlarını temin, sosyal pozisyonunu sağlama, koruma, dini eğitim, eğlence ve dinlenme, nesli sürdürme sorumluluğu vardır (Kongar, bt.,par.17). Bu aile tipinde; gelenek ağırlıklı sosyal yapı görüntüleri olan ataerkil erkek egemen yönetim anlayışı, yaşam biçimini şekillendiren dini esasların etkin oluşu, ortak ekonomik değer üretilişi, her üyenin kişisel gelişimi ve gelecek planlarının ortak kararlarla alınışı, sadakate ve hiyerarşik işleyişe çok önem verilmesi öne çıkmaktadır. Bunun yanında aile bireylerinin kişisel gelişimlerine ve sosyal değişimlerine sınırlılıklar getirerek engelleyici bir rol oynadığı da görülmektedir. Canatan ve Yıldırım (2013) tarafından geniş aile tipinin aynı zamanda geleneksel görünümlü bir kent ailesi olduğu yaklaşımla "değişmiş geniş aile" olarak ta tanımlanabileceği ifade edilir. Oldukça çok üyeden oluşan geleneksel geniş aile yapısı, genellikle 20'nci asır ve sonrası dönemde yer alan toplumlarda yaygın olarak görülen bir aile tipi olduğu kabul edilir.

Teknolojik gelişmelere koşut olarak sanayileşme neticesinde modern tezgâh ve donanımların üretim alanında kullanıma sokulmasıyla toplumsal yapı da kendi içinde değişimleri zorunlu kılmıştır. Yaşanan bu süreçte geniş aile yapısından çekirdek aile şekline bir dönüşüm göstermiştir. Bu aile tipi, kentlerdeki yaşam

biçimlerine ve yeni üretim şartlarına bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2011). Daha açık bir ifadeyle, tarıma dayalı üretim ekonomisinden endüstriyel ürünlerin üretimine yönelim kentleşmeyi beraberinde getirmiş, kente göçlerin başlaması ile beraber aile yapısı küçülerek üye sayısı azalmış anne-baba ve bekâr çocuklardan oluşan ve iki kuşağı içeren toplumsal bir birim olarak "çekirdek aile" hâlini almıştır. Aileyi eğitici işlevi ve modern toplumun bir sonucu olarak gören Murdock, bu kavramı ilk kullanan antropologdur (Murdock, 1949). Oluşan bu koşullar aileye daha iyi ekonomik ve sosyal imkânlar, aile içi sosyal rollerde eşitlik, aile bireyleri için nispeten özgürlük, kültürel ve değer yargılarında değişim, bireysel gelişimin ve bireyselliğin öncelik alması, yakın akrabalarla ilişkilerin azalması ve onların her yönden baskı ve denetiminden uzak bir ortam oluşturmaları nedeniyle çağdaş bir konum kazandırmıştır. Hızlı toplumsal değişimler sonucu çekirdek ailenin de daha da küçülerek "sanayi sonrası toplumun bir aile türü olarak parçalanmış aile" kavramı ortaya çıkmıştır (Tezcan, 2000). Bu aile tipi, çeşitli sebeplerle (vefat, boşanma, iş, eğitim vs.) bölünmüş aileleri ifade etmektedir. Bu tip aile ortamında bireylerin sosyalleşmesinde ve çevreye uyumunda sorunlar oluşur, kişiliğinin şekillenme sürecinde zorluklar yaşanır.

Sanayileşme öncesi tarım iş gücüne dayalı toplumların geleneksel aile bireylerinin gelişen makine ve teçhizatın kullanılmasının yanı sıra hızlı nüfus artışlarıyla da kırsal bölgelerde açığa çıkan insan gücünün yeni istihdam olanaklarının ortaya çıktığı kentlerde yeni yerleşim bölgelerine göçünü zorunlu kılmıştır. Bu göçle parçalanmış ailedeki üye sayısı azalma göstermiş ve aile çekirdek aile tipine dönüşüm yapmıştır. Ancak, bu hızlı geçiş ve dönüşümde uyum ve yeni ortamı kabullenmede sorunlarla karşılaşmıştır (Eşsizoglu, 2012). Yapısal olarak çekirdek aile görünümünde olunmasına rağmen temsil ettikleri temel değerlerden kopuşun gerçekleştirilemediği ve geleneksel geniş aile yapısı özelliklerini yaşatmaya devam ettikleri görülmektedir. Bu bağlamda, kırsal alandan kentlere göç eden ailelerin ilk uyum, değişim ve dönüşüm sürecindeki yeni yaşam biçimleri ile oluşturdukları aile tipi geçiş ailesidir (Gökçe, 2007; Özgüven, 2001). Geçiş ailesinin temel özelliği; geniş aile yapısının geleneksel kural ve yaşam biçimlerini korumaları yanı sıra, gelecek beklentileri ve bireysel gelişimlerini sürdürmeleri ile de çekirdek aile tipini kabullenme ve özümseme çabalarının bir varlığı olarak görülür.

Ebeveynlerin aile bireyleri ile kurdukları ilişki, etkileşim ve iletişim açısından ve sonuçları bakımından aile tipleri: Bilgili, ilgili aile, sert ve sıkı aile, gevşek aile, tutarsız aile ve dışlayan, ihmal eden aile olarak ta tasnif edilebilir (Köknel, 2007). Bu bölümlleme, anne-babanın aile üyelerine davranışlarının temelinde; her bir bireyin kişiliklerine, duygu ve düşüncelerine değer verip vermediğine, fiziksel baskı yapıp yapmadığına, onları denetleyip denetlemediğine, tutarlı davranış sergileyip sergilemediklerine, güven verici bir ilişki ve etkileşim içinde olup olmamalarına göre gerçekleşebilir.

İnsan doğası gereği başkalarıyla yaşayacağı sosyalliklere gerek duyar ve arzular. İnsanın sahip olduğu sosyal zekâ ve yeteneğin gelecekte bilgi ve beceri kazanımıyla değer ve davranış boyutuna dönüşmesi, uyum sağlama ve çevreye intibakı ile üyesi olduğu toplumun doğal bir unsuru hâline getirilebilmesi için sosyal bir ortamda yetiştirilmesine, büyütülmesine ve geliştirilmesine gerek duyulur (Özpolat, 2010). Günlük yaşamımızda yaygın ve genel bir kavram olarak kullanılan "sosyal kişi, sosyal bir şahsiyet ve sosyal insan" gibi ifadeler birey ile toplum arasındaki kurulan ilişkilerin bir sonucunda söylem hâline gelmiştir. Güncel anlamda sosyal bir kişilik denince çevresindeki insanlarla kolayca iletişim içine girerek arkadaş edinebilen, toplu etkinliklere katılabilen ve içinde büyüdüğü toplumla bütünleşebilen bir insan akla gelmektedir (İşçi, 2013). Bireyin toplumla arasında kurduğu bu ilişki, insanın doğumundan sosyal ortama katılincaya kadar deneyimle görüp geçirdiği bir süreçtir. Bu süreç, kişinin yaşadığı aile çevresinde ve toplumda sosyalleşmesi olarak ifade edilir. Birey; üyesi olduğu aile kurumunda birincil sosyalleşmeye başlar, yakın çevresi dışındaki farklı ve daha geniş sosyal sınıflara doğru kayarak ikincil sosyalleşme sürecinin oluşumunu gerçekleştirir (Bakıroğlu, 2013). Süreçteki bu durum; ailenin içsel, yani kendi iç yapısının işleyiş biçimiyle alakalı olduğu kadar toplumun sosyalleşmesinde öncelikli etkileri olan; egemen siyasi kurumlarından, ahlak ve hukuk anlayışından, eğitim kurumlarından, ticari ve ekonomik yapılanmasından kaynaklı etkileşimi de zorunlu kılabilir.

Sosyalleşme süreciyle birey, içinde yetiştiği çevreyle birlikte yaşamına imkân sağlayan ve kolaylaştıran değerleri özümseyerek öğrenir ve kendisinden beklenen davranışları yerine getirir. Bu süreç kişilik yapılarına ve sosyal yaşamın

şekline göre farklılık gösterdiği için her birey için sosyalleşme farklılık arz eder. Bunun yanında, aileden her bir kuşakta farklı sosyalleşme biçimine maruz kalır. Birey, genel ve yaygın olan topluma ait normları, inanç ve değerleri başlangıçta taklit ederek, sonrasında deneyerek ve yaşayarak öğrenir. Her ne kadar sosyalleşme süreci, insanın varoluşundan itibaren sağlıklı yaşamı boyunca düşünsel, zihinsel ve duygusal boyutta tutum ve davranış tarzlarında bir değişim ve dönüşüm görülse de özellikle bu değişim, bireyin çocukluğundan gençliğine geçiş döneminde yoğunluk kazanır (Steinberg,1985; aktaran Şahin ve Özçelik, 2016). Aile, kurumsal olarak genç kuşaklara kültürel değerleri aktaran ve aidiyet duygusunu veren ve ilk olarak sosyalleşme eden bir örgüt ve özel bir mekân olarak görülür. Ancak, çocuğa dayatılan, benimsetilen bu değerler ya da verilen örtük eğitim, ailenin kendi başına oluşturduğu olgu ve değerler dizgesi olduğu düşünülmez. Aile kurumunun içinde bulunduğu ortamın doğal, sosyal ve toplumsal niteliklerinden etkilenebileceği düşünülür.

Sosyalleşmesini canlı bir varlık gibi sürdüren birey, sosyal-kültürel gelişim ve değişimini çok yönlü iç ve dış kaynaklardan etkilenecek şekilde tamamlar. Bu süreçte; Althusser'in Devletin İdeolojik Aygıtları diye tanımladığı okul, aile, dini kurum, eğitim, medya ve benzerleri oldukça etkili kurumlar olarak karşımıza çıkar (Eagleton, 2011). Diğer bir ifadeyle, bireyin toplum içinde davranışlarını ve hareketlerini belirleyen değerlerin, ailenin de etkisinde kaldığı dış etkenlerden kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar; ailenin yanında yakın akraba ve komşular, okul, dini öğretiler, okul-iş arkadaş grupları, sosyal etkinlik grupları, sosyal medya ve kitle iletişim araçlarıdır (Bilgin, 2010). Sosyalleşme sürecinde eğitimin önemli olduğunu vurgulayan Durkheim, sosyalleşme sürecinde okulun, toplumun ihtiyaçlarına göre bireyi şekillendirmek ve toplumun değerlerini kazandırmak için aile üzerinde dikkat çekici, can alıcı ve kendine özgü temel bir işlevi olduğunu belirtir (Durkheim,1961; aktaran İnal,1991). Sosyal bir grup içerisinde sosyalleşme sürecine giren birey girdiği ortamın toplumsal değerlerini ve normlarını, kültürünü ve inançlarını içselleştirir. Bireyin, grup içerisinde ya da daha geniş çapta bulunduğu toplumsal çevrede edineceği roller ve mesleki gelişimine bağlı olarak süreçte yaşayacağı değişimler ve kendini yenilemesiyle sosyal bir kişiliğe bürünme işlevini sürdüreceği düşünülür.

Sonuç olarak, sosyalleşme sürecinin; toplumsal düzenin en temel sosyal unsuru olan aile bireylerinin sosyokültürel kişilikleri, bireysel davranış biçimleri, zihnî ve algısal özellikleri, değerlere ilişkin sosyal yapıları, toplumun devamlılığını sürdüren ve geleceğini şekillendiren ortak kültüre özgü değerlerin aile içerisinde gerçekleştirilen örtük eğitim ve yeni kuşaklara aktarımı sonucunda oluşturulacağı kabul edilir.

2.2.2. Değer ve toplumsal değerler

İnsanların fikir, inanç, kanı ve değerlerinin toplumların sosyal yaşamında nasıl bir etkiyle görev üstelendikleri sosyal bilimciler için her daim merak ve ilgi konusu olmuştur. Değer kavramı öteden beri bilim dallarının ilgi alanına girmiş ve üzerinde oldukça fazla araştırmalar yapılmış bir sorunsaldır. Felsefe, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, sosyal psikoloji ve teoloji alanlarında değerlerin yapısı, özelliği ve kapsamı ile ilgili konularda açıktan veya örtülü olarak görüşler ve değerlendirmeler yapılmıştır (Coşkun ve Yıldırım, 2009). İnsan davranışlarının karmaşık ve çok yönlü olması nedeniyle, bir çok sosyal bilimci değerleri farklı disiplinlerde ve değişik kavramlarla ilintilendirerek izah etmeye çalışmışlardır. Bu durumun, değerlerin sosyal bilimlerin bir sorunsalı olarak son bir kaç asırdan beri araştırma ve inceleme konularının arasına girmesini ve konuya ilişkin çalışmaların sürdürülmesini gerekli kıldığı görülür.

Sosyal olarak insanoğlu varlığını sürdürmek için insanla, doğayla, çevreyle, nesneyle ve diğer canlı varlıklarla kurmuş olduğu bağ ve ilişkisinde oluşturduğu toplumsal sistemini, uyumunu ve düzenini muhafaza ve devam ettirmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu gereksinimden doğan ve beraberce yaşama duygusuyla oluşan toplum, içerisindeki uyumu sağlamak için ortak bazı kurallara gerek duyar. Bunun temin edilebilmesi toplumun sosyokültürel yapısında olan tutum, tavır ve hareket biçimlerini, kesin ve belirgin kriterlere göre düzenleyecek usul ve esaslara gerek vardır. Bu nedenle, sosyal hayatın bir unsuru olan kişilerce; belirlenen kurallar çerçevesinde, onlara dayanarak olaylar ve durumlar karşısında nasıl hareket edileceği, hangi koşullarda hangi değerlerin uygun bulunulacağı ve kabul göreceğinin kararı kolaylıkla verilebilecektir (Demir, 2012). Diğer bir ifadeyle, değer, sosyal davranışların faili

olan bireylerin, toplum içerisindeki beklentilerini ve önceliklerini hesaba katarak kendi çapında uygun ve kalıcı bir seçim yapabilmelerine imkân sağlar.

İnsanoğlu birbiri ile bağlantılı iki varoluş niteliği ile beraber yaşamını sürdürür. Bunlardan birincisi gerçekler, diğeri ise anlam ve değerlerdir. Yaşamımızın her anı iyilikleri ve kötülükleri temsil eden, çağrıştıran değerlendirme biçimleri ile anlam ve içerik kazanır. Aklımız ve algılarımız vasıtasıyla gerçeklerle bağlantı kurarız, hislerimiz ve kalbimizle de bizim ve bütün insanlık için önemli ve kayda değer hedeflerin peşinde oluruz. Diğer kişiler ve ortamla kurduğumuz bağlarla değerlerin farkına varır ve bu değerler aracılığıyla da kendi varlık ve kimliğimizin kapsam ve boyutunun bilincine varırız (Hökelekli, 2010). Toplumsal etkileşim içerisinde giren birey, bu sayede kültürel kodların şifrelerini oluşturan insani davranış temelli toplumsal değerler ile toplumsal kimliğin bir ögesi olarak sosyal kaynaşmasını gerçekleştirebilir.

Değer, insana mahsus bir kavramdır. İnsanın mükemmel bir varlık olarak ortaya çıkmasını sağlayan en önemli vasıflarından biri, bireysel ve toplumsal olarak ortaya koyduğu sosyal değerler sistemidir. Bireylerin yaşamları süresince elde edindikleri tecrübe, diğer insanlarla iletişim sonucu geliştirdikleri fikir, izlenim, duygu, çıkarsamalar ve doğal çevreye yüklediği anlamlar sonucu onu yaşama karşı bir eylem, tutum ve davranış sergilemeye yöneltmiştir. Düzenli ve sistematik hâle gelen bu tavır ve hareketlerin sonucu oluşan davranış ölçütleri değerlerin oluşumunu sağlamıştır. İnsanlar sosyal rollerini, pozisyonlarını ve durumlarını toplumsal değerlere göre elde ederler. Bu nedenle, toplum bu insani değerleri koruyarak kendi varlığını yükseltir ve yüceltir (Avcı, 2007). Toplu olarak yaşamlarını sürdüren insanların beraberce yaşamının gereği olarak sosyal ortamın her alanında prensipleri, kuralları ve buna bağlı olarak ta değer yargılarının varlığı bilinir hâle gelir. Toplumun çoğunluğu tarafından kabul gören değerlerden soyutlanmış bir yaşam düşünölmeyeceğı herkesçe bilinen bir olgudur.

Toplumların yaşam biçiminin temeli olan kültür ve onunla bağlantılı değerlerin ilk ve en belirgin olarak ortaya çıktığı yer şüphesiz aile kurumudur (Gökçe, 2007). Toplumun en alt sosyal ögesi olan aile kurumu; kuşakların eğitimi, yetiştirilmesi, benliklerinin oluşturulması ve geliştirilmesi, zihinsel gelişimi, öz

güvenlerinin sağlanması ve sosyal yetkinliklerinin kazandırılması da dâhil, saygın birer yurttaş vasfına haiz olarak toplum ortamına taşınmasından asli sorumludur (Altan ve Tarhan, 2018). Toplumsal değerlerin başlangıç noktası ve birincil kaynağı insan yapısıdır. Bireysel ve sosyal hayatın esasını, sosyal bütünlüğün sağlam bir ögesini oluşturan ve toplumun ortak duygularını temsil eden değerler, insanın doğumu ile beraber yaşayacağı aile ortamının içerisinde hazır olarak mevcut bulunmaktadır. Bu durum, insanın sosyal ortama geçişinden itibaren kendilerince oluşturulan kurallar ve değerlerle çerçevelenmektedir. Diğer bir ifadeyle, insan dünya gelişi ile birlikte süreç içerisinde bir birey olarak kendisini kuşatan aile, okul, arkadaş grupları, sosyal çevre, kitle iletişim araçları vasıtasıyla toplumun özgün değerlerini öğrenmeye ve kabullenmeye başlar.

Kişisel ve ruhsal gelişimle eş zamanlı olarak bireyler, bu değerleri, kendi tercihleri ile kabul ve özümseyerek öğrenirler, tutum ve davranışlarına bir nitelik kazandırarak bunlarla hayatlarını yönlendirirler. Kişisel gelişim sürecinde bireyler; çevreyi tanıma, anlamlandırma ve yorumlamayla birlikte kendi bireysel değerlerini oluşturarak toplumun davranışlarına koşut olarak benzer model ve görünüm içerisinde hareket ederler. Bu kapsamda değerler, belirli sosyal yapıların ve bu yapıda geçerliliği olan davranış kalıplarının mevcudiyetini ve önemini meşru kılan araçlardır (Wallance ve Wolf, 2012; aktaran Küçükşen ve Budak, 2017). Sosyal bilimciler tarafından genel bir değerlendirme olarak değerlerin insan tutum, tavır hareketlerini tanımlamada önemli bir yere sahip olduğu kabul edilir.

Son yıllarda akademik çevrelerce üzerinde inceleme ve tartışmaların oldukça fazla yoğunlaştığı konuların başında gelen değer, ilk olarak Znaniecki tarafından sosyal bilim alanına kazandırılmıştır (Dilmaç ve Ulusoy, 2015). Türk Dil Kurumu (2018) verilerine göre değer kavramı değişik anlamlar içermektedir. Bunlar; bir şeyin önemini ifade eden soyut ölçü, bir şeyin ederi, karşılığı, kıymeti; bir şeyin maddi olarak parayla ölçülebilen karşılığı, paha; üstün meziyet ve kişilikte olan kimse; bireyin ihtiyaçtan kaynaklı nesne ile bağlantısıyla oluşan şey ve durum; bir milletin elinde bulundurduğu sosyal, kültürel, iktisadi, bilimsel ve teknolojik değerlerini içeren maddi ve manevi unsurların tamamı gibi psikolojik ve sosyolojik anlamlarla ifade edilmektedir. Theodorson, Çağdaş

Sosyoloji Sözlüğü'nde değeri; sosyal olguların gerekliliği hususundaki değerlendirmelerde, belirli hareketleri ve hedefleri yargılamada temel ölçüyü ortaya koyan ve bir grubun mensuplarının etkili duygusal bağlarıyla oluşan soyut ve genelleşmiş davranış kuralları şeklinde tarif eder (Theodorson,1979; aktaran Aydın, 2003). Geniş bir alanyazına sahip olan değerler, felsefenin ve sosyolojinin birey ve grup adına ilgilendiği ve incelediği önemli kavramlardan biridir. Yaşam felsefesi ve kişilik ile birlikte, değerler, bireysel davranışları üretirler. Değerler aynı zamanda, insan davranışlarını tanımlayarak sosyal hayatın açıklanmasında yardım alınan temel kavramlardan sayılır.

Bu durumda değerlerin tanımlanmasına gelince, yalnızca bir tek genel kabul görmüş tanıma varmak yerine birden fazla tanıma yer vermek çok daha fonksiyonel bir fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Sosyal bilimlerde değerleri, kendi alanında farklı bakış açılarından inceleyerek değişik tanımlara yer vermiştir. Yaygın olarak kullanılan tanımlardan biride: Değerler; niyet ve hedeflerimizi, uygun tutum ve davranış biçimlerimizi tayin etmede, ideal düşünmede ve bireylere doğru ya da yanlış, iyi ya da kötünün, faydalı ya da zararlının, güzel ve çirkinin algılanmasında yardımcı olan tavsiyeler, kaynaklar, ölçütler, kıstaslar ve kriterlerdir (Öğüt, 2018). Bu durumda değer; toplumca paylaşılan ve benimsenen, fertlerin huzur ve mutluluğu için zorunlu görülen ortak his ve duygular uyandıran inanç, fikir, niyet, hedef ve ideallerdir. Değer yargısı ise bireyin her hangi bir durum, olgu ya da olayla ilgili olarak taşıdığı duygu, düşünce ve ahlaki kanaatidir (Bilgin, 2010). Sosyalleşme sürecinde bireyler; sosyal ilkeler, kurallar, örf ve adetler yoluyla iyi ve kötüyü, doğru ve yanlış birbirinden ayırmayı ve her şahsın kendine özgü ahlak ilkeleri çerçevesinde birer kriter ve ölçüye sahip olmayı benimser ve öğrenirler. Zamanla kazanılan bu ölçüler değer olarak tanımlanan düşünce, kanı ve inançlar bütünü oluşturur (Beill, 2003; aktaran Yazıcı, 2006). Genel ahlaka uygun tavır ve hareket konusunda, bireylerin toplumda ya da grup içerisindeki diğer kişilerin niteliklerini, eğilimlerini, niyetlerini ve arzularını değerlendirip yorumlarken müracaat ettikleri kriterin değerler olduğu görülür.

Köknell'e göre değer; somut ya da soyut anlayış, düşünce ve kavramların ehemmiyetini açıklamaya yarayan tavır, tutum ve hareketlerin ruhsal, zihinsel

ve duygusal unsurlarından kaynaklanan soyut ölçüt birimidir (Köknel, 2007). Sosyal tercihler açısından değerler; bazı tutum, hareket ve niyetleri diğerlerinden kişisel ya da sosyal olarak daha üstün, öncelikli ve yeğ tutan ve devamlılığı olan inanış ve kanaatlerdir (Yıldız, 2005). Toplumun kusursuz davranışlarının kaynağında yer alan değerler; bir olgunun başka bir olgu ile, bir olayın başkaca bir olayla karşılaştırılıp kıyaslanarak değerlendirilmesi neticesinde en ideal ölçütün belirlenerek karar alınmasında kaynak olarak kullanılan sıkça değişim göstermeyen yönelim sistemleridir (Yaraman, 2003). Toplumda bir çeşit niyet, düşünce, tutum ve davranış biçimi olan değerler kişilerin nasıl tavır takınacakları hususunda da bilgi verirler (Gürüz ve Eğinli, 2012). Bunun yanında; her bir ferdin olgu, konu ve nesnelere verdiği önemin farklı, kişiye özgü ve öznel olması nedeniyle değerlerde değişim gösterebilir.

Kişisel bakımdan değerler, insanların amaçlarını, isteklerini ve güdülerini tanımlayan kılavuz ilkelerdir (Schwartz, 1987; aktaran Küçükşen ve Budak, 2017). Toplumsal değerler ise sosyal topluluğun bir unsuru olan bireyin ilişkilerini düzenleyici kurallar ortaya koyarak, olumlu ve/veya olumsuz yargılara ulaşma imkânı sağlayan kriterler olarak tarif edilmektedir (Güven, 1999; aktaran Küçükşen ve Budak, 2017). Buna göre: Başarı, güç ve hazcılık bireysel değerler grubunda kabul görürken; güvenlik, uyma ve hayırseverlik ise sosyal değerler içerisinde yer almaktadır. Oysaki evrensellik, güvenlik ve sorumluluk başlıkları altındaki değerlerin hem bireysel hem toplumsal düzeyde uzanımları vardır (Schwartz, 2006; aktaran Küçükşen ve Budak, 2017). Değerlerin evrensel olma niteliği; bölgesel, dinsel ve ırksal ayrıma bağlı olmaksızın onların yorumlanması ve doğruluğunun kabulünde bireyin ön plana çıkmasından kaynaklanır. Değerlerin sosyal sorumlulukla ilişkilendirilmesi de, çevresi ile etkileşim içerisinde olan insanın geliştirdiği davranış kalıplarının bulunduğu sosyal ortamın disiplinine ve ahlaki gerekçelere dayanması ve bu nedenle de bir başkasının olumlu ya da olumsuz etkilenmesinden kaynaklanır.

Olumlu ya da olumsuz sıfat ve soyut duygularla nitelenen inanç ve kanılar sebebiyle değerler, kişisel ve öznel gibi görünse de bunların tutum ve davranışlara dönüşmesiyle somutlaşmakta ve sosyalleşmektedir. Kabul gören bu somut değerler toplumla kaynaşarak ve bütünleşerek birey, grup ve toplumun

başlıca niteliklerini, kendine has öz yapısını ve vasıflarını oluştururlar (Avcıoğlu, 2011). Bu bakımdan değerler; bireysel kalıplar, toplumsal davranışlar ve kültürel alışkanlıklardan kaynaklı sosyal ayrışmaya bağlı olduğu kadar davranış kalıplarına, sosyal sıfat ve görevlere ve bunların oluşum süreçleriyle de yakından bağlantılıdır (Korkmaz ve Kocadaş, 2006). Bununla beraber değerler: Toplum içerisinde bireyin sosyal durumunu, düzeyini, sınıfını ve pozisyonunu tayin etmesine imkân sağlarlar; toplum tarafından en olumlu, en iyi, yerli yerinde ve en beğenilen tutum, tavır ve hareketlerin, üstün nitelikteki düşünce ve eylemlerin çerçevesinin belirlenmesinde yol gösterirler; toplumdaki sosyal görevlerin kabulü, tercih ve uygulamaya konuluşuna öncülük ederek yönlendirici rol üstlenirler.

Toplum bilimsel bağlamda değerler, toplumu oluşturan her bir üye ve grubun onayını almış, üzerlerinde uzlaşmış ve benimsenmiş olgulardır. Bu nedenle; sosyal yaşamdaki mutluluğun, refahın ve başarının korunmasında önemli bir etken olarak görülmüştür. Değerler sosyal yaşamın duygusal boyutunda coşku, heves, şevk, heyecan gibi hislerle yoğun bir şekilde iç içe var olduğundan bireyler, toplumun kutsalları, ulvi ve erdemli olarak görülen ülkü ve idealleri için her türlü fedakârlığı gösterme eğilimindedirler (Avcı, 2007). Bu bakımdan değer; sosyal ve psikolojik ortamımızla ilgili olarak algılama, duygu, düşünce ve hayal dünyamıza yönelik bilgi, kazanım ve tecrübelerimizin bir karışımı ve bileşimi anlamına da gelebilmektedir.

Sosyal bilimlerce ilgi çeken ve araştırma konusu olan ve kuramsal olarak çerçevesi çizilen insani değerler: Topluma ve sahip oldukları kültüre anlamlılık ve saygınlık kazandırmasıyla; toplumun var oluşunu sağlayan kriterler oluşu ile; toplumun tamamına yakınından kabul, uyum, onay ve katılım görmesiyle; kişisel kanı ve yargılarla sınırlanmayışıyla; sosyal denetim niteliğine sahip olması ile; her bir bireyden neyin istendiğini ve neyin istenmediğini, hangi eylemin nasıl bir cezai sonuç doğuracağını ve nelerin ödüllendirileceğinin ortaya konulmasıyla ve sosyal neticelerinin olmasıyla dikkat çekmektedir (Avcı, 2007). Toplumsal değerler ile insanlar arasındaki bağ iki yönlüdür. Değerler insanları ayakta tutarken, insanlarda değerleri sürdürür ve yaşatırlar. Bu nedenle, değerlerin bireyler üzerinde etkileri ve bireye özgü yanları bulursa da geniş

çaplı yararlılığı ve etkinliğini toplumsal alanda görülür. Zira, değerlerin en uygun karşılık bulduğu ortam, tutum ve davranışlar üzerinden toplumsal koşullarda ortaya çıkar ve gerçekleşir.

Değerler sosyal tavır, davranış, hareket, inanç ve fikirlerin hedefi veya öznesi değildir. Değerler arzu edilen şeyin bizzatı kendisi değildir, ancak aranan şeyleri önemli kılar. Bireyler değerleri, hedef ve nesnelerin yolunu işaret eden ölçütler olarak kullanırlar (Fichter, 2006; aktaran Yazıcı, 2014). Schwartz da değeri, bireyin yaşamında ona rehberlik etmeye çalışan, istenilen ve durumlar ötesi hedefler olarak tanımlamış ve onun kapsamını, boyutunu ve devamlılığını öne çıkarmayı amaçlamıştır (Schwartz, 1996; aktaran Çalışkur, Demirhan ve Bozkurt, 2012). Dilthey ise insanın özünde olan ve ona yol gösteren değerlerin dış dünyanın algılanmasında kaynak, süzgeç ve ölçüt olarak etkinlik gösterdiklerini ileri sürmüştür (Mardin, 2010). Diğer bir ifadeyle, sosyal bütünlüğün vazgeçilmez bir unsuru olan toplumsal değerler; birey ve toplumun düşünce, inanış, tavır ve hareketlerinin sosyal ortam içinde akla uygun, ölçülü bir nitelik ve üslupta işlev görmesini sağlayan kıymetlendirme ve takdir ölçünleridir. Bireysel yaşamda her şey var olan bu değerlerle algılanır. Böylece; varlığın kavramı, yaşamın anlamı ve amacı öğrenilmeye başlanır.

Değerler; toplumu oluşturan kişilere nelerin öncelikli olduğunu, neyi tercih edip etmeyeceklerini, yaşamlarındaki dönüm ve düğüm noktalarını, hayatlarını nasıl devam ettirmeleri hususundaki gerekliliği belirtirler. Bu anlamda değer, uygulama açısından bir tercih konusudur. Bireyler, bir şeyleri başka bir şeyler için karşılaştırma yaparlar ve değerli bulduklarında tercihlerini buna göre kullanırlar. Diğer bir ifadeyle, bu kıyaslama sonucu davranmaya değer en uygun, en yararlı ve en doğru ilke bulunmaya çalışılır. Toplumsal yönden yaklaşıldığında değer; bir kültürün, bir grubun, bir toplumun fertlerinin ortak katılım gösterdiği tercihleri ve talepleri ifade eder (Bacanlı, 2011). Bu açıdan bakıldığında değerler; içinde bulunulan durum, tavır ve davranışlara özgüdürler, kişinin içinde bulunduğu hususi durumlara göre konumlanmış olarak biçimlenirler. Bununla birlikte değerler, tavır ve hareketlerin seçiminde veya olay ve olguların kıymetlendirilmesine öncülük ederek, kişideki göreceli önemine bağlı olarak nitelik kazanırlar (Lan, 2008; aktaran Çalışkur ve diğer., 2012). Bu

özellikleri ile de değerler; yaşamımızı varlık boyutunda anlamlandıracak bir temel oluştururlar ve sosyal hayatın her aşamasında beklenti ve tercihlerimizin seçimlerini yönlendirirler.

Bir toplumun sosyal değerleri insanların onur, itibar ve saygınlık sebebi olarak kabul ettiği nesne, olay ve konular dikkate alınarak belirlenebilir. Bu duruma göre, güncel manasıyla sosyal değer, toplumdaki bireyleri benzer nitelikteki ortak renge boyayan prensip kıymetinde bir anlam ifade etmektedir. Dolayısıyla; toplumdaki bireylerin aynı tercih, tutum ve davranış sergileyerek aynı değerleri elde ettikleri ve bunlarla aralarında bir bağ oluşturdukları anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle, toplumda kişiler benzer tercihlerde bulunarak hem diğer toplumlardan farklılıklarını ortaya koyarlar, hem de kendileri için tahmin edilebilir tutum ve davranışlar sergileyebilirler (Bacanlı, 2011). Bireysel ve toplumsal hayatın insani ilişkilerle biçimlendiği; uygun düşünme, tutum, tavır ve hareket biçimine ulaşıldığı ve bu ilişkilerin de sosyal değerler üzerinden inşa edildiği bir gerçektir. Başka bir ifadeyle, sosyal ilişkilerin tesisi ve olgunlaşmasında etkin bir görev üstlenerek kutuplaşmayı önleyen ortak değerlerin; toplumsal alanın birleştirici, kaynaştırıcı, dayanıştırıcı ve yardımlaşıcı bir unsur olduğu da söylenebilir.

Değerler, kişilerin zihinsel yorumlamalarının asli öğeleridir. Sosyal değerler arasında en yüksek seviye ve kalitede bir uyum ve bağdaşımın olması, bireyin ortama uyumunun zorlayıcı koşullarından biridir. Bu nedenle, kişilerin sosyal uyumları, tutum ve davranışları arasında bir süreklilik ve insicam mevzu bahis olabilmektedir. Aksi hâlde, kişiler benzer konuda devamlı başka tavır geliştirip değişik davranışlar gösterebilirlerdi (Özensel, 2003). Bunun yanında, sosyal alanın birleştirici unsuru olan değerlerin toplumsal yaşamda gerçekleşmesi karışık ve zor bir süreci gerekli kılar.

Toplumsal yaşamın içerisinde günlük hayatımıza şekil veren, bir çok yazılı ve yazılı olmayan kurallara bireylerin uyumu konusunda sorgulanan ve denetlenen, belirli kalıplarla sınırlandırılan, iyi veya kötü olarak kabul edilen, yerine getirilmesi mutlak bir çoğunlukça arzulanan ve benimsen değerler vardır. Bu değerler, kişilerin dış dünyayı algılama biçimlerinde oldukça etkili olan davranış, tavır ve tepkilerin, ideolojilerin ve ahlaki yargıların tanımlayıcısı ve

belirleyicisidirler. Bundan dolayı, toplumların zamanla sahip olduğu değerler o toplumun milli şuurunu, kültürlerini ve sosyal standartlarını ifade eder (Anıl, 2011). Değerler, içinde var olduğu toplumun en üst düzeyde kusursuz benliğinin göstergesidirler. Bu değerlere bağlılık göreneklerin şekillenmesine katkı sağlar. Değerlerin var ettiği bir sosyokültürel oluşum vardır. Bu kültür; doğruluk, adalet, kişisel tutarlılık ve sevgi kavramlarından kaynaklanır. Değerler kültürü, ahlak anlayışına bağlı bir düzen ve sistem birliğidir (Coşkun ve Yıldırım, 2009). Aynı zamanda kültürün ahlaki yönünü oluşturan sosyal değerler, toplumun eylem ve davranışlarında yargılayıcı hükümler taşıyan en üst müşterek değerlerdir. Bu anlamda; sosyal değerlerin toplumsal yapıdaki işlevlerinden en önemlisi olan birlik ve beraberliği temin etme görevi, özellikle toplumların sosyal sorunlarının, bunalımlarının ve çözümlerinin ortaya çıktığı süreçte daha da önem kazanmaktadır. Toplumsal yaşamda bireylerin varlığını anlamlı kılan manevi değerler (dürüstlük, merhamet, yardım, güven, dostluk, içten bağlılık, arkadaşlık, vefa ve doğruluk gibi) (Kaya ve diğer., 2017) sosyal dokunun yapı taşları, kişisel ve grupsal ilişkilerin de en temel bağıntısıdır.

Değerler; inanışlara, öğretilere ve kanaatlere göre şekillenir. Bu nedenle, bireyler yaşamın gayesini, kurallarını ve esaslarını öncelikle bilişsel dünyalarında biçimlendirirler. İnançlar, toplumun kök salmış ve derinleşmiş kültürün maddi ve manevi yönünü temsil ederken, değerler de inançların derine inmeyen, ayrıntısız ve dışa dönük yönünü öne çıkarırlar (Öğüt, 2018). Değerler tanımlayıcı nitelikleri nedeniyle, bireylerin ve toplumların birbirinden farklılıklarını, kültürlerini ve ayırt edici özelliklerini ifade etmek için kullanılabilir. Bu bakımdan değerler; birey, grup ve toplumların sahip oldukları kültürlerinin algılanması ve ortaya çıkmasında önemli bir katkıya sahiptirler.

Kültürün ana unsuru olan ve bu yolla gelecek kuşaklara devredilen değerlerin iki esasa bağlı olduğu varsayılır. Bunlardan ilki, değerlerin bireylerden önce geldiği ve onlar üzerinde zorlama ve kısıtlama getirdiğidir. İkincisi ise değerlerin bireyleri saran ve çevreleyen, temel kültürün bir kısmını oluşturduğudur (İşçi, 2013). Birinci durumdaki değerler, aynı zamanda kişi rızası ile kabul edilerek özümsemesi nedeniyle bireyler üzerinde çok güçlü bir etki ve tesir bırakır; bu değerlere itaat ve uyum gösterilmemesi durumunda da kişisel olarak suçluluk

duygusuna yol açar. İkinci durumdaki değerler ise; topluluk ilişkilerini düzenleyerek bireylerin kişiliklerinin oluşmasında ve gelişmesinde belirleyici rol oynarlar.

Fichter'e (1990) göre değerlerin oluşumu iki ayrı kaynaktan beslenmektedir. Bunlardan dışsal kaynak, bireyin dışında kültürel çevrede gerçekleşen ve toplumun süreç içerisinde oluşturduğu değer yargıları birinci kaynak olarak tanımlanmaktadır. Değer oluşumunu sağlayan ikinci kaynak ise bireyin kendine özgü iç dünyasına bağlı değerlendirme ve davranışlarından yansıyan içsel ortamdır (Bolat, 2016). Değerler, zihinsel işleyişlerle beraber bireysel tavır ve davranışları etkilerken, bir yandan da toplumun sahip olduğu kültürel yapı ve örüntüleriyle etkileşim içerisinde bulunur ve bu kalıpları yansıtır. Aynı zamanda sosyal değerler, sahip olduğu toplumun kendisine, kurumlarına ve sosyokültürel dokularına tesir ederek iz bırakırlar. Bu anlamda değerler, kültürün en önemli kısmını oluştururlar.

Toplum yapısının belirtici bir unsuru olan değerlerin sosyoloji ile ilişkisi, sosyal ortamda yaşamını sürdüren bireyin sergilediği tutum, tavır ve davranış kalıpları ile yakından bağlantılıdır. Bu anlamda; ortaya konan davranışın biçimini ve nasıllığını niteleyen ve bu kapsamda bir ölçek görevi üstlenen değerler, toplumsal özelliklerin ve toplumsal eylem ve işleyişin anlamlandırılmasında dikkate değer rolleri kabullenir ve üstlenirler (Aksan, 2016). Sosyal bir toplulukta değerlerin belli edilerek açığa vurulduğu ve betimlendiği esas işleyiş ve düzenek ise bireyin yüklendiği toplumsal görevler ve rollerdir. Bununla birlikte, bireyin toplumdaki çok farklı ve düzeyli sosyal rolleri de, değer bakımından değişiklik gösterir. Bu durum öncelikle, sosyokültürel yapıdaki egemen kuruma ve tali olarak ta kişinin yaş, cinsiyet ve diğer özellikleri ile ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle toplum, rolleri sosyal değer ölçü ve seviyeleri ile her yandan çevreler. Kişiler de davranış kalıplarını, belirtilen bu sosyal değerleri göz önünde tutarak tayin eder (Fichter, 1990; aktaran Özensel, 2003). Netice olarak, çevresi ile sosyal etkileşim içinde olan insan; ortamı oluşturan birey, grup ve topluluklarla bir iletişim içerisinde olmak ve bunu da sürdürmek durumundadır. Sosyal gelişimini tamamlayan her bir birey tanımladığı toplumsal rollere göre kendisine bir gaye, erek ve ülkü belirleyerek geleceğe yönelik planlar yapar. Bu nedenle, bireylerin

kendi istek ve iradesi ile çevresinde güç ve etkinlik kazanmayı amaçlayan bu hedeflere yönlendirici ve itici unsur kuşkusuz değerlerdir.

İnsanlarla bağıntılı olan değerler, sosyalleşme sürecinde bireylerce öğrenilmekte, benimsenmekte ve insanların kişilik yapısı ile bütünleşmektedir. Bu nedenle de toplumsal değerler insan kişiliğinin bir ögesi olarak görülmektedir. Sosyal değerler bireysel kişiliğin oluşumunu sağladığı gibi bu değerlerden yoksunluk ya da kayıp durumunda kişiliğin, şahsiyetin ve onurun sarsılmasına ve zarar görmesine neden olmaktadır (Akıncı, 2005). Bireysel ve toplumsal hayatın temelini sosyal değerler oluşturur. Sosyal ortamın içinde doğan her bir öznenin zorunlu olarak bir değerler dünyası var olmaktadır. Bu nedenle, tüm insanlar, tutum ve davranışlarında değerlere önem verirler ve dikkate alırlar. Bireyin sosyalleşme sürecinde ahlaki karakter yapısının oluşumunda değerlerin varlığı tartışmasızdır. Bu süreç; bireyin kişiliği, dilsel ve ahlaki gelişimiyle eşzamanlıdır, tümüyle onun, bunların toplamı olduğu da söylenebilir (Uluslararası Şeffaflık Derneği, 2017). Sosyal tasarım ve biçimleme açısından değerler, kimlik oluşumu görevini üstlenir. Bu anlamda sosyal değerler, bireysel ve toplumsal kimliğin bir güvencesi ve destekleyicisi rolüne sahipliği nedeniyle bireyin ve toplumun ortak anlam ve mana dünyasında var olma işlevini sürdürür (Şevket, 2007; aktaran Akyüz, 2014). Özellikle, bireyin sosyalleşmesini gerçekleştirdiği ergenlik dönemlerinde kimlik gelişimindeki süreçte önem arz eder. Bu süreçte, kişilikler; bireylerin davranış örüntülerinin toplumsal tutarlılık içerisinde nasıl görüldüğü ile yakından ilintilidir. Bu kapsamda, hem bireysel hem de toplumsal kimliğin oluşumunu sağlayan temel öğelerden biri de, kişilerin sosyal çevredeki konumları yanında onların yaşam tarzlarını simgeleyen düşünce, tutum, eylem ve davranışlarını yönlendiren değerler sistemidir.

Bireylerin kendi kendisini, toplumun ise bireyleri, denetim ve gözetim altına almasını sağlayan değerler, kişilerin toplum nezdindeki rolünün ve konumunun tayin edilmesinde ve buna uygun bir altyapının oluşturulmasında etkili olmaktadır. Toplumda var olan bu değerler yardımıyla birey, diğer kişilerle etkileşim ve etkin bir iletişime geçebilmektedir. Toplumsal bilinç üzerinden bireysel anlayışa, algıya, şuura ve kavramlara baskılayıcı etkisi olan değerler, toplum vasıtasıyla kişiler üzerindeki denetim ve gözetim sistemini daha da

etkinleştirir. Değerlerin sosyal yaşam üzerindeki bu düzenleyici etkisi norm, gelenek ve görenekler aracılığıyla gerçekleştirilir (Avcı, 2007). Bunun yanında toplumsal değerler; öğeler, ilke ve kuralların yanında tutum, tavır, hareket, fiil, düşünce ve kanaat bakımından kendi mensuplarını idare eden yazılı olmayan plan ve programlar da sunarlar (Köknel, 2007). Ayrıca, değerler; toplum için en beğenilen, tutulan ve geçerliliği olan en uygun fikir, eylem ve tavrı düzenler ve yürürlüğe koyar; sosyal olarak en uygun davranışın çerçevesini belirler; bireylerin toplumsal görevlerinin seçiminde yol gösterici ve yönlendirici olur; sosyal ortamı denetler ve bireyleri yerleşik yaşam biçimlerine uymaya yöneltir (Avcı, 2007). Sosyal işlevleri ile değerlerin, toplumun kültür yapısında denetim ve gözetimi sağlayan gizli bir idari yetkeye de sahip olduğu bilinir. Zaman zaman da olumsuz sonuçlar oluşturan bu denetim gücünün gençler üzerinde sosyopsikolojik baskı oluşturduğu görülür. Bu sebeple, denetim dışı ve özgür kalmak isteğiyle gençler kendilerince sorun olan değerlerden ayrılmak ve uzaklaşmak isterler. Yine, gençler, içinde bulundukları bu kültürel ortamın alışıla gelmiş törel değerlerinden uzaklaşmak için bir takım olumsuz sıfatlar öne sürerek (çağdışı, köhne, gelişmemiş ve kullanışsız v.s.) ötekileşmiş yeni bir kimlik oluşumuna sebep olurlar. Bu süreçte topluma yabancılaşan gençlerde de kimlik bulanımı baş gösterebilir.

Toplumun belli başlı katman ve kurumlarında değerlerin sistemli ve düzenli oluşumu, varlığını sürdürmesi ve bunlarla özdeşleşmesi beraberinde de bu değerlerin yapılaşmasını ve kurumsallaşmasını getirmiştir. Sosyal değerlerin; toplumsal ortamda gelişen kalıpların, karşılıklı üstlenilen rollerin ve sürdürülen ilişkilerin süreklilik kazanarak örgütlü hâle gelmesiyle kurumsallaştığı söylenebilir. Değerlerin kurumsallaşması, aile, grup ve toplumda görev alan bireylerin sosyal durumlarını ve pozisyonlarını algılamalarını kolaylaştırır. Ve bu yapıların işleyiş ve işlevlerini basitleştirir (Canatan ve Yıldırım, 2013). Bu nedenle; kurumsal değerler, benimsenmiş olan kurumsal davranış kalıplarını güçlendirir (Korkmaz ve Kocadaş, 2006). Toplumun her katmanında işlev gören kişi, grup, kurum ve kuruluşların ilişkilerini, işlerini ve yönetimlerini yürütürlerken öteden beri kullanıla gelmiş, kalıplaşmış ve kabul görmüş sosyal ve kültürel değerlerden istifade etmeleri, onları yaşamlarını yönlendirici ve denetici asli unsur gibi kabullenmeleri neticesinde bu değerler; ilişkilerin

geliştirilmesi yanında uyuşmazlıkları çözüme kavuşturarak ve sorunları ortadan kaldırmaya yardım ederek birey, toplum, kurum, kuruluş ve sistemlerin işleyişlerini basitleştirici, sadeleştirici ve kolaylaştırıcı görev üstlenirler.

İnsanlık tarihi boyunca varlıklarını sürdüren her topluma ait bir takım değerler düzeni ve dizgesi vardır. Bu durum, değerlerin kesin değişmezliğini vurgulamaz. Ancak, toplumsal inançların ve kültürlerin yaşatmaya çalıştığı değerler canlı birer organizmalar gibi zamana, mekâna, ekonomik alt yapılara, sosyal ortamlara, bireyden bireye, toplumun geçmişine ve anlamlandırdıkları gerçekliklere, kültürel ve sosyo-ekonomik farklılıklardan dolayı toplumdan topluma ve medeniyetlere göre farklılık göstermekte; dinamik bir süreç göstererek yaşam süresince gelişmekte, değişmekte ve başkalaşmaktadır (Keskin ve Palabıyık, 2014). Aynı şekilde, toplumda oluşan hızlı sosyal değişim ve dönüşüm, toplumun farklı tabakalarında yer bulan ve var olan değerlerin değişmesine de sebep olabilmektedir.

Kültürler ve bireyler ortaya koydukları değer önceliklerindeki tarzları ve düzenleriyle tanımlanırlar. Bunun yanında, değerlerin değişime ve dönüşüme açık yapılar oldukları, zaman içinde oluşacak ve gerek duyulacak ihtiyaçları karşılamak için de önceliklerinde değişiklik olabileceği bilinmektedir (Williams, 1979; aktaran Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Inglehart ve arkadaşlarının elde ettikleri araştırma neticelerine göre, çoğunlukla ülkeler iktisadi açıdan kalkındıkça maddi olarak refah seviyeleri artmakta, bununla bağlantılı olarak ta kişilerin değer algısı ekonomik gelişmişlik düzeyine göre oluşmaktadır. Diğer bir ifadeyle, satın alma gücü ve refah seviyesindeki değişimle birlikte değer algıları da farklılaşabilmektedir (Hines, 2008; aktaran Coşkun ve Yıldırım, 2009). Rokeach, değerler için ne bütünüyle değişmez, ne de büsbütün değişebilir olduğunu ileri sürmektedir. Rokeach incelemesinde; değerlerin tamamen sabit olması durumunda, bireysel ve sosyal ortamın hiçbir zaman değişmeyeceğini, aksine değerlerin tamamıyla değişken bir yapıda olması durumunda ise insan kişiliğinin devamlılığından bahsedilemeyeceğini vurgular (Çalışkur ve Aslan, 2013) ve bu olgu, sosyalleşmeyi ve toplumsal normların oluşumunu doğrudan etkileyici bir unsur olarak işlev görür.

Hiçbir şekilde toplumsal değerlerin değişmezliğinden ve stabilitesinden bahsedilemez. Doğrusu, sosyal değerlerin en başta gelen özelliği değişim göstermeleridir. Bu nedenle; şu andaki geleneksel eski değerlerin yerine, küreselleşmenin de etkisiyle toplumsal değişim ve dönüşümün sonucu yeni, modern değerler yer edinmeye başlamıştır. Örneğin itaatkârlık ve kanaatkârlık gibi töresel değerler, geçmişte olduğu kadar güçlü ve etkin değildir. İtaatkârlık kavramının yerini usçuluk ve sorgulayıcılık, kanaatkârlığın yerini ise girişimcilik, rekabet ve çekişme yer etmeye başlamıştır (Lemin, Potts ve Welford, 1994; aktaran Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010). Toplum içerisinde varlıkları sürdürülen değerler, sosyalleşme süreci ile gelecek kuşaklara aktarılmasına rağmen toplumun tüm kültürel katmanlarında zamanla ve ihtiyaçlara bağlı olarak değişime uğramaktadır. Özellikle, kitle iletişim araçlarının yaygın kullanımı ile toplum ya yeni değerlerle tanışmakta ya da geleneksel değerlerinde değişim söz konusu olmaktadır. Değerlerin değişime uğraması bireysel ve toplumsal değişimi de beraberinde getirmektedir. Toplumsal değerlerin bu değişimi kuşaklar arasında gözlemlenen farklılıklarda kendini belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır (Rokeach, 1973; aktaran Avcıoğlu, 2011). Küreselleşmenin etkisi ile günümüzde hemen hemen her toplumda görülen hızlı değişim ve dönüşümlerin en fazla etkisini gösterdiği kurum, aile ve aile değerleridir. Aynı zamanda, aile, sosyalleşmenin birincil kaynağı olarak aile yapısının işleyişinde, bireyler arası uyumda, aile ilişkilerinde ve genç kuşakların yetiştirilmesinde ve toplumsal değerlerin bunlara aktarımında işlevlerini yerine getirememekle karşı karşıya kalabilmektedir.

Değerlerin oluşumu toplumun bir elemanı olan bireyler üzerinde gerçekleşmektedir. Her bir ferdin içinde gelişim imkânını ve fırsatını bulduğu toplum, kişisel değerlerin çıkış yeri, kaynağı ve bunlara yönlendirici etkiyi yapan bir ortamdır. Gençlerde değerlerin oluşumu; etkileşim içinde oldukları sosyal ortam, ilk sosyalleşmelerini sağladıkları aile ortamı, okul süreçleri ve ticari işlemlerini yürüttükleri ekonomik ortam vasıtasıyla gerçekleşir. Bunun yanı sıra gençlerdeki değer oluşumu, onların kişisel psikososyal özelliklerine bağlı olarak ta gelişir. Gençler üzerinde etkili olan değerler, toplumun ahlaki ve manevi yapılarına da yansır (Yıldız, 2013). Kişisel tavır ve davranışlar, genelde ahlaki değerlerle, gelenek ve görenekleri içeren değerlerin tesiri altında kalır.

Sosyal yapının önemli bir parçasını oluşturan gençlik, kültürel yapının nesiller arası geçişinde ve taşınmasında önemli bir bağı ve ilişkiyi sağlayan bir görevi üstlenmiştir. Sosyokültürel yapının taşıyıcı işlevini yerine getiren gençlik, ideallerinde yeniyi ve güncel önemli yer vermesi nedeniyle toplumsal değişim, dönüşüm ve gelişime katkı sağlar (Elias, 1978; aktaran Likaj, 2013). Ergenlik döneminde gençler, aile değerlerinden farklı yargıları taşıdığını fark etmeye başlar. Bu süreçte genç, sosyal gelişimini de sağlayacak olan arkadaş çevresi ile etkileşim içerisinde kalarak ailenin töresel değerlerinden bir ölçüde ve/veya kısmi olarak ters düşerek aykırı bir tutum takınmaya yönelir. Bunun sonucunda da kişisel, farklı ve özgün tavır geliştirerek yeni değer yargıları oluşturmaya başlar. Gençlerin sahip olduğu değer yapısı, genelde, toplumun karşılaştığı ve yüz yüze geldiği sosyal değişimlerden etkilenerek belli oranda değişim ve dönüşüme maruz kalır (Yavuzer, 2013). Bunun neticesinde, toplumsal değişime paralel olarak genç kuşaklarda görülen değer ve değer yargılarındaki değişim, dönüşüm ve farklılaşmalar, önceki kuşaklarla aralarında iletişimsizliğe ve bir takım çatışmaların oluşumuna ve aile içi yansımalarına sebep olur. Bu nedenle değerler, bireyler arasındaki ilişkileri, değerlendirmeleri ve farklılıklardan doğan çatışmaları ifade etmek için de kullanılır (Yılmaz, 2018). Toplumun tarihsel birikimi ile oluşan ortak değerlerini günlük hayatın işleyişinde asgari müşterekte buluşma anlayışıyla yaşam biçimine dönüştüremeyen ve sosyal standartlardan sapma gösteren birey, aile ve toplum gittikçe farklılaşır, ayrışır, birbirinden uzaklaşır ve yabancılaşır.

Sosyal yaşam içerisinde bireyden ziyade toplumu hedefleyen, öncelikleyen değerler, zaman zaman tutum ve davranışlarımızı kısıtlamakta, sınırlandırmakta ve bu nedenle de bireylerle sosyal mecburiyetler arasında çatışma ve karşıtlığa sebebiyet vermektedirler. Toplumun sosyal düzenini temin ve devamlılığını sağlama açısından bir sosyal kontrol ve baskı araçları olma işlevini yürüten değerler toplum için bir denetim, nüfuz ve zorlama vasıtası ve kural koyma sebebidir. Toplumda genel kabul gören sosyal değerlerin toplumu etkin ve işleyen bir örgüt hâline getiren kaynaştırıcı, bütünleştirici ve düzenleyici etkilerine rağmen, ara sıra beklenilenin aksine birey ve toplum arasında kültür ve değerler üzerine algılarda uzaklaşmalar ve çatışmalar olduğu görülür (Yazıcı, 2014). Bunun yanında kişilerin ortak alışkanlıklar olan görenek ve

geleneklere uyum göstermemeleri, toplumca doğru kabul edilen eylemlere yönelten toplumsal değer yargılarının hakim olmadığı ve bunların geçerliliğinin reddi ve uygun bulunmamaları durumunda, sosyal düzenin ve yaşamın sürdürülmesinin imkânsızlaşacağı da söylenebilir. Bu nedenle; bireylerin topluma mal olmuş değerlere uymaması ve sosyal ihlalleri durumunda, yaptırımlara maruz kaldığı, yani sosyal bir müeyyide aracı olarak ta kullanıldığı görülür.

Platon değerlerin, herhangi bir kişinin kanaatinden ve yöneliminden bağımsız ve kesin olarak mevcut olduğunu vurgular. Bunun yanında, değerler için bireyler arasında bir uzlaşımın var olduğuna inanan Sokrates, ayrıca değerlerin tarafsız bir varlığa sahip olduğunu da ifade eder (Uysal, 2003). Sosyal değerler her toplum ve ülkede benzerlikler, zaman zamanda farklılıklar gösterse de genellikle kurumsal görevlerine göre; aileye dayalı, siyasal, demokratik, iktisadi, dini, milli ve manevi olarak bölümlenebilir (Bilgin, 2010). Schwartz'ın tasnifine göre sosyal değerler; ırksal, dini, dilsel ve coğrafi bölge gibi toplumsal ve siyasi faktörlerin etkilerine göre bölümlenebilmekte; diğer yandan iş, görev, yaş ve eğitim durumu gibi muhtelif toplumsal ve demografik vasıflara göre de değişim göstermektedir (Schwartz, 2006; aktaran Erkenekli, Uzun ve Gümüş, 2012). Diğer bir tasnife göre de değerler; kutsal değerler, ahlaki değerler ve estetik değerler olarak ta sınıflandırılabilir (İşçi, 2013). Öteden beri sosyal değerler, modern ve geleneksel olarak tasnif edilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde değişim gösteren geleneksel değerler moderne dönüşmektedir. Buna göre, modern değerler aşırılıktan uzak, rasyonel, dış görünümü öne çıkaran değerlerdir. Geleneksel değerlere gelince aşırı, soyut, içgüdüsel, ahlâkî, manevi ve mahremiyetçi bir özellik taşımaktadır (Aydın, 2003). Sosyal değerler, süreç içerisinde toplumun değişme hızına bağlı olarak eski yeni, çağcıl ilkel, doğu batı, klasik modern, geleneksel çağdaş gibi sıfat ve kavramlarla nitelendirilerek çatışma ortamına sokulabilmektedir.

Kaynaklarına göre değerler; doğaüstü olan ilahi kaynaklı değerler ve toplumsal kaynaklı değerlerdir. Bu tasnife göre değerler: Toplumsal ihtiyaçları karşılamak maksadıyla toplum tarafından kabul edilen ve üretilen insani olan (yurtseverlik, eşitlik, adalet v.s.) değerleri içeren sosyal değerler; geniş toplum kesimlerinin ortak kabul ve tasdik ettikleri ve ilahi bir varlıktan kaynaklı daha güçlü ve kalıcı

olan dini değerlerdir (Akyüz, 2014). Allport, Vernon ve Lidzey (1960) yaptıkları araştırmada değerleri; estetik, bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini olmak üzere altı başlıkta bölümleyerek incelemişlerdir. Bunun yanında değerler, temel ve aracı değerler olarak da tasnif edilebilir. Ayrıca, temel değerler de şahsi ve sosyal değerler diye bölümlenebilir. Sosyal değerlerin esasını sevgi oluşturmaktadır (Bolat, 2016). Temel değerlerin özelliği ise bireyin kendine özgü olarak gördüğü ve önemseydiği kişiye dönük (iç rahatlığı, esenlik gibi) veya kişiler arası olarak topluma yönelik (barış içinde bir arada yaşama, kardeşlik gibi) olmasıdır (Dilmaç, 2007). Diğer bir ifadeyle temel değerler, sosyal toplumun gereği olarak diğer kişi ya da gruplarla demokratik ilkeler çerçevesinde sağlıklı ilişkiler oluşturacak davranış biçimlerine, kişilik ve niteliklere sahip olmayı gerekli kılar.

Rokeach'ın üzerinde çalışma yaptığı değer tasnifini müteakip Schwartz da bu konuda inceleme yaparak farklı bir sınıflandırma yapmıştır. Schwartz'ın gerçekleştirmiş olduğu ayrıntılı çalışmada, 11 asli değer grubu tanımlamış ve bu değer grubu ile bağlantılı değerleri seçerek sıralamıştır. Bunlar; güç, başarı, zevkçilik, uyum, özyönlendirme, evrensellik, dinsel, hayırseverlik, geleneksellik, uyum ve güvenlik olarak tanımlanmıştır (Bolat, 2016; Schwartz, 1992). Değerler konusunda bir bölümlenme de Rokeach tarafından yapılmıştır. Daha önceki yapılanların aksine Rokeach, bu sınıflamayı sadeleştirerek amaç değerler ve amaç değerlere erişilmesini hedefleyen araç değerler olarak sınıflandırmıştır (Bolat, 2016). Rokeach'ın ileri sürdüğü değerler kavramı ve bu kapsamda geliştirdiği Rokeach Değerler Ölçeği bu alanda çok belirgin bir yer edinmiştir (Dilmaç, 2007). Bireysel hayatın asli hedeflerini öncelikleyen amaçsal değerler; can dostluğu, olgun sevgi, özsaygı, mutluluk, iç uyum, eşitlik, hürriyet, haz, sosyal takdir/tanınma, akıllılık, ahiret esenliği, aile güvenliği, milli güvenlik, başarı duygusu, güzellikler dünyası, barış içinde bir dünya, refah içinde bir hayat ve heyecan verici bir yaşam olarak sıralanmaktadır. Amaçsal değerlere ulaşmak için benimsenmiş davranış biçimlerini ve kalıplarını ifade eden araçsal değerler ise; neşelilik, tutkulu olma, sevgi beslemek, temiz olma, iradeye sahip olma, yeteneklilik, yüreklilik, nezaket, doğruluk, hayal gücü, özgürlük, idrak kabiliyeti, geniş fikirlilik, mantıklılık, bağlılık, iyilikseverlik, sorumluluk ve bağışlayıcılık olarak sayılabilir (Çalışkur ve Aslan, 2013; Giacomino, Brown ve Akers, 2011). Sosyal değerler ile bireylerin yaşamlarında hedeflediği öncelikler

arasında yakın ilişki ve bir bağlantı vardır. Bu bakımdan değerler, bireylerin amaçladığı neticelere kavuşmak için uygun davranışların sergilenmesinde görev icra ederler. Bu durumda, kişisel amaçlarla davranışlar arasındaki ilişkide, değerler yönlendirici işlev görürler.

Belli başlı bütün kurumlarda olduğu gibi aile içerisinde de ona düzen veren, idare eden, yol gösteren kriterlere sahip bir aile değerler dizisi vardır. Diğer bir ifadeyle, ilk sosyalleşmenin yaşandığı topluluk olan aile içerisinde ortak ve birliktelikten doğan karşılıklı görev ve fonksiyonları bulunan her bir bireyin tabi olduğu, adapte olmak ve uyum sağlamak zorunda olduğu asli ve temel değerler vardır; ki bu da aile değerleridir. Toplumsal bir kurum olarak ailelerin oluşturduğu Türk toplumunu var eden ve sosyokültürünü oluşturan geleneksel Türk değerlerini Tezcan; kahramanlık, vatanseverlik, yiğitlik, dindarlık, yetingenlik, tutumluluk, toprağa bağlılık, misafirperverlik, saygı-hürmet, iyilikseverlik, müsamahakârlık, namus-onurluluk, ciddilik ve vakurluk, tevazu ve kalp temizliği olarak belirtmiştir (Tezcan, 1974; aktaran Arslanoğlu, 2005). Sosyal değerler, zamana ve toplumlara göre değişiklik göstermesine rağmen bir kısım değerler küresel boyutta aynı ölçekte beğeni, kıymet ve özen görür. Bunların başında: Adalet, tevazu, kavrayış, arkadaşlık, affetme, bağlılık, barış, cesaret, cömertlik, dürüstlük, dostluk, düşünceli olma, empati, itimat, hoşgörülülük, istikrarlı olma, uyum, sadakat gösterme, hayırseverlik, yetingenlik, liderlik, acıma, incelik, soğukkanlılık, paylaşma, dayanç, vefa, sevgi, hürmet, sorumluluk, minnettarlık, tutumluluk, bağlılık, sadakat, hayırseverlik, iffetlilik, maneviyat, yaşam sevinci, terbiye, söz ve davranışlarda uyum ve tutarlılık gibi değerler yer alır (Aydın, 2010). Küreselleşmenin yaşanması ile beraber değerlerin de küresel ölçekte değişerek yeniden biçimlenme ve üretilme sarmalında olduğu bilinmektedir. Yerel ve geleneksel değerlerin, bu küresel kültürün etkisi altındaki değişimlere karşı koymalarına rağmen yaşanan sosyal değişimler neticesinde nesiller arası değerlerde farklılaşmalar ortaya çıkabilmektedir.

2.2.3. Kimlik ve kişilik özellikleri

Bütün toplumlar, kendilerini oluşturan bireylerin geçmişlerinden günümüze aktarılan kök salmış duyguları, düşünceleri, algıları ve inanç sistemleri

çerçevesinde bir değer ifade etmektedir. Değerler, insan ve onların oluşturduğu sosyal gruplarla beraber özdeşleşmiştir. Toplumsal sosyalleşme sürecinde bu insani değerler bireyler tarafından aile, çevre ve eğitim ortamlarında öğrenilmekte ve bireyin kişilik yapısı ile bütünleşmektedir. Bu nedenle değerler, insan davranışlarının ve kişiliğinin ayrılmaz bir parçası gibi kabul görmektedir (Özensel, 2003). İnsanın ruhsal yapısının bir görünümü ve özünü teşkil eden bu değerler, bireyin sosyal çevresi, doğa ve varlıklarla olan etkileşimi ve iletişimi ile şekillenir (Köknel, 2007). İnsanın sahip olduğu bu değerler, onun, toplumsal ortam içerisinde en uygun şekilde yetiştirilmesine, geliştirilmesine ve yüceltilmesine katkı sağlar. Sosyal değerlerin kişileri sosyalleştirme görevini sağlamasından dolayı bireylere kazandırılması ve gelecek kuşaklara aktarılması önemlidir (Bolat, 2016). Bu maksatla; yeni kuşaklara belli başlı en temel değerleri benimsetme, kişilik ve kimlik kazandırma, bunlara karşı hassasiyet oluşturma ve onları sosyal yapıya uyumlu birer tutum ve davranışa evirme işlevini icra etme sorumluluğu aile, çevre, toplum ve eğitim kurumlarının görevleri arasında sayılmaktadır (Ekşi, 2003). Dolayısıyla, kimliksiz bir yaşam şekli düşünülmemekte ve düzenli toplumsal bir ortam ve hayat için kimliğe ihtiyaç duyulduğu kabul görmektedir.

Bireyler üzerinde benlik-kişilik oluşturma ve kimlik inşa etme görevini icra etmelerinden dolayı değerler, bireysel ve toplumsal kimliğin güvencesi ve dayanağını teşkil etmektedirler. Değerler üzerinden şekillenen kişisel ve sosyal kimlik aracılığıyla bir topluluk için ortak anlam ve mana ifade eden bilinç, aidiyet duygusu, o topluluğa özgü nitelikler ve belirli bir grupça doğrudan doğruya öğrenilmiş ve benimsenmiş deneyimlerin ortak kimliğin biçimlendirilmesinde önemli bir payı ve rolü olduğu kabul edilmektedir (Akyüz, 2014). Bunun yanında, toplumsal ilişkilerdeki temsiliyetlerin de kimliklerin belirlenmesinde önemli etken olduğu düşünülmektedir.

Günümüzde geniş kapsamda kullanılan kimlik kavramı, olguların/olayların izah edilmesi maksadıyla icra edilen araştırmalarda gitgide artan bir biçimde kullanılmaktadır. Toplumsallaşma süreciyle oluşan kimlik olgusu ile birey, içerisinde bulunduğu topluluğun kolektif kimliğini kişisel psikolojisinde/ruhsallığında benimsemektedir (Çiftçi, 2007). Kimlik kavramı daha ziyade,

insanın bireyselliğine, kendine özgü benlik duygusuna, kendisine dair duygu ve düşünceleriyle bağlantılı olarak kullanılmaktadır (Görmez, 2005). Bu anlamda kimlik, bir özellik ve bir nitelik göstergesidir. Bu yanında kimliklerin en önemli belirtisi aynı zamanda bireyler arası farklılıkları da ortaya koyar olmasıdır. Bu nedenle kimlik en yaygın anlamıyla, kişilerin bütün özelliklerini içerir; hem bireyin kendini nasıl tanımladığı, hem de toplumsal çevresi tarafından nasıl gözüktüğü bu kavramla açıklanır (Aşkın, 2007). Kimlik başlıca kaynak ve başvuru noktamızdır. Dış dünyayla, geçmiş ve gelecekle olan bağlantılarımızı ve insanlarla olan ilişkilerimizi kimliğin bize kazandırdığı özellik ve nitelikler noktasından bakarak düzenleyip değerlendiririz. Kimlik insanın en kişisel varlık oluşumudur. Bu açıdan bakıldığında kimlik, sosyal çevredeki değişimlere ve diğer kişilerin bizim hakkımızdaki algılarıyla bağlantılıdır. Yani, dış etkenlere maruzdur ve sürekli yenilenme ve biçimlenme durumunda olan bir yapısı vardır. Öte yandan sosyal bir varlık oluşumuzdan kaynaklı her seviyedeki toplumsal ortamda ilişkileri tesis etmek ve yaşam içerisinde kendimize uygun bir yer edinmek amacıyla kimliğe ihtiyaç duyarız (Aydın, 2009). Yine, kimlik, bireylerin iç dünyası yanında sosyal çevrelerindeki diğer kişilerle oluşturdıkları etkileşimler sonucunda kazanılan bir olgu da sayılabilir.

Kimlik, kuşkusuz öznel gerçekliğin kilit bir ögesidir. Kimlik, toplumda yaşanan sosyal süreçler içerisinde oluşturulur. Kimliğin somut olarak şekillenmesini takip eden süreçte idamesi, değişimi ve yeniden biçimlenişi sosyal yapı içerisinde insani ilişkiler ve etkileşimler sonucunda oluşur (Berger ve Luckmann, 2018). Ötekiyle yapılan bu etkileşimler çerçevesinde kimliklerin oluşumu tarihsel bir süreç içerisinde hem kültürel hem de ideolojik bir inşadır (Demir, 2012). İnşa sürecindeki her birey, kendisini şahsi ve özgün bir kimlikle tanımlamaktadır. Kimlik inşası, bireyin kendi üzerinde sürekli ve gelişmeci bir çalışma ile gerçekleştirdiği bir çabanın sonucudur (Lahaye, Pourtois ve Desmet, 2001). Diğer yandan, popüler düşünce ve görüşün, kimliği doğal bir veri gibi gördüğünü ve kimliğin bir madde, bir nesne gibi bir öze haiz olduğunun düşünüldüğünü söyleyen Bilgin (2007), tüm kimliklerin bireyler ve topluluklar arasındaki ilişkiel pratiklerde inşa ve düzenlendiğini söyler. Bu nedenle, bireyin kimliğinin

oluşabilmesi için öncelikle kendisini, sosyokültürel ortamı oluşturan bahse konu topluma ait hissedebilmesi ve ona aidiyet duyabilmesini gerekli kılmaktadır.

Kimlik, bireyin kendi dünyasıyla ve çevresindeki diğer insanlarla girdikleri sosyal bir etkileşim sonucu oluşur. Bu nedenle, kimlik ve kimliklenme süreci sosyal bir ortamı, yaşanılan zaman dilimini, döneme özgü şartları ve zihinsel olguyu zorunlu kılmaktadır (Güven, 2015). Bununla birlikte, kimliğin şekillenmesinde kişiyle toplum arasında doğal etkileşim önemlidir. Bu etkileşim sonucunda birey toplumsal yapıyı inşa ederken diğer yandan da toplumun bireyin kimliğini inşa sürecinde olduğu ifade edilir (Dalbay ve Avcı, 2018). Yani, birey için kimliğin şekillenmesi, içerisinde yaşanılan toplumla karşılıklı olarak etkileşim hâlinde bulunma ile oluşmaktadır. Toplumsal gerçeklikle uyumlu olarak devamlı değişim ve dönüşüm içerisindeki toplumlarda var olan bu karşılıklı etkileşim gereği kimlik de bu döngü içerisinde yerini alarak sürekli bir oluş tarzında akışkan bir nitelik gösterir (İlhan, 2013). Bu özelliği ile kimlik, değişken ortam ve etkenlerle yeniden biçimlenen, sürekli değişebilen sosyal bir kavramdır. Birey ve gruplar arasındaki kurulan iletişimsel eylem ve etkileşimler neticesinde öğrenilmiş bilgilerin aktarımı gereğince devamlı yenilenebilmekte ve yeniden inşa edilebilmektedir (Karagülle ve Çaycı, 2014). Dolayısıyla, sosyokültürel yapıdaki değişimle beraber bireyler, yaşam sürecinde kimlik değerlerini yeniden oluşturma ve değiştirme işlevinde bulunabilirler.

Goffman'ın benlik ve kimliğin oluşmasında etkileşimin önemini belirttiği toplumsal benlik kuramına göre, kişinin diğer bireylerle iletişime geçmesiyle hem kendi sosyal gereksinimlerinin karşılanması hem de davranış ve tutumlarının diğer insanlara göre düzenlenmesi beraberce gerçekleşmiş olur (Zararsız, 2017). Diğer yandan kimlik, bireyin yaşadığı toplumun içindeki muhtelif gruplarla olan ilişki ve bağlarını da gösterir. Bunun yanında onun, bu gruplara karşı taşıdığı sorumluluk, görev ve bağlılık düzeylerini de belirtir. Bu bağlılıklar; bireyler arasında birlik, beraberlik ve dayanışma ortamı oluşturur (Demir, 2012). Çoğunlukla kimliklerin toplumsal ortamlar ve ilişkiler kapsamında biçimlendiği ve diğer insanlarla olan ilişkilerde yaşandığı düşünüldüğünde, her seviyede oluşan kimliklerin ilişkisel olduğu ifade edilebilir (Varol, 2016). Buna göre kimlik olgusu, sosyalleşme sürecinde kişiler arası ilişkiler yanında devlet-birey

ilişkisinde de kim olduğumuzun bilinmesi ve tanımlanması hususunu kolaylaştıran mevcut etiketlerden olduğu söylenebilir (Karaoğlu, 2015). Diğer taraftan, küresel ve yerel kültürel söylemler ve deneyimler açısından kimlik kişinin aidiyetinin, yaşam biçiminin, diğer insanlarla ve sosyal çevresiyle kurduğu ilişkisinin bir emaresi olarak insani yaşam tarzının vazgeçilmez ve tamamlayıcı bir unsurunu oluşturmaktadır (Binark, 2001). Bu nedenle, kimlik ve yaşam tarzı kavramları birbirlerini tamamlayıcı bir nitelikte kaynaştırırlar. Günlük yaşamın pratikleri ve deneyimleri içerisinde bireyler, kendilerini farklı hissedip toplumsal kabullenme veya ötekileştirme düşüncesine sokabilirler.

Kimlik olgusunu; içerisinde bulunan toplumun sosyokültürel yapısı, geçmişte yaşanmış durumlar ve şartların sağladığı birikimler ortaya çıkarır. Bu kapsamda, her bir birey sadece var olan ilişkilerin birleşimi değil, aynı zamanda yaşanmış ilişkilerin tarihsel bir sonucudur. Bu nedenle kimlik için, geçmişin bir özeti denilebilir (Rutherford, 1998). Özetle, kimlik; biyolojik gelişim, sosyolojik süreç, tarihsel ve kültürel birikimlerin neticesi olan bir olgu olup farklılıklar üzerine dayanır.

Bireylerin kimlik oluşumuna etki eden temel öğeler; cinsiyet, aile yapısı, etnik aidiyet, dil, eğitim ve mesleki durum, din, siyasi ve ideolojik düşünce, kültürel yapı, sosyal tabakalanma, yaşanan coğrafik alan (kırsal veya kentsel) gibi değişkenlerdir (Özpolat, 2010). Kişisel, toplumsal ve kültürel kimliği şekillendiren bu temel değişkenler kapsamında birey, aidiyet duygusuyla konu edilen her bir değişkene, nitelikleri ve gereksinimlerine göre müdahil olur. Böylece, bireyin kazandığı kimlik ile birlikte toplumsal değerleri de gelişme ve olgunlaşma gösterir (Bayhan, 2013). Kimlik inşası için temel olan bu maddi ve manevi unsurlar, aynı zamanda bireylerin ve toplumların farklılıklarını da oluşturan ve benzerlerinden ayırtıran özellikler olarak kabul edilebilir.

Bireyin kimliğinin oluşumunda ve ona referans oluşturmada önemli derecede etkiye sahip olan dil, kültürel yapı, dini inançlar ve tarihsel geçmiş kültür ile kimliğin zorunlu ortaklığını getirmiştir (Uğurlu, 2017). Kimlik olgusuna en çok kaynak oluşturan kavramlardan biri kültürdür. Günümüzün kimlik inşasının alt yapısı ve oluşum süreci hepsinden öte kültür esastır (Karaduman, 2010). Bireylerin davranışları, onların kültürel değerleri dikkate alınmadan anlaşılamaz.

Bunun yanında, kültürün, bireyler için belli bir kişilik yapısını da oluşturduğu söylenebilir (Kneller, 1977). Toplamların kimliklerini sergileyen öğeler, aynı şekilde o toplumun kültürel niteliklerinin de bir yansıması olarak görülür. Bu nedenle, kültür ve kimlik kavramları birbirine doğrudan bağlantılı iki toplumbilimsel kavramdır. Bunun yanında kültürel kimlikler; kişileri müşterek bir biz duygusu çerçevesinde birleştiren bir kimlik duygusu ve aynı zamanda, o kültüre katılım durumunun bilinç yüzeyine çıkarılması ve aidiyetin duyurulmasıdır (Özkul, 2015). Diğer taraftan, toplumsallaşan bireylerin diğerleri ile ilişkisini sağlayan kültür, aynı zamanda kişiler arasındaki uyumu da, kimlik olgusu ile sağlamaktadır. Kimlik olgusu, bu itibarla, kültüre ekleniktir; ondan farklı değildir. Bununla birlikte, toplumsallığın kapsamı büyüdükçe; kimlik algıları çeşitlilik göstermekte, değişmekte ve tekrar üretilmektedir (Aydın, 2009). Kimlik olgusu, insanların sosyal ilişkileri içerisinde gelişir. Bu nedenle, toplumsaldır ve bireylerin kültür dünyasıyla ilintilidir. Kısacası, her kültür doğal olarak bir kimliği temsil eder.

Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Büyük Sözlüğünde kimlik kelimesi; sosyal bir varlık olan insanın nasıl bir kişi olduğunu gösteren bireysel ve toplumsal düzeyde belirti, nitelik, özellik ve değerlerden oluşan öğeler bütünü olarak tanımlanır (TDK, b.t.). Kimlik kavramı; bir bireyin, grubun, topluluğun ya da halkın kendisini nasıl gördüğü, tanımladığı ve tarihsel süreçte nereye konumlandığı hususunu açıklayan en önemli kavramlardan biridir (Alver, 2006). Bu kavram; bireyin veya bir topluluğun kendine ait özellikleri, kültürel değerleri, sosyal durumu ve kökenleri ile bağlantının bilincinde olan bir kavrayış olarak ifade edilebilir. Bu tanımlama; hem kişisel, hem de toplumsal kimliklerin müşterek bir düşünce ve muhakemeden kaynaklandıklarını gösterir (Şimşek, 2002). Başka bir deyişle, kimlik kavramı, her toplumun sahip olduğu sosyal yapısının en temel ve en başta gelen özelliğini oluşturmaktadır. Kimlik, kişilerin hem kültürel hem de yaşadıkları ortamlardaki sosyal konum ve durumlarına karşılık gelen çok yanlı kanaat, öğreti, tutum ve davranış ve toplumsal değerler gibi yaşam şekillerini temsil eden bir çerçeveye sahiptir. Kimliğimizi kuşatan bu nitelikler, toplumda yaşayan başkaca kişilerle kurmuş olduğumuz sosyal ilişki ve etkileşimler çerçevesinde oluşan özelliklerdir. Bu nitelikler de esasen sosyokültürel ortam içinde şekillenir (Karaduman, 2010). Bu sosyokültürel ortam; farklı

toplumsal çevrelere, şartlara ve durumlara, olay ve olgulara, inançlara ve coğrafi bölgelere göre değişimler gösterebilir.

Kimlik algısı gelişmiş ve pekişmiş bir birey, kendi benliğinin devamlılığını anlayan, kendiyle barışık görünen, hedeflerinin ve amaçlarının bilincinde olan bir kişidir. Ayrıca, kendine has duyguları, fikirleri, kendince geliştirdiği kanaat ve inançları, bir yaşam felsefesi ve hayata bakış açısı vardır. Bunun yanı sıra, aile içi ve yakın çevre bağlarıyla, arkadaşlık ilişkileriyle, mesleki tercihleriyle, toplumdaki sosyal konumuyla, yaşam amaçları ve değerler sistemiyle birlikte vücut bulan bir duygu bütünlüğüdür bu (Yörükoğlu, 2007). Bilgin (2007), kimlik kavramını bir kişi veya topluluğun kendisini tanımlaması ve kendini başka kişi veya topluluk arasında konumlandırması olarak ta tanımlar. O'na göre kimlik, psikolojik anlamda bireyin kendini o kişi olarak tanımlayıp nitelendirmesi olarak görülür. Bu kapsamda kimlik, kendimizle ilgili olarak sahip olduğumuz değişik temsilleri (yargıları, fikirleri, tanımlamaları, imgeleri vs.) kapsamaktadır. Bundan dolayı kimlik, bireyin kendisinin bilincine varması, algılanması, anlaması ve kavrayışının bir beyanıdır. Bu kavrayış biçimi, bireyin gelişim sürecince başkalarıyla iletişim ve etkileşim içinde öğrenilen, geliştirilen ve benimsenen bir olgudur. Bu nedenle, kimlik edinimi ve kazanımı sosyal bir ortamı ve bilişsel bir süreç ve gelişimi gerekli kıldığı görülmektedir.

Kimlik, insanın var oluşunun küçümsenmeyecek bir özelliğidir. Bir insanın belirli bir kişi olarak betimleyici ve ayırt edici özelliğidir. Kimlik, kişinin insanlığına hususi bir mana verir, onu sıradan bir insan değil, belirli bir kişi yapar. Öznel olarak, bir şahsın, kendi varlığının en manidar ve en önem teşkil eden bir yönü gibi gördüğü olgudur. Bireyin inanç ve kanaatlerinde, değer ve yargılarında, tercihlerinde, bakış açısında, duygu ve düşüncelerinde, isteklerinde ve tutkularında, kısacası hayatını devam ettirme biçiminde ifadesini bulur ve yansıtılır (Tok, 2003). Bununla birlikte, kimlik, bireyin yanı sıra toplumla beraber oluşur ve biçimlenir. İnsanın doğumuyla başlayan süreçle birlikte kimlik, kişiye özgü deneyimlerle etkin ve hareketli bir oluşum olarak seyredir. Süreç içerisinde değişimlerle belirginleşen kimlik için, diğer insanlara ihtiyaç duyulur, mecburi olarak ta ilişki kurulur ve etkileşim sağlanır. Kimlik, özdeşlik ve karşı konumluluk olarak iki kutuplu bir şekilde gelişir. Algılama, sosyal birlik

ve karşıtlık kapsamında sürer (Akkaş, 2008). Diğer taraftan kimlik, toplumsal aktörler için bir anlam kaynağı olmasından başka, anlamın doğrudan kendisini örgütleyici bir işleve sahip olduğundan birey için varlıksaldır ve bireyleşmeyle paralel olarak inşa edilir. Ayrıca, egemen toplumsal kurumların kimlik üzerinde esaslı bir gücü ve etkinliği olsa bile, sadece toplumsal aktörler onları özümseyip kendi anlamlarını bu özümseme üzerine düzenlediğinde bireyin kimliği hâline dönüşebilir (Castells, 2008b). Bununla birlikte, kimlik inşa sürecinin gerçeklik olgusu olarak görülen egemen kurumlar, yine de bu inşa, oluşum ve üretim işlevinde önemli bir rol sahibi olarak görülür.

Kimlik kavramı, bireyler ya da şeyler arasındaki iki kıyaslama ölçütü içerir; benzerlik ve farklılık (Jenkins, 2016). Bireyi başkalarından ayıran nitelikler olarak kabul gören farklılıklar, genel olarak kimlik kavramı kapsamında değerlendirilir. Bu kişisel farklılıkların değerlendirilmesinde daha ziyade tutum ve davranışlardaki değişmez, kararlı ve bireye has, ayırt edici özellikler dikkate alınır. Bu özellikler çoğunlukla yaşamsal ya da özgül kişilik niteliklerinden daha çok, toplumsal veya sosyal kişilik, yani diğerlerinin anladığı, gözlemlediği, duyduğu ve kanaate vardığı bir siz tanımlamasına karşılık gelir (Karacoşkun, 2016). Diğer taraftan kimlik meselesi, yöresel ve sosyal devingenlik ile sosyal değişimle bağlantılı olarak açığa çıkar. Devingenliğin ve değişimin bulunmadığı yerlerde bireyler belirli bir kültür içinde gelişim gösterdiğinden, bilincinde olmadan sürekli tek bir kimliğe ilintili olarak yaşamlarını sürdürürler. Kimlik, öteki ile karşılaşıldığında, bizi diğer insanlardan ayıran şeyler üzerine eğilmeye ve düşünmeye koyulduğumuzda, kendimiz gibi hareket etmeye çalıştığımızda elle tutulur bir şekilde kendini dışa vurur (Özyurt, 2012). Kimlik, tercih ettiğimiz ya da rıza göstermek durumunda olduğumuz şeylerden çok, ne olduğumuz ve nasıl tanındığımızla ilintilidir. Bununla beraber, kimlik olgusu, varlığını ortaya çıkarmak için farklılığa ihtiyaç hisseder ve kendi kesinliğini güvenceye almak için de farklılığını ötekiliğe dönüştürür (Connolly, 1995). Aynı şekilde, bireyler de, ötekileştirmeye ve farklılığa neden olan ayrımsamalarını genellikle taşıdıkları kimlikler aracılığı ile yaparlar.

Kimlik, bir grup insanla ne yönümüzün müşterek olduğuna ve sizi diğerlerinden nelerin farklılaştırdığına dair bir aidiyet sorunudur. En yaygın anlamda, size

şahsi sosyal durum duygusu, bireyselliğinize daimi bir öz verir. Bu durum, keza sizin toplumla olan ilişkilerinize, diğer insanlarla olan sofistike bağlarınızla bağlantılıdır (Weeks, 1998). Başka bir ifadeyle, kişisel ve toplumsal çerçevede kendimizi anlamamız yanında, öteki olarak yerini belirlediklerimizin bizi algıladıkları ve konumladıkları durum ve yerle de bağlantılıdır. Bu çerçevede, toplumun bazılarıyla olan ortak yönlerimize, kalan diğerleri ile farklılaşan vasıf ve özelliklerimizi ifade eden bir aidiyet sorunu olması kapsamında kimlik, bireyin şahsi konumunu netleştirir ve kişiselliğine değişmez özsel bir ortam sağlar. Diğer taraftan kimliksel belirlenim, sosyal ve psikolojik sebeplerle kişinin kendisinin ve diğerlerinin özgün vasıf ve özelliklerinin bilincinde olmasıyla, yani, kendi bireysel ve toplumsal özelliklerinin diğer kişi ve toplumların özelliklerinden farklılığının idrakine vararak kendi olumsuzluğunu üretmesine bağlıdır (Güven, 2015). Benzer şekilde kimlik, bireyin veya bir sosyal grubun çeşitli aidiyetlerini açıklayan, onun tanınmasını temin eden ve dışarıdan bir değerlendirmeye kavranabilen özellikleridir. Bu özellikler, bireyi diğerlerinden ayırır; diğerleri arasında fark edilmesini ve tanınmasını sağlar (Kösoğlu, 2002). Netice olarak, kimliğin insanlar için aidiyet ögesi olmasına atfen birey, mensup olduğu toplumsal grubu seçerken, aidiyet duymadıklarına karşı da aykırı tutum sergileyebilmektedir.

Sosyal hayatın her evresinde benzeşme ve farklılaşma kaynağı olan, kişiye ve topluluklara nitel ve sınıfsal çerçeveler sergileyen kimlik, bir tanımlama kaynağı olarak fonksiyon göstermektedir. Bu bakımdan kimlik, psikolojik ve sosyolojik ilişki ve etkileşimlerde, hem kişiler hem de topluluklar için zorunlu bir ihtiyacın ifadesidir (Karakaş, 2006). Kimlik, kişinin benzeştiği ve farklılaştığı grupları gösteren bir tasniftir. Bireyin kim olduğu sorusuna karşı verdiği her yanıt onu belirli gruplara katmakta ya da başkaca grupların dışında bırakmaktadır. Bu nedenle, bireylerin kimlik nitelikleriyle ilgili olarak verdiği her bilgi, diğer insanlarla benzeşen ve farklı yönlerini, bağlı olduğu ve farklılaştığı toplulukları ortaya koymaktadır (Varol, 2016). Kimlik, öznenin kendisini nesnelerden ve diğerlerinden fark etmesiyle başlar. Birey, farklılığını algıladığında tanır ve tanımlanır. Bireyin fark algısı, aidiyetler ve ötekilerle ilintilidir. Benzeşen taraflar veya diğerlerinden farklı aidiyetler kimlikleri oluşturur. Aidiyetler, biz'i; farklılıklar da öteki'yi türeterek kimliği zihinsel

düzeyde var ederler. Bir kişi, kendisi ve başkaları hakkında bir fikir, kanı, anlam ya da algıya vardığında kimliğini de yaratmış olur. Farklılığın oluşturulmasıyla kimliğin sağlamlaştırılması, ötekiliğin inşasıyla kimliğe özgüven sağlanmış olur (Akkaş, 2008). Kimlik, en genel anlamıyla kişinin kim, topluluğun da kimler olduğunu öteki ile ilintili açıklama gayreti olarak tanımlanabilir. Kimlik kavramını açıklamada, kişiyi diğer kişilerden ayırıştırma noktasında farklılık odaklı, kişiyi diğerleri ile bütünsel kılma noktasında ise benzerlik merkezli iki öge (biz/ben ve onlar/diğerleri) ön plana çıkmaktadır (Özdil, 2017). Doğası gereği tanınma ve tanıma duygularının tatmini olan kimlikle birey, bulunduğu toplumsal grubun sosyal değerlerini içselleştirme gerekçesiyle bir özdeşleşme ya da çatışma gerekçesiyle de bir farklılaşma yaşayabilmektedir.

Kimlik özneye eklenilen bir nitelendirmedir. Bu nitelendirme işlevi, kişilerden toplumsal gruplara, etnik ve dini topluluklara kadar genişleyen bir ölçekte yer edinir. Bu nitelendirmenin amacı, mevzu bahis olan özneye işaret etmek, onu nitelemek, ait olduğu sosyal zemini netleştirmek, başkaları karşısındaki duruşuna açıklık getirmek ve sorumluluklarının sınırlarını belirlemektir (Özdemir, 2001). Aynı zamanda, farklılaşmanın kaynağı olarak görülen kimlik, öznenin kendisini nesneden ve diğerlerinden fark etmesiyle algılanmaya başlamaktadır (Kulga, 2014). Bunun yanı sıra bireyler, kimlik kazandığında sosyal duruş ve bakış açısını da belirlemiş olurlar. Bir anlamda, iştirak ettiği veya mensubu olduğu sosyal ilişkiler ortamında bir toplumsal özne olarak biçimlenirler (Karakaş, 2006). Benimsenmiş ve özümsemiş sosyal ilişkiler kapsamında kültürel kimlikler, ayrıca özneyi toplumsal yapıyla bütün hâline getiren bir bağ olarak görülürler (Hall, 1992; aktaran Dalbay ve Avcı, 2018). Birey için bu ilişkiler bağının oluşumu, doğuşundan itibaren içerisinde bulunduğu topluluğun kültürel değerleri ile edindiği birincil toplumsallaşma sürecinin bir kazanımı olduğu söylenebilir.

Her insanın kendi kimliği ile ilgili olarak soracağı soru, ben kimim? sorusudur. Ben kimim? sorusuna karşılık gelen cevabın, kimliği tarif etmek için kullanılabilecek en uygun ifade olduğunu söylenebilir (Turan, 2016). Verilen bu cevap, bir sınıflandırma ve gruplama içerisinde olma durumudur. Bu kapsamda, her türlü kimlik, bilinçli ve farkında olunan bir etiketleme işlevidir. Genellikle

sosyal yaşamda, bireyler ve topluluklar arasında var olan ilişkilerden doğar ve bunun yanında kurulan bu ilişkilerin onaylanmasını da temin eder (Demir, 2012). Başka bir deyişle kimlik, bireyin kim olduğuna karar verip kendini nasıl gördüğünün tanımlaması, konumlandırması ve hangi değerler sistemine ait olduğunun farkına varmasıdır. Bu nedenle kimlik, hem bireyin kendi farklılığının ortaya koyulması hem de var oluşunun bir ifadesidir. Aynı zamanda kimlik, bireyi ya da toplumu kendine özgü kılan veya başkalarından ayıran özelliklerin toplamıdır. Böylece kimlik, bireyi kendine özgü bir kişilik yapan değerlerin toplamı; kişinin toplum nezdinde kabul gören bir adresi ve değerler manzumesidir. Kimlik kendisini taşıyan her bir bireye özgünlük ve öznellik sağlar (Akkaş, 2008). Kimlik geniş anlamda, ortak bağlar ve mensubiyetlerden iştirak ettiklerimiz, isteklerimiz, umutlarımız, kendimizi anlama, hayat tarzımız gibi sosyal yaşamdaki duruşumuzu ve konumlanmamızı ifade eden özelliklerin toplamıdır. Tüm bireyler içinde bulunduğu toplumsal yaşamda kimlikleriyle yer edinirler.

Kimlikleri, kişileri konumlayan ve onları konumladığı değişik durumlara verdiği isimler ve geçmişte kalan öyküleri olarak tanımlayan Hall, kültürel kimliklerin, müşterek tarihi deneyimleri ve ortak kültürel kuralları yansıttığını; bunların toplumu, mevcut tarihin değişkenlikleri ve ikilemlerinin tesiriyle sabit, durağan ve devamlı algı kaynakları ve anlamları olan bir topluluk hâline getirdiğini söyler. Ayrıca, var olma meselesi olan kültürel kimliklerin geçmişe ait olduğu gibi gelecekle de ilintili olduğunu; bunun yanın da yaşanılan mekân ve zamanın, tarihsel ve sosyokültürel olguların ötesine geçtiğini belirtir (Hall, 1998). Erikson da kimliği, bireysellik, özgünlük ve benzersizlik duygularının yanında geçmişin ve geleceğin kazanımlarıyla bir bütünlük ve devamlılık duygusunu da kapsayan komplike bir içkin durum olarak açıklar (Burger, 2016). Öte yandan, kimlikler belirsiz ve bağımsız değillerdir. Kimlik arayışının gerisinde muhtelif ve genelde çatışan değerler vardır. Kim olduğumuzu açıklarken o esnada ne olduğumuzu, neye inandığımızı ve ne arzuladığımızı da ifade etmeye çalışıyoruz. Buradaki mesele, sahip olunan bu inançların, ihtiyaçların ve arzuların, sadece başka toplumsal gruplar arasında değil, aynı zaman da kişilerin kendi içlerinde de ayan beyan çelişki içerisinde olmasıdır (Weeks, 1998). Diğer bir ifadeyle kimlik, benzeşimin yanı sıra farklılaşımın da bir kaynağıdır. Kimlikler, daimi olarak

kendilerini yenileyip geliştirmeleri ve değişik şekillerde sosyal konumlandırma yapmalarında yalnız değillerdir.

İnsanoğlunun hem kültürel hem de yaşamlarını sürdürdükleri toplumdaki sosyal mevkileri ve konumlarının karşılığı olarak sosyolojiden psikolojiye kadar çok boyutlu bir içeriğe sahip olan kimlik, bireylerin tutum ve hareketlerini, düşüncelerini ve ruhsal durumunu konu edinen bir kavramdır (Zararsız, 2017). Bunun yanında, kimlik kavramının psikoloji biliminde kullanımı, daha ziyade, bireyin özne olma özelliğine vurgu yapar. Sosyoloji biliminde ise kimlik kavramı, bireysel ve toplumsal ilişkileri ne çıkaran bir anlamda kullanılır (zdemir, 2001). Yine, bu kimlik kavramı; cinsiyetten doğan görev ve sorumlulukları, kişisel ideolojik kabulleri, benimsenmiş grup lnlerini ve benlik kavramını bir araya toplayarak bütünleştirir. Psikolojik bir birikim, oluşum ve yapılanma sürecinde kimlik, birdenbire ortaya çıkamaz; adım adım yol alan bir gelişim, tekamül ve ilerleme süreçlerinden geçer (Yavuzer, 2013). Psikolojik açıdan da kimliği tanımlamada kullanılan kavram benliktir. Benlik kavramı, bireyin sosyokültürel değerler içerisinde kim olduğunu tarif eder ve bireyin başkalarıyla iletişimi ve etkileşimi üzerinden biçimlenirken, ötekilerin davranış ve tutumlarımıza sunduğu geri bilgi akışları ve onlarla kurulan ilişkilerimize uygun olarak şekillenir (Bilgin, 1996). Ayrıca benlik kavramı, bireylerin kendi kimlikleri, değer yargıları, sosyal sınırları ve kabiliyetleri gibi kendileri hakkındaki düşüncelerinin tamamı ve kendilerine özgü zihinsel bir görüntüsüdür (Yıldız, 2006). Kaynaklarda kimlik yerine de kullanılan benlik kavramı çoğunlukla bireylerin kendiliğinin öz bilincine varması ve kişinin kendisini algılama hâlidir (Armağan, 2013). Psikoloji alanının da bir konusu olan ve bireyler arasındaki özgül ve ayırt edici davranış ve tutumları kapsayan kimlik, bireyler için özgün davranış kalıplarını yansıtmaya binaen özgül, aynı zamanda bireyleri diğerlerinden farklılaştırıcı olması nedeniyle de ayırt edici nitelik taşıyabilmektedir.

Kimlik bilincinin arayışı, bireyin ait olma ihtiyaının gerektirdiği ilgi ve istek duygusunun bir belirtisi ve göstergesidir. Kimlik ayrıca, bireyin, kim olduğunu, ne olduğunu, yaşamın neresinde yer aldığını ve nasıl olduğunu, zgr bir kişiliğe sahip olduğunu bilme arzusu ve bu hususlarda bir arayışta olmasıdır. Bireyin

toplumsal ortamda kendisine uygun etiketlerin farkında olması, onun aynı zamanda benlik saygısının da oluşumuna ve gelişmesine sebep olur (Uğurlu, 2017). Kimliğin oluşumu toplumsal düzlemde, kişiliğin oluşumu ise bireysel ortamda gerçekleşir. Esasen kimlik oluşumunun karakteristik özelliği, oluşum sürecinde bireyin kendini belli bir topluluğa ait olduğunu algılamasıdır (Tezcan, 2016). Diğer taraftan, kimliğin başka insanlarla benzeşme yönü ait olma ihtiyacından ayrı düşünülemez. Ait olma kavramı, aidiyet hissi duyulan şeylere yönelik bir bütünleşme ve uyum gayreti olarak açıklanmaktadır. Bunun yanında aidiyetler, kimliğin başkalarından ayrıştığı ve farklılaştığı hususları da göstermektedir (Varol, 2016). Bunun yanında, kimlik kavramını sosyal psikolojinin kapsamından toplumsal alana taşıyan olgu, bireyin tanımlanmasında genelde onun (yaş, cinsiyet gibi) kişisel niteliklerinin değil (düşünce ve duygularına dayanan) toplulukla ilintili aidiyetlerinin rol üstlenmeye başlamasıdır. Kimlik olgusunun toplumsal yönü, onun vazgeçilemez boyutudur. Bundan dolayı kimliği, kişinin toplumsal anlamda inşa edilmiş hâli olarak algılayabiliriz (Wiegert, Teitge ve Teitge, 1986; aktaran Aydın, 2009). Aidiyet duygusunun; birey, grup ve toplumlar arasında tesis edilen bağı ve genel anlamda toplumsallaşmayı ifade ettiği, özelde de sosyal yaşamda bireylerin ortak bilinç oluşturmalarını, sosyal değerlerin üretimini, kişilik ve kimliklerin inşasını var edebilmeyi sağladığı görülür.

Kimlik içerik olarak bir yandan psikolojik diğer yanda da toplumsal unsurları kapsamaktadır. Bu nedenle, kimlik kavramı incelenirken kişiliğe ilişkin psikolojik taraflar ve toplumsal rollerle beraber bütünleştirici bir tarzda yaklaşılmalıdır. Bireyler ve gruplar yaşadıkları ortam ve çevreye göre muhtelif kimliklere girerler ve kendilerini büründükleri bu kimliklerle sunarlar. Bundan dolayı, kimliklerle roller arasında çok sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Bu çerçevede, birey bulunduğu sosyal ortama göre taşıdığı kimliğe uyan roller de üstlenebilmektedir (Zararsız, 2017). Bunun yanında roller, sosyal görevleri düzenlerken; kimlikler de anlamı oluşturur. Çağımızda bireyler genel olarak çok kimlikli bir özne olarak varlıklarını hissettirmektedirler. Bunun yanında, sosyal yaşamın günlük seyri içerisinde kimlikler devamlı olarak yenilenmektedir (Akkaş, 2008). Özellikle iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim üzerinden sosyal medyanın yaşamın bir parçası olmasıyla da kimlik olgusu bireyler için

yenilenebilir, değişebilir ve yeniden yorumlanabilir duruma geldiği görünür durumdadır.

Sosyal kimliğin devamlı bir oluş durumunda olması kişilerin aidiyetleri ile ilgilidir. Kişilerin toplumsal olarak içinde yaşadıkları sosyal çevre, kimliklerin biçimlenmesinde önemli ortamlardandır. Yani, ilişkiler açısından kimliğin bireyler arası düzeyi, sosyal kimlik olarak tanımlanır. Sosyo-demografik karakterlere (cinsiyet, uyruk gibi), grup/kurumsal üyeliklere (dernek üyelikleri gibi), sosyal rollere (annelik, doktorluk gibi), kişiliğin sosyal tiplerine (aydın, önder gibi), olaylara yaklaşımını gösteren kişilik ve şahsiyet özelliklerine (kötümser, dikkatsiz gibi) işaret eden sosyal kimlikler, ben kimim? veya biz kimiz sorularının yanıtını verir (Thoits ve Virshup, 1997). Kısaca özetlemek gerekirse, birey için sosyal kimlik; toplumsal ortamlarda ve kişiler arası iletişimde önceliklerin sosyal sınıflandırma ve konumlamalara verilmesi ve sergilenen tutum ve hareketlerin de bu sosyal durumlara bağlı olarak yürütülmesidir.

Toplumsal yapı olmadan bireyleşme gerçekleşmeyecektir. Bu nedenle birey, öncelikli olarak herhangi bir gruba veya bir topluma, hatta bir kültüre mensubiyetini nitelendirmeye imkân sağlayan kolektif bir kimlikle kendisini tanımlar. Başka bir deyişle, bireyin kimliğinin oluşumunda karşılaştığı zorluğa, sosyal ilişkiler ile bu ilişkilerin ortaya koyduğu kimlikler neden olmaktadır. Gerçeği söylemek gerekirse birey, kendine özgü kimliğini sosyal ilişkiler kapsamında uygulamalar yoluyla elde etmektedir (Lahaye, Pourtois ve Desmet, 2001). Bu nedenle, bireyin, toplumun sahip olduğu norm, kural ve sosyal değerlere bağlanması, içerisinde yaşadığı toplumun kolektif kimliğini bireysel olarak içselleştirme ve özümsemesi demektir. Kolektif kimlik, bir kısım simgeler, yaşanmışlıklar, sanatsal yapıtlar, adetler, kökleşmiş uygulamalar, değer yargıları, inançlar ve tecrübe edilmiş verilerle donanımlı bir gelenekten, tarihsel mirastan, kısacası kolektif hafızadan yola çıkarak inşa edilir. Ortak bellek, topluma ait geçmişten kalanları, yeni nesillere aktarılanları ve hâlihazırda toplumun neler yaptığını bildirmektedir (Çiftçi, 2007). Diğer taraftan, kişilerin değerler sistemini, duygusal, fiziksel ve zihinsel varlıklarını ve kişiliğinin özelliğini kurgulayan, diğerlerinin nazarında o kişi yapan bireysel kimlikler de

vardır (Arslantaş, 2008). Smith'e (2002) göre bireyler; kimi zaman toplumsallaşma, etkileşim, iletişim ve kimi zaman da egemen güçler aracılığıyla doğuştan itibaren belli kimliklerle kuşatılmış olur. O'na göre; bireysel seviyedeki kimlikler çok kapsamlı ve çoğu kez durumsaldır, ancak kolektif düzeydeki kimliklerde ise esas olan kişilerin tercihleri ve duyguları değil, kolektif ilişkinin niteliğidir. Özetle ifade etmek gerekirse, bireysel kimlik, kişiler arası ilişkiler çerçevesinde bireyin yaşadığı toplulukta kendini konumladığı ve algıladığı yerdir. Kolektif kimlikler ise, toplumsal aidiyet, toplumsal devamlılık için bağ kurma ve bütünleşme özellikleri taşır.

Kimlik oluşumu tarihsel süreçte toplumların yapılanma biçimlerine göre değişiklik göstermektedir. Yani, toplumlar karmaşılaştıkça ve çeşitlendikçe kimliklerin de değişebilen bir yapı özelliği taşıdıkları görülmektedir. Buna bağlı olarak toplumdaki bu değişken yapıda kimlik, geleneksel toplumlarda bireylerin haricinde ve yaşadığı topluluğun mensubiyetleriyle şekillenirken, modern toplumlarda ise bireysellik ve bireysel düşünceler önceliklidir. Geleneksel toplumlarda kimlik; önceden beyan edilmiş toplumsal rol, davranış ve bireysel varlığın sınırları çerçevesinde ele alınmaktadır. Geleneksel toplumlarda kimlik katı, değişmez ve tamamlanmıştır (Karaduman, 2007). Bundan yola çıkarak, denilebilir ki, kimlik geleneksel toplumlarda bütünsellik içinde uyumlu ve insicamlı bir görünüm arz eder. Zira bireyler; gruba/topluluğa çoğunlukla yaşam boyu bağlı kalırlar, sosyalleşip bütünleşirler, kimlikler bu yapı içinde biçimlenirler (İlhan, 2013). Diğer taraftan, gelenekselliğin etkisinde kalan kültürlerde kimlikler oldukça duragandır. Bu nedenle, modern öncesi dönemde kimlikler daha sabit ve kararlı nitelikler taşımaktadırlar. Bu dönemin toplumlarında akrabalık bağları ve dini inançların belirleyici etkenler olması dolayısıyla kimlikler töreye ve dinsel uygulamalarla bağıntılı hâldedir (Dunn, 1998). Keza, geleneksel toplumlarda kimlik doğuştan olan bir olgu olarak oluşmaktadır. Bu nedenle, kimliğin değiştirilmesi ya da yeniden inşası bizzat toplum tarafından bu doğrultuda bir zorlama olmadıkça düşünülmemektedir (Özdil, 2017). Toplumların tarihsel süreçlerinde yaşadıkları dönemlerin kendilerine özgü ayırıcı niteliklerini sergileyen geleneksel kimlikler sosyokültürel değerler bağlamında belirli sınırlılıkları içerdiği söylenebilir.

Geleneksel toplumlarda yaşayan bireyler için, günümüz bağlamında bir kimlik sorunu, tartışması ya da eleştirisi yoktu. Fakat, sosyal yaşamda görülmeye başlayan çözülüm, dağılım ve modern dönemle birlikte bireyselleşme olgusunun da ön plana geçmesiyle, kimlik kavramı daha fazla önem kazanmıştır. Bu nedenle, modern dönemin niteliği; bireyin kendisine has özelliğinde, bireyciliğinde ve bireyselliğindeki ağırlıkla anlaşılır. Modern dönemle birlikte kimlik oldukça hareketli, çok yönlü, bireysel, öz-düşünsel, değişime ve yeniliğe uygun olan nitelikler kazanmıştır. Modern kimliğin sosyal durumu; bireyin mesleği, aile veya kamusal ortamdaki işlevleri üzerinde somutlaşırken, postmodern kimlik ise dış görünüm, imgeler ve tüketime yönelik boş zaman etkinlikleri bağlamında görünür olmuştur (Kellner, 2016). Aynı şekilde, modern dönemin toplumlarında kimlik oluşumunda bireylerin kişiseliliğinin gitgide merkezsiz önem kazandığı da görülmüştür. Modern yaşamın yaygınlaşmasıyla birlikte öncelikle grup ilişkilerinin azalması olmak üzere kişiler, ortak inançlara, yakınlık ve sadakatlere yavaş yavaş mesafeli durmaya başlamışlardır. Tesis edilmiş inanç sistemlerinden bağımsız bir biçimde kendi yorum, ilgi ve alakalarına koşut olarak toplumu oluşturma, değiştirme veya ona karşı durma yönünde bir temayül ve tavır açığa çıkmıştır (Dunn, 1998). Sanayileşme, yeni iletişim teknolojileri ve tüketim toplumunun getirdiği anlayışın sağladığı ortamla geleneksel yapıdan modern dönemin özelliklerine geçişte, kimliğin oluşumu ve inşa sürecinde, değişimler ve çeşitlenmeler gözlenir ve toplumsal yaşamdaki etkileri de izlenir durumdadır.

Günümüzde kimlik, tüketim kültürü alışkanlıklarıyla yaşam tarzlarını biçimlendiren ve varlığını bu suretle manalandıran bireylerce inşa edilmektedir. Tüketim alışkanlıklarına dayalı yaşam biçimleri üzerinden bireyler tercihleriyle belirli gruplara katılıp ve belirli gruplardan da uzak kalmaktadırlar. Tüketim kaynaklı kimlik sisteminde bireyler, bundan böyle, kendilerini sosyal sınıf ve meslek gibi süreklilik arz eden kimlik tipleriyle değil, giyim kuşam ve güncel konuşma dili gibi yaşantı biçimini içeren kimlikleriyle dile getirmektedirler. Bu nedenle bireyler, yaşam biçimi/kimlik tarzını kabullendiğinde, o tarzın gereği, değer ve inançlar sistemiyle bağdaşan bilgi beceri kazanılmasını da kapsayan belirli eylemleri makul ve zorunlu görmeye başlamaktadırlar (Varol, 2016). Böylece, referansını geleneksel değerler yerine, toplumsal alanda değişimlere

zorlayıcı etki eden yeni tüketim kültürüne dayalı kimlik çeşitlerinin ortaya çıkışı söz konusu olur.

Gündelik hayatta karşılaşılan olaylar ve durumlar karşısında insanların yorumları, değerlendirmeleri, tepkileri, tutum ve davranışları doğal olarak birbirlerinden oldukça farklılık arz eder. Bu durum, kişilik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Yani, bir kişiyi betimlemek maksadıyla yardım aldığımız, istifade ettiğimiz nitelik ve özellikler genel olarak kişilik olarak tanımlanmaktadır. Kişilerin büyüdüğü aile ortamı ve aile bireyleri arasındaki ilişkiler, kişiliğin oluşumunda yaşamsal bir katkı sağlar (Çiftçi, 1991). Bu kapsamda, yakın çevresinin etkisi altında olan bireyler; içinde bulundukları yaşam ortamı, sosyoekonomik şartları ve kültürel temelleri ile tesis ettiği etkileşim, kişiliğin şekillenmesinde çok önemli bir yer işgal eder. Bireylerin içinde hayatını sürdürdüğü toplumun değer yargıları, geniş çaplı kabul gören fikir, görüş ve davranış örüntüleri, yaşam süreci içerisinde aldığı eğitim ile, insanın kişiliğini belirleme şeklini ve bu nedenle de davranışlarını etkiler (Gürüz ve Eğinli, 2012). Edinilen kişilik özelliklerinin, birey için özel yaşamı süresince öncelikle sosyal çevreye uyumunu ve sürekliliğini sağlayabilmesi, aynı zamanda toplumdaki hedeflerine ulaşmak için davranış ve hareketlerine yol gösterici olabilmesidir.

Sosyokültürel kişilik, bireyin içinde bulunduğu sosyal ve kültürel çevrenin beklentilerine yanıt vermek ve onunla etkin bir iletişimde bulunmak için duygu, düşünce ve davranış kalıplarını öğrenmektir. Bu kişilik, bireyin kendisinin bedensel ve ruhsal yapısı ile sosyal grup, toplumsal kurum ve oluşumların etkileşiminden oluşur. Bu nedenle, sosyokültürel kişilik, yalnızca bireyin topluma edilgin uyumunu değil, karşılıklı olarak iletişim ve etkileşimin bir neticesi gibi algılanmalıdır (Ergün,1994). Sosyokültürel kişilik bağlamında sosyal yapı, kültür ve kişilik bir bütünlük oluşturur (Yörükân, 2017). Diğer taraftan, bireylerin sonradan yaşam biçimi hâline getirdiği edinilmiş sosyal becerileri ile iç ve dış çevresi arasında olgunlaştırdığı ilişkilerin şekillendirdiği davranış yönelimleri; diğer insanlar üzerinde oluşturduğu etki; yaşam şekilleri ve psikososyal etkenlerin birleşimi olarak tanımlan kişiliğin (Riso, 2003; aktaran Gürüz ve

Eğimli, 2012) en başta gelen niteliği, insanları toplum içinde birbirlerinden ayırıcı ve belirleyici nitelikler içerebilmesidir.

Kişilik, kişiyi diğerlerinden ayıran doğuştan gelen ve müteakiben kazanılan, bağdaşık olarak sergilenen niteliklerin bütünüdür. Kişilik, bireyin zihni, duygusal, sosyal ve bedensel niteliklerinin devamlılık gösteren taraflarını içerir. Bu anlamda kişiliğin, bireyin göreceli olarak kalıcı tavır, tutum ve ilişki örüntüleri ile tepkilerini belirten asli bir öge olduğu ifade edilebilir (Özdemir ve diğer., 2012). Bunun yanında, kişilik oluşumu: Birinci öncelikle özel davranış yönelişleri açısından kalıtsal etmenlere; benimsenen davranış kalıplarının sosyal yaşamda uygulanarak kişiliğin gelişiminde ilk ocak, örnek ve sosyal kurum olarak kullanılan aile değerlerine; bireye içinde bulunduğu toplumun birikimleri olan ve kuşaklara aktarılan kültürel değerlere ve son olarak ta sosyal bünyedeki alt kültürler, sosyal katmanlar ve grupların varlığı nedeniyle oluşan toplumsal farklılıkların kimlik oluşumunda belirleyici bir etkisi olan sosyal faktörlere bağlıdır (Allport, 2003; aktaran Gürüz ve Eğimli, 2012). Buna ek olarak, kişilik, yaşayan her canlı varlık gibi, geliştikçe ve büyüme gösterdikçe değişime uğrar (Burger, 2006). Adler'e göre ise kişilik, bireyin yaşadığı topluma ve çevresindeki diğer insanlara karşı geliştirip inşa ettiği, kabullendiği tavır ve yaklaşımların neticesidir (Gürüz ve Eğimli, 2012). Genel olarak kişilik, bireyin bütünlüğünü oluşturan bedensel, düşünsel, sosyal ve manevi değerlerin bir biresimidir (Gökçe, 1991). Bu durum bir anlamda, insanların biyolojik ihtiyaçlarının, güdülerinin, öğrenme ve tanıma eğilimlerinin ve toplumsal etkileşimlerinin bir göstergesi olabilmektedir.

Kişilik, kişinin ortama uyumunu belirten tipik davranış kalıpları, düşünüş ve anlayış biçimleridir. Kişilik kavramı, bireyi diğerlerinden ayıran temel niteliklerinin tamamını ve bulunduğu ortama uyum göstermek için olgunlaştırdığı davranış kalıplarını belirtir. Kişilik, bireyin tüm meraklarının, alakalarının, davranışlarının, kabiliyetlerinin, konuşma biçiminin, dış görünümünün ve ortama uyum şeklinin özelliklerini kapsar. Bireyin duygu, tutum ve hareketlerinin organize edilmiş ve teamül hâline dönüşmüş bütünlüğü kişilik olarak görülür (Kaya,1998). Ayriyeten, kişiliğin oluşum ve gelişiminde etkili olan sosyal ve çevresel unsurlar bağlamında; kişilik özelliklerinin,

kişilerarası iletişim işlevini gerçekleştiren bireylerin bunu nasıl başlatacağı ve sürdüreceği hususunda önemli bir görev üstlendiği ayrıca, kişilik özelliklerinin bilinmesinin de bireylerin karşılıklı olarak birbirlerinin tutum ve davranışlarını anlamlandırma ve değerlendirmelerinde bir rehber ve kılavuzluk görevini yaptığı söylenebilir (Gürüz ve Eğinli, 2012). Kısacası, kişilik, kişiye özgü nitelikler ile toplumun kesişiminden doğar (Yaraman, 2003). Bu nedenle, kişilik olgusu birey olmaktan başkaca anlamlar da içerir. Bu kapsamda birey, toplumsal ortamda kendisi olmayı hedeflerken, kişilik olgusuyla aynı zamanda; hem bireysel olmayı, hem de toplumsal olmayı, yani topluma aidiyet duymayı amaçlar.

Bireylerin kendinden kaynaklı uyumlu davranış örüntüleri ve kişisel yapılarının içsel süreçleri olarak görülen (Burger, 2006) ve psikolojinin en önemli kavramlarından biri olan kişilik; insanların iç ve dış çevresiyle iletişim kurduğu, başkalarından ayırıcı, uyumlu ve istikrarlı bir şekilde düzenlenmiş bir ilişki şeklidir. Bununla, bireyi diğer kişilerden ayırt eden nitelikler vurgulanmakta, kişiliğin bireylerin psikolojik durumuyla bağlantılı ve sosyal unsurlarla da beslenen bir gelişim süreci gibi gösterilmek istenmiştir (Arslantaş, 2008). Bu kapsamda, sosyal ortam ve onun önerdiği kalıplar kişilik üzerinde etkin olmaktadır. Bilhassa, kişiliğin gelişme süreçlerinde ve hassas geçiş dönemlerinde yüzleşilen kimlik sorunları da bu sosyal ortamın sosyokültürel özelliği, etkileri ve sonuçlarına göre şekillenmektedir (Arslan, 2006). Başka bir deyişle, toplumun sosyokültürel yapısındaki değişimler kapsamında görülen uyarımlar ve çatışmalar, kimlik oluşumunu devamlı olarak canlı ve devingen tutar.

Her kültürdeki bireyler hemen hemen benzer davranış kalıplarını, değerleri ve nitelikleri taşımaktadır. Bu nedenle, toplumsal kimlik de, toplumda yaşayan insanların öğrenim, eğitim ve etkileşim aracılığıyla kültürel değerlerinden kişiliklerine nakil ettikleri ortak değer ve kavrayış biçimlerinden kaynaklanır. Diğer bir ifadeyle, toplumsal kimlik, aynı kültürdeki bireylerin çoğunluğunun katıldığı niteliklerin ve değer yargılarının oluşturduğu bütündür. Aynı zamanda toplumsal kimlik, bireyleri toplumun örf ve adetleri, ortak istek ve kuralları uyarınca biçimlendirir (Gerçik, 2018). Ayrıca, toplumsal kimlik, kişilere bilinç dışı görevler yükleyerek bireyin tüm sosyal varlığına egemen olur. Bunun yanında,

toplumsal kimlikler bireyleri; acizlikten, anlamsızlıktan, kararsızlıktan, yalnızlıktan ve önemsizlikten kurtarır (Atabek, 2011). Böylece, toplumsal kimlikle birey, yaşadığı toplumla aidiyet şuuruna erişebilir, davranışsal amaç ve eylemlerini yönlendirebilir.

Her toplumun kültürleri arasında fark aynı zamanda da kimliklerindeki ayrışımı belirtir. Bu nedenle, kimlikte de millî olma zorunluluğunu gerektirir. Millet olmanın bir tezahürü ve aynı zamanda millî kültürün bireysel ve toplumsal düzeyde ortaya çıkış biçimi olan (Kösoğlu, 2018) millî kimlik kavramı; toplumların tarihi süreç içerisinde özümledikleri kendi sosyokültürel değerleri yanın da yöresel olarak da kazandıkları bir kimlik şeklidir. Toplumsal bağlamda millî kimlik, millî bir nitelik ve hasletler etrafında ve bir kültür vasıtasıyla millileştirilir (Demir, 2012). Bu kapsamda, ferdin ait olduğu ulusun nitelikleri, onun üst kimliğini, bir başka deyişle millî kimliğini meydana getirir (Bayhan, 2013). Aynı şekilde, bir toplumun kendine özgü millî yapısı, karakteri ve özelliklerinin gösterdiği ya da bu o toplumun karakterinin ürettiği kimlik tipi, millî kimliktir (Yıldız, 2013). Bir başka deyişle, millî kimlik, belirli bir millete aittir ve toplumdaki bireyler de bu kimliğe hukuksal ve resmî olarak dâhildir, aynı zamanda yaygın, geniş çaplı, kapsayıcı ve müşterek (kolektif) kimliktir (Kodaman, 2006). Bunun yanı sıra Smith (2010), yaptığı bir değerlendirmesinde, millî kimliğin; bugün için sosyal düzen, birlik ve beraberliğin meşruluğu bakımından temel müracaat noktası hâline geldiğini, ayrıca millî kimliklerin toplumdaki fertler için daha gönülden ve doğal görevleri de gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Millî kimliklerin toplumsal düzen içerisinde sağladıkları birlik ve beraberlik; milletçe birliğin ve bütünlüğün, bir arada yaşama ülküsünün, bireyler arasındaki bağların sıkılığının, huzur ve güvenliğinin teminatı olarak görülür.

Günümüzde modernleşme, küreselleşme, iktisadi gelişim ve kentleşme gibi unsurlar, bireylerin kimlik algıları üzerinde yeni baştan düşünmelerine ve değerlendirmelerine yol açar. Bu değişim ve dönüşümler bağlamında insanlar, kimliklerin daha sınırlı, daha özgül ve daha ortak bir sınıflandırma ile tanımlanması eğilimine girerler (Sungur, 2007). Bireylerin içerisinde yaşadığı grup veya toplulukların ilkelerine, değerlerine veya davranış örüntülerine

iştirakini sağlayan toplumsallaşma süreci, sosyal bağlantının oluşumunda kritik bir rol oynar. Bu sürecin neticesinde, bir kimlik olgusu oluşmaya başlar ve böylece birey, toplumda var olan norm ve başvuru değerlerine bağlanır (Çiftçi, 2007). Bu sosyalleşme sürecindeki kimlik duygusu, içinde yaşanılan toplumun oluşturduğu kimlik çeşitliliğinin, bireyin zihninde yansımaları bildiren algısal nitelikli bir temsil oluşturur. Sosyal değişim, bu toplumsal kimliklerin dönüşümünü, yani kişiler eliyle inşa edilmiş sosyal ortamların ve bu ortamlardan kaynaklanan uygulamaların değiştirilmesini ifade eder (Bilgin, 2007). Bireyin kimliğini belirleyen nitelikler daha çok sosyal ve manevi özelliklerdir. Sosyal nitelikleri bakımından bir bireyin kimliği konu edildiğinde, o birey sosyalleşmiş bir kişi olarak ele alınıyor demektir (Akkaş, 2008). Daha açık bir ifadeyle kimlik, aileden aktarılan değerler, davranış kuralları ve toplumla uyum içindeki unsurlar doğrultusunda edinilir. Bu unsurlar doğrultusunda, dini inançlar, örf ve adetler, gelenek ve görenekler, töreler gibi asli toplumsal kurumların da aktardığı unsurlar kimliğe şekil verir ve donatır (Köknel, 2007). Netice olarak, toplumun kültür ortamında önemli yeri, etkisi ve geçerliliği olan bu değer yargıları ve toplumsal davranış kalıpları bireyin kimliğini ve kişiliğini etkiler, sosyal uyumunun devamlılığına katkı sağlar.

Değişim gösteren şartlara bağlı olarak, yeniden biçimlenen, sosyal ve değişken bir kavram olan kimlik olgusu, kişilerarası iletişim aracılığıyla yenilenerek, tekrardan inşa süreci işletilir. Yani, kimliğin inşasında kişiler, birbirleriyle etkileşim içerisine girerek, söz konusu etkileşimler neticesinde edinilen bilgi ve aktarımlar yönünde kimliklerini yeniden biçimlendirirler (Karagülle ve Çaycı, 2014). Kimliğin edinilme, yenilenme ya da değiştirilme süreci hiçbir vakit durmaz. Yaşamın ilerleyen dönemlerinde de sürer gider. Bu süreçte özellikle, kentleşmeyle gelen göçler, mesleki değişimler ve yurtdışı yaşam tecrübeleri de bireylerin kimliğini etkiler. Bu durum, kimlik oluşumunu hep hareketli ve canlı tutan, onu kalıplaşmaktan ve durağan olmaktan koruyan bir öğedir (Şimşek, 2002). Çünkü, toplumların kültürel ortamını ve değerler dünyasını oluşturan unsurlar dinamikler, kendisini sürekli yeniler ve inşa eder.

2.2.4. Toplumsallaşma

İnsanoğlu, topluluk içerisinde yaşayan ve toplumsal bağlarla etkileşim kurarak yaşamını sürdürebilen bir canlıdır. Tarihsel olarak insanlar, hemcinsleri ile devamlı etkileşim ve bağlantı içerisinde olmuş ve tanımlanmış sosyal beraberlikler çerçevesinde yaşamışlardır. İnsanla toplum arasındaki bağıntı hem insan hem de toplum bakımından varlıksal bir ilişkidir. İnsanoğlu, aile ve akrabalık ilişkileri temelli sosyokültürel bir ortamda, yani toplum içerisinde doğup büyümektedir. Birey olarak insanın gelişmesi hem biyolojik hem de sosyopsikolojik uzanımları olan girift ve çok yanlı bir süreçtir. Bu süreç; biyolojik olarak gelişme, olgunlaşma ve toplumsallaşma ile devam etmektedir (Akın, 2009). Diğer yandan insanlar, sosyokültürel yaşamı için başkalarına muhtaçtır. Bu ihtiyaç insanın; birlikte yaşam mecburiyeti, sosyal uyuma ve bütünleşimi için topluluk ve aidiyet duygusu ile bağlantılıdır (Aksan ve Alptekin, 2009). İnsanoğlunun bu toplumsal yaşam zorunluluğu; korunma ve emniyet ihtiyacı, gereksinimlerinin karşılanması, karşılıklı dayanışma ve yardımlaşmaya olan ihtiyaç, uzmanlık ve görev bölümünün gerekliliği gibi hususlardan kaynaklanmaktadır (Leslie, 1986; aktaran Yazıcı, 2014). Diğer bir ifadeyle, insanoğlu diğer tüm varlıklardan farklı bir şekilde doğal bir düzen içerisinde var olmadığını, tersine insanın toplumsal varlığının ilişki ve etkileşim aracılığıyla üretildiği ve böylelikle, ancak birey olunabildiğidir.

İnsanoğlu, çevresindeki diğer bireylerle bir arada yaşayarak bu yaşam zorluğunu karşılayabilmektedir. Üyelerinin ortak yaşama istekleri yasalarla belirlenerek sosyal nitelik kazanan insanların oluşturdukları bu büyük sosyal grup sosyolojinin de bir alanı olan toplum kavramı ile ifade edilmektedir (İşçi, 2013). Toplum, sosyal ihtiyaçlarını gidermek için karşılıklı bağıntılı grupların belirli bir yer ve zamanda bir araya gelip birbirine yakınlaşarak insani ilişkiler geliştiren ve etkileşen, müşterek kültürel değerler etrafında birleşen örgütlenmiş ve örüntülenmiş bir çok insanın katılım yaptığı bir birlikteliktir (Fichter, 2016). Toplum kavramını açıklarken insanların; akıllarını ve iradelerini iç sezilerinden yeğ tutarak şahsi özgürlüklerinden özveride bulundukları, kurallar ve değerlere uygun olarak hayatlarını sürdürmeye çalıştıkları, ayrıca birbirlerine karşı belirgin bir psikolojik tutum ve tepkiler geliştirdikleri de vurgulanmalıdır (Bakıroğlu, 2013). Bu tutum ve

tepkiler devamlı olarak karşılıklı etkileşim hâlinde oluşmaktadır. Var oluşları iki taraflı sosyal ilişkilere bağlı olan toplumdaki her bireyin tutum ve davranışı diğerlerinin hareketlerini etkilemekte, bu suretle yönelimler denetim altına alınabilmekte ve düzenlenebilmektedir.

İnsan, toplumun psikolojik bir unsuru, parçası olmasının yanı sıra sosyal etkileşim içinde olan bir organdır da. Bireye içerisinde davranışlarını sergileyebileceği bir sosyal çevre sağlayan toplum, aynı zamanda bireyin tepkilerine yol gösterici ve yönlendirici kurallar bütünlüğü sağlamasıyla da işlev görmektedir (Alptekin, 2012). Toplumsal grupların beklenti ve isteklerini öğrenen ve onlarla uyum içinde davranış sergileyen birey, toplumsal aidiyet ilişkisini kurmaya başlar. Toplumsal gruplarla ve bireyler arasında tesis edilecek olan aidiyet hissinin karşılıklı olarak mesuliyet ve yükümlülük gerektirdiğini belirten McMillan; bunun yanında toplumun tanımladığı kısıtlamaların ve ilkelerin farkında olan bireyin topluma itimat etmesi, toplumun bireye bu güveni oluşturmaya dönük görevini yerine getirmesi gibi karşılıklı sorumluluklarının olduğunu ifade etmektedir (McMillan, 1996; aktaran Aksan ve Alptekin, 2009). Bu sorumluluklarla beraber toplumun devamlılığı; bireyin kendisini o topluluğa ait hissetmesi, aidiyet duygularıyla yetiştirilmesi ve genel anlamda da kültürel değerlerin benimsenip özümsemesine bağlıdır.

Toplumsallaşma kavramı için bir çok disiplin bu süreci değişik açılardan üzerinde durarak yorumlamışlardır. Toplumsallaşma sürecini antropologlar, kültürleme/kültürlenme ya da nesiller arası kültürel değerlerin aktarımı işlevine işaret etmek maksadıyla kullanmışlardır. Sosyoloji bilimi ise toplumsallaşma olgusunu, bireyin yaşamını sürdürdüğü maddi, fiziki ve sosyokültürel çevreye uyumunu düzenleyen şahsi özelliklerin kazanılması süreci olarak işlemişlerdir (Coştu, 2009). Sosyal bilimsel çalışmalar kapsamında toplumsallaşma olgusunu alanyazında sosyolojik bir kavram olarak tanımlama yapan Simmel (1895), Sosyoloji Problemi konulu makalesinde toplumsallaşma olgusunu, bireylerin grup bütünlüğünün devamlılığının sağlanmasına yönelik ilişkilerin oluşma süreci olarak tarif etmiştir. Gerçekte, toplumun bir ögesi ve sosyal bir varlık olan bireyin fiziksel ve ruhsal gelişimi, düzgün ve devamlı ilişkilere ve aynı zamanda insan topluluğunun ve birliğinin sürekliliğiyle bağlantılıdır.

Daha ziyade birey merkezli ilişkileri içeren sosyalleşmeye nazaran toplumsallaşma, toplumsal açıdan geniş düzeyde ve kapsamda komplike ilişkilerin karşılığı olan bir kavram olduğundan daha geniş ve uzun bir sürece denk gelmektedir (Akın, 2009). Bu süreçlerin ayrımı ve tanımlanabilmesi için toplum bilimciler çeşitli toplumsallaşma aktörlerini kapsayan safhaların gerçekliğinden bahsederler. Sosyolog Cooley, bireyler arasındaki sosyal bağlantıların biçimlerine ve aralarındaki ilişkilerin yansıtacağı özelliklere istinaden sosyal grupları, birincil ve ikincil olarak ayırarak tasnif etmiştir (Güney, 2017). Bu safhalar, içerisinde anlamlı toplumsallaşma süreçlerinin olduğu gruplar ya da toplumsal ortamlardır. Bunlardan ilki kültürel öğrenmenin en yüksek olduğu bebeklik ve çocukluk dönemini kapsayan birincil toplumsallaşmadır. Diğer aşama ise çocukluk döneminden sonraki evreyi kapsayan ikincil toplumsallaşma sürecidir. Bu safhada, aile ve yakın çevre sorumluluğunu üzerine alan aktörler olan eğitim kurumları, arkadaş grupları, sosyal dernekler, medya ve çalışma yerleri bireylerin kendi kültürel değerlerinin örüntülerini oluşturan normları, yargıları ve inançlarını öğrenmelerine destek olurlar (Giddens, 2012). Diğer bir ifadeyle ferdin sosyal dünyasını yapılandıran birincil toplumsallaşmaya büyüme, terbiye ve gelişme toplumsallaşması denebileceği gibi, bireyin sosyal hayatın bir alanında uzmanlaşmak için dâhil olduğu ikincil toplumsallaşmaya da erişkinlik toplumsallaşması denebilir (Akın, 2009). Öte yandan, Berger ve Luckmann (2018) da toplumsallaşma süreçlerini asli ve tali diye sınıflandırmıştır. Buna göre; bireyin çocukluk dönemindeki edinimleri ile toplumun bir unsuru olmasına asli toplumsallaşma, bireyi bulunduğu toplumunun nesnel dünyasındaki yeni kesitlere sokan sonraki bir sürece de tali toplumsallaşma denmiştir. Her iki toplumsallaşma sürecinde; toplumsal çevrenin birey üzerine, bireyin de bu çevre üzerindeki etkileri ve karşılıklı etkileşimleri ile oldukça etkin, devingen ve dinamik bir toplumsal ilişkiler söz konusu olur.

Türk Dil Kurumu'nun (TDK) toplumsallaşma olgusu üzerine yaptığı tanımlarda; bireyin, kendi topluluğu ya da kültürü içinde yaşayanlar gibi hareket etmesi, öğrenmesi ve ferdin kişilik kazanarak belirli bir toplumsal ortama hazırlanması, toplumla bütünleşmesi süreci gibi ifadeler yer almaktadır (TDK, b.t.). Her iki

tanımlama incelendiğinde, özellikle birinci tanımda değerlerin öğrenilmesi, ikinci tanımda ise kişilik kazanılarak toplumla bütünleşmesi vurgulanmıştır.

Bireyin yakın çevresinde bulunanlarla etkileşim süreci olan ve kişide sosyal tutum ve tavırların kalıplarının onayı ile sonuçlanan toplumsallaşma (Fichter, 2016), bir toplumdaki bireylerin hem toplumun kural ve değerlerini benimseyerek hem de toplumsal rollerini (memur, amir, vatandaş vb. olarak) icra etmeyi öğrenerek, toplumun birer üyesi hâline dönüşmeleri sürecidir (Akın, 2009). Giddings (1897) ise toplumsallaşmayı, birbirleriyle karşılıklı ilişki içinde bulunan bireylerin sahip olduğu sosyal mizacın ya da karakterin -düşüncenin sosyal bir durumu olarak- gelişimi diye tanımlamaktadır. Diğer bir ifadeye göre toplumsallaşma; herhangi bir toplumun kendisine has değer yargıları ve kurallarının nezaretinde, bireyin nesnelere yönelik olarak nasıl tutum ve tavır geliştirmesi gerekli olduğunun öğretildiği ve bunun neticesinde de kişinin içinde yaşadığı toplumun örf ve adetlerine ve beklentilerine uygun tutumlar sergilemesi süreci olarak açıklanabilir (Coştu, 2009). Ayrıca, toplumsallaşma; herhangi bir sosyal gruplara dâhil olma, bir ilişki kurma, devam ettirme ve sonlandırabilme yeteneğini gösterebilme ile, ne gibi sosyal tercihte bulunulacağının öğrenilmesi maksadıyla diğerleriyle etkileşimde bulunma sürecidir (Yıldız, 2013). Bu toplumsal etkileşim yoluyla birbirlerine bağlanan bireylerin oluşturduğu topluluk içerisinde toplumsallaşmanın gelişimi, şekillenmesi, kişiler arası ilişkilere ve işbirliğine etkisi toplum biliminin esas ögesi olarak görülmektedir. Sonuç olarak toplumsallaşma, insanın maddi ve manevi bütün değerlerinin, normlarının ve inançlarının toplumun üyeleri olan bireylerce kabulüyle beraber bunları içselleştirip tutum ve tavırlarına yansıtarak kimliğini şekillendirme ve bütünün bir unsuru olma sürecidir.

Sosyolog Bauman (2018) yaptığı tanımda; kişi, toplumsal zorlama ve sınırlamaları özümsemek yoluyla bir grup içinde yaşamayı sürdürmeye ve hareket etmeye uygun hâle getirildiği nispette, toplumun müsaade ettiği ölçüde davranma ve bu sayede eylemde bulunmak için özgür ve sorumlu olma yeteneğini elde ettiği oranda toplumsallaşmış, kısacası toplum içerisinde yaşamaya meyilli bir varlığa evrilmiş olacağını belirtmiştir. Bunun yanında, toplumsallaşma ile bireyin iç güdülerini toplumda baskın olan değer yargıları ve davranış örüntüleri içine

konur ve yerleştirilir (Gökçe, 2007). Yapılan tespitlerden anlaşıldığına göre toplumsallaşma, insan benliğinin oluşum ve gelişimi, ayrıca iç sezilerinin baskılanma süreci gibi de görülebilir.

Toplumsallaşma süreci; toplumda yaşayan herkesi etkiler, bireylere topluluğun ve sosyokültürel yapının devamı için lazım olan davranış kalıplarını sağlar. Yine toplumsallaşma, toplum bakımından bir sosyal denetim süreci ve toplu yaşamda intizam ve düzen sağlama yoludur. Bireye öncelik veren öznel yaklaşım açısından toplumsallaşma, bireyin çevresindekilere adapte edilmesi esnasında bireyde oluşan bir öğrenme sürecidir (Fichter, 2016). Diğer bir ifadeyle, bireysel farklılıklarına karşın insanlar, toplumla entegreyi, topluma uygun bir kişilik ve kimlik kazanmayı, topluma has davranım, tutum, düşünce ve kanaat örüntülerine uyumlu bir şekilde davranmayı toplumsallaşma sürecinde öğrenirler.

Toplumsal değişimin de kaynağı olan toplumsallaşma ile toplumun kendisi yeni değer üreterek farklılaşma sürecine girdiği ve bu süreçte bireysel farklılaşmalar da oluştuğu bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle, toplum ve birey arasındaki ilişki ve etkileşim, süre gelen bir yeniden üretim döngüsü olarak görülmektedir. Bu nedenle birey, kendisini etki altına alan sosyo-psikolojik etmenlerle toplumsal gerçeklikte kendine özgü yorumunu üretir. Yani, toplumlar arasında oluşan kültürel farklılıklar o toplumun bireylerinin sahip olduğu ve taşıdığı inanç, değer, tutum ve davranış farkları olarak ta karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle toplumsallaşma olgusu, toplumların yanı sıra bireyler için de belirleyici bir etkiye sahiptir. Zira, bireylerin kendilerince deneyimleyerek ürettikleri kültürel değer farklılıkları, tümüyle toplumu oluşturan toplumsal ilişkilerin belirleyicisidir (Kresch ve Crutchfield, 1980; aktaran Akın, 2009). Birey ve toplum arasındaki karşılıklı bu ilişki, bireylerin, içinde bulundukları kültürün örüntüleri olan değer yargıları ve normlarını özümsemelerine yardım eder. Birey, içselleştirdiği bu kültürel örüntülerle o toplum nezdinde kabul görürken, bir yandan da mevzu bahis toplumun değerlerinin yeniden üretilmesine de katkı sağlar.

Toplumun yapısal devamlılığı, toplumsal alışkanlıkların toplumsallaşma süreci vasıtasıyla yeni nesillere aktarılması ile gerçekleştirilmektedir. Fakat bu aktarımda, nesillerin, kendilerinden önceki kuşakların toplumsal deneyimlerini

tamı tamına alınılayıp yinelemediklerinden bu toplumsallaşma, hiçbir surette tam anlamıyla bir toplumsallaşma olamamaktadır. Bottomore (2015) bu durumu şu şekilde izah etmektedir: Kültürel alışkanlıklar, teamüller ve görenekler hususunda sürekli olarak eleştiriler, ikilemler ve yenilenmeler meydana gelmektedir. Modern çağda bu nitelikler ve ortamdaki değişimler, yeni nesillere farklı yaşam tarzları arasında bir ölçüde seçimini yapma ya da kültürdeki farklı unsurları yeni kalıplarla yeniden birleştirme imkânı tanıyan normlar ve değerlerdeki değişimlerden dolayı oldukça önemli hâle gelmiştir. Bütün bunlara rağmen toplumsallaşma, topluluk içerisinde farklı nesillerin birbirleri ile karşılıklı olan iletişim ve etkileşim edimlerine imkân sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle, bu farklı nesiller, toplumsallaşma süreci boyunca yekdiğerinin yaşam tarzlarını etkiler nitelikte bir yapı arz ederler.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGEM) bir araştırmasında: Toplumsallaşmanın, kişinin bedensel olgunlaşmasının yanı sıra karşılıklı etkilere açık zihinsel, ahlaki, benlik ve kişilik gelişimi ile de doğrudan alakalı bir süreç olduğu; bu çok amaçlı gelişim sürecinde bireylerin toplumsal kuralları, değer yargılarını, inançlarını özümsemekte olduğunu ve bu sayede topluluğun bir unsuru hâline dönüşerek hem kendi toplumsallıklarını hem de genel anlamda toplumun değerlerini yeniden ürettiklerini vurgulamıştır (ASAGEM, 2010). Bu anlamda toplumsallaşma, genel olarak bir uyum, tamamlanma ve bütünleme sürecidir.

Toplumsallaşma olgusunda, içerisinde gelişimini sürdürdüğü sosyal bünyenin bir unsuru olarak bireyin karşılaşabileceği muhtelif durumlarda o sosyal bünyeye has becerilerin, tutum ve tavırların, değerlerin öğrenilip buna göre davranılması gerektiği ifade edilmektedir (Duman, 2009). Aynı zamanda toplumsallaşma süreci, gelişimine devam eden bireye; sezgisi, eğitimi ve taklit yoluyla kültürel yapısına uygun gelenekleri ve değerleri edindiren ve önceki kuşaklarca başlatılan bir süreç olarak da tanımlanabilmektedir (Bolat, 2016). Bir başka deyişle toplumsallaşma, sosyokültürel değerlerin maddi ve manevi tüm öğelerini tanıma, özümseme, onlara uyma ve yaşam biçimi hâline dönüştürme işlevidir. Yani, toplumu yansıtan dış dünyanın bireyin içerisine nüfuz etme sürecidir (Canatan, 2008). İnsanlarla çevresindekiler arasında etkileşim işlevi gören bu süreçte

birey, içerisinde yaşadığı topluluğun tüm değer ve sembollerini, düşünce ve inançlarını, benimsenmiş davranış şekillerini bir model olarak devralır, kendine mal eder ve kişiliğini biçimlendirir. Bu suretle de mevcut kültürel ortama uyum sağlar. Bu uyumun başarısı da topluluğun nesnel doğası ile bireyin öznel yapısı arasında bir bakışım ve ahenk tesis etmesine bağlıdır (Arslan, 2006). Bununla beraber, toplumla birey arasında iletişim ve etkileşim kalıplarıyla kurulan bu uyumun temelinde, kültürel sembollerin benimsenmesi yanında çevreyi algılama ve anlamlandırma üzerine oluşturulmuş bilişsel kavrayışta söz konusudur.

Bireyin dış dünyasında bulunan toplumsal normlar ve değerler, bireyin tutum, tavır ve davranışları üzerinde değişimi mecbur kılar. Böylelikle, bireysel farklılıkların varlığına rağmen insanlar, toplumla bütünleşmeye ve kendisini dış ortamın ihtiyaçlarına bağlı olarak değiştirmeye başlar. Bu değişim, toplumun inanç ve düşünce örüntülerine uyumlu bir kimlik ve karakter kazanmayı zorunlu kılar. Bunun yanında birey, kendisine sunulmuş davranış örüntüleri içerisinde hareket ederken diğerleri onun bu davranışlarına tepki gösterirler. Böylece birey, gelen bu tepkileri daha sonra sergileyeceği davranışlarında kendisine kılavuz edinir (Coştu, 2009). Birey bakımından kimlik ve kişilik oluşumunda etkin olan toplumsallaşma, ayrıca bireyin zihni, ahlaki ve benlik yapısıyla ve kimlik gelişimiyle doğrudan bağlantılı bir süreçtir. Zira birey, kişilik, kimlik ve benlik olgusunu biçimlendirirken toplumsallaşma sürecinde özümlediği sosyokültürel zihni ve hafızayı kullanmaktadır (Işıksan, 2013). Öbür taraftan, toplumsal çevrede edinilmiş, öğrenilmiş davranışlar kişilikle doğrudan ilişkilidir ve aynı zamanda bireyin kişiliğini belirleyici bir etkidir (Yaraman, 2003). Bu döngü içerisinde birey ile toplum arasındaki ilişkiler zamanla gelişirken bir yandan da bireyin alacağı roller kişiliği geliştirecektir (Birekul, 2014). Çünkü, toplumsal yapı içerisinde bireylerin elde etmiş oldukları konumlar ve bunlarla bağımlı olarak üstlenilen roller birey - toplum ilişkisinin de temelini oluşturur.

İnsanların örf ve adetleri, ahlaki değerleri, davranış şekilleri bir toplumdan diğer topluma değişmektedir. Bu farklılık, bir kısım düşünürlerce sosyokültürel şahsiyet kavramı ile tanımlanmakta ve belirtilmektedir. Yani birey, içerisinde yaşamını sürdürdüğü toplumsal ortamın sosyokültürel norm ve değerlerini iyice içselleştirerek kendine özgü şahsiyetinin oluşumunu onun üzerine tesis eder

(Ergün, 1994). Bireylerin kişiliğinin biçimlenmesinde toplumsal kurumlar da etkilidir. Çünkü bireyin kişiliği, toplumun hem ortak vicdanından, hem de mesleki ihtisaslarla gelişiminden ve deneyimlerinden kaynaklıdır (Özkan, 2011). Toplumun genel tercihleri, yaklaşımları ve değerlerinden kaynaklı kurumsal pratikler de bireylerin hem şahsiyetlerini belirler hem de onların gelişimini sağlar.

Kültür, bireyin çevresini algılama ve anlamlandırmasında temel etkindir. Bu nedenle toplumsallaşma, bir anlamda kültürlenmedir. Tüm toplumsal değerler ve davranışlar kültürel kaynaklıdır. Diğer bir ifadeyle toplumsallaşma, bireyin toplumsal kültürle entegrasyonu, bağlaşması ve yaşamını sürdürdüğü toplumla uyum sağlamasına imkân veren bir mekanizma rolü üstlenmektedir (Birekul, 2014). Her bir toplum için kültür farklılığı göz önünde bulundurulursa toplumsallaşma, her zaman özgün ve belirli bir nitelikleri ile diğer toplumlardan ayrılan bir topluluk içerisinde söz konusu olur.

Birey ile onu toplumsallaştıran toplumsal etmenler arasında karşılıklı iletişim ve etkileşimli bir süreç yaşanmaktadır. Bu etkileşim süreci içerisinde kişinin toplumsallaşmasına ivme kazandıran etkiyi eğitim üstlenmiştir (Bolat, 2016). Bir kısım toplumbilimciler toplumsallaşmanın, toplumsal öğrenme aracılığıyla olduğu hususunda hemfikirdirler (Aziz, 1982). Diğer bir ifadeyle toplumsallaşma, eğitime-öğretme ya da eğitime-öğretme süreci gibi görüldüğünden, bireye atfedilen toplumsal rollerin öğrenilmesi de bu süreçte gerçekleşmektedir.

Toplumsal ilişkiler içerisinde bulunma, rollerin öğrenilmesini ve yerine getirilmesini zorunlu kılar. Öğrenilmiş rollerin uygulamaya başlanmasıyla birlikte kurumsallaşma sürecine iştirak edilmiş ve böylelikle toplumsal kurumlar diyalektik bir biçimde üretilmiş olur (Akın, 2011). Toplumsallaşma kişinin içinde yaşadığı toplumsal değerleri ve kendisinden beklenen rollere ilişkin davranış ölçülerini öğrenmesi ve özümsemesidir. Bireyin toplumsal değerleri öğrenmesi, içselleştirmesi ve uyumu da kurumsal bir eğitim yöntemi ile oluşur (Bilgin, 2010). Aynı zamanda, bireyin toplumsal uyum içerisinde yer edinişi; toplumsal rol paketlerinin özümsettirilmesini, toplumsal konum ve durumlar için hazır hâle getirilmesini gerektirir (Zijdeveld, 2007; aktaran Aksan ve Alptekin, 2009). Böylece, toplumsal rollerin öğrenilmesi birey ve toplum

arasındaki beklentilerin ve görevlerin daha açık ve daha somut olarak biçimlenmesine katkı sağlar.

2.2.5. Kültür, popüler kültür ve kültürleşme

Tarih boyunca toplumların; kendilerine özgü kurallara sahip, değişik örf ve adetler içeren, farklı sosyal yapılardan ve oluşumlardan geçerek sürekli gelişim gösteren yapılar olduğu bilinmektedir. Bu sosyal yapıların ortak özellikleri kültür üretmeleridir. İnsanoğlunun doğuştan sahip olduğu bir kültürü yoktur, ancak zamanla mensup olduğu ve içinde bulunduğu toplumun değer yargılarını özümseyerek kültür sahibi olurlar. Diğer bir ifadeyle, sosyal ortama yeni katılış yapan bireyler öncelikli olarak içine doğdukları toplumun değer yargılarını özümseyerek toplumsallaşırlar. Maddi ve manevi değerlerin toplamı olan kültür ile toplumun kendi varlığını sürdürmesi mümkün olmaktadır (Yazıcı, 2014). Toplumların yaşam biçimini sergileyen kültür; örf, adet, gelenek ve görenek gibi ortak değerlerden oluşur. Toplum, bu kültüre uyarak yaşamlarını devam ettirir. Bu nedenle kültür, toplumun yaşama biçimini tanımlamaya yarayan bir kavramdır (Anıl, 2011). Bu süreç içerisinde birey, kendisi için nelerin doğru, nelerin yanlış olduğunu; yaşamını sürdürdüğü toplumun kültürel vasıflarının bir göstergesi olan değer yargıları ile anlamaya, yorumlamaya ve öğrenmeye çalışır (Özen, 2012). Bir anlamda kültür, insanların hem yakın çevresi ile hem de birbiri ile etkileşimi sonucunda ortaya koydukları bireysel davranışlarına yansıyan ve üyelerce paylaşılan algı, düşünce, eylemler ve değerlerden oluşur.

Kültür kavramı üzerine sosyoloji, antropoloji vb. bilimler açısından yapılmış çalışmaları içeren kaynaklar incelendiğinde oldukça zengin tanımlar, izahlar ve yorumlar bulunduğu görülmektedir. Genel anlamda kültür; toplumların tarihsel süreçte öğrendikleri, paylaştıkları, kazandıkları bilgi, beceri, yetenek, davranış ve alışkanlıklar bütünüdür. Sosyal grupların çevresi ile ilişki ve etkileşimi ile zamanla kazandıkları ortak niteliklerin bir yansıması olan kültür; inanç, gelenek ve görenekler gibi manevi unsurları içeren bir değerler sistemini içermektedir (Morsümbül, 2014a). Kültür hakkında oldukça zengin tanımlar olmuştur. İnsanbilim uzmanı olan Haviland, kültürü; konuşulan dili, yaşanan tarihi ve benimsenen gelenekleri ile paylaşılan bir bellek ve üzerinde sağlanan

toplumsal uzlaşma içeren bir kurallar bütünü olarak tanımlar (Haviland, 2002; aktaran Karagülle ve Çaycı, 2014). Bu tanımда, kültürün sürekliliğini sağlayan en önde gelen özelliğinin paylaşılr olması, üzerinde mutabakat sağlanmış olmasıdır. ABD'li antropolog Linton ise kültürü, tümüyle öğrenilmiş davranış kalıpları ve bunların sonuçlarından oluşmuş bir sentez olarak açıklar (Linton, 1945; aktaran Tezcan, 1987). Bu düşünce ve örüntülerle kazanılan ve tecrübe edilen simge, anlam ve semboller bütün yönleri ile kuşaktan kuşağa aktarılır.

Tarihi derinliğı olan kültür, bu özelliğini kadim törelerinden alır. Yaşam biçimi hâline gelen sosyal davranışların kalıplaşmış ifadeleri olan örf ve adetlerle sürekliliğı sağlanan kültür, tarihi bir derinliğe sahiptir. Bagby bir ifadesinde kültürü "tarihin kalıplı ve tekrarlanan ögesidir" diye tanımlamıştır (Bagby, 1959; aktaran Doğan, 2005). Kültür; bireysel olarak kişilerin edindiğı tecrübeler, bilgi birikimleri, kazandığı alışkanlıklar, inançlar ve değerlerdir. Ayrıca; olayları algılama, anlamlandırma ve değerlendirmedeki müşterek yöntemleri sağlayan yaşam kurallarını içeren bir bütündür. Toplumsal düzeyde ise sosyal bir hafıza, geçmişten günümüze gelen maddi ve manevi değerlerin mirası, aynı zamanda sosyal gen haritamızı ortaya koyan bir olgudur (Gerçik, 2018). Bireylerin kişisel ve toplumsal ilişki, iletişim ve etkileşimlerini içerisinde büyüdükleri, yetiştikleri ve yaşamlarını sürdürdükleri kültürel değerlerin belirlemiş olduğu bir düzen ve sınırlama içinde yürütür. İşte bu ortamda kültür; insanların kişisel iletişimlerini kurmasına, bunu öğrenmesine katkı sağlar. Bunun yanında, toplumun maddi, manevi ve duygusal gereksinimlerinin giderilmesi noktasında yardımcı olan sorun çözücü bir çare, araç ve ortam rolü oynar (Smith, 2007). Bir anlamda, insanlığın maddi ve manevi gereksinimlerinin somutlaşmış hâlini gösteren kültür, zaman içerisinde toplumun ürettiğı kurallar, davranışlar, alışkanlıklar, bilgi ve becerilerle donanarak değerli nesneler hâline gelir.

Her toplumun kendisine has kültürü ve ona özgü kültürel bileşenleri vardır. Bu kapsamda, her kültürün kendine özgü bir algı, duyu, anlam dünyası ve bu anlamlar dünyası ile bağlantılı bir değerler dizgesi, algılayış ve anlayış düşüncesi vardır. Bu nedenle, birbirinden farklı olan kültürler, çoğu zaman farklı anlam dünyalarını simgelerler. Bununla beraber kültür, bir toplumun diğer toplumlara yaklaşmasını veya ayrışmasını ya da farklılaşmasını sağlayan göstergedir.

Diğer bir ifadeyle; bir kültürde uygun bulunan ve anlamlı gelen kavram ve davranış diğer bir kültürdeki insanlara anlamsız ve uygun gelmeyebilir (Gündoğan, 2010). Yaşanılan kültür ortamında toplumların öncelik ve önem verdikleri değerler sistemi vardır. Bir kısım toplumlar inanca yönelik dini değerleri önceliklerken diğerleri gelenekçi değerlere ağırlık verirler.

Her toplumun kendine has inanç, sezgi, yaşam biçimi ve üretim şekli vardır. Bu ortamda doğan birey o kültürün içerisinde doğmuş olur. Bireyin içinde doğduğu bu kültürel ortam, yüzyıllar boyunca denenip tecrübe edilerek oluşmuştur. Bu süreçte; birey, grup ve toplumların yaşadıkları olumlu olumsuz tecrübelerle karşı üretilen her bir şey kültürel yapıyı oluşturur. Yani, bir toplumun asırlar boyu şekillendirdiği örf ve adetler, yaşadıkları tecrübeler onun aidiyeti ve kimliği hâline dönüşmektedir. Bu açıdan bakıldığında kültüre millî kimlik de denebilir (Ergun, 2015). Aynı şekilde kültür, toplumsal yaşamın bütününe kuşatıcı özellikte olup toplumun gelecek ülküsünün ve sosyal kimliğinin de bir simgesidir.

Kültürel değerler, çeşitli düzeylerde insani ilişkilerin ve doğal yaşamın olduğu sosyal ortamlarda gelişmektedir. Bu nedenle, değerler her topluma özgü sosyal düzenin ve kültürün ürünüdür. Bu anlamda, kültür-değer ilişkisinde, değerlerin kültürden ayrı, müstakil olamayacağını düşünen Rokeach, bireyin taşıdığı değerlerin, içerisinde yaşamını sürdürdüğü kültürün ve toplumsal kurumların sonucu, ürünü ve eseri olduğunu ifade etmiştir (Rokeach, 1973; aktaran Morsümbül, 2014b). Diğer bir ifadeyle kültür, sosyal yaşamın değerler alanını sınırları içerisinde bulundurduğundan toplumsal yapı ile bir bütünlük oluşturur, bu bütünlükte sosyal değerlerle uyum içerisinde bir ilişki ile sağlanır ve sürdürülür.

Kültür, bireylerin zihinsel ve duygusal eylemlerini, hatta günlük bedensel olarak rutin yapılan etkinlik ve faaliyetlerini de biçimlendirir. Bu sayede, toplum içerisinde hangi duygu ve düşüncelerin kim tarafından nerede ve nasıl ifade edilebileceğini bildirir. Diğer bir ifadeyle, insan kültürü yaratır, aynı zamanda kültür de insanı yaratır (Kneller, 1977). Günlük hayatın içinde olan kültür; birey, grup ve toplumun paylaşılmış ortak yaşam biçimlerini, duygu, düşünce ve eylemlerinden oluşan davranış kalıplarını kapsayan insani bir var oluş biçimidir.

Kültürde temel esas, insani bilgi birikimi ve deneyimlerin gelişip varlığını sürdürebilmesi için mevcut sosyal ortam ve onların kurumları ile toplumsal etkileşimini ve bütünlüğünü sağlayarak ortaya çıkan pratiklerin ve sembollerin bir yaşam felsefesi olarak hayata geçirilmesidir. Bunun yanında bu kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasında, bireylerin geçmişte yaşamış olan büyükleriyle oluşan sevgi, gönül bağı ve duygusal ilişkisinin rolü büyüktür (Sungur, 2007). Toplumun bütün bireyler ile içselleştirdiği bu sosyal mirasın aktarımı, yaşanan süreçte kazanılan, öğrenilen tüm insani davranışları, maddi ve manevi değer yargılarını içerir.

Kültür, grup ve bireylerce paylaşılan ortak nitelikleri kapsadığı için toplum nezdinde alışılmış, yaygın ve müşterek bir bütünlük, anlayış ve yönetim tarzı oluşturur. Bireyler, kişiler arası iletişim ve ilişkilerini doğup büyüdüğü ya da içinde yaşadıkları kültürel ortamın düzenleyip tayin ettiği bir yapı içinde yürütürler. İçerisinde toplumsallaşmamızı sağladığımız kültür, yaşamdaki görev ve sorumluluklarımızı, rollerimizi, bizlerden beklentileri ve bizlerin diğer insanlardan ne beklediğimizi büyük ölçüde belirler ve etkiler. Bu nedenle, kültür; kişilerin çevresi ile iletişim kurmasını, bunu sürdürmesini ve yaşamıyla ilintili tutum ve davranışları hakkındaki bilgilerini yönlendirir. Çoğunlukla bireyler, kazandıkları deneyimlerini yorumlayıp davranış ve eylemlerini yönlendirirken kültürün geliştirip şekillendirdiği tecrübe ve bilgi birikimlerinden beslenir ve desteklenirler (Gerçik, 2018). Bununla beraber, kültürün; birey, grup ve toplum arasındaki iletişim eyleminin yanı sıra medya teknolojileri ile de aktarıldığı ve sosyalleşme sürecin tamamlayıcı bir unsuru olduğu da düşünüldüğünde inançlarımız, değerlerimiz ve adetlerimiz bu teknolojiden etkilenir ve beslenir.

İnsanlar kültürü, doğuştan içgüdüsel ve kalıtsal yollarla edinmemektedirler. Diğer bir ifadeyle, kültür, bireylerin yaşamı süresince belirli bir topluluk içinde ortaklaşa paylaşılan tutum ve davranışların öğrenilmesiyle olgunlaşan alışkanlıklar, davranış ve tepki yönelimleridir. Kültür, toplumlarda yaşayan insanlar tarafından oluşturulur ve ortaklaşa paylaşılır (Barutçugil, 2011). Ayrıca, kültür; her topluluğun kendi iç bünyesine uygun ölçüde üretilip oluşturduğu değerler sistemini ve bu süreci içerir.

Kültürün oluşumunu ve şekillenmesini sağlayan ataların yani önceki nesillerin yeni kuşaklara aktarımları (normlar, değerler, örfler ve kalıplaşmış davranışlar), karşılıklı kurulan iletişim ve oluşturulan semboller üzerinden gerçekleştirilir. Bu açıdan bakıldığında kültür; bireylerin iletişim kurma biçimlerini, kişiler arası iletişim ve etkileşimi, birey-yaşam ilişkisini ve grup ilişkileri de dâhil tüm düzeyde ilişki ve etkileşimin inşasının sağlanması ve geliştirilmesi sürecinde kolaylaştırıcı bir rol oynar. Bu kapsamda, Hall'un; kültür bir iletişimdir, aynı zamanda iletişim de bir kültürdür tanımlaması ile kültürün toplumsal yapıdaki işleyişi ve iletişim sürecine nasıl bir katkı sağladığı ortaya konulmaktadır (Hall, 1959; aktaran Gürbüz ve Eğinli, 2012). Bu yaklaşımı ile Hall, kültür tanımlamasını iletişim süreçleri ile bağdaştırarak çalışmasını genişletmiştir. Hall burada, kültürün kuşaklara bilgi aktarımı ile oluşturulmasına gerek duyulduğundan yola çıkarak iletişimin önemini vurgular.

Sanayi devrimi öncesinde batılı toplumlarda kültür; yüksek kültür (kentli seçkinler için) ve halk kültürü (kırsal kesim için) olarak sınıflanmıştı (Gans, 2007). Müteakip dönemde geleneksel toplum yapılarında kültür, birtakım farklı grupların oluşturduğu alt kültür unsurlarını kapsayan bir farklılığa sahipken, endüstriyel gelişimini tamamlamış modern sanayi toplumlarında ise kültür, çalışma yaşamı içinde ağırlık kazanarak standartlaşmış ve seri imalatı ile topluma sunulan bir ürün hâline gelmiştir. Gelişen pazar ekonomisinin temel kurallarının egemen olduğu toplumda, kültür olgusu artık, endüstri çağının yeni üretim gereklerine sahip olan bir sanayi kültürü hâline dönüşmüştür (Şan ve Hira, 2007). Sanayi öncesi toplumların sosyolojik yapısını temsil eden gelenekçi yapıdaki kültür (halk kültürü), toplumu bir arada tutan bütünleştirici bir özelliğe sahip olması bakımından kültürel özcü, kontrol mekanizmasının güçlü olması yönüyle de sosyal denetim gücü ve yaptırımları oldukça kuvvetlidir. Sanayileşmiş modern kentsel yaşam alanlarındaki toplumlarda genel anlamda batılı yaşam tarzlarının etkisindeki kültür (yüksek kültür), bütün dikkatini daha ziyade üst yapıya (bilim, yazın, sanat gibi) odaklamıştır. Bu nedenle, bilim ve teknoloji en üst düzeydedir. Modern toplumlarda kültür, sosyolojik çevreden gelen dayatma ve zorlamaların daha az etkisi altındadır. Bu kültürde sosyal gözetim, kontrol ve müeyyideler zayıf ve yetersizdir (Bilgin, 2010; Eren, 2008). Geleneksel kültürün bu özellikleri yanında, genelde

tüm toplumda geçerliliği olan ve her toplumsal katmanda bilinen ve benimsenen bir yapısı da; sınıfsal, ayırt edici ve yenilikçi bir nitelik taşımasıdır.

Sosyal yaşamda anlaşılmaz, çetrefilli olguları ve olayları daha anlaşılır hâle getirmek, basitleştirmek, yaşamlarını kolaylaştırmak maksadıyla toplum kendileri için simgeler dizisi belirler. Tam bu noktada kültür de, dünyamız ve çevremiz üzerine düşünce şeklimizi ve onunla ilgili algılarımızın gerçekliğini sembollerle tanımlar. Bu nedenle, Mardin (2010), kültür; toplumdaki önemli, dikkate değer ve anlamlı simgelerin oluşturduğu bütünü, o toplumun simgeler sistemi veya kültürü olarak tanımlar. Birey, grup ve toplum içerisindeki iletişim ve etkileşim eylemlerinin işleyişinde ve özellikle de sosyalleşme sürecinde insanlar sembollere ihtiyaç duyarlar ve ilişkilerinde bunları referans alırlar (Akın, 2009). Bu tanımlamalar çerçevesinde kültürün, topluma has bir semboller dizgesi içerdiği ve bunun da kültürün soyut karakterinin bir göstergesi olduğu ifade edilebilir. Bununla birlikte, toplumsal yaşamda bu simgeler, elle tutulur bir şekilde somut hâle getirilerek kültürün birer unsurunu oluşturacak şekilde biçimlendirilmektedir (Demir, 2012). Kısaca, toplumsal yaşamda insanların ortaya koyduğu ve oluşturduğu; ayrıca, sosyal düzen üzerinde tesirleri ve fonksiyonu olan maddi (somut) ve manevi (soyut) öğelerin tamamı kültürü içerir.

Maddi kültür ya da diğer bir ifadeyle somut kültür, insanoğlunun günlük yeme içme, barınma, korunma, eğitim ve üretim maksatlarıyla ihtiyaçlarının karşılanması için icat ettikleri her çeşit alet, edevat ve teknik gereçlerdir. Toplumun sosyal ilişkiler ağını düzenleyen manevi (soyut) kültür ise, sosyalleşme süreci içerisinde öğrenilerek paylaşılan yazılı ya da yazısız tüm ahlaki ve felsefi yaklaşım ve kuralları içeren değerler manzumesidir. Bunlar toplumun örf ve adetleri, alışkanlık hâline gelen yerleşik davranış kalıpları, ahlakı, değerleri, inancı, yargıları, hukuku, sanatı, dili ve edebiyatı gibi simgesel değerleri içerir (Arslanoğlu, 2005; Dikeçligil, 2011). Bu değerler, toplumun içerisinde hemen ilk bakışta gözlenemeyen ancak, bilişsel olarak farkındalık oluşturan kültürün ana yapı taşları nitelemesiyle somutlaştırılabilir.

Etkileri devletlerin siyasi hudutlarını aşan kitle iletişim araçlarının her birinin birer kültürel değerlerin ileticisi ve yayıcısı işlevinde bulundukları günümüzde artık kabul görmektedir. Hatta, görsel bir iletişim aracı olan televizyon da

kültürel üretim yapan bir vasıta hâlini almıştır. Esasen, medya araçları mevcut olan kültürlerden etkilendiğinden ham madde olarak gelenekçi değerlere sahip kültürü kullanmaktadır. Ancak, medya kullandığı geleneksel kültürü işlem çarklarından geçirirken kendi ihtiyacı ve çıkarı doğrultusunda yeniden kurgulayıp biçimlendirir ve kendi koşullarında değişime uğratarak kendine has bir kültür oluşturur (Mora, 2008). Oluşturulan bu yeni kültürel olguya da medya kültürü denilmektedir. Diğer bir ifadeyle, medya çağcıl bir insanın kültürel önceliklerini düzenler, çevreye ve ortama ilişkin izlenimlerini ve kanılarını oluşturmaya katkı sağlar. Özetle, medya kültürü; oluşturduğu, yansıttığı ve ifade ettiği yeni güncel yaşamın bizatihi kendisidir (Lundby ve Ronning, 2014). Medya araçlarının değişim ve yeniden yapılanma sürecine paralel olarak medya kültürü de değişiklik göstermekte; medya ulus aşırı bir özellik kazandıkça, medya kültürü de ulus aşırı bir mahiyete kavuşmaktadır (İrvan, 2014). Medyanın kültürel sistem içerisinde algılanması onun kendine özgü bir değerler yapısından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Medya kültürü, toplumdan ayrı olarak kendiliğinden oluşup gelişmez. Mevcut durumda yerleşik kültürlerin etkisi altında kalır ve hatta onlara karşılık olarak gelişir ve olgunlaşır.

Çağımızda iletişim teknolojilerindeki gelişim oldukça süratli bir şekilde ilerlemektedir. Bu değişimden; kişiler, gruplar, toplumlar, ülkeler ve bütün dünya etki altında kalmaktadır. Bu etkileşimle birlikte; fikirler, duygular, inançlar, töreler, değerler, tutum ve davranışlar ve kültürel bakış açılarında da değişim baş göstermiştir. Bu değişim ve dönüşüm, toplumda son derece önemli transformasyona ve farklılaşma sebebiyet vermiştir. Bu dönüşümle birlikte artık topluma egemen olan kültürel kavramlar ve yapılar farklılık göstermiştir (Özgan, Arslan ve Kara, 2014). Medya araçlarıyla etkisini hissettiren ve gittikçe arttıran bu yeni kültürel oluşum karşımıza popüler kültür anlayışını ortaya çıkarmıştır.

Günlük hayatın kültürü olan popüler kültür, zamanımızda ekseriyetle büyük kitlelerce sevilen ve yaygınca tercih edilen bir halk kültürüdür. Popüler kültür, kapitalist düzende büyük sermaye sahiplerinin ticari bir anlayışla mal ve imaj satışını yapmak için kültürel olguların teknolojik vasıtalarla üretimi, medya aracılığı ile de pazarlaması ve dağıtımının yapıldığı bir kullanım ve tüketim

kültürüdür. Bu özelliği ile de, popüler kültür, bireylerin tüketim davranışlarını aşırı derecede etkileyerek alış veriş merkezlerinin devamlı müşterisi hâlini almasına yol açmıştır (Büken, 2001). Bir başka ifadeyle, üretim ve tüketim akışını hızlandıran popüler kültür; toplum içerisinde büyük ölçüde köklerini yerel geleneklerde bulan ve paylaşılan inançlar, olgular, pratikler ve teamüller olarak tanımlanabilir (Mutlu, 2005). Diğer taraftan medya aracılığıyla realitenin menfi yönlerinden kurtulmak için uydurma veya idealize edilmiş suni mutluluklar, sonsuz ve sınırsız hayaller üreten hakim bir kültürdür (Sungur, 2007). Bununla birlikte popüler kültür, sosyal ortamda birçok bireyin ortak zeminde bulunduğu bir kavramdır. Ayrıca, popüler kültür; kitle iletişim araçlarıyla üretilip piyasaya sunulmak istenen her tür ürün, nesne ve düşüncelerin hedef kitleye beğendirilmesini, daha ileri boyutta ise kişilerin kültürel kimlikleri üzerinde direkt etki sağlayarak toplumu şekillendirmeyi amaçlamaktadır (Karakoç, 2014). Popüler kültür bunu, herhangi bir sınır koymadan şahsiyetimizi, düşüncelerimizi ve hissiyatımızı meşgul edebilmekte ve bununla kalmayıp hemen hemen tüm değerlerimizi birer tüketim aracı hâline çevirebilmektedir.

Eğreti, taklit ve yapay kimliklere, kendine özgü yapı ve mahiyetteki imajların arkasındaki ideolojilere (imge, kanı ve fikirlere) özendiren popüler kültürün zorlayıcı baskısı altında kalan kişi, yaşadığı toplumda mevcudiyetini sürdürebilmek ya da sosyal bir konum veya rol elde edebilmek için bu kültürün nesnesi olmaya rıza göstermekte, yaşadığı çevreden uzaklaştırılmamak veya ötekileştirilmemek için popüler kültür haberlerinden bilgi sahibi olma mecburiyetinde kalmaktadır (Akkaş, 2008). Henüz toplumsallaşmasını tamamlama ve kimlik oluşturma sürecinde kendilerini ve değerlerini tanıma çabasında olan gençler; istek ve arzularının peşinde olmaları ve tecrübesizlikleri nedeniyle kolay bir şekilde bu kültürün etkisi altında kalabilmekte, toplumun kendine has kültürel dokusuna ve değer yargılarına ilgisiz bırakılmaktadırlar. Popüler kültür, kendisini imrendirerek, tutku ve hayranlık uyandıran bir etki oluşturmakta, hatta kendi kutsi plan ve projesini de topluma empoze edebilmektedir. Sonuç olarak ta gençlik, popüler kültürün tesiri altında yaşamlarını sürdürmekte oldukları toplumla yabancılaşma, kuşaklar arası çatışma ve kimlik krizi gibi problemlerle yüz yüze gelebilmektedir (Görmez, 2013). Medya aracılığıyla sürüme sokulan küresel kültürlerden kaynaklı

değerleri irdelemeden özümseme, üretilen ve gelişen yeni olgulara derhal uyum sağlama, hızlı ve bilinçsiz tüketim gibi davranışları nedeniyle yeni nesil gençlerin popüler kültürün hedef kitlesi oldukları görülür.

Sanayileşmiş kültür ürünleri, bireylerde devamlı bir tüketim isteği oluşturmak ve en son çıkan ürünler için pazar bulmak maksadıyla kesintisiz bir imaj oluşturma görüntüsü verdiğinden dolayı zamanımızda kimliklerin değişimi oldukça basit ve sıradan bir işlem olarak görülebilmektedir. Üretilen bu imajların daimi etkisi altında kalan bireylerin kimlik seçimleri, bu imaj ve arka plandaki ideolojilerin yönlendirmesine açık bir hedef hâline gelmektedir (Özyurt, 2012). Popüler kültür, taklit ve özentiyi meşrulaştırarak tüketimi ideoloji hâline getirmiş ve yeni bir yaşam biçimi ve hayat felsefesi anlayışına yol açmıştır. Böylece, zevk ve beğenilerimizi, değer ve normlarımızı, kimlik ve kişiliklerimizi, uğraş ve ilgi alanlarımızı şekillendirecek özellikte kuşatıcı bir niteliğe bürünür olmuştur (Aydın, 2010). Her geçen gün toplumda çok sayıda insana nüfuz ederek etkisine alan popüler kültür, dünyanın her yerinde olduğu gibi hâlihazırda ülkemizde de etkinliğini sürdürmektedir. Görsel iletişim araçlarından sosyal medyaya, sanattan müziğe, giyimden eğlenceye kadar hemen hemen hayatın her alanını etkisi altına alan tüketim malları; cinsiyet, yaş, eğitim, meslek ve sosyal tabaka gözetmeksizin toplumun her kesimini etkilemiş, oldukça önemli oranda kitlelerce kabul görmüş ve yaygın hâle gelmiştir (Kaya ve Tuna, 2010). Özellikle bireyler; kendilerini topluma kabul ettirmek, güncelin peşinde olmak, modayı ve markayı takip etmek, tüketim tutkusunu sürdürmek ve sosyal medyayı kullanmak suretiyle alışkanlık ve davranışlarını popüler kültür içeriklerine uygun hâle getirdiklerine inanırlar.

Gençlik evresine doğru, kişiler üzerinde aile bireylerinin etkisi gittikçe azalır ve gençler üzerinde bundan böyle ailenin, yakın çevrenin, eğitim kurumlarının değil popüler kültür öğelerinin etkisi görülür. Şimdilerde gençlerin tutum ve davranışları artık bulunduğu sosyal ortamın popüler kabul edilen değerlerine göre değişim göstermektedir. Bireyler popüler kültürü; serbestlik, bireycilik, hoşça vakit geçirme gibi kavramlar üzerinden anlamaya ve görmeye başlamışlardır. Bu yeni kültürün etkisiyle kişiler, aileleri ve yakın çevresiyle zaman geçirmek yerine, bireylere farklı bir dünya sunan sosyal medya ve

televizyon başında vakit geçirmektedirler (Özgan, Arslan ve Kara, 2014). Eğlence, mizah, cinsellik, magazin ve sanal oyunlar gibi haz unsuru içeren popüler kültürün ürünleri, sosyal medya aracılığı ile farklı alışkanlıklar, tutum ve davranışlar ortaya çıkarır, cazip ve çekici yeni bir tüketim endüstrinin yolunu açar ve yayar.

Popüler kültürün analizinde olumlu ve eleştirel yaklaşımlar mevcuttur. Popüler kültür değerlendirmesini olumlu yönde yapanların temel savı, öncelikli olarak halkın isteğinin olması ve oldukça geniş boyutta yaygınlık göstermesi ve bu nedenle, haklılık payını aldığı konusu üzerine odaklanır. Eleştirel yaklaşım içerisinde bulunanlar ise popüler olanın ticari bir meta, değersiz, kalitesiz, gündelik ve alelade olduğunu ve bu kültürün bağımlısı olan bireylerin birbirine benzer, tek kalıplı, özünden uzaklaşmış ve dejenere olmuş olduklarını iddia ederler. Ayrıca, popüler kültürün topluma yanlış bilinç aşıladığı ifade edilerek eleştirilir (Şahin, 2005). Popüler kültürün toplumdaki görevleri ve fonksiyonları açısından incelendiğinde esasen onun içeriğine bakmak gerektiği görülür. Bu da; içeriğin üretim, oluşum ve yayılmasına ana etken unsur olan medya kurum ve kuruluşlarına yönelmeyi gerekli kılar.

Modernizmin etkin olduğu dönemde üretim öncelikli iken postmodernizmi takip eden süreçte, "bilgi ve üretim standartlaşmış" (Harvey, 1997), tüketim büyük oranda hız kazanmış ve üretim arka planda kalmış, popüler kültür ve medya araçları etkisiyle de yepyeni bir tüketim anlayışı meydana çıkmıştır. Oluşan bu algı her şeyini tüketim olgusu üzerine kurgulayan bir kitleyi ortaya çıkarmıştır (Hatipler, 2017). Bu hızlı tüketim anlayışını harekete geçirici etken de bilindiği gibi geniş bir kitleye ulaşarak etkisi altına alan kitle iletişim araçlarının yönlendirme yeteneklerinden kaynaklıdır. Popüler kültür kendi anlayışının yayımını ve kitlelere aktarımını güncel teknolojiyi takiple onun üzerinden ve sosyal ortamın imkânları ile sağlar. Popüler kültür; değerleri, eski alışkanlıkları ve töreleri yeni tertip, biçim ve simgelerle yansıtır. Ucuza elde edilen bu günün kültürünün en baskın ilkesi ise manipülasyondur (Bilgin, 2010). Popüler kültür bu manipülasyonu radyo, televizyon, basın yayın, internet, sosyal medya gibi medya araçlarından yararlanarak gerçekleştirir.

Bir başka yönüyle popüler kültür; kültürel nesnelerin teknik araçlarla üretimi ve medya araçlarından da istifadeyle geniş görev dağılımı etrafında kurulan kapitalist anlayışla mal üretimini, pazarlamasını, dağıtımını ve tüketimini kapsayan süreçlerden kaynaklanan bir kültürdür. Bununla beraber; çağdaş, uygar ve insancıl bir imajla kendini piyasaya sunan popüler kültürün ideolojisi de, özel girişimcinin sunduğu üretim şeklini ve anlayışını mazur göstermek, meşru kılmak ve kendisini evrensel bir duruma getirmektir (Erdoğan ve Alemdar, 2011). Eleştirel yaklaşım anlayışıyla popüler kültüre bakanlar, kimi zaman açığa vurulan tutum ve davranışlar ile aydın sınıfın dışında olanların değerleri olarak tarif edilir ve bu da, hariç tutulan gruba ait yaşam şekilleri, adet edinilmiş davranışlar ve mitler çerçevesinde izah edilir, bazen de popüler olarak fikirsel sanatlara karşıt bir keyfiyet alır (Biggsby, 1999). Öte yandan, popüler kültürün; kamu özel çekişmesi, umut ve çaresizliğin sömürülmesi, medyada sözlü alışkanlığın yerine görüntünün ikamesi ve materyallerin ideolojileştirilmesi gibi alanlarda egemen ve karşıt söylemlerin karşılıklı olarak saflaştığı ve çekiştiği bir arenaya dönüştüğü de söylenebilir.

Popüler kültüre liberal çoğulculuk anlayışıyla yaklaşan Fiske (2012), gelişimini tamamlamış toplumlardaki popüler kültürü, mevcut bağımlılıklarına baş kaldırmış, kendi durum ve pozisyonlarına razı olmayı ya da bu statülerinin devamını temin eden bir uzlaşmaya katkı sağlamaya itiraz eden bağluların kültürü olarak tanımlar. Bu anlamda bakıldığında popüler kültür; egemenliği elinde bulunduranların kültürel değerlerine karşıt olan, onlarla çekişme ve direnme içinde bulunanların temsil ve teşkil ettiği bir kültürel bir yapı ve uygulama alanı olarak ta görülebilmektedir.

Son asrın küresel kültür olgusu üzerindeki gelişmelerde göze çarpan başlıca ilerleme, internetin keşfi ile beraber dijital kültür kavramının ortaya çıkışıdır. Dijital kültür, kolaylıkla ulaşılabilen niteliği ile insan kaynağını bilgi toplumuna dönüştürmek için ciddi bir katkı, verimlilik ve değer yaratmıştır. İletişim teknolojileri ve medya kurumlarıyla gelişimini ve yaygınlaşmasını sağlayan dijital kültür esasen; ticari, siyasal, sosyal ve sosyokültürel etmenlerin etkisi altında kalır ve şekillenir. Bu faktörler, aynı zamanda dijital kültürü yeniden üreterek geliştirir (Koç Akgül ve Pazarbaşı, 2018). Bilişim çağındaki dijital dönemin en etken ve belirleyici niteliği; ülkeler ve toplumlar arasındaki zaman

ve mekân engellerinin kaldırılarak boyutlarının uzatılması, obje ve simgelerin yeniden üretilerek değişmesi ve dönüşüme uğratılması, medya ve kurumlarının yeniden kurgulayıcı özelliği ile beraber çok yönlü bir kültürel değişim seyrine girmesidir.

İnsanoğlu, hem kişisel, grupsal ve toplumsal düzeyde hem de uluslararası boyutta oldukça farklı görünen değerleri benimseyip kabullenebilir. Evrensel düzeyde tüm kültürlerin birbirlerini tanımama, tasvip etmeme, birbirinden uzak durma ihtimali yoktur. Kültürler; kültürleme, kültürel açılım, yayılım, kültürleşme (kültür edinme) ve kültürel özümlemeyi de içine alan kültürel etkileşim süreçleriyle aktarımlarını gerçekleştirirler (Köknel, 2007). Kültürleşme sürecinde birden fazla kültür, iki taraflı etkileşim neticesinde değişim göstererek yeni değerler ortaya koyarlar. Diğer bir ifadeyle, kültürleşme; kişilerin diğer toplumlardan öğrendikleri, aldıkları ve edindikleri değerler ile farklı toplulukların benzer şekilde birbirlerinden etkilenmelerinin bir sonucu oluşan bir etkileşimdir. Yani, tam olarak, diğer bir kültürle yakınlık, ilişki veya etkileşim neticesinde oluşan bir çeşit kültür değişmesidir (Güvenç, 2011). Bir kültür içine giren yeni bir şeyin o kültürün bir unsuru hâline gelebilmesi için, onun toplum nezdinde bir anlam kazanması ve değer taşıması gerekmektedir. Bu da, o yeni kültür ögesinin toplumda yaygın hâle gelmesi ile anlam bulur. Bu nedenle, kültürleşme bir çeşit yayılma ve açılımdır. Bir kültürün veya onun bir ögesinin diğer bir kültüre girmesi akabinde her ikisinin de değişim ve dönüşüme uğrama sürecidir kültürleşme (İlgar ve İlgar, 2013). Dünyadaki tüm modern kültürler, bir kültürleşme sürecinin ürünleridirler (Yıldız, 2005). Kültür edinme tam manasıyla bir kültürün yepyeni öğeler edinme olayıdır. Yeni alınan bu öğeler, az sayıda ya da kültürü etkileyebilecek sayıda da olabilir. Kültürleşmenin oluşması durumunda bir çok insanın giyim kuşamları, yeme alışkanlıkları, eğlence anlayışı ve gündelik faaliyetleri gibi oldukça fazla olay ve olgularla ilintili düşünce, eylem ve davranış kalıplarında doğal bir şekilde dönüşüm ve değişimi görmek mümkün olabilmektedir.

Sosyal yaşamın kendine özgü yapısı içerisinde ileriye dönük olarak dinamik akışına devam etmesi kaçınılmazdır. Bu ortamda bulunan birey ve toplumun

devinim içerisinde değişimini ve gelişmesini sürdürmesi beklenen bir durumdur. Aynı zamanda bu değişim, sosyal yapının ve toplumsal düzenin işleyişine süreklilik ve hareketlilik kazandırır. Aslında bu devinime, toplumun olduğu gibi kültürün de ihtiyacı vardır (Arslantaş, 2008). Kùltürler, canlı bir organizma gibi daimi olarak gelişim içerisindeyler ve genellikle, kesintisiz bir gelişme sürecinde ve tekâmül içerisindeyler. Ancak, bazı hâllerde etkili ve sert geçişli bir tarzda niteliklerini değiştirebilirler. Bu nedenle de kùltür, bir değerler sistemi, yapısı olmakla birlikte bir süreç gibi de düşünölebilir. Öte yandan, toplumların iktisadi, sosyal ve tarihi gelişmişliklerindeki farklılıklar baz alındığında kültürel değişimleri de oldukça farklı olması beklenmektedir (Barutçugil, 2011). Bu kültürel gelişimdeki farklılığın en temel etkenlerinden biri bilim ve teknoloji ve bunlardaki baş döndürücü ilerleme hızıdır. Yani, teknoloji ve bilimin kùltürle oldukça yakın bağıntısı vardır.

Toplumsal değerler ile kùltür arasında güçlü bir bağ vardır. Her nevi değerin çıkış kaynağı toplumdur (Çavdarıcı, 2002). Kùltür bir anlamda değer üreticisidir, bireylerin ve toplumların kıymet verdiği kavramların oluşturulmasına ve geliştirilmesine katkı yapmaktadır. Yaşayan her kùltürün benimsediği, özömsediği, kendisine mal ettiği ve onu başka kùltür ve uygarlıklardan ayırıştıran değerleri vardır. Değerler; ulusal ve evrensel kùltürü, toplumsal inanç sistemlerini, insani tutum ve davranışları yansıtan temel öğelerdir. Bu nedenle, her milletin kendine özgü kùltürleri ve inançları neticesinde oluşan milli değerleri vardır (Bolat, 2016). Aynı şekilde, bir toplumu var eden müşterek kùltür ve değerler toplumsal bütönlüğün de temelidir.

2.3. Türk Toplumunun Demografik Yapısı ve Günümüz Özellikleri

2.3.1. Aile yapısı, toplumsal (sosyal) yapı ve kırsal yapı

Tüm toplumlar için var oluşun temeli ailedir. Ailede, bireyler için sosyal bütönlüşme ve aidiyet duygusu bir hayli yüksektir (Bolat, 2016). Aile yapısı, aile bireylerinin kendi aralarındaki etkileşimlerini düzenleyen gizli işlevsel istemler olarak tanımlanır. Diğer bir ifadeyle, bu yapı, fertlerin kendi aralarında nasıl bir ilişki içerisinde olacaklarını organize eden ilkelerdir. Aile, etkileşimsel biçim ve

örüntüler üzerinden görevini sağlar. Bu örüntüler, sistemin temel yapısını oluşturur (Akün, 2013). Toplumun aile yapısındaki temel insani ilişkilere yönelik kabul gören hâkim değerleri olan akrabalık, vefa, karşılıklı güven ve dayanışmaya dayanan bir ilişki dinamiği, bu yapının iç içe ve kaynaşmış olduğunu gösterir. Toplumumuzda geleneksel aile yapısı; genellikle, ilişkilerin saygı ve sevgiye dayalı, inançlarına, devletine, törelerine, örf ve adetlerine bağlılığın ön planda olması ile tanınır (Can ve Aslan, 2017). Bu geleneksel aile yapısı, belirli kurallara dayanan rol tahsisi ve yetkilendirmeler bakımından kayda değer ve ayrılmış bir yapıya sahiptir (Fişek, 1985). Tahsis edilen bu roller toplumca belirlenir ve ortaya konan geleneksel duygu ve düşünceler ailelerce güçlü bir şekilde desteklenir.

Toplumumuzda aile, yapısal olmasa da fonksiyonel açıdan geniş aile sayılır. Yapısal açıdan çok farklı alternatifleri mümkün kılan bu aile tipi; bölgesel devingenlik sağlayan, sosyal değerleri ve normları genç nesillere aktarma vasıtası olan, sosyal gerilimlerde kişilere duygusal desteğin verilmesini sağlayan ve en çok rastlanan bir aile türüdür (Dönmezer, 2009). Hem toplumsal yönden hem de birey açısından önemli bir yere sahip olan ve tarihsel mirasın etkisini yansıtan günümüz aile yapısının, süreç içerisinde geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına dönüşüm gösterdiği kabul görmektedir. Aile yapısındaki bu dönüşümde, kırsaldan kentlere göçü başlatan sanayileşmenin başlıca etkenlerden olduğu görülmektedir (Işıkhani, 2013). Bu etkenlerin başında da ekonomik şartların değişimi, ekonomik bağımsızlık ve aile otoritesinin zayıflaması gelir.

Aile kurumu, sosyal yapı içinde tarihsel süreçlerden devamlı etkilenir. Bu nedenle de yapı ve şekil değiştirebilir (Topses ve Topses, 2010). Ailenin yapısını, işlevini, oluşumunu ve belirttiği kavramları belirleyici faktörün, toplumlarda mevcut yerel niteliklerin olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle, toplumun temel unsurlarından ve bileşenlerinden olan ailenin yapısı, üye sayısı ve görevleriyle geçmişten bugüne değişim göstererek her zaman yeni bir şekil ve işlevle varlığını sürdürmüştür. Özellikle, geleneksel toplumlarda üyeler daha kalabalık, yakınlık ilişkilerinin de daha yoğun olduğu bir yapı oluşmuştur. Modern toplumlarda ise, mevcutlarda ve işlevsel niteliklerindeki

değişimler neticesinde aile yapısı, çekirdek bir hâle dönüşmüştür. Zamanla, aile yapısında görülen çözülme ve yapısal değişimlerin toplumsal yansımaları da kaçınılmaz olmuştur (Topçuoğlu, 2010). Sonuçta, aile yapısında oluşan bu değişim ve farklılıklar; çelişkilere, iletişimsizliğe, çatışmalara ve huzursuzluklara yol açar.

Kır aile yapısı: Kırsal kesimlerde, çoğunlukla ziraatla geçimini temin eden, toprağa ve tarıma bağlı olarak ekonomik durumlarını şekillendiren; sosyal niteliklerinde ise daha ziyade dini, muhafazakâr ve geleneksel karakterlerinin öne çıktığı, örf ve adetlerin ağırlık kazandığı bir ortamda oluşturulan kapalı bir toplumsal yapıdır. Kırsal bölgelerde gelenek ve göreneklerin, sosyal değerlerin ve inançların kuşaklara aktarılması işleviyle aile bireylerinin bu değerler çerçevesinde toplumsallaşması sağlanır. Bu toplumsallaşma, kırsal aile yapısının sözlü geleneği veya yüz yüze iletişim adetleriyle gerçekleşir. Kırsal kesimde; kişilerarası iletişimde aktarılan iletilerin yoğunluğu ve etkinliğinin toplumsal yapının değer yargıları, eğitimleri, inançları gibi ilgi ve benzerliklerinin yüksek düzeyliğinden kaynaklı olduğunu, yani fiziksel, duygusal ve toplumsal yakınlığın ve benzeşmelerin etkili bir iletişimi sağladığı görülür (Rogers, 1973; aktaran Aziz, 1982). Bunun yanında, kırsal yapı, geniş aile biçiminde varlığını sürdürürken, kent ailesinde ise modern anlayış ve çekirdek aile tipine dönüşüm olduğu görülmüştür. Ailenin yapısal değişim etkenlerinden biri olarak sınai gelişme ve kırsal kesimlerdeki geçim şartlarının zorlayıcı etkileri ile kırdan kente olan yoğun bir göçün olduğu bilinmektedir. Bu durum, kırsal aile yapısının kentsel kültürel değerlerin etkisi altında etkileşim içerisine girerek zamanla çözülmeye başlamasıyla, kırsal toplumun niteliklerini ve taşıdıkları değerlerini de önemli ölçüde değişime uğratmıştır (Güreşçi ve Çelik, 2017). Kırsaldan kentlere göçün aile yapısı üzerine etkisi, özellikle göçle birlikte görülmeye ve bireysel yaşam anlayışı oluşmaya başlar, aile bireyleri arasındaki sosyal bağlar ve ekonomik ilişkiler azalır.

Toplumsal oluşumun temel kavramı yapıdır (Tüzen, 2009). Bu nedenle, toplumsal yapı, toplumbilim için odak kavramlardan biri olmuştur (Bottomore, 2015). Toplumsal grupları oluşturan bireylerin tutum ve davranışlarını karşılıklı olarak ayarlamaları bir sosyal sistemin oluşumunu mecburi kılmıştır (Yörükân, 2017).

Bu sosyal sistemi oluşturan unsurlar arasındaki sosyal roller üzerinden oluşturulan ilişkiler ağı toplumsal yapının varlığını ortaya çıkarır.

Toplumsal yapı, sosyokültürel ortamdaki çok yönlü etkileşim düzlemlerinde davranışsal boyutu ile öne çıkar (Dikeçligil, 1997). Diğer bir deyişle, toplumsal yapıdaki kurumlar, örfler, adetler, gelenek ve görenekler, aile kurumu, ticaret, eğitim kurumları gibi sosyal öğelerle değerler arasında iki yönlü bir etkileşim olgusu vardır (Yazıcı, 2014). Ayrıca, sosyal yapı, toplumdaki farklı grupların karşılıklı olarak pozisyon almalarını, birbirlerine bağımlılıklarını ve çatışmalarını belirtmek için ortam sağlar. Bu şekli ile sosyal yapı, durağan bir toplum sisteminden çok, sürekli değişim gösteren bir yapıyı gruplar ya da kesimler şeklinde açıklamak için kullanılır (Ergün, 1994). Toplumsal yapı, herhangi bir grubun veya toplumsal zümrenin düzenli iç örgütleniş şekli olarak betimlenir. Bunun yanında Nadel, toplumsal yapıya, grupların davranışlardan veya bireylerin karşılıklı olarak rol oynama kabiliyetlerinden edinilen bir ilişki ağından ya da örüntülerinden varılabileceği ifade eder (Ercan, 2008). Toplumun yapısı, o toplumun sahip olduğu parça ve öğelerinin düzenliliğini gösterir (Fichter, 2016). Bu düzenlilik, ilişki ve etkileşim kaynaklı bir örüntüdür. Bu bağlamda yapı, öğelerin birbiriyle ve bütünlüyle gerçekleştirdiği düzenli ve sürekli ilişkilerini kapsar (Demir, 2012). Bu sosyal ilişkiler ağı, bireylerin yaşamlarında sergiledikleri davranışlarını incelemeye, açıklamaya ve anlamlandırmaya yönelik örgütlü eylemlerdir.

Her bir toplum aynı zamanda kurumlar topluluğu sayılır. Bu kurumlar ise, toplumun temel yapısını oluşturan işlevsel birimlerdir (Özerkmen ve Adil, 2006). Ginsberg'e göre toplumsal yapı, toplumu teşkil eden sosyal grup ve kurumlardan oluşmaktadır. Mevzu bahis kurumlar, kişiler arasında mevcut olan devamlı ve tekrarlanan özellikte, kalıplaşmış ilişki ağlarından oluşmaktadır. Buna göre, toplumsal yapı, toplumsal gruplarla kurumların bağlanmasıyla oluşan bir sistemdir. Aynı zamanda, toplumsal yapı, toplumsal sistemlerin yeni baştan üretilmesinde belirleyici etken olan -yaşamın işleyişini öğreten- kurallar ve -hedeflerin oluşturulmasında müracaat edilebilecek- kaynaklardır (Wallace ve Wolf, 2015). Başka bir deyişle, toplumsal yapı, geçmişin mirasından geleceğe yol alan sosyokültürel ve ekonomik kazanımların bir bileşkesi olarak görünür

(Gökçe, 2007). Sosyal sistemler, bir topluluk içerisinde fertlerin organize edilmiş tutum ve davranışlarına ilişkin iki taraflı düzenlemiş en uygun biçimlerdir (Türkdoğan, 2004). Parsons'a göre ise toplumsal yapı, kültürel düzen ve yapının belirlediği hudutları korumaya yönelik toplumsal bir sistemdir. Bu sistemin karakteri, yapıyı şekillendiren kültürel değerlere göre gelişim gösterir ve başka bir toplumsal sistemden de farklılığını ortaya koyar (Erkilet, 2013). Ayrıca, bu sosyal sistem, toplumsal yapıdaki grupların gelenek ve göreneklerinin, değer yargılarının ve düşüncelerinin de yaratılmasına neden oluşturmaktadır.

2.3.2. Sosyal yapıdaki din ve ahlak anlayışı

Din, insanlığın mevcudiyetiyle başlamış, insanoğlunun varoluş süreciyle de devam edecek olan ve en önde gelen temel değerler dizgesini içeren sosyal bir kurumdur (Köknel, 2007). Yine, din, toplumlara belirli değerler ve simgeler sistemi yoluyla bir anlayış edindirdiği için sosyoloji biliminde ayrıcalıklı bir yer almıştır (Keskin, 2004). Bununla beraber, bireylerin içsel dünyasını ve maneviyatını oluşturan duygu, düşünce, değer ve tutumlar (Kaya, 1998) yanında inanma ihtiyacını karşılayan dini inançlar insan psikolojisinden kaynaklı birer içsel etkenlerdendir (Çavdarıcı, 2002). İnançlar, bireysel subjektif düşünceler gibi tanımlanabilir. Bu öznel düşünceler çoğunlukla bir kültür örüntüsüdür ve direkt olarak davranışlarımıza etki ederler. (Öğüt, 2018). Kültürün biçimlenmesinde başlıca faktör dindir. Yani, dinin, bireylerin düşünce yapısının oluşumunda başlıca yansıması, o toplumun kültürü üzerinde kendini gösterir (Keskin, 2004). Din-toplum arasındaki karşılıklı bağıntı, sosyokültürel bir ortamda var olan bireyi direkt olarak etkilemektedir (Türkkan, 2011). Din-kültür arasındaki bu ilişki neticesinde; kültürün içerik ve yapısının dini inançlara göre somutlaşmasıyla birlikte kişiler, kendi kimlik sembollerini, oluşan bu dini kültürün unsurları üzerinden üretmeye başlarlar (Uğurlu, 2017). Bu nedenle din, önde gelen toplumsal kurumlardan birini teşkil etmektedir. Geçmişten bugüne sosyal organizasyonlara, toplumsal bağlara, kültür ve medeniyetlerin oluşumuna, örf-adet, gelenek -göreneklerden, kişisel tutum ve davranışlara kadar yaşamın her boyutunda hemen hemen dinî etkileri görmek mümkündür (Morsümbül, 2014b). Dinin toplumsal etki kapsamı, aynı zamanda ferдин diğer

kişilerle ilişkilerini, ahlaki tutum ve davranışlarını da biçimlendiren bir faktör olmaktadır (Kula, 2001). Bu etki; aile hayatında, yakın çevre ile ilişkilerde, iş yaşamında ve kadın erkek ilişkilerinde kısaca, tüm toplumsal rollerde varlığını hissettirir.

Bu kapsamda din; toplumda köklü kurallar ve değerlerin birincil kaynağını oluşturur (Giddens, 2012). Bunun yanı sıra, toplumsal düzen, bireysel davranım ve ortak eylem için de emirler sunar (Capps, 2005). Diğer bir ifadeyle din; kişiler için etkili, geniş çaplı ve uzunca bir süre devam eden ruhsal durum ve motivasyon oluşturmak maksadıyla işleyen bir simgeler sistemidir (Geertz, 2007; aktaran Alptekin, 2012). Dinî duygu ve davranışlarla ilgili olan bu simgeler, dinin karmaşık ve anlaşılamayan gerçeklerinin tanımlanmasına katkı sağlar.

Toplumsal dayanışmanın anlamlı kaynaklarından biri olarak görülen dinî inançlar, bireylerin birbirlerine davranışının nasıl olacağını bilindiği etik bir toplumsal ortam yaratılmasına yardımcı olurlar (Giddens ve Sutton, 2017). Bir anlamda, dinler topluma sunduğu inanç, pratikler ve telkinler yoluyla bireysel bazda belli bir tutum, dünya görüşü ve tavır oluşumuna neden olmakta ve böylece, bireyin olaylar ve olgular karşısındaki davranışın nasıl şekilleneceğini yönlendirmektedirler (Yavuz, 2008). Bu kapsamda, bütün dinler, kendi yapılarına uygun sosyal davranışları düzenleyen kurallar ve günlük deneyimler için de bazı açıklamalar getirerek inanç sistemine uygun belirli bir davranış kalıpları üretirler (Çapçioğlu, 2011). Berger, bu durumu, dinin toplumsal yapıya en uygun davranışların saptanmasında merkezi bir rol oynadığını ifade ederek açıklar (Keskin, 2004). Böylece, bireyler arası davranışlardan doğacak çatışmaların ikili ilişkilerde ve toplumsal iletişimde engellere neden olmaması için çeşitli davranış kuralları oluşturularak yaşam biçimi hâline getirilmiş olur.

Din, davranışlardan gelenek ve göreneklere, yaşama bakış açısına, kısaca sosyal hayatın her alanına etki etmektedir (Bolat, 2016). Wach'a göre, toplumsal örgütlenmelerin oluşum şekli ve niteliği de dinî etkilere açıktır. Bundan dolayı din, toplum içine nüfuz ederek düzenleyici ve yapılandırıcı nitelikte belirli normlar ihdas eder (Keskin, 2004). Bu anlamda, yine din; insanları birbirlerine kaynaştıran, bireylerin kişisel ve toplumsal yaşamını düzene koyan ve disiplin altına alan güçlü bir dayanak ve sosyal işlevi olan saygın bir sosyal kurumdur

(Çavdarıcı, 2002). Öte yandan, toplumun yapısını yönlendirici ve şekillendirici bir üst yapı olarak dinin başta gelen toplumsal işlevlerinden birisi de, birleştirici kuvvet olarak toplumda temsili bütünleşmeyi temin etmesidir (Giddens, 2012). Bu sosyal bütünleşme, toplumsal birlik ve beraberlik ruhunu kazandırmanın yanı sıra toplum içerisindeki dağınıklıklara, düzensizliklere, bunalımlara da çareler ve tedbirler ortaya koyar.

Dinî kimlikler, iletişim ortamlarında ve sosyalleşme alanlarından oluşur. Bu nedenle, kültür ve kültürü oluşturan törelere, değerlere, sembollere ve âdetlere dayanırlar (Smith, 2010). Dolayısıyla birey için din; aynı sosyal değerler ve uygulamalar kapsamında bütünleşen bir toplum içinde var olma ve onlara katılım sağlayarak kendisine toplumda bir yer edinme, anlam oluşturma ve güven duygusu sağlama aracıdır (Yavuzer, 2013). Gerçekte din, bir toplumdaki sosyal değerlerin oluşumunda ve beslenmesinde ciddi bir kaynaktır (Aydın, 2010). Din, kişilerin anlam ve değerler dünyasını biçimlendirebilir, günlük yaşam tarzının çıkış noktası olabilir (Yıldız, 2006) ve bu kapsamda bireylerin yaşam biçimlerini oluşturabilir ve etkileyebilir.

Bireylerin davranış ve tutumlarını tayin eden ve yönlendiren etkenlerin temelinde onun benimsediği değerler dünyası, oluşan bu değerlerin geri planında da onları ortaya çıkaran bir inanç dizgesi vardır (Şentürk, 2010). Bu inanç sistemini sağlayan din, bireysel ve toplumsal yaşamı yönlendirici gücü nedeniyle etkin bir değer sağlayıcı kaynaktır (Kaymakcan, 2010). Aynı zamanda din, değerlerin toplum tarafından uygun bulunmasını temin eder, değerleri güçlendirir, değerler içinde hiyerarşik bir yapı oluşturarak toplumda çıkacak sorunlara çözüm üreterek değer çatışmalarını önler (Okumuş, 2012). Bu kapsamda, din ile değerler arasındaki bu ilişkisinin karşılıklı olduğu söylenebilir.

Bütün dinler, toplumsal düzeyde diğer sosyal yapılarla sürekli bir etkileşim durumundadır. Bu nedenle, kişilerle din arasındaki bağıntı, sosyalleşme süreci neticesinde ortaya çıkan bir ilişkidir. Bireyler, dinî davranışlarını topluluk içerisinde toplumsallaşma sürecinde edinirler (Arslan, 2006). Bu bağlamda dinî sosyalleşme, bireylerin sosyal ortamda o topluma ait dinî kurallarını, inanç ve pratiklerini içselleştirdiği, buna karşılık toplumun da dinî değerleri, kültürel formatta bireylere naklettiği interaktif bir süreç olarak tanımlanabilir (Birekul,

2014). Öte taraftan din, sosyalleştirme işlevi ile bireyleri toplumca kabul gören norm ve değerler çizgisinde tutarak sosyal kalıplarla uyumlu hâle getiren bir sosyal kontrol sistemidir (Okumuş, 2012). Bu nedenle din, toplumsal bir kurum sıfatıyla bireylerin ve toplumun tüm yaşam alanlarını kapsayıcı ve kuşatıcı bir nitelik taşır.

Din, toplumların değer yargılarına referans oluştururken aynı zamanda da kimliklerinin oluşumunda etkin bir rol üstlenir (Gürer, 2015). Bunun yanında din, bireylere hazır bir dünya görüşü sunarak kimlik sorunsalı için ciddi bir katkı sağlar (Kula, 2001). Ayrıca, benlik anlayışını koruma özelliği taşıyan din, birey için peşin olarak kimlik örüntüleri de sağlar (Yıldız, 2006). Diğer bir ifadeyle, din, kimliğin oluşumu için kod sağlayıcı özelliği taşır (Roy, 2001; aktaran Özmen, 2011). Öte taraftan, din, istikrarlı ve güçlü bir insan karakteri oluşturarak sosyal ilişkilerin de kişilikli ve sağlıklı hayata geçirilmesine katkı sağlar (Türkkan, 2011). Gerçekte; dinin, bireysel ve toplumsal düzeydeki ilişkileri, yani din ve toplumun ilişkisi genel olarak çift yönlü bir etkileşim temeline dayanır.

Her toplumun kendine özgü kültürünü, tarihsel mirasını, içtimai ve iktisadi niteliklerini dini inançları, değer yargılarını ve ahlaki değerleri şekillendirir (Ural, 1998). Bu yapısı ile toplum, bünyesinde oluşturduğu bu ahlaki değerlere uyulmasını zorunlu kılar. Ve bu maksatla da bir kısım kurallar koyar ve yaptırımlar öngörür (Çavdarıcı, 2002). Bu nedenledir ki, ailede başlayan okullarda devam eden bir süreçte, bireylerin o topluma özgün ve yakışır bir ahlaki yargılar ve hareketler sergilemesini sağlayacak yeteneklere ve sosyal sorumluluklara sahip hâle getirilmesi amaçlanır (Dilmaç, 2007). Bu sosyal mesuliyet anlayışı kapsamında bireyin toplumla tesis ettiği etkileşim ve iletişimi aracılığıyla sergilediği davranışları, dinsel öğretilerin yanında, aynı zamanda değerlerin ve ahlakın konusunu da oluşturmaktadır (Küçükşen ve Budak, 2017). Yaşanılan durum ve olaylarda bireye ne şekilde davranılması gerektiğini belirten bu ahlaki değerleri biz, toplumun büyükleri olan üst kuşaklardan ve sosyal çevremizden ediniriz. Edindiğimiz bu ahlaki değerler, bireyler arası sosyal ilişkilerin kurulduğu her ortamda bizlere uygun davranış kalıpları sunar (Uysal, 2003). Sosyal yapıya uygun bu davranışlar, toplumsal birlikteliğin uyumlu ve düzenli bir şekilde devamını sağlar.

Ahlaki değerler, toplumsal bir etkileşim ortamında, insanların birbirlerine karşı gelişen durumları ve olguları değerlendirerek bunlara belli manalar atfetmeleri neticesinde ortaya çıkar (Çoker, 2017). Bu değerlendirmeler, ahlaki anlayışın gelişmesi ve toplumsal düzlemde geçerli yargılara varılması neticesinde doğru davranışlara ulaşılır (Alparslan, 2017). Diğer taraftan, Durkheim, ahlaki değerlere toplumsal bir olgu olarak yaklaşır ve ahlaki davranışları topluma ait bir ürün olarak görür (Okumuş, 2010). Bunun yanında, ahlakın oluşumu, sosyal değerleri özümseyen bireylerin toplumsal ortama uyuşumu ve kendilerine özgü kural ve değer yargılarının belirlenmesinin hedeflendiği bir süreç gibi görülür (Çınar, 2013a). Karşılıklı ilişkilere dayalı bu süreç, uyumlu yerleşik davranış kurallarının oluşumunu sağlar.

Birey ve toplumun sosyal ilişkilerinde kilit bir mevkide bulunan ahlaki değerler, aile ve yakın çevresinde edinilmeye başlar ve ömür boyu etkinliğini sürdürür (Okumuş, 2010). Diğer bir deyişle, kişiler arası ilişkilerden doğan ahlak, bireylerin toplumsal davranışlarıyla alakalıdır ve aynı zamanda, toplumun töre, örf ve âdetlerinin özümşenmesi sürecidir (Erken, 2009). Ayrıca, ahlak, tüm toplumun bütünlüğü ve dirliğini canlı tutan temel değerler dizgesidir (Akbaş, 2008). Sonuç olarak; bireysel ve toplumsal tutum, davranış ve eylemler çoğunlukla kurumsallaşmış ahlaki ve dinî değerlerle gelenek ve göreneklerin kapsadığı değerlerin etkisinde kalır (Canatan ve Yıldırım, 2013). Sosyal yaşamın en önemli görünümündeki bu dinî ve ahlaki değerler, toplumun temel unsurunu teşkil eden, sosyal yaşamın geleceğini oluşturan genç nesil için oldukça önemli bir husustur. Genç nesiller, geçmişle gelecek kuşağın arasında bulunurlar ve geçmişle geleceği bu değer, tavır ve hareketlerle uyumlu bir şekilde birbirine kavuşturur ve bağlarlar (Okumuş, 2017). Bu uyum tesis edilemediği durumda ise kuşaklar arası sorunlar ve çatışmalar ortaya çıkar.

2.3.3. Gelenek ve görenekler

İnsanlığın deneyimlerinin bir kısmı bilinçte saklanır. Korunup saklanan deneyimler tortulaşırlar; diğer bir ifadeyle fark edilebilir ve anımsanmaya değer olgular olarak bellekte dondurulur ve nesneleşir. Bireylerin müşterek ve tekrar eden bu nesneleşmiş deneyimleri, bu durumda, sosyalleşmiş gibi kabul edilir.

Bu süreçte, konu edilen deneyimlerin sosyal bir değer olarak bir nesilden diğerine aktarımı da gerçekleşmiş olur (Berger ve Luckmann, 2018). Sosyal değerler, bireylerin davranış ve hareketlerini tayin edici oldukları ve toplum tarafından da müştereken onaylandıkları için bireylerce ortaya konan davranışların birbirlerine benzeşmesine ve böylece kalıplaşmalarına yardımcı olur (Dikici, 2001). Bireyler arası ve birey-toplum arasındaki sosyal ilişkilerin gelişimi ve idamesi için etkin bir işlev üstlenen bu değerler, toplumsal kuralların (normların) şekillenmesine ve ortaya çıkışına katkı sağlar.

Her toplum için kendi bireylerine kılavuzluk eden, doğruyu ve yanlış, iyiyi ve kötüyü ayırt edici kurallar, ölçünler ve düşünceler vardır. Bütün bunlar norm olarak tanımlanmaktadır. Bunlar, yaptırım gücü olan kurallar dizgesidir. Sosyal hayatın işleyişinde kişilerin konuşma adabı, büyüklerine davranış biçimleri, yeme adabı, giyim kuşam alışkanlıkları, belirli yer ve zamanda nasıl davranış sergilemeleri gerektiğini vurgulayan değişik normlar bulunmaktadır. Bu kalıplaşmış davranış biçimlerinin devam ettirilmesi durumunda ödülleri, terkinde ise cezalar devreye girerek normlar garanti altına alınır (Demirkasımoğlu, 2015). Sosyal normların büyük çoğunluğu doğal olarak kendiliğinden zamanla gelişerek toplumsal hayatın içinde güç edinir ve müteakiben toplumsal otoritenin etkisiyle de yaptırıma sahip olurlar.

Sosyokültürel bir canlı olan insan, içinde bulunduğu toplumun bir ögesi olarak yaşamını devam ettirir. İnsanoğlunun toplu yaşama güdüsü, onu bağlantılı olduğu toplumla ilişkilerini belli bir sistem içerisinde yapması ve bu sistemin idamesi için de belli başlı normlara uyum göstermesini gerektirir. Bu durum, bireyi içinde bulunduğu toplumun bir ögesi kılar. Toplumsal düzeni sağlayıcı bu normlar; toplumun inançları, ahlaki değerleri, gelenek ve görenekleri gibi yerleşik kabulleri ile ifade edilebilir (Nar, 2013). Diğer bir ifadeyle, normlar; sosyal hayatın tabii bir neticesi olarak insanların davranış ve hareketlerini tayin eden, tahdit eden ve yol gösteren bir kısım kurallar olarak meydana çıkar. Bu kurallar, müeyyidenin etkinliğine, zaman ve devirlere göre ve toplumsal anlayış farklarına göre ayırım gösterirler ve değişik isimlerle anılırlar. Yazılı olmayan bu normlar, bu gün için gelenek, görenek, örf, adet ve töre gibi ifadelerle açıklanmaktadır. Günümüzde bu kavramlar aralarındaki anlam farklılıklarına

bakılmaksızın çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanılmaktadır (Düzgün, 2007). Bütün bu töresel kavramlar, ahlaki değerlerin genel kapsamı içerisinde ve altında tanımlanabilir.

Ahlaki değerlerin ve terbiye ölçüsünün esasını teşkil eden ve toplumsal temel kuralları oluşturan bu kavramları kati, mutlak ifade ve çizgilerle birbirlerinden ayırma tutmak bir hayli zordur. Gelenek, görenek, örf ve âdet kavramları çoğunlukla birbiri ile ve kültürle eş anlamda kullanılmaktadır. Çoğu zamanda gelenek, modernlik kavramı ile de karşıt olgularmış gibi kullanıla gelmiştir. Bununla beraber hem nitelikleri, hem de işlevleri açısından sosyal normları bazı hususlarda birbirinden ayrı tutarak tanımlamak mümkündür (Eroğlu, 2015). Bir kısım toplum bilimciler tarafından tasnif edildiği şekilde gelenekler, örf yerine; görenekler de âdetlerin karşılığı olacak şekilde birbiri yerine kullanılan kavramlar olarak alınmıştır. Bu kapsamda: Gelenekler, TDK'na göre; bir toplulukta geçmişten tevarüs etmiş olmaları nedeniyle saygı görüp, nesilden nesle aktarılan kültürel kalıntı, tecrübe, malumat, alışkanlıklar ve davranışlar olarak tanımlanır (TDK, b.t.). Gelenekler; insanın sosyal yapısının gereği olarak üretilen eskiden bu güne aktardığı sözlü kültürün toplumun belleğinde yer ettiği, örnek tutum ve davranışlar, toplumsal değerler bütünlüğü ve kurumsallaşmış törelerdir (Uğurlu, 2017). Ayrıca, gelenekler; ahlakın yerini alabilen, yaptırım gücüne sahip, kişilerin belirli bir davranış sergilemelerini zorunlu kılan, toplumun varlığını düzenleyici davranış örüntüleri olan sosyal normlardır (Öğüt, 2018). Diğer taraftan, gelenek kavramı, bir milletin yaşam biçimini oluşturur ve çoğunlukla da pek değişmez bir görünüm arz eder (Yıldız, 2005). Geleneklerin oluşturduğu bu niteliklerle bireyler, sosyalleşerek toplumla aidiyet duygusu ve bağı oluşturur ve bu sürecin sonucunda da o toplumun kendine özgü millî nitelikleri, karakteri ve kimliği inşa edilerek gelişir.

Bunun yanında, gelenekler; kuşaklar aracılığıyla geçmişten gelen, uzunca bir süreden beri toplumda yerleşik hâle gelen, bireyler arasında müşterek ve hususi bir bağlantı ile bir ruh hâli oluşturan, bireylerce iyi olarak görülen, çoğunlukça özümşenen ve uzun ömürlü olan sosyal değerlerdir (Büyükçelebi, 2002). Hayek'e (2009) göre, insanların bilgi ve kazanımlarını gelecek nesillere aktararak uzunca bir süre

toplumun varlığını koruyor olması, geleneklerin o toplumun ayakta kalma çabasında olumlu bir rol üstlendiğinin güçlü bir göstergesi olarak görülür. Aynı şekilde, gelenekler, toplumsal yapının sürekliliğini muhafaza için bireyler arası etkileşim ve iletişimi düzenlemek için birbirleriyle uyuşan ve benzeşen davranış kalıpları üretir (Çoker, 2017). Etkinliğini geçmişten alan gelenekler, bütünleştirici ve birleştirici bir güce sahiptir. Geleneğin bu özelliği, oluşacak olumsuzluk durumlarında kendini gösterir. Bu durumda gelenekler, bireysel ve kurumsal çözüm üretirler ve toplum için moral kaynağı olurlar (Kaya ve Tatar, 2008). Böylece, sosyal yaşamın gerektirdiği bireysel ve toplumsal ilişkilerin düzenli bir şekilde yürütülmesini ve kolaylaştırılmasını sağlayıcı destekte bulunurlar.

Toplum içerisinde bireylerin gündelik yaşamında sergilediği tutum ve davranış biçimlerini yönlendiren ve düzenleyen normlardan biri de görenekler/âdetlerdir (Köse, Tetik ve Ercan, 2001). Yaptırım etkinliği açısından geleneklere göre daha düşük ve kolaylıkla terk edilebilir olan görenekler; içerisinde bulunduğu geleneklerin ve geleneksel kültürün kapsamı içinde görülen tavırlar, alışkanlıklar ve pratiklerdir. Görenekler, toplumda yaygın hâle gelmiş davranış örüntüleri olduklarından dolayı ülke içerisinde bütün milletçe uygulanması veya bir müddet sonrasında kaldırılması da mümkündür. Ancak, ülke içerisindeki bölgelere has olan âdetlerin de varlığı bir gerçektir. Geleneklerde olduğu gibi göreneklerde de toplumun uyumu, mutluluğu ve birlikteliği esas amaçlardandır. Sosyal hayatın seyri içerisinde, kişiler arası iletişim ve etkileşimin sağlıklı ve muntazam gerçekleştirilmesinde göreneklerin yeri önemlidir. Bir alışkanlığın görenek hâlini alabilmesi için ihtiyaç duyulan şey, geleneğe uygun ve aynı zamanda coğrafi bir alanda yaygın uygulanmasıdır. Bu nedenle, gelenekler, yüzlerce görenekleri ihtiva edebilir. Gerçekte, gelenekler, çok sayıdaki görenekler topluluğunun bir bütün oluşturmasıdır (Uğurlu, 2017). Bunun yanında, görenekler, topluluklarda yer edinmiş bir kültürün belirtici niteliklerinden oluşan görüş, fikir ve eylem biçimlerini yansıtır (Marshall, 1999). Öte yandan, görenekler, geçmişin taklidini yaparak, zaman içerisinde fertler arasında yaygın hâle gelmiş olan alışkanlıklardır. Bu alışkanlıklar, olumlu veya olumsuz, faydalı veya faydasız olabilir (Çavdarıcı, 2002). Diğer bir ifadeyle, görenekler, bir toplumun uzunca bir süre içerisinde dış etkenlerden uzak, her hangi bir

yaptırıma maruz kalmadan kendi kendine uyum sağlamaya, yapmaya alışkın olduğu ve o toplumca uygulanmasının gerekli olduğu düşünülen davranış örüntüsüdür. Görenekler sosyal yaşamın devam etmesinde rol alırlar ve yaptırımları arttıkça gelenek hâline gelirler (Bahar, 2015). Netice olarak görenekler; sosyal yaşamın gerekli kıldığı ilişkilerin kolaylaştırılması ve düzenlenmesinde, kişiler arası ve toplumsal çatışmaların asgariye indirilmesinde etkin rol oynar.

Gelenek ve görenekler; toplumdan topluma, gruplar ve sınıflar arasında değişebileceği gibi süreç içerisinde de büyük oranda farklı olabilirler. Bir gelenek, onayladığı bir tavır veya hareketi daha sonra reddedebilir. Modern toplumlarda, bireyler arası ilişkiler kişisel olma özelliklerinden sıyrılıp topluma aitleşmesi, gelenek ve göreneklerin tesirini ve önemini azaltmaktadır. Bu durumda, bireyler de, mensubiyet veya referans alınan kaynakların normları ve denetimlerinin haricinde tavır ve hareket oluşturabilmektedir. Günümüz toplumlarında, geçmişten bugüne, gelenek ve göreneklerde önemli derecede değişimler gözlenmiştir. Bu dönemde, yaşlı ve orta yaşlı kuşaklar yaşadıkları an'dan yakınırlarken bunu gelenek ve görenekler üzerinden dile getirerek insani ilişkilerin kendi dönemlerinde olduğundan çok farklı bir hâle geldiğini belirtiyorlar. Genç kuşaklar ise gelenek ve görenekler hakkında ya bilgisizler ya da reddetme yolunu tercih ediyorlar. Bu değişim, hem kuşakların birbirleriyle olan ilişkilerini hem de gençlerin sosyalleşmesi açısından önemli sonuçlar doğurur (Yanardağ, 2017). Modern hayatın getirdiği bu değişimler, özellikle, kırsal alanlardan büyük şehirlere göçle başlayan kent yaşamı ile başlıyor. Bireyler yaşamını sürdürdüğü sosyokültürel yapıdan ayrılarak yeni kültür seçenekleri ile karşılaşır, farklı bir sosyal çevre edinerek eski gelenek ve göreneklerin denetim etkisinden çıkıp yeni referans kaynakları edinirler.

Toplumsal uyumu sağlayan ve millî kimliği oluşturan gelenek ve görenekler dengenin, kalıcılığın ve gelişimin kaynağıdır. Modern sosyal değerler, geleneklerin içerisinden çıkar, eski ve yeni tüm değerler toplumu geleceğe taşır. Kültürel geçmişi geleceğe taşıyan düğüm noktası gelenektir, görenektir (Çavdarcı, 2002). Sonuç olarak, toplumsal hayatın bir düzen içerisinde yol alması, kişiler arası ilişkiler ve birey toplum ilişkilerinin uyumlu ve huzur

içerisinde kurulabilmesine bağlıdır. Bunu da sağlayan unsurlar, toplumsal yaşamın sosyal normları olan gelenek ve göreneklerdir.

2.3.4. Değerler eğitimi ve kuşaklara aktarımı

Toplumlar öncelikle hayatta var olmayı, müteakiben de yaşamı her zaman daha iyi şartlarda sürdürmeyi esas hedef olarak amaçlamıştır. Bu hedefi yerine getirebilmenin en uygun şekli, insanoğlunun edindiği başarıları, becerileri, kazanımları, tecrübeleri ve değerleri yeni kuşaklara taşıyabilmesi ile mümkün olur. Toplu olarak yaşamını sürdüren insanlar, hem yaş hem de edinilen deneyimler açısından bir hayli farklılık gösterirler (Şener, 2013). Bireylerde gözlenen fikri, ahlaki ve toplumsal değer farklılıklarının seviyesi ve niteliği, onların kendine özgü sosyal yapılarının bir neticesidir ve içinde bulundukları toplumun kökeniyle ilintilidir (Bodamyalı, 2008). Esasında, bu farklı düzeylerde olma durumu, o toplumun düzenli ve uyumlu bir şekilde sürüp gitmesine neden olmaktadır. Bu nedendir ki, yaşlılar ve gençler kendilerine düşen vazifelerini uygulamakta ve birbirlerinden yararlanma olanağına erişmektedirler. Diğer bir ifadeyle, toplum diye ifade edilen canlı varlığın yaşamını düzenli olarak devam ettirebilmesi farklı yaş gruplarının bilgi ve deneyimlerinin mevcudiyetine bağlıdır (Şener, 2013). Topluluğa yeni katılan üyelerin ihtiyaçları, anlayış durumları ve öğrenme gerçekliliği bunu zorunlu kılar.

Toplumsal yapılar ve sosyal sistemler fertlerden oldukça fazla bir dönemde varlıklarını sürdürürler. Bu nedenle, bu yapı ve sistemleri, yeni vasilerine öğretmek ve onları yetiştirmek için gerek duyulan nitelikleri edindirmek gerekmektedir. Dolayısıyla, erişkin kuşakların yeni yetişen nesilleri etki altına alması ve sosyal davranış kalıplarını öğretmesi, toplumsal yapı ve düzenin idamesini sağlayacak rehberlik ve sosyal tecrübelerin edindirilmesiyle gerçekleşir. Her toplumsal yapı varlığını sürdürebilmesi için yenileşme ve değişim döngüsü içerisinde olmak durumundadır. Bunun için de, gelecek kuşaklara geçmişten gelen bir kısım düşünce ve davranış örüntülerinin aktarılması mecburidir; aksi takdirde, ortada sosyokültürel niteliklerden bahsedilemez (Ergün, 1994). Bu tarihsel kazanım ve tecrübelerin neticesinde kültürel değerlerini oluşturan toplumlar, geleceklerini sürdürebilmek için sahip

oldukları bu değerleri muhafaza etmek mecburiyetindedirler (Anıl, 2011). Kültürel değerlerin bir nesilden ötekine geçişi, aynı zamanda edinilen bilgilerin de nesiller arasında hem sürekliliğini hem de değişiminin gerçekleştirilmesini sağlar (Morsümbül, 2014b). Bununla beraber, değerler, geleneksel toplum yapılarındaki koşulların değişimiyle beraber yeni bir değerlendirme sonucu işlevsel değişimlere uğrayabilir ve yeniden üretilebilir.

Kültürel değerlerin aktarımı için insan içgüdülerinin oldukça kifayetsiz kalışı, onu yaşamsal problemlerine karşı kendi çözümlemelerini sınama ve yanılma yöntemiyle keşfe ve bunları gelecek nesillere devretmeye itmiştir. Genç nesiller de, kendilerine ait doğuştan gelen çözüm yollarına haiz olmadıklarından dolayı miras alınan bu bilgileri öğrenmek mecburiyetinde kalırlar (Kneller, 1977). Bunun yanında, insanlar, diğer insanların da kendileri ile benzeşen tercihlerde bulunmalarını, aynı davranış kalıplarında olmalarını arzu ederler. Böylelikle, kendi tercihlerinin kabul görmesi neticesinde, kendilerine olan güven duyguları artmış olur. Bu nedenle, insanlar sosyal değerlerin yeni nesillere kazandırılmasını isterler (Bacanlı, 2011). Toplumlar var oluşlarını ve gelişimlerini sürdürebilmek için sahip oldukları sosyal değerler ve ahlaki standartların gelecek nesillere nakledilmesinin gerektiği eğitimcilerin üzerinde uzlaştıkları bir konudur (Güçlü, 2015). Değerlerin aktarımı, kuşaklar arasında ortaya konan sosyal davranış kurallarının modellenmesi, gözlenmesi ve örnek alınmasını içeren öğrenme yöntemleriyle gerçekleşir.

Sosyal öğrenme, nesiller arası değer aktarımını ifade etmeye imkân sunan, temel kuramlardandır. Sosyal öğrenme kuramı, bir gözlemeleme dönemine ihtiyaç gösterir. Yani, insan davranışları çoğunlukla, başkasının sergilediği davranışların gözlemlenmesiyle öğrenilir. Diğer bir ifadeyle, aile yapısı içerisinde çocuklar, büyüklerinin ortaya koyduğu örneklerden çıkan davranışları taklit ederek karşılaştıkları durumlarda nasıl hareket sergileyecekleri hususunu kestirip belirlerler (Lahaye, Jean ve Desmet, 2001). Kültürel değerlerin öğrenilmiş olması, bu değerlerin öğretilmiş olmasını ve öğretecek kültürlenmiş bireylerin varlığını gerekli kılar. Çünkü, kültür, bir karşılıklı etkileşim olması nedeniyle bir öğretme ve öğrenme sürecini içerir (Yörükân, 2017). Bunun yanında, toplumda kalıplaşmış müşterek davranışları içeren kültür, bireylerin tüm yaşamı

boyunca öğrenimlerini ve paylaşımlarını kapsayan bir kavramdır. Bu öğrenim, toplumsal ortamda varlığını ve etkisini hissettiren bir kısım değerler, inançlar ve sosyal ilişkiler üzerine gerçekleşir (Öğüt, 2018). Bu değerleri oluşturan kültür, toplumdaki yerleşik kurumlarca eğitim programlarıyla bireylere aktarılarak onların kişiliklerinde yer etmesini sağlar (Gerçik, 2018). Toplumda yerleşik hâle gelen ve idamesi sağlanan bu değerler, sosyal çevre içerisindeki üstlenilen rollerle öğrenilerek gelecek kuşaklara aktarım süreci işlemiş olur. Bu durum da, kuşaklar arasında sosyal değer anlayışının yer edinmesi ve güçlendirilmesini ifade eder. Böylece, insanlar önceliklerini ve kanılarını, yeni öğrendikleriyle beraber olgunlaştırma ve yenileme sürecine sokarlar (Sarı, 2005). Bu süreç, bireysel düzeyde; insanileşme, terbiye, saygılı insan, sosyalleşme ve topluma uyum sağlanmış bir durumu açıklar.

Her toplum kendine özgü eğitim yöntemiyle, toplumun gelenek ve göreneklerini, uygulamalarını, tecrübi bilgilerini ve ahlaki değerleriyle ilgili davranış kalıplarını bir kısım usullerle nesilden nesle aktarır. Başka bir deyişle, bireyi içerisinde bulunduğu toplumun sosyokültürel varlığının bir unsuru hâline dönüştüren öğrenme süreci, ham insan doğasının yoğrulma sürecidir (Özkan, 2011). Genel itibarıyla değerler, kişilik ve kültüre yönelik bir yapıya haizdir. Kalıtsal olarak kuşaktan kuşağa geçiş yapmadığından eğitim, insanın dünyaya gelişle başlanması gerekli olan bir durumdur (Yeşil ve Aydın, 2007). Değerlerin gelecek kuşaklara kazandırılmasına yönelik olan bu süreç de, değerler eğitimi olarak tanımlanır (Yıldırım, 2010). Değer eğitimi; bireylerin bilgi birikimlerinde, adap ve terbiyelerinde kabul görülenlerin yeni nesillere aktarılması ve geleceğe hazırlanma bilincine varma, şahsiyet ve kimlik edinme arzusudur (Özen, Güleriyüz ve Özen, 2012). Eğitimin esas görevi ve ana gayesi, kültürel değerlerin aktarımı yanında toplumu, amaçlanan bir geleceğe ulaştırmaktır (Sağ, 2003). Bunun yanında, toplumsal yaşamın idamesini sağlayan eğitim, mevcut sosyokültürel değerleri toplumdan-bireye, bireyden-yeni kuşaklara naklederek bu değerlerin sürekliliğini temin eder (Bolat, 2016). Bu değerler, toplum düzeninin kuşaklardan daha uzun ömürlü olmalarını ve toplumun kendisini yenilemesini sağlar.

Durkheim, eğitimi, yaşlı nesillerin toplumsal yaşam için henüz yeterliliğe ulaşmamış (yetişmekte olan) genç nesiller üstünde gerçekleştirdiği bir işlem olarak görür. Eğitimin hedefi ise, bireyi eksiksiz olarak sosyal hayata alıştırmak ve hazırlamaktır, bunu da; fikri yönden, yani dinî ve ahlaki değerler, gelenek ve görenekler vasıtasıyla ortak kültürel değerleri genç nesillere naklederek yerine getirir (Bottomore, 2015; Ergün, 1994). Sosyolojik açıdan bakan Hurrelmann ise eğitimi; toplumdaki bireylerin veya grupların, o toplumdaki diğer bireylerin kişilik gelişimleri üzerinde olumlu bir şekilde etki etmek maksadıyla gerçekleştirdikleri toplumsal hareketler olarak tanımlar (Ergün, 1994). Daha genel manada eğitim; kişilerin içerisinde bulundukları toplumun değer yargılarını, bilgi birikimlerini, edindikleri bir kısım yetenekleri öğrenmeleri ve öğrendiklerini de kendilerinden sonraki nesle devretmeleri sürecini kapsar (Gökçe, 2007). Yine bu süreç, çocuklara ve genç nesillere yaşamlarını idame ettirecekleri toplumla daha iyi uyum sağlayabilmeleri maksadıyla düşünce ve alışkanlıklar edindirmeyi amaçlar (Akın, 2009). Bu alışkanlıkların kazandırılması için de sistemli bir yönlendirmeye, eğitime ve öğrenim sürecine ihtiyaç duyulur.

Eğitim süreci resmi yollarla olabileceği gibi, gündelik hayatın olağan akışında kendiliğinden gayri resmi usullerle de gerçekleşebilir (Acun, Yücel, Önder ve Tarman, 2013). Aile içerisinde başlayan bu eğitim, okullarda resmi bir format dâhilinde temel değerler olarak çocuklara kazandırılarak devam eder (Yazıcı, 2006). Değerlerin, birikimlerin, yeteneklerin ve kültürel kalıpların nesiller arası aktarılmasında okul ve benzeri kurumlarca verilen eğitimlerin rolü ve önemi büyüktür (Bahar, 2015). Özellikle, farklı kültürel altyapılardan gelen farklı nitelikteki bireylere ortak değerlerin kazandırılmasında okul özel bir önemde olan bir yer ve ortamdır.

Aile yapısı, her millete özgü kültürü taşıyan bir sosyal sistem olarak, etkin bir öğretim ve yetiştirme rolüne haizdir (Özgüven, 2001). Bu rol, kültürel kalıtımın kaynağı olan değerler sisteminin, ahlaki kuralların ve yaşam tarzının bireye aktarımında ailenin üstlendiği işlevdir. Bu işlevsel özelliğiyle aile, bir kurumsal yapı olarak görünür (Birekul, 2014). Bu görünümü ile aile, bireylerin zihinsel haritasını oluşturan kültürel kodlar ve alışkanlıklarını bir süreç içerisinde disiplinli, model bir eğitim anlayışıyla kuşaktan kuşağa devreder

(Bayhan, 2013). Diğer yandan bireyin değerler eğitiminin ilk basamağı olan aile kurumu, aynı zamanda değer eğitiminin ilk mekânıdır da (Bolat, 2016). Bu ortamda, büyükler başta olmak üzere tüm aile bireyleri, çocuğun eğitim hayatında ilk rol modelleri olarak yer alırlar (Hökelekli, 2010). Bu rol modellik; büyüklerin davranışlarının örnek alınmasını, olay ve olgulara yaklaşımlarının ve düşünce tarzlarının gözlenmesini sağlar.

Kültürel değerlerin gelecek kuşaklara aktarımında etkin rol üstlenenlerden biri de toplumsal kurumlardır. Bu maksat için, her toplumsal kurumuna has düzenlenmiş ve kodlanmış sosyal konum-rol ilişkileri ve yapısal özelliklere göre örgütlenmiş ilişkiler sistemi vardır (Işıksan, 2013). Toplumsal değerlerin yeni nesillere aşılmasında ve ulaştırılmasında, aile kurumu da önemli bir sorumluluk yüklenmiştir (Güvenç, 2011). Bireylerin, aile kurumunda temel eğitimi almaları çoğunlukla öznel bir nitelik arz eder. Bu durum, bireyin aile büyüklerinin kültürüne, terbiye ve ahlaki derecesine, yaşam deneyimine, niyet ve ülküsüne, şahsiyet ve karakterine, sosyal münasebetlerine ve gelenek ve görenekleriyle sıkı sıkıya bağlantılıdır (Ünal, 2013). Aile kurumunca yapılan aktarım işlemi, fertlerin toplumsallaşmasına kapsamlı bir şekilde katkı sağlar. Bu işlem, yeni yetişen nesillere toplumsal, kültürel ve simgesel mensubiyet bağlantılarını oluşturma imkânı sağlar (Lahaye, Jean ve Desmet, 2001). Diğer bir ifadeyle, aile, içerisinde yaşadığı ortamın toplumsal niteliklerinden etkilenir ve kültür yapısını biçimlendirir. Edindiği kültürü genç nesillere aktarır, bu sayede toplumun devamlılığını temin eder. Aile kurumu bu fonksiyonu toplumsal hafıza görevi olarak yürütür (Köknel, 2007). Bu görev, o topluma ait olan kültürel değerlerle bağlantılı toplumsal hafızanın oluşumuna, tutum ve davranışların kalıplaşmasına ve genelleşmesine yol açar.

Sembollerin kuşaklar arası iletişimi olan kültürel değer aktarımı (Kneller, 1977); iletişim disiplininin fonksiyonlarından birisi olup, bir topluluğun aidiyetinde olan malumatın, sembolik sistemin ve kurumsallaşmış söyleyişlerin yeni yetişen nesillere aktarılma sürecini ifade eder (Mutlu, 1998). Yeni kuşaklara geçirilen bu değerler; muhtelif sosyokültürel eylemlerin, müşterek paylaşma edimlerinin, günlük yaşamın ihtiyacını karşılayan iletişimin anlaşılmasını sağlayan simgelerin, anlam ve algıların temelidir. Gelecek kuşağa iletilen bu sosyal

değerler ve bununla ilintili oluşan başkaca öğeler, uygulamada bir anlam kazanarak yeni baştan üretilmekte ve kullanıma sokulmaktadır (Işıkhani, 2013). Bourdieu'e göre, aktarım olgusu, önceki nesilden yeni yetişen nesle sistemli bir aktarım olarak görülür. Bu aktarım, nesillerin geçmişinde somutlaşan toplumsal yeniden üretim döngüsünü gerçekleştiren bir sistem olarak belirir. Aile kurumu bu aktarımı, o topluma ait kültürel aidiyetin bu döngü içerisinde fazlaca bir değişime uğramadan sosyalleşme kaynaklı bir işlem olarak yapar (Lahaye, Jean ve Desmet, 2001). Diğer bir ifadeyle, kuşaklar arası kültür aktarımı, bir anlamda, değer yargıları için aşılma ve iletilme işlevidir. Bu işlev, kişi üzerinde gerek bilinçli ve maksatlı yapılan gerekse de gündelik sohbetler, hareketler, davranışlar sonucunda oluşan modeller üzerinden ortaya çıkan etkileri belirtir (Işıkhani, 2013). Kültürün kalıtım yoluyla aktarılacak geçiyor olmamasını Haviland, değerler eğitiminin ve sosyal öğrenimin nesilden nesle geçişini karşılıklı etkileşim ve etkili bir iletişimden kaynaklı bir olgu olarak açıklar (Soydaş, 2010). Bu durum, değerler eğitimi ve gelecek nesillere aktarımının planlı, bilinçli ve devamlı bir gayret çerçevesinde yapılmasını zorunlu kılar (Barutçugil, 2011). Bu nedenle, sosyokültürel değerlerin korunması ve idamesi için nesiller arası ilişkilerin sağlıklı zeminde geliştirilmesi gerekli olur.

Yaşlı nesiller edindikleri pek çok tecrübelerinin neticelerini yeni yetişen genç nesle aktarmakla sosyal değerlerin ve bilginin sürekliliğini sağlamış olurlar. Aile kurumu içerisinde cereyan eden iletişim ve etkileşimlerde sözlü yazın ürünleri, gelenekler, örfler, inanç ve ahlaki bilgiler (Canatan, 2008) kimi zamanda somutlaşmış aktarımlar olan müziksel motifler, şiirler, hikâyeler, destanlar sözlü olarak aktarılır (Güngör, 2016). Sonuç olarak, her insanın edindiği sosyal birikimler ve tarihsel geçmişin kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla kişiler üzerinde devamlılık oluşturan bir toplumsal belleğin oluşmasına yol açar. Günümüz toplumsal hareketlerin tamamı bireylere devredilen toplumsal deneyimlerin kalıntılarını gösterdiği gibi, bireyleri sosyal hayatın döngüsü içerisine ekleme işlevini de oluşturur. Bu kalıntılar, aidiyet duyulan toplumun kültürel değerlerinin ve geçmişten bugüne o toplumun unsurlarının kültürel diyetlerinin izlerini taşır ve geleceğe uzanır (Alptekin, 2012). Bu durum, aynı zamanda, toplumsallaşma sürecinin temel adımları ve yöntemlerini oluşturur.

2.4. Toplumsal Yapıların Oluşumunda İç ve Dış Etkenler ve İletişime Etkileri

2.4.1. Küreselleşme

Günümüzün teknoloji imkânlarıyla bu günün toplumlarının birbirlerinden etkilenme sürati hemen hemen anlık dönemlere indirgenmekte, olan biten işlemler tüm toplumlara, bireylere ve onların iktisadi yaşamına hızlı bir şekilde ulaşmaktadır. Bu durum, küreselleşme olgusunun toplumların sosyokültürel yapıları üzerindeki şok etkisi olarak izah edilebilir (Berkay, 2015). Bu etkiyle; küresel ölçekte her şeyin birdenbire değişme gösterdiği ve bunun da tüm dünyayı kuşattığı, toplumlar için ise öncelikle kültürel, teknik ve ekonomik alanlarda yeni bağımlılıklara yol açan sorunların öne çıkarıldığı görülür (Robertson, 1999; aktaran Duman, 2009). Diğer bir ifadeyle; iletişim vasıtaları ve bilgi teknolojilerinde hayret uyandırıcı bir şekilde görülen gelişim ve değişimler, sosyal hayatı muhtelif yönlerden etkisi altına almakta ve hâlen de bu etkiyi sürdürmektedir. Bu değişen küresel şartlar; haberleşme vasıtalarıyla iletilen günlük görüntü ve değerlendirmeler, zaman ve mekân sıkışmasına maruz kalmadan, hızlı ve kolay bir şekilde topluluklara ulaşır hâle geldikçe, bireylerin günlük hayatlarını derinlemesine etkisi altında bırakır. Bu küresel temaların dışında kalmak istemeyen birey, grup ve toplumların kültürel değerlerini, kimliklerini ve yerel özelliklerini bütünüyle etkileyen (Çevik, 2002) çok yönlü, geniş kapsamlı ve karmaşık bir ilişkiler ağı oluşur.

20 'nci yüzyılın sonlarına doğru küreselleşme ivmesi ile hızlanan ülkeler arası sınırların birleşme süreçleri; konunun tabiatı, uzamları, neticeleri ve anlamları bakımından toplumbilimcilerin uğraştıkları en önemli hususlardan biri olmuştur (Callinicos, 2013). Bunun yanında, uluslararası kurumlar aracılığıyla iktisadi ve toplumsal değişimlerin özendirilmesi, diğer taraftan da küresel ölçekte görülen göç hareketleri ve bunların ortaya koyduğu neticeler, küreselleşme olgusunu dünya gündemine taşınmış (Canbolat, 2002), ayrıca küreselleşme; politik, kültürel ve teknolojik alanlarda görülen değişimleri açıklamaya ve tanımlamaya da öncülük etmiştir (Aydemir ve Acılar, 2010). Öte yandan, dünya ölçeğinde yeni iletişim ağları, insani etkileşim ve sosyal ilişki biçimleri de yeni ve farklı boyutlar kazanmıştır.

Küreselleşme; sanayileşme ile birlikte, iletişim ve bilgi teknolojilerinde görülen gelişme ve yeniliklere koşut olarak ortaya çıkan sınır ötesi sermaye ve emtianın, hizmetlerin ve kültürel değerlerin, bilimsel ve teknolojik kolaylıkların ülkeleri aşan, komplike, dalgalı, bazen de çelişik bir süreç alan bir olgu olarak açıklanabilir (Güney, 2005). Diğer yandan, küreselleşme; birey, grup ve toplumların hayatları üzerinde evrensel etki ve güce haiz olan uygulama, değer ve teknolojik imkânların yaygınlaşması olarak tanımlanır (Albrow, 1997; aktaran Özerkmen ve Adil, 2006). Bir başka deyişle, küreselleşme; dünya ölçeğinde geçerli ve öncü niteliklere sahip olan değerlerin ve standartların dikkate alınarak önemsenmesi, benimsenmesi; sınırlar aşarak ulusal ve yerel nitelikler ötelenmeden evrensel değerlerle ilişkilendirilmesi, paylaşılması ve onlara katılımı hedefleyen bir süreç olarak ifade edilebilir (Gezgin, 2005). Bu nedenle, Appadurai, küreselleşmeyi, sosyokültürel değerlerin türdeşlikle kültürel çok türsellik arasındaki çatışmayı betimleyen bir süreç gibi görür (Appadurai, 2008; aktaran Duman, 2009). Bu durum, küreselleşmenin esasen birbirine karşıt olgu ve süreçleri aynı anda kapsamına aldığını gösterir.

Küreselleşme olgusu, yaşamın neredeyse her yerinde etkileri direkt ya da endirekt hissedilen çok amaçlı bir gelişme olarak karşımıza çıkar. Bu durum; zaman ve mekân boyutunda yer kürenin daralıp küçülmesiyle, geleneksel olarak muayyen yerlerde kurulabilen toplumsal ilişkilerde artık uzaktan da olsa, bugün için yoğunlaşmanın görülebildiği, yani McLuhan'ın ifadesiyle dünyanın küresel bir köy (McLuhan ve Povers, 2001) hâlini aldığı bir süreç olmuştur (Kösoğlu, 2002). Bunun neticesinde, küreselleşme süreciyle birlikte; küresellik ve yerellik gibi birbirinin karşıtları olan kavramlarının bir arada anılması sağlanmış, bireylerin zaman ve mekân anlayışları değişmiş, toplumların sosyokültürel anlamda düşünceleri etkilenmiş ve bu doğrultuda her birey ve toplum için kendine özgü bir yaşam şekli, algısı ve uygulaması oluşmuştur (Karaduman, 2010). Başka bir deyişle ile küreselleşme; yerel-üniversal karşıtlığı temelinde yereli niteleyerek yerel kültürel unsurların farklılığını meydana çıkaran şartları şekillendirmektedir (Nar, 2015). Küreselleşme, aynı zamanda birbirinden farklılık arz eden toplumlara özgü kültürel değerlerin ve inanç sistemlerinin detaylı bir şekilde bilinmesini, toplumlar arası ilişkilerin her konuda yaygın hâle gelmesini ve derinleşmesini sağlayan zorunlu bir süreçtir

(Kaypak, 2009). Bu süreç, insan merkezli konu ve ilgilerin küresel boyuta taşınması olarak ta görülür.

Toplulukların küreselleşmesi; ferdi olarak toplumsal yaşamlarında benzer yönlerinin dünya ölçeğinde fazlaca olduğu bir yaşama başlamaları, önde gelen toplumsal normlarının küresele dönüşmesi ve bir şekilde dünyayla tedricen bütünleşmesi olarak görülebilir (Özbolat, 2012). Böylece, küreselleşme; birey, grup ve toplumların birbirlerine muhtaç ve bağıntılı bir duruma geldiği gerçeğine gönderme yapar (Giddens, 2012). Bu anlamda, küreselleşme olgusu; bir taraftan dünyadaki tüm toplulukların birbirleri ile benzeşmesi, bununla bağlantılı olarak da tek tip bir global kültürel değer ortaya çıkışı, öte taraftan da toplumların kendine özgü farklarını belirleme süreci üzerinden tanımlanan yeni değerlerini zaman ve mekân boyutunda yorumlayarak küreselle bütünleştirme işlevi olarak algılanabilir (Özerkmen ve Adil, 2006). Buna göre, küreselleşme, değişik toplumsal kültürlerin karşılıklı olarak pozisyonlarını hesaba katan bir süreç gibi düşünülebilir.

Günümüzde gözlemlendiği üzere, küreselleşme; kültürel değişime neden olmakta, kültür ise küresel hâle dönüşmektedir (Koç Akgül ve Pazarbaşı 2018). Yani, kültür olgusunun merkezinde küreselleşme, küreselleşme olgusunun merkezinde de kültürel uygulamalar yer almaktadır. Bu ikisi arasındaki yoğun ilinti, birbirlerinin karşılıklı olarak etkilenmelerini sağlamıştır (Akkaş, 2008). Birbirleriyle ilişkili ve bağımlı hâle gelen küreselleşme-kültür üzerinden inşa edilen ve iletişim vasıtalarıyla karşılıklı etkileşime giren sosyokültürel değerler, millî sınırları aşarak global düzeye taşınmış ve küresel köyün ürünleri hâline gelmiştir (Bakıroğlu, 2013). Küresel boyutta kültürel akışların yoğunlaşmasını ve yaygınlaşmasını ifade eden kültürel küreselleşme (Steger, 2006), kültürel öğelerin hareket ve etki sahasını genişletip farklı kimlikleri ve toplumsal değerleri yüz yüze getirmiştir.

Küreselleşme sürecinin -kişilerin ve toplulukların yaşam biçimlerinde ciddi değişimleri somutlaştıran- kültürel boyutu, yerellik özelliği taşıyan kültürel değerlerin popüler kültürün etkisi altına girmesi ile görünür hâle gelmiştir (Vatandaş, 2002). Bu görünüm alanları günümüzde; görsel ve işitsel medya araçları, sinema, müzik ve eğlence endüstrisi gibi küresel ölçekte kültürel

içerikleri olan söylemler yayan vasıtalarlardır. Bu sayede, bireyler; küresel boyutta çoğu ülkede aynı tipte giyinip kuşanmakta, aynı müzikle eğlenmektedir. Bunun yanında düşünce ve kanaatler de küresel dolaşım ile kültürün inşası için pazarda yerini almaktadır (Soydan, 2012). Beck, bu durumu; küresel ölçekte millî kültürlerin homojenliğinin bozulması ile çok uluslu kültürlerin millî kültürün yerine geçmesi açısından kültürel renkliliği, belirgin bir şekilde farklı kültürel öğelerin ve toplumların yerel boyutta birbirine geçmesi, bitişik yaşaması ve farklı gelenek ve göreneklerin önemli düzeyde bütünleşmesi olarak açıklar (Tokgöz, 2017). Kültürel manada bu bütünleşme; zaman zaman farklı toplumların birbirlerine benzeşme süreçlerini, kimi zaman da toplumların kendilerine ait farklılıkları beyan etme ve belirtme süreci olarak görülür (Gelekçi, 2005). Bu nedenle, küreselleşme farklı kültürel değerlerin etkileşim alanlarını genişletiyor olması, onların ayniyet, benzeşim ve ayrımlarını oldukça belirgin hâle getirir.

Küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı dinamik olgular üzerinden oluşturduğu yeni dünya modeli; sınır ötesindeki değişik kültürlerin yaşam şekillerinin, farklı toplumsal yaşam biçimleri ve toplumsal davranış teamüllerinin bitişik ve aynı ortamda yer almasını ya da beraberce var oluşlarını gerekli kılmıştır. Bu koşullar, kültürel değerlerdeki farkları ve peşin hükümlü tutumları yok etmiş ve böylece, düşünce ve duygularda, yaşam şekillerinde oluşan melezleşme ile oluşan müşterek kültür nedeniyle o toplumun dini ve ahlaki değerlerinde, sosyokültürel teamüllerinde yeni uygulamaların yer edinmesini aşılammıştır (Elteren, 1999). Bu anlamda, küreselleşme olgusu; değerleri yeniden üretip ortaya koyan, mevcutlardan bir kısmını dışlayan, bir kısma öncelik veren, diğer bir kısmının da içini boşaltarak onlara farklı anlam yüklemesi yapan bir süreç olarak işlev görür. Bu süreçte, küreselleşme; değişik format ve kapsamda ortaya koyduğu yeni değer yargıları ile küresel kimlik üzerinden bireyselleşmeyi öne çıkarıp geleneksel olan değerlere meydan okur. Sonuçta, toplumların tarihsel süreçte kazandıkları sosyokültürel değerlerde farklılıklar gözlenmekte ve bu bağlamda, nesilden nesle geçişi sağlanan toplumsal değerlerin belirsizliği üzerinden oluşan direnç nedeniyle kuşaklar arası çatışmalar görünür hâle gelir (Wang, 2006; aktaran Özbolat, 2012). Nesiller arası

bu kültürel çatışma, özellikle, bir kültürün tek yanlı olarak diğer kültürlerle empoze edilmesi durumlarında daha da belirginleşir.

İletişim teknolojilerinde gözlenen gelişmeler neticesinde, küresel ölçekte, kültürel değerler üzerinde görülen değişim ve dönüşümler çoğunlukla semboller üzerinden gerçekleşmiş, bu karşılıklı görüntü ve sembol transferi ile birbirlerine bağımlılığı artan toplumların kültürel değerleri ile bireylerin davranış örüntüleri etki altında kalmıştır (Özkan, 2006; Soydan, 2012). Kitle iletişim vasıtalarıyla toplumlara iletilen sembol ve görüntüler üzerinden oluşturulan bu etkiler, insanları değişik fikir, kanaat ve yargılarla yüzleştirirken, öte taraftan da ortaya çıkan bu değerleri onama ve özümsemeye mecbur bırakılmıştır. Bu durum, sosyokültürel manada olumlu ya da olumsuz neticeleri doğurur (Meral, 2008). Küresel kültürün etkisine maruz kalan yerel değerler ve toplumsal normlar, bu süreçte, ciddi düzeyde zayıflar ve ağırlığını yitirir (Giddens, 2012). Bu kavramlar, küreselleşme sürecinde, en üst derecede ve endişe verici boyutta tehdit altındaki değerler sistemini oluşturur.

Küreselleşme olgusuyla beraber küresel düzlemde görülen sosyal problemlerin belirgin bir sebebi de, toplumların yerel düzeydeki temel değer yargılarında oluşan değişim ve dönüşümlerdir (Küçükşen ve Budak , 2017). Bu dönüşümlerle ortaya çıkan sorunlar; yerele ait gelenek ve göreneklerin işlevlerinin yozlaştırılması, aidiyet duygusunun bertaraf edilerek toplumsal benliğin değiştirilmesi, sosyal ilişkilerin sanal dünyaya taşınması, kültürel değerlerin yozlaşması, kültürel çatışmayla beraber ulusal kimlik bunalımını doğurarak alt kimliklere ön açılması, toplumsal bütünleşmenin sorunlu bir hâle gelmiş olması; ben duygusu ile hareket edip yalnızlaşan, topluma yabancı ve bireyselleşen kişilerin varlığının artması olarak özetlenebilir (Talas ve Kaya, 2007). Diğer bir ifadeyle, toplumları dönüşümsel bir şekilde yaşamaya iten küreselleşme, devamlı olarak değişim gösteren şartlara uygun bir biçimde bireylerin kendilerini ayarlamalarını zorunlu kılar (Giddens ve Sutton, 2017). Bundan dolayı da gerek toplum gerekse de bireyler bir çok yönden değişim gösteren bu yeni şartlara uyum sağlarken zorluk ve çelişki yaşarlar.

Günümüz nitelikleriyle muhtelif alanlarda toplumsal düzeyde değişimlere ve dönüşümlere sebep olan küreselleşme süreci, oluşmasına neden olduğu

problemlerle beraber bir çok sosyal olgu, kavram ve durumun yeni baştan betimlenmesini zorunlu kılmıştır (Akkaş, 2008). Küreselleşmenin toplumları çevreleyici etkisi, sosyal değişim süreçlerini yakinen etkilemiş, üretilen farklılıklar ve çeşitlilikler üzerinden de değerlerin kuşaklar arası algılanması ve uygulanmasında yapısal sorunlara neden olmuştur.

2.4.2. Bilim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin toplumsal etkileri

Teknoloji ve toplum, insanlık tarihi süresince her zaman karşılıklı olarak etkileşim içerisinde olmuşlardır. Bir başka ifadeyle; teknoloji ve toplum ilişkileri, bir bakıma tabiat ve insanoğlunun birbirleriyle olan ilişkilerinden kaynaklı olguların özetidir. Bu bağlamda, insanların; içerisinde yaşamını sürdürdüğü ekolojik çevreyi değiştirme, dönüştürme ve onu tekrardan düzene sokmak gayretinde bulunurken mutlaka teknolojik araç ve gereçlere gereksinimi olmuştur (Duman, 2008). Bu nedenle; karşılıklı yapılan bu etkileşim, insanlık için önem arz eden bir çok değişimlere kılavuzluk etmiştir. Birey ve toplum hayatı üzerine direkt olarak etkisi olan bahse konu bu değişimler, teknoloji kavramı ile ifade edilmekte ve bu kavramla değerlendirilmektedir. İçeriği insan hayatı ile çevrelenen teknoloji, bireyin içinde bulunduğu ortamı denetim altına alabilmesi için insanlığa yeni bir kabiliyet ve etkinlik kazandırmıştır. Diğer taraftan toplumun temel ögesi olan aile yapısı da teknolojik gelişmelerden oldukça etkilenmekte ve bu gelişmelerle bağlantılı olarak sosyokültürel yapı değişimlere açık hâle gelmektedir (Yazıcıoğlu, 2012). Özellikle, burada, teknolojik gelişmelerin değişimine neden olduğu aile yapısının geleneksel geniş aile tipinden çekirdek aile dönüşümüne geçişindeki etkilerinden söz edilebilir.

Son asırda oluşan değişimler içerisinde en dikkati çeken, bilgi teknolojileri üzerinde görülen gelişmelerdir. Tarihsel süreç içerisinde toplumlar; tarımdan sanayi toplumuna, bu gün ise sanayiden bilgi toplumuna geçiş şeklinde değişik gelişim safhaları geçirmişlerdir (Aktan ve Tunç, 1998). Bu geçiş süreci içerisinde, bilgi ve iletişim teknolojilerinde olağanüstü gelişmeler gözlenmiş, insanları ve toplulukları birbirlerine yakınlaştırarak yerküreyi küçük bir köy hâline dönüştüren kavramlar ve alışkanlıklar ortaya çıkmıştır. Bu cihetle, bilgi toplumları bir yandan bilgi teknolojilerinin temin ettiği teknik imkânlardan

istifade ederek toplumsal yapının dönüşümünü ya da tekrardan inşasını sağlayabilmekte; öte yandan, bilgi ve teknoloji konusunda edindiği bilimsel tecrübelerle bilginin üretimine olanak sağlamakta ve kaynak oluşturmaktadır (Yeşilorman ve Koç, 2014). Bilgi üretimindeki bu gelişmeler toplumu, sanayi evresinden çıkararak bilişim çağı evresine dönüşümünü sağlamıştır.

Bilginin üretilip işlenmesi, nakledilmesi ve saklanması iletişim teknolojileri ile gerçekleştirilmektedir. Aralarındaki bu ilinti nedeniyle bilgi ve teknoloji kavramları beraberce kullanılmaktadır (Avcıoğlu, 2011). Bilgi ve iletişim teknolojileri, bilginin elde edilmesi ve üretilmesini temin eden her nevi resimli, sesli, basılı ve metinli araçlardır. Bu gün için bilgi teknolojileri; aile yapısını, sosyal çevreyi, kamunun etki alanlarını ve onların yaşamlarını biçimlendiren, değişime iten, bireysel ve toplumsal düzeyde yeni çıkarımları olan bir güç hâline dönüşmüştür (Benek, 2008). Bu güç, teknolojiyi kullananların onu tekrardan tanımlayarak yayması ile sınırsız olarak arttırılabilmektedir (Castells, 2008a). Öte taraftan, teknoloji ya kendiliğinden yepyeni yaşam tarzları oluşturmakta ya da yeni yaşam tarzları için gereçler temin eden bir güç hâlini almaktadır (Williams, 2016). Bilgi ile teknoloji arasındaki ilişkiler, aynı zamanda toplumsal gelişimi sağlayıcısı bir güç olarak ta ifade edilebilir.

İnsanların tabi çevresiyle kurduğu ilişkiler kapsamında ürettiği teknik bilgi, yöntem, sosyal organizasyonlar ve deneyimler sosyokültürel tekamülün ve uyuşumun bir görünümüdür. Diğer bir ifadeyle, teknoloji, kültürün maddi boyutunu oluşturur (Çağlar, 2015). Bunun yanında, bu gün için teknoloji kullanımı, bilhassa, kültürel üretimin ve onun tüketilme süreçlerini içeren bir bağlantıyı ifade eden oldukça fazla anlamları ihtiva eder. Günümüzde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişim süreçlerine, sosyal değişimleri belirtebilme ve bu değişimleri kontrol edebilme gayreti kapsamında da yaklaşılmaktadır (Başaran, 2010). Bu sosyal değişimler; gelenek göreneklerden tutum ve davranışlara, yaşam biçimlerinden yeni alışkanlıklara kadar geniş bir kültürel değişim ve etkileşim alanlarını kapsar.

Teknoloji yalnızca donanım, cihazlarla alakalı değil, bunun yanında insanların iş anlayışı, yaşam biçimi ve düşünce yapısıyla da alakalıdır. Bu yüzden, sosyal

yaşamda kişilerin davranış kalıpları üzerinde oluşturduğu tesirleri sebebiyle maddi kültürün bir unsuru olarak bilim ve teknolojinin azımsanmayacak derecede ağırlığı vardır (Demir, 2012). Başka bir deyişle, teknoloji, toplumun taşıdığı sosyokültürel özelliklerden ayrı düşünülemez. Çünkü, teknolojiye sahip olan toplumun kendine özgü bilgi birikimleri ve değer yargıları imal edilen teknik donanımlar aracılığıyla diğer toplumlara nakledilerek yeni etkileşimlere neden olur. Teknolojik gelişim ve çeşitlenmeler, etkileşim sağladığı toplumsal yapılarda değişime sebebiyet verir (Yeşilorman ve Koç, 2014). Bu etkileşimlerin topluma yayılımı ve toplumun yapısını değiştirmesi ani ve kısa süreli bir aşamada değil, daha ziyade uzun dönemli bir süreçte, tedrici olarak toplumun kılcal damarları içine işleyerek kendisini belli eder (Şener, 2016). Bireylerin toplumsal ortamla etkileşim ve uyuşumunda enformasyon ve teknoloji, değişken değerlerden daha önceliklidir. Bir anlamda; teknoloji kültürü için, değerler kültürünü belirleyici olan etkenlerden birisi olduğu ifade edilebilir. Bu nedenle, ferdin etkileşim hâlinde olduğu teknolojik kültürle uyuşmuş olması, aynı şekilde onun sosyal uyuşumuna da esas teşkil etmektedir (Gökçe, b.t.). Bir anlamda; bilgi ve iletişim teknolojilerinde global düzeyde görülen süratli gelişmeler ve değişimler farklı kültürleri birbirlerine daha çok yaklaştırmıştır. Böylelikle, farklı kültürel değerler arasındaki etkileşimler ivmelenmiş ve artmıştır (Karaçor, 2009). Çünkü, teknolojinin kullandığı imaj ve görüntü gibi ürünler toplumsal ve kültürel alanda yapılan iletilerin bir uzantısı görünümündedir. Bütün bunlar, değişik kültürel değerlere ilişkin yeni deneyim ve uyuşumlarla devamlı olarak gelişme gösteren bir süreç olarak görülebilir.

Modern yaşamın kaçınılmazı olarak yer alan enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki süratli, radikal, kalıcı ve etkili değişim ve gelişmeler; toplumsal düzeyde bireylerin yaşamında aynı nispette etkin yer edinmiştir. Bu durum; küresel olan kültürleri bütünleştirmeye doğru itmiş ve bu kültürler arasındaki farklılıklar ise gitgide aşındırılmıştır (Atasoy, 2007). Bu teknolojik gelişim kaynaklı kültürel etkileşimlere paralel olarak ta; birey-bilgi ve toplum-birey ilişkileri de büyük ölçüde etkilenmiş ve geleneksel özellik taşıyan bu ilişki düzeni süratli olarak değişim göstermiştir (Solmaz, 2016). Bu değişimler; kişiler arası ilişki ve iletişimi arttırmış ve bireylere yepyeni toplumsallaşma imkânları sunmuştur. Bunun yanı sıra; uygarlıklar, kültürler ve topluluklar

arasında iletişim fırsatları da yoğun bir şekilde arttırmış ve bu ilişki biçimi zorunlu ve zaruri bir süreç hâlini alarak kültürleşme işlevine dönüşmüştür (Karaca, 2016). Hatta, toplumsal değişim sürecinin en başta gelen göstergelerinden biri olmuş ve her bir teknik gelişiminin bir sonrakini beslediği bir kapalı devre döngüsünü oluşturmuştur (Babacan, 2017). Dolayısı ile, hemen hemen tüm toplumsal değişim teorilerinde teknoloji kavramı önemli bir unsur olarak önümüze çıkmakta (Ata, 2013) ve toplumsal değişimin de en dinamik unsuru, aynı zamanda değişimi başlatıcı değişkeni olarak karşımıza çıkmaktadır (Şaylan, 2003). Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeleri toplumsal değişimin odağına alan McLuhan, en anlamlı değişimin başında, zamana ve mekâna karşı koyarak bireylere ülke hudutlarını aşan bir iletişim alanının sağlanmış olmasını göstermektedir (Aktaş ve Çaycı, 2013). Öte yandan, iletişim teknolojileri, çekişme ve rekabetin global düzleme aktarılması ve yerel gelenek ve görenekleri aşan küresel etkileşimli bir kültür olarak ta görülmektedir (Şeker, 2005). Bu da, teknolojinin, kültürel değerlerin maddi ve manevi öğelerini topluca barındırıyor olmasından kaynaklanır.

Enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki gelişim, sürekli ve aralıksız bir görünümde olduğundan dolayı, birey ve toplumların değerler dünyasının ürettiği sosyokültürel kazanımlarıyla bir uyumsuzluk ya da çatışma durumu hâlinde de netice verebilirler (Akgül, 2002). Yani, teknolojik dayatmaların arzu edilmeyen neticeleri karşısında her kültürel yapı, bir direniş göstererek ve istenilmeyen sonuçları denetim altına almaya çalışabilir. Böylece, teknolojik üretimler, çoğu zaman, direkt ya da endirekt olarak bireysel ve toplumsal ilişkileri, toplumsal kurum yapılarını ve onların işlevlerini olumsuz etkileyerek değerlerde aşındırma ve yozlaştırma oluşturup çatışma ortamına sokabilir (Çavdarıcı, 2002). Bunun yanında, günlük yaşamın alışkanlıklarında önemli ölçüde değişimlere neden olması dolayısıyla bireysel olarak yalnızlaşma sorunsalına yeni bir boyut kazandırır ve sorunu artırır (Karagülle ve Çaycı, 2014). Diğer bir ifadeyle; teknolojik üretimlerin ölçsüz kullanımı neticesinde, araç olma niteliğinden soyutlanarak bir amaç durumuna sokulması sebebiyle toplumda yabancılaşma, yalnızlaşma ve bireyselleşme gibi olumsuz toplumsal davranış şekilleri gözükmemektedir (Turan, 2002). Bu durum; bireylerin başka kişilere olan bağımlılık ihtiyacını azaltmakta ve sosyal değerlerin aşındırılmasına sebep

olmaktadır (Bolat, 2016). İletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak farklı kültürler birbirlerini besler ve etkiler. Ancak, bu etkileşim; özdeşlemeye ve birebir taklide dönüştüğü takdirde işte o zaman yozlaşmalar, aşınmalar ve toplumsal çatışma süreçleri başlar.

2.4.3. Kitle iletişim araçları ve toplumsal etkileri

Günümüz dünyası baş döndürücü bir ivme ile bir değişim ve dönüşüm sürecinden geçmekte, geleneğe bağlı yapı ve kurumların egemen olduğu topluluklarda bile şaşırtıcı düzeyde değişimler, yaşamsal teamüller ve davranışlar biçimlenmektedir. Bu değişim ve dönüşümlerin odağında ise topluma yepyeni fikir ve hareket olanakları sunan ve sosyal rollerin tekrardan biçimlenmesine katkıda bulunan kitle iletişim araçları yer edinmektedir (Albayrak, Albayrak, Küçükyılmaz ve Güven, 2011). Enformasyon, fikir, kanaat, tutum ve tavırların birey ve toplumlara aktarım süreci olan kitle iletişimi (Büyükbaykal, 2005); kitle iletişim araçları olarak ifade edilen gazete, dergi, kitap, radyo, televizyon, telefon, telgraf, bilgisayar, sinema filmleri ve video bantları ile hedef kitleye yönelik gerçekleştirilen her çeşit yayınları içeren kavramdır (Saygılı, 2006). Hedef kitleye iletilen bu yayınlar, kurumsallaşmış veya örgütselleşmiş organizasyonlarca gerçekleştirilir.

Başka bir ifadeyle, medya araçları: Toplum ve birey üzerinde kısa ve uzun dönemde tesirleri; toplumsal anlayışın ve sosyokültürel yapının inşasında ve tekrardan üretiminde rolü; mevcut kültürel değer ve olguların sürekliliğini sağlamak maksadıyla yeni yetişen nesillere iletilmesinde ciddi düzeyde tayin ediciliği; toplumsallaşma sürecinde bireyin kimlik ve kişilik özelliklerinin oluşumunda rolü; topluma yönelik üretilip sunulan belirgin bazı tavır ve hareketlerin kabulünde kritik görev üstlenen ve bağımlılık derecesinde günlük yaşamın önemli bir ögesi durumunda olan; toplumsal alanda her türlü yenilik, değişim ve dönüşümü gündeme getiren yazılı, işitsel ve görsel teknik araç ve gereçlerdir (Karaboğa, 2010). Medya araçları; maddi ve sembolik varlıklar gibi, bireylerin dolaşım alanını da günbegün genişleterek, münferit toplumların zamanla daha büyük topluluklara katılımını çabuklaştırmış; maddi, fikrî ve zihnî eşik ve limitleri devamlı olarak değişime yöneltmiştir (Mattelard, 2005). Bu

bağlamda, küreselleşmeyle birlikte kitle iletişim araçlarında ortaya çıkan gelişim ve yeniliklere koşut olarak; enformasyon ve görüntüleme ortam ve mekânlarının da yeni baştan yapılandırılmasını gerekli kılmış, bu süreçte küresel ölçekte ağ oluşumlarının, bilgi dolaşım alanlarının ve yeni iletişim haritalarının oluşumunu başlatmıştır (Karakaş, 2006). Bunun yanında, iletinin kitlesel boyutta üretilerek yayım ve dağıtımını sağlayan kitle iletişim araçları, neredeyse bütün toplumlar içerisinde kurumsal birer unsur olarak yer edinmiştir (Uluç, 2003). Bu nedenle, hâlihazırda, kitle iletişim araçları, teknolojik gelişim sürecinde görülmeyen bir şekilde ve önemde gündelik hayatımıza etki eder olmuştur.

Sosyalleşme süreci içerisinde bireylerin fiziksel ve zihinsel gelişim aşamalarına bağlı olarak aile çevresinin sağladığı ortam, yerini eğitim kurumlarına, arkadaş ve akran gruplarına, en sonunda da kitle iletişim araçlarına bırakmaktadır (Kırtepe, 2014; Yaraman, 2003). Diğer bir ifadeyle, kitle iletişim araçları; bireylerinin hayatını gittikçe daha kapsamlı bir şekilde etkileyerek ebeveynlerin, akrabaların, okulların, toplumun ve milletin yerini alabilmektedir (MacBride, 1993). Yani, kitle iletişim araçları, sağladığı ortamla aynı zamanda sosyalleşme için alternatif bir alan oluşturur (Akter, 2014). Medya araçlarınca oluşturulan platformlar üzerinden birey, grup ve toplumlara bilgilendirme, haber verme, fikir edindirme gibi amaçlarla iletiler gönderilerek bir iletişim ve etkileşim sağlanmaya çalışılır. Bu süreçte, bireylerin olay ve olgulara, çevresine, insanlara ve topluma karşı görüş ve kanaat edinmelerine imkân sağlanır. Medya araçları bunu yaparken birey ve topluma hazır ve kalıplaşmış modeller sunarlar. Zamanla, medya araçları, bireyler adına düşünmeye, değerlendirmeye ve karar vermeye başlar. Sonunda, toplumda, sosyokültürel değerlerdeki aşınma ve yozlaşmalar üzerinden çatışmalar ve kimlik bunalımları oluşmaya baş gösterir (Benek, 2008). Diğer bir ifadeyle, medya araçları; verdiği mesajlarla toplumsal hayatın her alanını, özellikle de sosyokültürel değerleri etkiler.

Kitle iletişim araçları, son yüzyılda artan yoğunlukla birey ve toplumların yaşamlarına müdahil olmuş ve toplumsal değişimin sayılı etkenlerinden biri olarak sayılmıştır (Akın, 2009). Kitle iletişim araçları, bu toplumsal değişimi

bireylerin alışkanlıkları ve günlük yaşam teamülleri üzerinden gerçekleştirmektedir (Babacan, 2017). Öte yandan, medya araçları, yalnızca, bireylerin alışkanlıkları ve günlük yaşam pratikleri üzerinden topluma direkt olarak etki etmekle kalmayıp, bunun yanında kültürünü, bilgi birikimlerini, sosyal değerlerini de etkisi altına almaktadır. Hatta, hedef kitlenin tutum ve tavırlarını şekillendirirken, bunlar için kullanıp tüketebilecekleri bir çok görüntü, şekil, fikir ve yorumlar sunmaktadır (Windahl ve McQuail, 2010). Bunun yanında, kitle iletişim araçları; bireylerin ilgi alanlarını, toplumsal simgelerin dokusunu, toplumun yapısını değiştirebilmekte; kişilerin hakikati algılama şeklini etkileyebilmekte, toplumun sosyal ve bilişsel yaşamının muhtelif görünümelerini anlamamanın usullerini belirleyebilmektedir (Ural, 2011). Medya araçları, bu işlevlerini icra ederken çoğunlukla, insanlara hissettirmeden, yani görünmezlik iksiri ile ikna etme ve dönüştürme yoluna başvurmaktadır (Türköz, 2016). Bu durum, iletilerin içeriği ve veriliş biçimine göre farklılık alarak davranışsal ve zihinsel dönüşümlere yol açabilmektedir.

Gelenek ve göreneklerin etkin olduğu toplumlarda, bireylerin töresel yaşam tarzlarında edindikleri alışkanlıklar ve davranışların yerine, çağdaş üslup ve tarzları kullanıma sokan medya araçları, bu suretle toplumun sosyal yapılarını ve davranış kalıplarını değiştirebilmekte, bir kesimin benimsemeyeceği ya da tasvip etmeyeceği neticelere sebebiyet verebilmektedir (Mutz ve Martin, 2001; aktaran Cerci ve Özdemir, 2015). Özellikle, geleneksel yapıdaki bu değişimin bir görüntüsü de, birey ve toplumun sosyalleşmesi için bilgi kaynaklığı oluşturan yaşlı kuşaklar ve toplumun ileri gelenlerinin yerini giderek medya araçlarının ürettikleri almaya başlamasıyla hissedilir olmuştur (Gönenç, 2005). Böylece, sosyal deneyimlerin ve sosyokültürel değerlerin genç nesillere aktarımında ve sürekliliğinin sağlanmasındaki kesintiler görünür hâle gelmiştir.

Medya araçlarının kimlik ve kişilik inşasındaki temel etkisi esas olarak toplum içerisindeki öykünülebilecek davranış örüntüleri, rol modeller, toplumsal değerler ve yaşam biçimi seçeneklerinin önerilmesiyle, yani, bir anlamda bu temsil işlevleri üzerinden somutlaştırılmaktadır. Birey ve toplumlar medya ürünlerini tüketirken, o esnada medya temsilleri aracılığıyla sunulan davranış kalıplarını ve yaşam biçimlerini öğrenmekte, taklit etmekte ve

özümsemektedirler. Böylece, kişinin kendisine ve sosyal çevresine yönelik hissiyatı ve fikirleri, değerlendirmeleri ve dolayısı ile mevcut kimlik ve kişilik nitelikleri gittikçe medyada kullanımda olan temsillerle bağdaşır ve uyuşur duruma gelmektedir (Varol, 2016). Diğer bir ifadeyle, bireyler, iletişimle ilgili davranışlarını medya araçlarının kullanıma soktuğu fırsatlara paralel ve uyumlu olacak şekilde adapte ederler (Thompson, 2013). Bireysel ve toplumsal düzeyde tutum ve davranışların ve sosyokültürel değişimlerin gerçekleşmesinde, popüler kültürün oluşturulmasında ve yaygın hâle getirilmesinde kritik görevlere haiz olan medya araçları, toplumsal yaşama sunduğu bir kısım kolaylıkların yanında kültürel yapıda yozlaşmalarla birlikte bazı uyuşmazlık ve çatışma alanlarının da oluşmasına da sebep olurlar (Şahin, 2005). Öte yandan, bireysel ve toplumsal düzeyde değerlerin, gelenek ve göreneklerin yozlaşmaya maruz kalması ve sosyokültürel çözülmenin görünür olması, kişiler ve kuşaklar arası iletişimi öncelikle etkiler bir nitelik taşır.

Medya araçları, kişiler arası etkileşim ve ilişkilerin büyük ölçüde azalmasına ve zayıflamasına neden olur. Bireylere, mekâna ve uzama bağımlı kalmadan iletişim fırsatı sunan araçlardan internet ve televizyon, kişilerin boş vakitlerinde birbirleriyle iletişim sağlamalarına ve fikir teatisi bulunmalarına imkân bırakmayacak (Savaş, 2004) bir özelliكتedir. Küreselleşmeyle beraber televizyon yayınları, dünyanın her yerinde birey ve toplumlara kolayca ulaşmakta, verdikleri iletilerle zihinlerini uyuşturmakta, sosyal yapıları ve inançları birbirine yakınlaştırmakta ve müşterek tecrübe oluşturarak kalıplaşmış bir toplumsal yaşam içerisinde bireylerin hayatlarını sürdürmelerine sebep olmaktadır. Bu kalıplaşmış yaşam tarzında kişiler; kültürel değerlerini koruyamamakta, gündelik hayattan uzaklaşmakta; eş-dost sohbetleri, aileler arası oturmalar, mahalle kültüründe var olan çocuk oyunları gibi geleneksel değerlerden peyderpey uzaklaşabilmektedirler (Uğur ve Şimşek, 2008). Bununla birlikte televizyon yayınları, gençlerin giyim ve kuşamlarından saç biçimine, konuşma tarzından ruh hâline kadar bütün tutum ve tavırlarını, bilinçlerini ve motiflerini her bakımdan etki altına alarak biçimlendirmektedir (Melek, 2012). Bilhassa, televizyon üzerinden oluşturulmaya çalışılan kimlikler; bireysel yaşam tarzını merkezleyen, belirli bir hayat anlayışına yöneltici bir şekilde inşa edilebilir, değiştirilebilir ve yeniden inşa edilebilirler. Bu itibarla, kişisel düzeydeki kimliklerin inşasında,

toplumsal bütünleşimden daha çok küresel ölçekteki kültüre eklemleme işlevinin öncelik aldığı ifade edilebilir (Özdil, 2017). Diğer bir ifadeyle, bu eklemleme, farklı ulusların kültür değerlerinin ekilerek bir süre sonra hasadının alınmasıyla oluşturulmaktadır (Can, 2008). Bu durum, çoğunlukla, küresel ölçekte hakim kültürel değerlerin yararına olacak şekilde gerçekleşir.

Günümüzde bireyler, internet ve mobil iletişim araçlarıyla (akıllı telefon, tablet veya bilgisayar gibi) istenilen yer ve zamanda iletişim ve ilişkilerini düzenleyip değiştirebilmektedirler. Sanal topluluklarla resimler, semboller ve işaretler üzerinden tesis edilen duygusal ilişkiler insanların hayat biçimlerini de değiştirmektedir. Gerçek ortamdan uzaklaşarak oluşturulan bu etkileşim, bireyleri doğal ilişkilerden koparma sürecine yöneltmektedir (Aktaş ve Çaycı, 2013). Bu suretle, iletişimin gerçek sosyal ortamda tekli hâle dönüşmesi, buna karşın sanal düzlemde yalnızlaştırıcı niteliği ile bireylerin, bilhassa gençlerin, yakın arkadaş ve akrabalarla olan sosyal ilişkilerini azaltmakta, yardımlaşma duygusunu zayıflatmakta, yaşama dair düşüncelerini olumsuz etkilemekte, aile içerisindeki arzu edilen iletişim şeklini ve uyum düzenini zora sokarak bağlarının zayıflamasına neden olmaktadır (Benek, 2008). Diğer bir ifadeyle, televizyon ve internet alışkanlığı kişiler arası sözlü aktarımın azalması nedeniyle kuşaklar arası bilgi paylaşımı ve aktarımını asgariye indirmekte; dinleme yetisini ve empatiyi azalttığı için aynı ortamda birbirlerinden bağlantısı kesilmiş, parçalanmış bir şekilde, yalnızca zaruri gereksinimler için bir arada olmak durumunda olunan ilişkilerin doğmasına yol açmaktadır (Gerçik, 2018). Böylece, bireylerin günlük yaşamlarının ve yaygın davranış teamüllerinin fark ettirmeden değişim ve dönüşümü sağlanabilmektedir.

Sosyal yapıyla beraber gelişim ve değişim gösteren medya araçları da kendini bu dönüşüme uyarlamış ve yeni medya olarak ta bilinen sosyal medya platformları ile toplumsal hayatın içerisinde yerini almıştır. Bu geniş tabanlı platformlar, insanların karşılıklı olarak çift taraflı iletişim ve etkileşimi sonucunda sosyal olma niteliğine kavuşarak geleneksel medya araçlarının yerine geçmişlerdir. Böylece, bireyler; sosyal medya aracılığıyla özgür bir zeminde, kolay ve hızlı bir şekilde sınırsız bir iletişime geçebilmekte ve oluşturulan gruplarla görüş alışverişinde, dünya çapında paylaşım ve katılımlarda bulunabilmektedirler

(Demir, 2016). Bu suretle, bireyler, sosyal yaşamlarını belli bir oranda elektronik ağlar üzerinden yürüterek oluşturdıkları bu yeni sosyal ortamlarla toplumsallaşma süreçlerini devam ettirebilmektedirler (Metin, 2016). Başka bir ifadeyle, bu günlerde çok yaygın bir kullanım yeri ve kullanıcısı olan sosyal medya; bireylerin değişik söylem ve ilişki uygulamalarıyla toplumsallaşmasını sağlayıcı sanal bir ortam sunarak, hem mevcut iletişim şekilleri hem de sosyal süreçlerin mahiyetinde değişikliğe gider (Göker ve Keskin, 2015). Bu süreç içerisinde bireyler, zamanla birbirlerinden uzaklaşmakta, ortak etkinlik ve paylaşımlarını azaltmakta ve iletişimde yeni bir modele iletişimsizliğe itilmekte ya da iletişim önünde yeni engellerle yüz yüze kalmaktadırlar.

Sosyal medyada kurulan bu iletişim, çoğunlukla sözcükler, metinler, videolar, görseller ve simgeler üzerinden inşa edilmektedir. Yani, kullanıcı bireyler, yüz yüze değil, sanal ortamda karşılıklı olarak iletişim kurabilmekteler (Yalçın ve Yalçın, 2018). Bu hâliyle, geleneksel medyadan oldukça farklı bir resim gösteren sosyal medyada birey; kendi içeriğini oluşturabilmekte, ortamla ilgili değerlendirme yapabilmekte, katkı sunabilmekte ve böylece, izler ve/veya okur kitle olmanın yanında ortama yönelik bilgi yayan faile dönüşebilmektedir (Yağmurlu, 2011). Bunun yanında, bireylerarası ve kitle iletişiminin bir bütünleşimini sunan sosyal medya, hem kişisel olan hem de toplumsal olan ortamları birbirlerine bağlar (Dijk, 2016; aktaran Özdemir, 2017). Sosyal medya, aynı zamanda, tüm kullanıcılara enformasyon, düşünce, ilgi ve bilgi paylaşım fırsatı sunarak çift yönlü etkileşim oluşturan çevrimiçi araçlar ve web siteleri için müşterek kullanılan bir kavram (Tekedere ve Arpacı, 2016) olarak ta tanımlanabilir.

Küresel ölçekte ülke hudutlarını aşarak, kendine özgü topluluk (ağ toplumu) oluşturma amacıyla gruplanan sosyal medya (Çalışır, 2017), sosyal ağları ve toplu grupları içerir (Vural ve Bat, 2010). Bu ağ ve gruplar; twitter'ı, google plus'ı, pinterest'i, instagram'ı, facebook'u, forum'ları, podcast'leri, blog'ları, wiki'leri, fotoğraf ve video paylaşım sitelerini, içerik topluluklarını, sanal oyunları ve mikrobloglar gibi değişik ortamları ve çeşitlerini içeren sosyal ağ siteleri gibi alanları ihtiva etmektedir (Uluç ve Yarcı, 2017). Öte yandan, teknolojinin toplumun sosyal gereksinimlerine önerdiği bir çözüm olan

(Dilmen ve Ögüt, 2010) sosyal paylaşım ağları; kullanıcıları için özel bağlantı listelerini oluşturup beyan edilmesine, bu listelerin gösterilmesine ve kişisel bilgileri içeren profillerin üretilmesine imkân sağlayan değişik medya, enformasyon ve iletişim araçlarını içinde bulundurabilen web tabanlı platformlardır (Fuchs, 2011). Katılımı genç ve yetişkinler arasında her geçen gün artış gösteren bu platformlar, bireylerin özel hayatları, aile mahremiyeti ve inanç değerleri üzerinden sosyal yapıyı etkileyebilmektedir.

Sosyal paylaşım ağları; erişim kolaylıkları ve insanların kişilerarası ilişkilerine kılavuzluk etme etkisi yanında aile içi ilişkileri de tayin edici bir unsur olmaktadır (Karakoç ve Taydaş, 2013). Bu bağlamda, kişilerin; aile ve yakın çevresiyle olan iletişim ve ilişkilerini olumsuz etkileyerek bunların ailelerine karşı mensubiyet hislerinin azalmasına, bir süre sonra da kendilerini yalnız algılamalarına sebep olabilmektedir (Yalçın ve Yalçın, 2018). Diğer bir ifadeyle, kişilerin geleneksel iletişim alışkanlıklarını bırakarak; sosyal ağlar vasıtasıyla iletişimini kurmayı tercih etmesi, sosyal yalnızlaşmaya ve yabancılaşmaya yol açmaktadır (Karagülle, 2014). Bunun yanında, ortama sunduğu sanal gerçeklikle kişilerin mensubiyet ve sosyallik algısını farklılaştıran ve gerçek toplumsal işleyişler üzerinde değiştirici tesiri olan sosyal medya, bireylerin kimlik ve kişilik çatışmasının da asli sebebi olabilmektedir (Göker ve Keskin, 2015). Bu çatışma; toplumdaki mevcut kimlikle, bireylerin sosyalleşme süreçlerinde benliklerinin gelişiminde etken olan medya araçlarından kaynaklı elde edilen kimlikler arasında yaşanır.

Global düzeyde bütün toplulukları ve kültürleri birbirlerine bağlayan sosyal medya ağları, bireylerin hayat tarzlarını ve pratiklerini belirleyebilmektedir (Uça Güneş, 2016). Bunun yanında, uzak mesafedeki toplulukların aşırı derecede bir ilgiyle sosyal ağlarla bağlantı kurması, kültürlerarası etkileşimi de doğrudan etki altında bırakmıştır. Bu etki, toplumların kültürel yönelimlerini güçlendirmekle kalmayıp bununla beraber kültürel anlamlılığın tekrardan üretiminde temel oluşturur (Uluç ve Yarcı, 2017). Bilhassa, çevrim içi sosyal ağlar, sosyokültürel değerler üzerinde telafisi mümkün olmayan radikal dönüşümlere yol açar (Koç Akgül ve Pazarbaşı, 2018). Böylece, medya araçları,

dünya çapında kültürlerin küresel hâle dönüşmesinde ve üretiminde rol üstlenerek asıl kaynak durumuna gelirler.

2.4.4. Kültürlerarası iletişim

Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişim gösterdiği ve küresel ticaretin yürütüldüğü bugünlerde, hiçbir topluluk veya millet kendini tamamen dış dünyadan tecrit ederek yaşamını sürdüremez (Soydaş, 2010). Öyle ki, dijital platformlar ve sosyal ağlar gibi iletişim kanallarıyla McLuhan'ın küresel köyünde farklı olan ötekilerle karşılaşmamak ve iletişim kurmamak neredeyse olanaksız duruma gelmiştir. Bu bağlamda, küresel boyutta varlık gösteren farklı kültürler birbirleriyle kültür teatisine zorunlu kılınmış, deyim yerindeyse bireyler ve topluluklar arasında yeniden bir kültürleşme sürecine girilmiştir (Karaca, 2015). Bu süreçteki tüm karşılıklı temas, etkileşim ve ilişkiler, büyük çapta bir haberleşme şebekesinin kurulmasını gerekli kılmış ve toplulukların yaşamına çok kültürlü bir nitelik sokulmuştur (Tellan, b.t.). Bilhassa, dünya ölçeğinde nüfus artışı, küreselleşme olgusu, turizm sektörünün gelişimi, ekonomik ilişkiler, işgücü göçü ve uluslar arası düzeyde eğitim amaçlı hareketlilik kültürlerarası iletişim ve diyalogun gerekçelerini ve yoğunluğunu arttırmıştır (Güven, 2015). Bu bağlamda, kültürler arası etkileşim ve iletişime koşut olarak dünya çapında kültürel hareketlilik de artmıştır. Bu doğrultuda, kapalı toplumların hudutlarının aşıldığı bir süreçte kültürlerarası iletişim zorunlu ve olağan bir durum hâlini almıştır (Mahiroğulları, 2005). Bu durum, bütün toplumları devamlı olarak dış dünyayla birbirlerine bağıntılı hâle getirir.

Kültürler arası iletişim, iki veya daha fazla farklı kültürlerden birey ya da topluluğun etkileşimli bir ortamda paylaştıkları anlamlar üzerinden yeni maddi ve manevi değerler ürettiği simgesel bir değişim sürecidir (Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2008). Diğer bir ifadeyle, farklı kültürlerin veya alt kültürlerin mensupları arasındaki iletişim (Mutlu, 1998) olarak açıklanan kültürlerarası iletişim; farklı kültürlere bağlı bireyler arasındaki etkileşim, anlam aktarımları, anlam oluşturma ve anlamları ortak kılma gayretleri, mesaj alış veriş, ötekinin algılanması ve kültürel farklılıkların dikkate alınması (Kartarı, 2006; Özdemir, 2011) gibi işlevler olarak ortaya çıkmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere, kültürlerarası

iletişimde; hem değişik kültürel coğrafi bölgelerdeki birey ve toplulukları, hem de aynı sınırlar içinde yaşayan alt kültür unsurlarını ve bunlar arasında var olan iletişim ve etkileşimlerden bahsedilmektedir.

İletişim olgusu kültürün özünde olan bir gerçektir. Şöyle ki, aynı toplum içerisinde tarihsel dönemlerde oluşturulan kültürel değerler kişiler arası iletişim ve etkileşimin bir neticesi olduğu gibi, tüm farklı topluluk kültürlerinin gelişimi ve çeşitlenmesi de ekseriyetle kültürler arası iletişimin bir işlevi olan kültür alış verişinin bir sonucudur. Çünkü, tüm kültürler, sadece kendi toplumları için değil, içeriklerini oluşturan, bir kısım inanışlarını ve geleneklerini şekillendiren ve onlar için birer referans kaynağı oluşturan başkaca topluluklar için de üretilmiş maddi ve manevi varlıklardır. Başka bir ifadeyle, kültürler; içinde bulundukları toplumların diğer toplumlarla ilişki ve etkileşimleri bağlamında hayat bulur, sanki müşterek üretilmiş varlıklar gibi doğup gelişirler. Bu bağlamda, kültürlerarası iletişim ve etkileşim, tarihten bugüne süregelen kültürel değişim ve dönüşümlerin temel etkenlerinden biri olarak kabul görmüştür (Parekh, 2002; aktaran Karaca, 2015). Bu değişim ve dönüşüm çerçevesinde, kültürel değerlerin toplumlar arası taşınımı; kültürün bir topluluktan diğerlerine yansımaları olarak görülen kültürel yayılma ile, farklı kültürlerden alınan değerlere alışmayla neticelenen kültürleştirme ile, değişime uğramadan olduğu gibi benimsenmesi durumunun da ise kültür aktarımı ile son bulur (Çavdarıcı, 2002). Bu kültürel etkileşim sürecinde, bireyler arasında değişen ve farklılaşan roller üzerinden toplumdaki kültürel kimliklere yönelik algılar değişime uğrar.

Kültürlerarası iletişim olgusu; başka kültürler için farkındalık oluşturma, kültürler arası bütünleşme ve farklılıklar ile birlikte yaşamayı tavsiye eden çokkültürlülük yaşam fikri tüm toplulukların kültürel bütünleşmesi olarak ta ifade edilen küreselleşme kavramı ile var olmuştur (Akova, 2016). Yani, günümüzde küreselleşmeyle beraber ülke hudutlarının yapmacık hâle gelişi, sosyokültürel farklılıkların görünürlüğü ve uzaklık kavramının yok oluşu kültürlerarası iletişim ve etkileşimle daha belirgin hâle geldiği gözlenmektedir (Samovar, Porter ve McDaniel, 2010; aktaran Keba Ekinci, 2016). Bu durum, çağdaş dünyanın vazgeçilmez bir alın yazısına dönüşmüştür.

İletişimin küreselleşmesine koşut olarak belirli standartlarda çağdaş kültür ve yaşam tarzlarının yaygınlaşması neticesinde; ulusal ve yerel kimliklerin kaybedilmesine, sosyokültürel yapıların benzeşme ve türdeşleşmesine yönelik endişeler de görünür hâle gelmiştir (Sven ve McQuail, 2010). Nitekim, yabancı kültürel değerler, milli ve yerel değerlerin kendi toplumuna yönelik oluşturmaya çalıştıkları sosyalleşme süreçleri üzerine etki edebilecek bir bağıntı ve ilişki yaratmaktadırlar. Bu ilişki sürecinde; kültürel kodların çatışması ve uyuşamaması o toplumun sosyokültürel yaşamında ikilemlere, bunalımlara ve bozulmalara sebebiyet verebilmektedir (Özerkmen ve Adil, 2006). Diğer bir ifadeyle, yabancı kültürel değerlerin sorgulanmadan alınması, özümsemişi, olumlanması ve yaşamda pratiğe dönüştürülmesi durumunda birey, özgün değer yargılarından rahatsız olmaya, onları dışlamaya ve eleştiriye giden bir süreç yaşar ve öteki olanın kültürel değerlerine yakınlık duymaya başlar (Çakır, 2010). Bu durum, milli kültürel değerler arasında önemli çatlaklara yol açar (Karagülle ve Çaycı, 2014). Sonuç itibarıyla, kültürel değerlerdeki yozlaşma; aynı zamanda, inançlarda, ahlaki değerlerde, gelenek ve göreneklerdeki yozlaşmayı da ifade eder.

2.5. Küreselleşme Sürecinde Sosyokültürel Değişim ve Kültür Endüstrisinin İşleyiş Biçimi ve İletişime Yansımaları

2.5.1. Sosyokültürel değişim, kitle kültürü ve kültür endüstrisi

Temel ihtiyaçlarını tarımla karşılayarak iç tüketimde kullanan ve üretimlerini iptidai yöntemlerle sağlayan geleneksel toplumların toplumsal yapısında sanayi devrimi ile birlikte zayıflama ve kırılmalıklar başlamış ve özellikle dışa dönük bir anlayışla yeni sosyal oluşumlar ve yapılanmalar gündeme getirilmiştir. Teknik ilerlemeler ve yoğun ticari ilişkiler karşısında geleneksel toplumsal kurumların zayıflaması neticesinde kitle toplumu kavramı (Swingewood, 1996) kullanıma girmiş ve kitlesel anlamda toplumsal yapıdaki bu değişimler; üretim başta olmak üzere ticari, sosyokültürel ve kentsel alanlarda da bambaşka bir yapıda ortamlar ve yaklaşımlar ortaya çıkarmıştır. Bu durum özellikle, bilim ve teknolojiye gelişmeler ile kendini göstermiş ve toplumsal yapının da değişimine yol açmıştır.

Daha açık bir ifadeyle sanayi toplumu, endüstrileşmenin tipik özelliklerini içinde barındıran yeni bir toplumdur. Bu toplum kültürünü, kurumlarını ve gelişimini tamamen sanayi üretimi süreçleri üzerinden belirler ve kendilerini; insan ilişkileri, aile bağları ve geleneksel özgün niteliklerinden ziyade başarıları, eğitimleri ve teknik becerileri ile konumlandırırlar (Marshall, 1999). Üretim sürecine paralel olarak tüketim alışkanlıklarının da değiştiği ve kitle iletişim araçlarının etkin olduğu bu sanayi toplumu; kişileri, başkalarının onlar için belirlediği görev ve sıfatları uygulama eğilimindedir (Touraine, 2018). Geleneksel toplum yapısından sanayi toplumuna geçiş, modernleşme kavramıyla birebir ilişki içerisinde ilerlemeyi ve gelişmeyi hedefleyen bir adımı ve süreci temsil eder. Bununla birlikte, farklı toplumların sanayileşme süreçleri arttıkça toplumların karşılıklı olarak birbirlerine benzeşme eğilimi içerisinde girdikleri de görülmüştür (Giddens, 2016). Bu benzeşme yaklaşımları yanında, refahın artırılması ve yaygınlaştırılmasında önemli katkıları olan sanayi devrimi sürecindeki buluşların ve teknik ilerlemelerin sonucunda toplumsal katmanlarda sınıfsal ayrımlar da beraberinde gelmiştir.

Tüketim, bireylerin yaşam sürecinde gereksinimlerinin giderilmesine yönelik tutum, davranış ve alışkanlıklarından oluşan bir olgudur. Bu kapsamda tüketim alışkanlığı, kültürün içerisinde işlev görmek ve kültürün bir ögesi olarak algılanmaktadır. Bu nedenle kültürel bir ürün, kabul gören tüketim alışkanlığı ve tüketim kültürü olarak ta tanımlanabilmektedir. Zamanımızda, bireylerin teknolojiye bağımlı hâle gelmesi, küresel boyutta hızlı değişim ve sanal ortamda oluşan yeni pazarlar toplumun, tüketim üzerinden davranış ve tercihlerini, tüketim biçimlerini ve anlayışını değiştirerek yepyeni ve farklı bir tüketim kültürünün ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Nar, 2015). Özellikle, medya araçlarının bir takım usullerle teşvik ederek isteklendirdiği tüketim alışkanlığı, modern toplumlar için bir değer, önemli bir gerçek ve aynı zamanda yaşam biçimine dönüşmüştür (Avcıoğlu, 2011). Çağımızda medyanın bu etkileri ile tüketici nitelikleri büyük ölçüde değişmiş, yeni yapılanmada tüketim kültürünün birey üzerindeki görünen egemenliği yaygın hâle gelmiş ve bunun neticesinde yaşam tercihleri, fikirler hatta kimlikler bile buna göre belirlenir duruma gelmiştir. Özellikle, günümüzün modern dünyasında bireyler, satın alma gücü ve tükettikleri nesnelerle nitelendirilir bir duruma gelmiştir.

Ticari bir meta veya bir kavram olmanın dışına itilen tüketim, ideoloji hâline dönüşerek birey ve toplumların tüketime yönelik tutum ve davranış biçimlerini şekillendirecek nitelikte kültürel alışkanlıkların kabulü ve özümsemişi kapitalist devletlerin öncelikli amaçlarından biri olmuştur. Ekonomideki kapitalist düşüncenin toplumları düzenli ve sistemli bir şekilde tüketim kalıbına ve yapısına dönüştürdüğü ve tüketim olgusunun bireysel yaşamın merkezinde yer edindiği görülmüştür. Bu maksatla da, medya araçları ile kitleleri tüketime alıştırmayı hedeflemişlerdir (Nar, 2015). Küreselleşmenin etkisiyle bireyler, bilinçsiz ve lüzumsuzca tüketime yönlendirilmekte ve yaşamlarını yalnızca alışveriş olarak görür duruma gelen birer robotik davranan varlıklara dönüştürülmektedirler. Baudrillard (2018), tüketimi kontrol eden ve elinde bulunduran büyümlü bir düşüncenin aynı zamanda gündelik hayatın da yönetimini sağlayan mucizevi bir anlayış olduğunu en veciz bir şekilde ifade ederek bunu açıklayama çalışmıştır. Ciddi anlamda tüketim kültürü, ürettiği metalar ve değerleri temsil eden simgeler üzerinden bireylerin günlük yaşamını etkilemekte, kişiliğini ve kimliğini şekillendirmekte ve sosyal içerikli bir kavrama ve anlayışa dönüştürmektedir. Böylece tüketim kültürü, sosyalleşme sürecinin de katkısıyla yaşanan birikimlerin sonucunda davranışsal nitelik kazanmaktadır.

Belli başlı ihtiyaçların karşılanması yanında tüketim; esasen objeleri, eşyaları ve metaları belirten bir gösterge özelliği dışında başkaca çağrışımlara, farklı imalara karşılık gelir. Bu kapsamda tüketim, hem satın alınan nesne için belirtilen değere karşı bir tanımlama ve toplumsallaşma sürecinde kişiler arası iletişim süreci hem de sosyal değerler sistemi içerisinde nesnelerin, imaj ve simgelerin özel bir statü elde ettiği bir olgudur. Bu nedenle, bireyin tüketim ürünlerini alması ve bunları üzerinde taşıması ya da göstererek sunması onu sosyal sınıflandırma içerisinde ayrıcalıklı ve farklı bir yere, saygın bir duruma getirdiğine inanılır. Ve birey, bu nesneleri ihtiyaçları tatminden ziyade farklılaşma vesilesi ve fırsatı olarak görür (Nar, 2015). Tüketim toplumunda kullanımda olan tüm nesne, sembol ve metalar anlamları ve görevleri nispetinde birer kültürel değer içerirler. Kültürel ortamda işlev gören bu metalar bireylerce kişiliğin, sosyal kimliğin ve ilişkilerin tanımlanması ve anlamlandırılması için kullanılırlar (Sungur, 2007). Bu nedenle, tüketim toplumunda ekonomik değer olarak görülen kültürel metalar,

aynen ticari nesneler gibi alınır ve satılır bir ürün olarak işlem görürler. Bu kültürel ürünler, bireylerce çok farklı anlamlarda ve şekillerde algılanıp yorumlanabilirler.

Kapitalist anlayışla şekillenen üretim, pazarlama ve tüketim ilişkilerinde bireylerin gündelik kullanım ihtiyaçlarını karşılayan emtia ve ürünlerin yanında onların duyularına ve algılamalarına hitap eden ürünler de üretilmiştir. Kültür endüstrisi anlayışı kapsamında üretilen emtiaların bir değişim değeri vardır. Üretilen her bir emtia, tüketime yönelik bir amaçla üretilir ve kullanıma sunulur. Bu ortamında, pazarlamaya ve tüketimin yaygınlaştırılmasına katkı sağlayan kitle iletişim araçları da birer emtia işlevini üstlenirler (Güngör, 2016). Diğer bir ifadeyle, görüntüsel özellikleri ile kitle iletişim araçları; insanları kolayca etkileyebilen reklamlar üzerinden hedef kitle olan birey ve toplumların düşünce ve kanaatlerini etkileyerek tüketim kültürünün yerleşmesini ve bu sayede istenilen doğrultuda tüketici davranışları kazandırılmış bir toplumun oluşturulmasını kolaylaştırır.

Kitlesel uygulama için ihtiyaç duyulan kitle iletişim araçları ve kurumları, kapitalist anlayışın ortaya koyduğu üretim ilişkilerinin toplumsal alanda gerekli olan siyasal araç ve egemenliklerini oluşturacak şekilde bilinçlenme ortamı sağlamışlardır. Kapitalist düşüncenin kitle üretimine yönelmesiyle birlikte, kitle tüketiminin denetim ve idaresi adı altında eğlenme, sanatsal etkinlikte bulunma, dinlenme ve tüketim zamanı da sömürgeleştirilmiştir (Bilgili, 2010). Bernstein ve Adorno'nun *The Culture Industry (Selected Essays On Mass Culture)* kitabına yazmış olduğu önsözde; kapitalizmin sağladığı ortam içerisinde kültürün, açıktan ve sonuçlarını umursamadan emtia üretimini gerçekleştiren ticari alandaki üretim kurallarına tabi olan bir endüstri hâline geldiğini ifade etmiş, ayrıca kültürel üretimin, bütünüyle kapitalist ekonomik yapının ayrılmaz bir parçası gibi işlev gördüğünü de belirtmiştir (Adorno, 2001). Bu nedenle, toplumdaki tüketim kültürü ve bu kültürün yeniden kullanıma soktuğu metalar, bireysel ve sosyal kimliklerin kurulumu için gayet fonksiyoneldir. Bu bağlamda tüketim, kapitalist düşünce yararına kültürel egemenliğin tekrardan üretiminin sağlanması için birinci derecede ve önemde yer alır.

Kapitalist sistemle gelişimi hızlıca sağlanmış olan günümüz toplumlarındaki tüketim kültürü; her toplumun uygulayarak yaşattığı tüketim alışkanlığını, davranışlarını, biçimini ve şeklini belirlemek amacıyla kullanılan bir tanımdır. Bu çerçevede gelişim gösteren tüketim kültürünün belirgin bir kaç özelliğinin: Bu kültürde ürünlerin, insani değerlerin önüne geçtiği; bu ürünlerin amaç değil, istenilen hedeflere ulaşmak için değerleri arttırılmış araçlar hâline dönüştükleri; kullanım özgürlüğünü özel hayat ve özel seçimle birleştirerek ilişkilendirdiği; boş vakitlerin harcanması, kültürün popülerleşmesi, harcama imkânları, göstermelik ve hazcı tüketim gibi işlevler olduğu söylenebilir (Odabaşı, 2017). Tüketime toplumsal bir değer ve iletişim sistemi hâline geldiği tüketim toplumu, aynı zamanda tüketime öğrenilmesini ve topluma alıştırılmasını sağlayan kendine özgü bir toplumsallaşma biçimidir (Baudrillard, 2018). Buna koşut olarak tüketim kültürü; toplumun sosyal yapısının geliştirilmesi, birey ihtiyaçlarının karşılanması, yaşamdan memnun bireyler oluşturulması işlevlerinin yanında kapitalist sistem ve onun üretim ilişkileri ve şekillerinin devamı adına tüketim toplumunu oluşturur.

Modernizm sonrası küresel ortamda kültür ve sosyal yaşam iç içe geçmiş, yaşam biçimleri tüketicileştirilmiş ve kültür emtia üretimiyle sembolleştirilmiştir. Kültür, yerel yaşamın motiflerini (örgelerini) oluşturan gelenekçi değerlerin yanında medya araçları ve sosyal kurumlarca sunulan simgesel nesnelerin içerik alanlarını da düzenler. Kültürün tüketilen bir nesne olarak endüstrileşmesi, kitle iletişim araçlarının da bu endüstrinin temel aygıtı olarak kabul görmesi neticesinde birey; algılarını, düşüncelerini, eylemlerini ve çözümlemelerini medya yönlendirmelerine göre düzenler hâle gelmiştir. Bundan dolayı, kitle toplumunda kişisel fikir, kanaat, görüş, düşünce ve duyguların yerini kitlesel yönelimler yer edinmiştir. Kitle kültürü, topluma yönelik üretim yapan sanayi kurumların oluşturduğu maddi yaşamın işleyişi ve bu işleyişin zihinsel, fikri ve ideolojik biçimidir (Sungur, 2007). Fiske (2012) kitle kültürünü: Sanayi sektöründe üretilen kültürel nesnelerin toplumsal özgünlük ve farklılıkları yok ederek bireylere dikte ettiğine; yine bu sektörün, pasif ve bulunduğu ortama yabancılaşmış hedef kitlesine yönelik bir kültür oluşturulduğuna taraftar olanların kullandıkları bir kavram olarak tanımlar. Diğer bir ifadeyle, endüstriyel kurumların medya aracılığıyla oluşturmaya çalıştıkları kitle kültürü olgusuyla,

kişilerin taşıdıkları toplumsal özelliklerinin değiştirilmesi; kendi tercihlerini kullanamayan benzeşmiş ve aynılaştırmış karakterlere dönüşmesi ve üretilen emtialara göre yöneltilen bir nesne olunmasına indirgenen bireyin yabancılaşması ifade edilmektedir. Böylece, postmodern dönemin gelenekçi toplumsal yapısının bağlarının çözülmesi ve kendi özüne aykırılılaşması ile kitleleşme, popülerleşme ve yabancılaşma sosyal doku içerisinde şekillenmeye başlamış olur.

Modern zamanın kitle olgusu, büyük ölçüde medya etkisinde kalan yalnız bireylerdir. Kitle iletişim araçları, bireylerin toplumsal görevlerindeki genel düşünce, kanı ve yaşama anlayışının oluşumunu kültür endüstrisi içerisinde gerçekleştirir. Kitle kültürünü özgün olmayan kitlesel bir tertibe göre üretilen bir süreç olarak gören Hall ve Whannel, yine medyanın, bireylere suni bir ortam sunduğunu, onların yaşamlarını sıradan kanı ve fikirlerle düzenlediğini ve benzeştirdiğini ve ihtiyaçların tatmininden ziyade sömürüldüğünü belirtir (Hall ve Whannel, 1964; aktaran Sungur, 2007). Diğer bir ifadeyle, kitle kültürü için üretilen olay, nesne ve olguların kitlelerce üzerinde fazlaca konuşulan, en çok yeğ tutulan, daha çok tüketilen ve kişilerce çoğunlukla benimsenip kabul edilen bir kavrama dönüşmesi, her biri bir kültür sanayisi olan medya araçları ve kurumları aracılığıyla sağlanır.

İletişim teknolojilerindeki çok hızlı gelişim neticesinde ortaya çıkan ve modern araçların egemenliğini elinde bulunduran medya holdingleri; geçmişe nazaran daha farklı, çok yönlü, yoğun, yaygın ve hızlıca ulaşan bir küresel kitle kültürü oluşumuna yol açmaktadır. Batı merkezli oluşan bu kitle kültürünün en önemli özelliğinden biri de homojenleştirici bir kültürel yapıyı temsil etmesidir (Hall, 2014). Kitle kültürü, medya araçları vasıtasıyla sanatsal değerleri, kültürü, siyaset ve felsefeyi meta kalıbına sokarak kitle yaşamının biçimini, bilincini ve ideolojisini oluşturur (Sungur, 2007). Muhtelif sosyal ve kültürel durum ve olgulara işaret eden kitle ve popüler kültür kavramları, hâlihazırda insanlarca kullanımları karışmış ve iç içe geçmiş durumdadır (Aydın, 2010). Kitle kültürü bir anlamda popüler kültürün endüstrileşmiş bir şeklidir. Kültür endüstrisi kurumlarınca üretilen ve tüketime sunulan popüler kültüre, kitle kültürü denilmektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse; kitle kültüründe insanların ilgileri, beğenmeleri, hassasiyetleri ve temayüllerine karşı bir kayıtsızlık vardır

ve belirleyici unsur sanayi sektörüdür. Yani, endüstriyel bir meta hâline gelen kültürün ürettiği popüler kültür, kitle kültürüne dönüşüm yapmıştır (Şahin, 2005). Bu dönüşüm için Adorno (2009) bir ifadesinde; bildik şeyleri yeni bir vasıf ve özelliğe büründüren kültür endüstrisini, kitle kültürü kavramı yerine kullanmaya başladıklarını belirtmiştir. Gerçekte, kültür endüstrisi kullanımı, kitle kültürünün yüzeyselliği ve medya araçlarının hegemonik yapısına karşı ortaya çıkan olumsuz yaklaşım ve eleştirel bakış açılarından doğmuştur.

Kültür endüstrisi kavramı, kitle iletişimin etkin ve yaygın olduğu çağdaş kitle toplumunun tipik kültürü olan kitle kültürüyle veya kitle toplumuyla bağıntılı olarak nitelendirilmekte ve incelenmektedir. Kitle toplumu ise; medya ve kurumlarının kitlesel üretim ve tüketime ilişkin olarak halkın edilgen ve lakayt bir şekilde çoğaldığı, vefa bağlarının zayıfladığı veya büsbütün çözüldüğü, bireylerin aynen tükettikleri meta ve sosyal değerler gibi kitlesel bir şekilde üretilen birer tüketici hâlini aldıkları geniş kitlelerden oluşur (Swingewood, 1996). Yine kültür endüstrisi kavramı, kapitalist anlayışla örgütlenen kitle kültürü ve ticarileşen iletişim araçlarına eleştirel bir bakış ve yaklaşım içerisinde olanların kullanmayı tercih ettikleri ana kavramlardan biri olmuştur.

İletişim teknolojilerinin gelişimi ve kültür endüstrileri ile hayat bulan, reklamlar üzerinden biçimlenen, kısacası ticari niteliği öncelikli olan yeni toplumsal yapı ve tüketim bilinci ortaya çıkmıştır. Gelenekçi toplumların toplumsallaşmasında temel etmen olan aile, kitle toplumunda bu görev ve sorumluluğunu, tedrici olarak kültürü üretip yayan ve bir sanayi hâline dönüşen kitle iletişim araçlarına terk etmiştir. Böylece, kitle toplumu bireyleri kitle kültürü içinde ve popüler kültürün ürettikleriyle yaşamaya başlamışlardır (Adıgüzel, 2001). Kültür Endüstrisi ifadesi anti-popülist çağrışımları nedeniyle ilk defa, Frankfurt Okulu ve Toplumsal Araştırma Enstitüsü mensuplarından olan Adorno ve Horkheimer'in beraberce 1947 yılında yazdığı Aydınlanmanın Diyalektiği kitabında kullanılmıştır (Adorno, 2009; Jay, 2014). Kültür endüstrisi ile, kitle kültürü ve popüler kültür kavramları arasındaki anlam ayrımlarını aydınlığa kavuşturmak amaçlandığı değerlendirilmektedir.

Adorno ve Horkheimer, kültür endüstrisi kavramını, eğlence endüstrisinin kültürel ürünlerinin metalaşmasına vurgu yapmak maksadıyla da kullanmışlardır.

Bu maksatla üretilen kültürel metalar, kapitalist kazanç ve kâr elde etme amaçlarına yönelik olarak kitlelerin tüketimine sunulmuştur. Tüketime sunulan bu ürünler, tüketiciye bir hayat tarzı ve yaşam felsefesi dayatır, koşullandırır ve farklı toplumsal katmanlar içinde pek çok kişi tarafından kabullenilir duruma gelindiğinde, reklam değerleri bir yaşam şekli yaratır. Böylece tek düzlemli fikir, görüş ve davranış tarzları biçimlendirilmiş olur (Şan ve Hira, 2007). Söz konusu düşünürlere göre, kültür endüstrisinin yaşam iksiri olan reklam ve eğlence endüstrisinin yükselmesi kültürel ürünlerin standartlaşması ve seri üretimi ile sonuçlanır (Adorno ve Horkheimer, 2014). Görüldüğü üzere kültür endüstrisi, tepeden dayatmacı bir anlayışla endüstriyel süreçler neticesinde oluşturulmuş ve seri bir biçimde standart tipte üretilmiş metalarla kitlelere erişir ve yepyeni bir kültürel sürecin meydana çıkmasına neden olur (Çelik, 2011). Frankfurt Okulu eleştirilerinde üzerinde yoğunlaştığı konulardan birisi de, bilim ve tekniğin ideolojik nüfuz ve tesirine yönelik eleştirel bir tavır ve ayrıca, kültür endüstrisi ya da genelde tahakkümün kültürel uzamlarının eleştirel çözümlenmesidir (Bottomore, 2015). Eleştirel düşüncenin kitle kültürü ve kültür endüstrisine eleştirisi; bireyin nesneleştirildiği, özellikle de teknolojideki yaşanan gelişmelere paralel olarak birey üzerinde yönlendirme, denetim ve kontrolün artması üzerinde yoğunlaşmıştır.

Kültür endüstrisi, toplumun nesne ve emtia üzerindeki beğeni ve tercihlerinin netleşmesini sağlar. Bunu yaparken de bireylerin, doğal gereksinimlerinin karşılanması yerine zihin ve isteklerinin yanlış ve gereksiz ihtiyaçlara kanalize edilmesi sağlanır. Aynı zamanda tüketiciler, sistemin parçası olarak kendi kendilerine etki ve baskı yaparlar. Böylece, kültür endüstrisinde tüketici kesim, birey değil, tüketen bir kitle gibi düşünülür ve öylece değerlendirilir (Nar, 2015). Bununla birlikte, Horkheimer ve Adorno; kültür endüstrisi kavramını, kültürel emtianın kitlesel üretime hedeflenmiş endüstrilere dikkat çekmek için de kullanmıştır (Thompson, 2013). Endüstrileşmiş kültürel ortamda üretilen bir emtia ne kadar çok tüketiciye ulaştırılabilirse, kültür fabrikası üretim sistemi içerisinde herhangi bir ürün ne kadar çok yeniden formüle edilerek üretime sokulabilirse, bu ürünün ticari geri dönüşümü de o kadar fazla olur. Bu yüzden, piyasaya sürülen ürünler, toplumsal ayrılmaya karşı çıkarak birey ve grupların ortak zemin düzlemlerine hitap etmek zorundadır (Fiske, 2012). Bunun yanında,

endüstriyel ürünlerin tüketimi sürecinde bireyler, kültür endüstrisince üretilmiş nesnelere yönelik duydukları istek ve bunları tüketirken elde ettikleri haz aracılığıyla egemen sosyal kurallarla özdeşleştirilerek toplumsal sisteme uyumları sağlanır ve benimsemeleri kolaylaştırılır (Thompson, 2013). Günlük hayatta beslenmeden giyinmeye, çalışma hayatından ve eğlenceye varıncaya kadar tüm yaşam alanlarını sarmalamış olan bu tüketim kültürü bağımlılığı; toplumdaki bireylerin çoğunluğunu, bazı haz arayışları ve algılarında ve belli bir ilgi düzeyinde tüketim davranışlarında buluşturmakta ve bütünleştirmektedir.

Modern teknolojilerin ürettikleri semboller, değerler ve tutumlar çağdaş ya da evrensel değer tanımlamasıyla kabul görmektedirler. Kültür endüstrisince üretilen ve kitle iletişim araçları üzerinden yayılan bu değerler, her sosyal sınıftaki bireyleri etkilemektedir (Avcıoğlu, 2011). Kültür endüstrisi işleyişindeki döngünün devamı için duyulan ekonomik gereksinimler, sosyal tabakalar arasındaki toplumsal düzenin sağlanma istekleri ve ideolojik ihtiyaçlarla aynı düzeydedir. Bu yüzden, üretilen tüm endüstriyel kültür metaları; toplumu fikir, eylem veya bir tutumda toplayıcı, itaate zorlayıcı, baskıcı, kitleleştirici ve metalaştırıcı gibi kavramlar üzerinden etkileyici güçlere haizdirler (Fiske, 2012). Kitleler üzerindeki bu etkilerine rağmen kültür endüstrisi, tüketiciyi bir kaniya yönlendirmez, aksine ona dünyanın hazır yorumlarını önerir. Bu durum, kitle kültürünün aracı olan ve değerlendirme yapmadan boyun eğen birey tarafından benimsenir (Atiker, 1998). Adorno'nun ifadesiyle, kültür endüstrisinin kitlelere sunduğu ideolojinin yardımıyla bireyin kültür ürünlerindeki yapması gereken bilinçli seçimin yerini uyum sağlama ve doyuma ulaşma alır (Adorno, 2009). Ayrıca, kültür endüstrisinin kitle iletişim araçları üzerinden daha etkin bir şekilde tüketime sunduğu kültür metaları, birey ve toplumlara dayatılmakta, tüketimi teşvik edilmekte ve belli ürünlere kanalize edilmektedir.

Sanayi devrimi sonrası artan bir ivme ile bilim ve teknolojideki ilerlemelere koşut olarak süreç içerisinde insanoğlunun doğa ve özellikle de yakın çevresi üzerindeki etkisinin ve veriminin gitgide arttığı görülmüştür. Bu süreç, insanın fikri ve duygusal eylemlerini, bireysel tutum ve tavırlarını ve toplumsal etkileşim ve ilişkileri açısından izlenecek yolu değiştirmiş, dönüştürmüş ve geliştirmiştir.

Toplumsal değişim, sosyal gerçekliğin belirgin bir niteliğidir ve aynı zamanda kültür değişmesidir. Toplumsal değişim, sosyal yapıdaki dikkate değer değişimlerdir. Günümüzde bu tür değişimler, birbirlerini çift yönlü etkileyen iki faktör olan kültürel değişme ve modernleşme -küreselleşmenin hızlandırıcı ve itici gücü ile- üzerinden ortaya çıkmaktadır (Berber, 2003). Bütün toplumların kendine özgü kültürel değerlerini muhafaza ederek sosyal ve kültürel gelişim ve değişimlerini devam ettirmeleri küreselleşmenin ivme kazandığı bu periyotta en önde gelen konulardan birisi hâline gelmiştir (Acun, Yücel, nder ve Tarman, 2013). Kültürel değerlerin değişiminin küresel boyutta etkileşime girmesi ve ivme kazanması, bilim ve teknik alanındaki gelişmelerin yanında, aynı zamanda değişik kültürlerle iki taraflı emtia alış verişi sonucunda oluşan ekonomik bağlantılı bir olgudur.

Bütün kültürler tarihi olarak bir kuşaktan diğer kuşağa geçiş yapan ve gelişim gösteren bir yaşam biçimini içerir. Hiçbir kültür durağan değildir. Yani kültür, hem i kurucularıya bağlantısında hem de başka kültürlerle mukayese edildiğinde durmadan devinim içindedir (Fichter, 2016). Aynı zamanda toplumun yapısındaki dönüşüm olan kültürel değişme, mecburi ve serbest değişimlerle gerçekleşir. Genellikle kültürel değişimi etkileyen üç esas etken vardır. Bunlar: Doğal çevredeki değişimler; normları, değer yargıları ve teknik gelişmişlikleri değişik olan gruplarla ilişkiler; keşif ve yeniliklerdir (Berber, 2003). Öte yandan, kültürel değişimin toplumsal boyutta oluşabilmesi için değişime esas alınacak dayanakların belirgin ve ortaklaşa bir girişim olması, değişim sürecinin aralıksız olması ve çıkış noktalarının birey, grup ve kurumlar üzerinden gerçekleşmesi gerekir.

Toplumsal değişimler, sosyal yaşamın yasalarındandır. Yaşayan tüm kültürler, bu değişimlere kendine özgü tarzlar ve kazanımlar sağlayarak gelişimlerini iletirirler. Kültür, daimî surette gelişim göstermekte ve toplumu yansıtmaktadır (ınar, 2013a). Bu değişimler, yabancı kültürlerin öğelerinden alımlar yaparak olabileceği gibi yerel kültür öğelerinin yeniden kıymetlendirilmesi, anlamlandırılması ve yeni işlevlerle buluşturmayla da gerçekleştirilebilir (Köseoğlu, 2018). Aynı zamanda bu değişim, bireyler açısından içerisinde yaşadıkları ortamdaki değişimlere farklı tepkiler vermeleri bakımından da

benzerlik arz eder. Sosyal yapı tarafından bireylere sunulan kültür öğelerinden bir kısmı bütünüyle kabul edilir, yeniden yorumlanır veya farklı tepkiler verilir. Esasen, toplumun yapısındaki kültürel değişimin kökeni de bireylerin kültürel parçalara verdikleri tepkinin değişmesidir (Bahar, 2015). Yeni kültürel öğelerin toplumsal açıdan anlamlı kılınabilmesi için onun seçim, eleme, tasnif, arıtma gibi işlemlerden geçirilerek kabullenme, içselleştirilme, uyuşum ve bütünleşim gibi olgunlaşım süreçlerinden geçmesi gerekli görülmektedir.

Sosyokültürel değişim, toplumsal yapıyı teşkil eden sosyal bağlantı ve ilişkiler ağının ve bu ilişkileri düzenleyici kuruluşlardaki kökleşmiş sistemin değişerek var oluşunu sürdürme refleksidir (Kırtepe, 2014). Varlıklarını devam ettirme gayretinde olan toplumlar, beraberlerinde köken kültürlerinin tutum ve davranış kalıplarını da taşırlar (Fichter, 2016). Diğer taraftan sosyokültürel değişim, toplumun yapısında oluşan değişiklikleri anlatır. Daha açık bir ifadeyle kültürel değişme; bir toplumun yönetsel ve siyasal yapısında, ticari yapısında, kentleşme tarzında, örf ve adetlerinde, düşünce ve inançlarında, bilgi birikiminde, eğitim alanında, yetiştirilme biçiminde, yasalarında, kullanılan alet ve edevatlarında, sanatsal alanlarda ve tüketim alışkanlıklarında ortaya çıkan değişimlerdir. Diğer taraftan, toplumların sosyokültürel yapılarındaki değişim; sosyal yaşam içerisindeki rollerin, sosyal sınıfların hem kendi aralarında ve hem de birbirleriyle ilişkilerinin değişmesi ya da tekrardan biçimlenmesidir. Kısaca ifade edersek sosyokültürel sistem, toplumsal yapının bizzat kendisidir. Bu nedenle, toplumsal yapıda bir değişim gerçekleştirmek; önemli ölçüde toplumların değer yargılarını, inanç ve kanaatlerini toplumsal ve kurumsal yapı içerisinde bulunan ve kabul görmüş temel varsayımlarını değiştirmek demektir (İbrahim, 2015). Sonuç olarak kültürel formasyon süreci içerisinde üretilmiş birbirlerinden temelde oldukça farklı yaşam biçimleri ve yönelimler hem kaynaştırılmakta hem de uzlaştırılmaktadır.

2.5.2. Kuşaklar ve kuşakların nitelikleri

İnsanoğlunun doğumu ile başlayan gelişimi ve toplumsallaşması uzun bir süreci gerekli kılmaktadır. Bu süreci kapsayan muhtelif dönemler vardır. Birbirleri arasına mutlak sınır konulamayan bu dönemler, kendilerine has etki ve özellikler

içerir. Yaşanılan dönemin hususiyetleri ve o dönem içinde elde edilen kazanımlar, müteakip dönemin niteliklerine ve deneyimlerine ilave edilerek, bireylerin kişilik ve sosyal gelişimleri oluşturulur. Yani, bir önceki dönem bir sonraki dönemi hazırlayarak tüm dönemler üzerine etki edecek bir alt yapı sağlar. Bu anlamda, kişinin yaşayarak edindiği gelişim süreç ve dönemleri sadece biyolojik, bedeni, zihni, ruhi, ahlaki ve cinsel süreçler bütünü değil, aynı zamanda sosyopsikolojik ve kültürel unsurların etkisi altında değişim ve dönüşüm gösteren bir dizi yaşamsal evrelerdir. Birey ömrü boyunca; her bir dönemi farklı, ancak biri diğerinin etkisi altında olan bebeklik, çocukluk, ergenlik, gençlik, yetişkinlik, orta yaşlılık, yaşlılık ve ihtiyarlık gibi kavramlarla ifade edilen gelişim ve dönüşüm evrelerini yaşar (Alptekin, 2012; Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü- ASAGEM, 2010; Kulaksızoğlu, 2017; Toprak, 2010). Yaşam süresince içinde bulunduğumuz her dönemin kendine özgü özellikleri, bir çok sorunları, aşılması gerekli olan engelleri ve sosyal hayatın işleyişi için bir kısım görev ve işlevleri vardır.

Toplum bilimci olan Mannheim, kuşağı; paylaşılan bir konumu, sosyokültürel ortamı ve müşterek bir tarihi geçmişi olan yaş gruplarının oluşturduğunu ifade eder (Duygulu, 2018). Strauss ve Howe ise kuşak kavramını, birey yaşamının dönemsel geçişlerinde (gençlikten yaşlılığa) özeysel sosyal rol üstlenen her bir yaş grubunun müşterek mekân, inanç ve değerler, davranış ve tavırlar ile aynı grupta olmaktan kaynaklı gruba özgü ve tipik bir yapı olarak görür (Strauss ve Howe, 1991; aktaran Morsümbül, 2014b). Diğer bir ifadeyle, kuşak (nesil); toplumda takriben aynı zaman diliminde doğan, ortak veya benzer tecrübeleri olan, belli bir döneme ait olay ve eğilimlerden etkilenmiş bireylerden oluşan ve benzeşen yaş grubu kümesidir. Aynı zamanda, kuşak kavramı, iki nesil arasında geçen dönemsel süreç için de kullanılır. Her bir kuşağın, bir önceki nesle göre dünyayı farklı şekillerde algılamalarından dolayı, her nesle özgün ve benzersiz olan yaşantı ve tecrübeler sosyal değişime imkân sağlar (Akçakanat, Mücevher ve Demirgil, 2017; Marshall, 1999). Bu değişimlerin kaynağı olan kuşakların kendilerine has bir kısım rol değerleri vardır. Bu roller de; çocuklar (torunlar) geleceği ve umudu, yetişkinler bugünü ve gücü, yaşlılar ise geçmişi ve bilgeliği temsil ederler (Altan ve Tarhan, 2018). Üstlenilen bu roller; her bir

kuşağı oluşturan grupların fikirleri, duyguları, tecrübeleri, bilgi düzeyleri ve dönemsel yetenekleriyle gerçekleşir.

Türk Dil Kurumunun (TDK) Güncel Türkçe Sözlüğüne göre kuşak kavramı; hemen hemen aynı yıllarda doğmuş, yaklaşık yirmi beş otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan, aynı dönemin koşullarında birbirlerine benzeyen sorunları ve kaderi paylaşmış, benzer sorumluluklarla yükümlü kılınmış kişiler topluluğu, bireyler öbeği, göbek, nesil, batın ve jenerasyon gibi ifadelerle tanımlanır (TDK, bt). Bir kuşağın zamansal ayrımı ise, takriben 25 - 30 yıllık bir zaman dilimi kapsar. Bu da, ebeveyn ile çocuklar arasındaki yaklaşık yaş farkı kadardır. Bu açıklayıcı bilgilerden sonra bir insanın yaşamındaki kritik dönem ve süreçleri ile yaş limitlerini: Çocukluk (2-13), ergenlik (11-21), genç yetişkinlik (22-30), yetişkinlik (30-45), orta yaşlılık (45-65), yaşlılık (65-75) ve ihtiyarlık (75 ve üzeri) olarak tasnif edebiliriz (Kulaksızoğlu, 2004, 2017). Bunun yanında, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün belirlediği bir tasnife göre de bireyler; 45-59 yaş arasında orta yaşlı, 60-74 yaş arasında yaşlı, 75-89 yaş arasında ileri yaşlı, 90 ve üzerinde ise ihtiyar olarak tasnif edilmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 1998; Gökçe Kutsal, 2008). Bu tasnif bağlamında nesiller; ekonomik ve sosyal hareketlerle ilişkili, yetiştirilme şekilleri ve içinde yaşadıkları ortamlardan doğan farklı ve kendine has özellikleri, umutları, yaşam tarzları ve şartları, değer yargıları, algısı, görüş ve düşünceleri, ön görüşü, davranış ve tutumları içeren bir takım niteliklere haizdirler. Bu özgün nitelikler; nesiller arasında hem kişilik ve şahsiyetlerinde hem de sosyal yaşamlarında ciddi ayrımların var olduğunu açığa çıkarmaktadır. Değişik yaşlara ait bireylerin birlikte aynı ortamı paylaşmasından doğan problemlerin çoğunluğunu; nesiler arası algı, usul, iletişim ve pratikler oluşturur (Adıgüzel, Batur ve Ekşili, 2014; Akçakanat, Mücevher ve Demirgil, 2017; Yüksekbiçgili, 2015). Yukarıdaki tanım ve açıklamalar çerçevesinde kuşak/nesil kavramı, aynı zaman dilimini yaşayan ve ortak nitelikleri taşıyan bireylerin teşkil ettiği kümeler olarak görülebilir.

Yaşanılan çağın kabul gören kuralları, bireylerin gelişim ve sosyalleşmesinde büyük bir rol üstlenirler. Teknolojik buluşlar, küresel boyuttaki gelişmeler ve çevresel faktörlerin yanında sanatta, müzikte ve diğer alanlarda yeni ilgi merkezlerinin oluşması kuşakların niteliklerine ve toplumun gelişimi ve

değişimine etki etmektedir (İnce, 2018; Tokabaş, 2012). Zamanla, bireysel ve toplumsal gereksinimler, umutlar, sosyal değer yargıları, kişisel nitelikler de değişim göstermektedir. Bu değişimler, yeni durum ve şartları da yanında taşımaktadır. Bütün bunların neticesinde, toplumda sosyal kuşakların mevcudiyetinden bahsedilmeye başlanmış ve her bir sosyal kuşağın da taşıdığı olduğu değerleri bir önceki nesilden farklı olduğu görülmektedir. Mevzu bahis farklılığın altında da bahsedilen değişimlerin emarelerini bulmak olasıdır. Çünkü, dönemsel süreçte değişim gösteren zaman algısı ve sosyal yapı, beraberinde toplumsal uyumun sağlanmasını gerekli kılan koşulları da değişime uğramıştır. Böylece, her bir nesil kendi gereksinimlerini ve niteliklerini belli etmiştir (Çalışır, 2017). Bundan dolayı, nesillerin doğum zamanlarıyla tasnif edilmesi yanında o dönemde yaşayan toplumun genel fikri yapısı, duyguları, tecrübeleri ve kazanımlarının da göz önünde bulundurulması uygun düşer.

Gençlik çağı, ferdin sosyal olgunluk seviyesine ulaşımını sağlayan, ergenliği de içeren (Tezcan, 2016) bedeni gelişim, ruhi olgunlaşma ve hayata hazırlık evresidir. Başka toplumlarda bazı farklılıklar bulunmasına rağmen genel olarak, ergenlik gelişimini de içerisine alan 12-15 yaş arasındaki evre ilk gençlik dönemi diye tanımlanır. 15 ile 21 yaş arasındaki evre asıl gençlik dönemi, 21-25 yaş arasındaki evre de uzamış gençlik dönemi olarak kabul edilir (Kurtdaş, 2017; Yörükoğlu, 2007). Toplum bilimsel anlamda gençlik, toplumun esasını oluşturan sosyal bir faktör ve etkidir. Gençlik evresi, birey yaşamının en kritik, değişken, coşku, değişim ve dönüşümlerle dolu bir dönemi; yaşam anlayışını kazanma, kişiliği inşa ve kimlik edinme çabasına yönelik bir aşamadır (Okumuş, 2017). Sosyal yapının önemli bir kesitini oluşturan gençlik grubu dikkate değer bir yer işgal etmektedir. Zira gençlik, o toplumun sosyal ve kültürel yapısının oluşumu için mazi ve müstakbel arasında bir köprü vazifesini icra etmektedir. Bunun yanın da gençler, topluma yeniliği taşıyarak sosyal yapının değişim ve dönüşümüne ve toplumsal ilerlemeye de önemli katkı sağlarlar (Elias, 1978; aktaran Likaj, 2013). Diğer bir ifadeyle, gençlik, toplumun sosyolojik bağlamıyla yakından ilgilidir ve sosyokültürel yapının tüm özelliklerini yansıtır. Bu nedenle, yaşanan her bir sosyal ve tarihi devrelerin kendilerine has gençlik tiplendirmeleri vardır. Her dönemin ruhuna özgü olarak farklılık gösteren sosyal değişkenler uyarınca gençlik şekillenir (Bayhan, 2015). Bu sosyal değişkenler kapsamında genç birey

sosyalleşirken aynı zamanda dönemine ve grubuna özgü olan nitelikleri de edinmeye başlamış olur.

Genç, toplumsallaşmasını tamamlamış bir birey sayılmamaktadır. Kısacası genç, çocuk değildir fakat olgunlaşmış veya yetişmiş bir kişi de değildir. Bu meydana genç, çocukluk ve yetişkinlik arasında geçiş evresinde olan bir birey olarak kabul görür. Gençlik evresi, kişiyi sosyal olgunluğa hazırlayan ergenlik ve delikanlılık niteliklerinin birlikte görüldüğü süreçtir (Çelebi, 1990; Tuna, 2008). Gençlik çağı, genellikle biyolojik gelişim dönemini belirtse de ruhsal, sosyal ve kültürel içerikli toplum bilimsel bir olgudur. Bu itibarla gençlik çağı, diğer yaş dönemlerine benzer şekilde, kendine özgü niteliklere haiz bir evre olarak göze çarpmaktadır. Gençlik çağını hayatın diğer dönemlerinden ayırtıran bir çok özelliğinin olmasına rağmen, dikkat çeken farklılık o dönem içinde yaşanan sorunlar yumağıdır. Daha açık bir ifadeyle, gençlik çağının bütün toplumlarda sorun gibi algılanmasının temelinde de bu sorunlar ve gençlerin sosyal değer yargılarıyla yaşadığı uyumsuzluklar gelmektedir. Gençlerin karşılaştıkları sorunların kaynağının çoğunlukla o dönemin biyolojik gelişimi, ruhsal durumu ve niteliklerine atfedilse de, toplumda görülen değişimlerin birçok sorunlara sebebiyet verdiği de söylenebilir. Bilhassa, toplumsal değişimlerle beraber meydana çıkan değer değişimi ve değer yargılarında oluşan farklılıklar, genellikle genç kuşak ve sonrakiler arasında birçok çatışmalara yol açmaktadır (Akbal, 2008; Kurttaş, 2017). Bunun yanında, toplumun, gençlere ilişkin olarak yaygın kanaatle yüksek beklenti içerisinde olduklarını söylemek doğru olur. Bu beklenti, toplum genelinde gençlik dönemiyle ilgili bir kısım menfi yargıların yaygın hâle gelmesine yol açmaktadır. Gençlerle alakalı bu menfi göndermelerin neredeyse her nesil için geçerli olması, nesiller arasında mevcudiyetine alışılmış anlaşmazlıkların ve yanlış algılama yönelimlerinin neticesi olabilmektedir (Alptekin, 2012). Özellikle, genç kuşakla yaşlı kuşak arasında önyargılı yaklaşımlar, bunlar arasındaki ilişkilerde uzlaşıcı tavırları engeller ve çatışmaya yönelten nedenleri ortaya çıkarır.

Teknolojideki gelişmeler ve modernleşmenin etkisiyle oluşan kültürel öğelerdeki değişimlere koşut olarak meydana gelen yeni norm ve değerler, gençleri birbirleriyle uyumayan ve çatışan değerlerle karşı karşıya

bırakmaktadır. Bunun yanında, gençlerin uygun eğitimi alma ve geçimlerini sağlama endişeleri, ilişkilerinde güven duygusunu alamaması ve geleceğe dönük hedeflerini tayin edememe gibi problemleri, onları bir kısım anormal tutum ve tavırlar sergilemeye itmektedir (Şahin, 2005; Tuna, 2008). Diğer taraftan, genç, sosyalleşme sürecinde edindiği kendi değerleriyle içinde yaşadığı toplumun değerleri arasında sıkışmış gözükmektedir. Bundan dolayı, değerler üzerinden çatışma yaşayan gençler; ergenlikten yetişkinliğe, yetişkinlikten ergenliğe ani geçişler gösterip beklenilmeyen davranışlar sergileyebilir. Fakat, bu davranışlar, her ne kadar hayret verici olarak görülse de gencin içerisinde bulunduğu evrenin bir neticesi gibi görülmelidir (Grant, 1999; aktaran Kurttaş, 2017). Yaşanılan problemler dolayısıyla gençlik çağı; aslında hiddet, ruhsal çöküntü, endişe ve çatışmalar evresidir aynı zamanda. Yine, gençlik çağı; yanılgıların, bencilliklerin ve karşı gelmelerin sıkça yaşandığı tereddütler, tutarsızlıklar ve kararsızlıklar dönemidir. Bunun yanında, gençlik çağı bir anlamda kimlik edinme, kendini kanıtlama ve bağımsızlığını elde etme dönemidir. Gencin, kendisi ve çevresiyle yürüttüğü çatışma, sürtüşme ve mücadele evresidir. Açıkçası, müspet ve menfi bütün duyguların yoğun, tüm tepkilerin aşırı gösterildiği bir evredir (Kulaksızoğlu, 2017; Yörükoğlu, 2007). Bu yönüyle de gençlik çağı, birey yaşamının bir dönüm noktası sayılır.

Ergenlikle başlayan fiziksel ve ruhsal yönden değişimlerle beraber gencin kendi varlık bilincine ulaşması ve bu bilinci ortaya çıkarma çabası, bağımsızlık isteği ve bu isteğin de göstergesi olarak aileden çözülerek bir gruba dâhil olma gayretleri, genci yeni bir sosyal kimliğe sahip olma uğraşına iten unsurlardır (Kula, 2001). Diğer taraftan, gençlik çağı genellikle hem güçlü bir sosyallik, hem de güçlü bir yalnızlık dönemidir. Çoğunlukla, kalabalık bir ortamda olsa bile yalnızlık hissedebilir. Bu nedenle, ailesinden uzaklaşıp arkadaş gruplarıyla bütünleşmek ve yalnızlık hissinden kurtulmak ister. Aynı zamanda, sevgiye olan ihtiyacı artmıştır. Yeni arkadaşlar edinirken sevgi ve onunla beraber güven duygusunu destekleyecek bir kaynak arar. Bu durumda, akranlarınca kabul görmesi ve bilhassa birkaç samimi arkadaş edinmesi gencin günlük yaşamında önemli etkiler oluşturur. Bu nedenle, genç-akran ilişkileri oldukça bağımlılık hâlidir. Gençler, akranlarına yaklaştıkça ebeveynlerinden bağımsızlıklarını kazandıklarını düşünürler, bu da duygularda çelişkiler yaratır. Bundan dolayı,

gençler iç dünyalarını ve onların dışa yansımalarını ebeveynleriyle paylaşmakta zorlanırlar. Hatta, anne-babalar, bu maksatla gayret gösterecekler bile gençlerin sorunlarını algılamakta ya da onları paylaşabilmekte sıkıntı çekerler (Bilir ve Dabanlı, 1981; Güler, 1996). Bu durumda ebeveynlerce yapılacak en uygun davranış tarzı, gençleri önemsediklerini hissettirmek ve mümkün oldukça olumlu yönlerini öne çıkaracak şekilde onlara yaklaşmak olmalıdır.

Gencin uyuşmaz gözüken ve çatışmaya yönelen tutum ve tavırlarının altında başkalarının beğenilme ihtiyacı, bağımsız olma duygusu, kendisini ispatlama isteği ve büyüklerden farklı olma güduları yatmaktadır. Bu cihetle gençler, bu evrede; aklına eseni yapmaya ve bildiğini okumaya meyillidirler, kendi kararlarını yerine getirme ısrarıyla hatalı olduğunu bilse bile, ebeveynleriyle inatlaşırlar. Bazı zamanlar, tamamen ebeveynlerine itiraz etmek ve onlardan farklı olduğunu göstermek için düşünce ayrılığını öne çıkarırlar. Daha da ileri giderek genç, aileden bağımlı koparır, akranlarıyla beraber olabilme adına fırsat kollar. Bu durum, gençlerin önceki nesillerle çatışmalarına zemin hazırlayan ve o dönemin özelliklerini gösteren davranışlar olarak görülür (Anıl, 2011). Bilhassa, bu döneme özgü olarak farklılık ve değişiklik arayışında olma ve ideal bir benlik arayışı da belirgin bir şekilde yaşanır.

Gençlik döneminde görülen sorunlar arasında; yabancılaşma duygusu, kimlik krizi, sosyal değerler üzerinden ayrışmalar, kimlik kaybı ve sosyopsikolojik gibi problemler yanında farklı nedenlerle oluşan kaygılar da bulunmaktadır. Bununla birlikte, gençlik evresinde kimliğin inşası ve kişiliğin şekillenmesinde, dış dünyaya bakış açısının ve sorunları çözümleme biçiminin ortaya konulmasında değer yargılarının önemli bir katkısı vardır. Ayrıca, geri dönüşümlü olarak gençlik dönemi de, bu değer yargılarının özümseme ve tekrardan şekillendirilmesinde toplumda önemli bir işleve sahiptir (Aydın, 2003). Gençlerin bu işlevi, toplumsal yapının sağlıklı işlemesi ve geleceği için önemli katkılar sunar.

Diğer taraftan, psikanalitik açıdan gençlik dönemi; fiziksel, ruhsal ve duygusal bakımdan bir gelişim ve değişim sürecidir. Bu dönemde genç, hem aşırı derecede egoist, hem de özverilidir; hem yalnız kalmayı tercih eder, hem de kendisini büyük bir arzuyla bir gruba ya da topluluk içine atar. Bir yandan düşünüp taşınmadan birisine bağlanır, diğer yandan bütün yetişkinleri karşına alır. Kendi

iç dünyasında hissedemediği huzuru dış ortamlarda arar. Bu sebeple gençlik dönemi, büyük çapta düş kırıklığının, karamsarlığın, şüphe ve kuşkunun etkin olduğu bir dönemdir (Aile ve Tüketici Hizmetleri, 2011; Ekşi, 1985; Güler, 1996). Gençlik çağı; coşkusu, ilgisi, hayalleri, korkuları, zevkleri, üzüntüleri ve tüm aşırılıklarıyla psikolojik; fiziksel değişimi ve olgunlaşma süreciyle biyolojik; sosyokültürel değerlerin aktarıcısı olarak ta toplum bilimsel bir olgudur (Kurttaş, 2017). Kısacası, gençlik çağı; bireyin hem fiziksel hem psikolojik hem de sosyolojik bakımdan gelişim ve olgunlaşma sürecidir.

Yetişkinlik dönemi, genel olarak gençlik çağının sona erdiği 22 yaşını müteakip başlar, iki evreye ayrılır. Yetişkinliğin ilk evresi 30 yaşına kadar (genç yetişkinlik) devam eder, ikinci evresi 30 yaşından sonra başlar ve 45 yaşına kadar (yetişkinlik) devam eder. Toplum içinde elde ettikleri konumlarına göre aldıkları roller ve sorumluluklarının netleştiği bir dönemdir. Bu dönemde yetişkinlerin, bedeni ve zihni yetileri gelişmiştir. İş hayatına atılmışlar, evlenip çocuk sahibi olmuşlardır. Bunun yanında, toplumsal sorumluluğa erişen yetişkinlerin iş arkadaş grupları, dinî, siyasi, kültürel ve sosyal çevreleri oluşmuştur (Kulaksızoğlu, 2017; Tezcan, 1987). Yine, bu dönemde birey, daha şefkatli, müsamahalı, olgun, ihtiyatlı, iç çatışmalardan arınmış, kendini ve başka kişileri samimiyetle seven bir kişi olarak görünür (Levinson, 1996; aktaran Aktu, 2016). Kısaca, yetişkinlik dönemi; birey hayatının uzun süreli bir evresidir. Bireyin erginliğini ve gelişimini sağladığı, kişisel tatminliğini gerçekleştirdiği etkin bir evredir.

Orta yaşlılık dönemi, genel olarak yetişkinlik çağının sona erdiği 45 yaşını müteakip başlar, 65 yaşına kadar devam eder. Sosyal yapılara göre değişmekle beraber genellikle aile içerisindeki tüm işlerde asıl yük orta yaşlıların üzerindedir. Orta yaşlıların, hem kendilerini yetiştiren yaşlılara vefa borcunu yerine getirme hem de kendi çocuklarını büyütmeye ve eğitimi sağlama vazifeleri vardır. Tüm bu görevleri yerine getirmek için geçimlerini temin edecek geliri kazanarak toplumsal düzenin sürekliliğini sağlayan hizmeti de yürütmekle yükümlüdürler. Orta yaşlılar grubu dünün gençleri, yarının ise yaşlılarıdır. Nesiller arasında köprü oluşturan ve yaşamın tüm yükü omuzlarında olan orta yaş grubu, her zaman fedakârlık göstermek durumundadır. Kısacası, kendilerinden yaşlı olanları üzmeden, gençleri rencide etmeden, çocuklarını yok saymadan

ilişkileri düzenlemeye gayret ederler (Bilgin, 1991). Bunun yanın da, yetişkinlik döneminden biraz daha tecrübesi ve bilgi birikimi artmış, sosyal çevresi genişlemiş olarak yaşama daha etraflıca bakabilen ve sağlıklı kararlar alabilen olgun bir birey durumuna gelmiş olurlar.

Yaşlılık dönemi, genel olarak yetişkinlik çağıının sona erdiği 65 yaşını müteakip başlar, 75 yaşına kadar devam eder. Bunu takip eden yaşlar (75 ve üzeri) ise ihtiyarlık ya da ileri yaşlılık dönemi olarak kabul edilir. Yaşlılık olgusu, toplumsal çevrede bir çok yaşanmış deneyimlerin sonucu olarak sosyokültürel ortamda var olur. Yaşlılık evresi, birey hayatının önemli bir kesitine denk gelen, kendine has avantajları ve yetersizlikleri olan bir evresidir. O sebeple, diğer yaş dönemlerinde olduğu gibi yaşlılık dönemi de, kaybedilmiş ve kazanılmış bir kısım rollerle iç içedir. Yaşlılık dönemiyle beraber ekonomik, sosyal, psikolojik, fiziksel ihtiyaçlar da geçmiş yaş dönemlerine göre değişiklik göstermektedir. Kısacası, bu dönem; sosyal değerler, tutum ve tavırlar ve günlük pratiklerdeki değişimlerle beraber muhtelif problemleri de peşi sıra getiren bir dönemdir (İçli, 2008). Bunun yanında, yaşlılık evresi bireylerin yanı sıra toplumlarda da etkisi görülen tabii bir süreçtir. Yani, toplumsal değişimlerden etkilenen yaşlılık döneminin aynı zamanda toplumu da etkileyen bir yönünün olduğudur (Aysan, 2016). Bu konu özellikle, sosyokültürel değer yargılarına bağlılık hususunda özensiz bir tutum takınan genç nesiller ile yaşlılar arasında çatışma yaşanması üzerine odaklanır.

Sanayileşme, teknolojiideki değişimler, kentleşme ve diğer gelişmelere koşut olarak geleneksel toplumdan modern topluma geçişle beraber sosyal hayattaki değişim ve dönüşümlerin neticesinde beliren yeni yaşam anlayışı aile yapısını ve akrabalık bağlarını etkilemiştir. Bunun neticesinde, gelenekçi aile yapısının etkili bir öznesi durumun olan yaşlılara atfedilen anlam, aile içerisindeki konumları, görevleri ve kendilerine gösterilen saygı değişime uğramış; işlevleri ve temsil yetisi azalmış ve önemsizleşmiş, yaşlılık rolü simgesel hâle indirgenmiş ve aile içi ilişkilerde yol gösterme öncülüğü yitirilmiştir (Çiftçi, 2008; Helman, 2005; aktaran Özkul ve Kalaycı, 2015). Diğer bir ifadeyle, yaşlılıkla birlikte birey yaşamında sosyal roller, yükümlülükler ve ilişkiler ağında kritik önemi olan bir kısım değişimler ortaya çıkar ve yeni bir sosyal statüye geçiş yapılarak toplumsal

etkinlik ve beklentiler farklılaşır. Öte yandan, güncel konulara ve değişen ortama uyum sağlamakta zorlanan yaşlılar, genellikle geçmişi özlerler, eski alışmışlıklarını sürdürme hususunda direngendirler ve yeni kuşakları devamlı eleştirip ahlaki yönden yozlaştıklarını söylerler (Türkan ve Sezer, 2017; Yerli, 2017). Özetle, yaşlılık döneminde bireyler, sosyal çevrelerine ve sosyokültürel alandaki değişikliklere uyumsuzluğu yanında yargılarında da değişik tutum gösterirler.

2.5.3. Çatışma ve değer çatışması

Bütün canlılar, hayatlarını idame edebilmek için devamlı olarak bulunduğu ortamla, engelle savaşım vermek ve gerektiğinde çatışmak durumundadırlar. İnsanoğlu açısından ise çatışma, hem fiziksel, hem de sosyal ve psikolojik gereksinimlerinin giderilmesine engel çıkaran sorunların ortaya çıkardığı gerginlik durumları olarak görünmektedir. İnsanın sosyal varlığıyla var olan çatışma, dünden bugüne çok farklı alan ve kapsamlarda görünen sosyal bir olgu olarak kabul edilir. Bu bağlamda, insanların değişik kişilik niteliklerine ve temayüllere haiz olmalarından kaynaklı çatışmalar; aile içerisinde görülen çatışmalar, sosyokültürel farklılıklardan ortaya çıkan uyuşmazlıklar, siyasal ve fikişsel çatışmalar olmak üzere toplumsal ve bireysel düzeydeki çatışmalar olarak ifade edilebilir (Şahin ve Örselli, 2010). Bu sosyal çatışma türlerinin genel anlamda nedeni, iletişim bozukluğu ve eksikliği olarak görülebilir.

Son yüzyılda şaşırtıcı düzeydeki gelişimler, nesiller arasında süregelen çatışmaları da açığa vurmuştur. Bilim ve teknolojiye yeni ve gelişmeler, yaşam tarzlarını ve sosyal değer anlayışlarını değiştirdi (Yörükoğlu, 2007). Değişen değerler bağlamında, bireyin sosyal gelişim sürecinde yaşamış olduğu çatışma olgusu, tüm toplumlar ve insanlık düzeyinde yaygındır. Çatışmayla ilgili tüm miras aile ortamından çocuğa ve böylelikle, nesilden nesle aktarılarak bir hayat deneyiminden diğerine iletilir (Bartos ve Wehr, 2002; aktaran Gözcü, 2008). Bu nedenle, toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçası hâline gelen çatışma, değişik nitelikteki bireylerle kurulan iletişim ve bir kısım sosyal gerekçeler nedeniyle aile içinde, okul ortamında, çalışma hayatında, arkadaş gruplarında ve sosyal ortamın her yerinde her an ortaya çıkabilmektedir (Karaca, 2016; Ünlü,

2011). Bu anlamda, çatışma, gündelik hayatın her alanında kişilerin karşılaşacağı sosyal bir olgu ve süreçtir.

Toplumsal çatışmalar en genel anlamıyla; bireyler arası ilişkilerde istek ve beklentiler üzerindeki karşıtlık, değerler arası çelişki, duygu uyumsuzluğu, tutum farklılığı, hedef ayrılıkları, menfaat çakışması ve bu hususlarda fikirlerin örtüşmemesinden açığa çıkmaktadır. İnsanın birbirine bağımlılığı var oldukça çatışma da kaçınılmaz olur. Onun için, insanın oluşturduğu grup ve toplulukların her organizasyonunda çatışma olgusu her zaman vardır. Zira, insanın diğer insanlarla kurduğu ilişkilerinde mükemmel bir ahenk ve istikrar yoktur. Uyum içinde olan bir ailede dahi anlaşmazlık, olumsuz yönde birbirlerini karşılıklı etkileme ve değiştirme gayreti vardır (Anıl, 2011; Erdoğan, 2011; Yıldız, 2013; Yörükoğlu, 2007). Bu olumsuz etkileşimler, zaman zaman uyumu ve dengeyi bozabilmektedir. Bu nedenle, denilebilir ki toplumun uyumlu ve bütüncül bir varlık olduğu fikrinin karşı tezi çatışmadır (Kongar, 2012). Uyum ve çatışma psikososyal açıdan etkin bir süreci ifade eder. Bu süreç, ferdin sosyal çevresinde var olan olumlu ya da olumsuz değişiklik ve farklılıklar karşında geliştirdiği davranışsal ve zihinsel tepkileri ihtiva eder.

Bireyler arası çatışmalar; asgari karşılıklı iki taraf arasında, değişik aidiyet duygusundan, bilişsel ilişki ve algılardan, iletişim becerileri gibi bireysel unsurlardan ve bunun yanında sosyokültürel değerlerden, sosyal roller değişikliğinden, sosyal ve fiziki ortamdan kaynaklanan çekişmeler, gerilimler, engellenmeler, etkileşimler ve maruz kalınan sorunlardan kaynaklanır (Yenilmez, 2012). Bunun yanında, iletişim çatışmaları çoğunlukla göndericinin (vericinin) kastettiği mana ile alıcının algıladığı şey arasındaki çelişkiden ve uyumsuzluktan kaynaklı sorun olduğu gerçeğini de hesaba katmak gerekir (Karaca, 2016). Ayrıca, bir sosyal ilişkide, taraflardan birinin kendi istemini diğer tarafın ya da tarafların karşı çıkmasına rağmen baskın kılmak amacıyla yönlendiriliyorsa, bu eylem de çatışma olarak görülür (Weber, 2011). Bir anlamda, çatışma; değişik birey, grup ve topluluğun kendi niyetlerini hayata geçirmek için kullandıkları silah olarak ta görülür (Wallace ve Wolf, 2015). Bunun yanında, çatışmayı, bireyin içerisinde yaşamını sürdürdüğü toplumsal çevre ve zaman kuşağında istenmedik bir durumla karşılaşması ve bir neticeye mecbur

bırakıldığında uyguladığı tutum ve geldiği duygusal yapı olarak ta ifade etmek mümkündür (Uysal, 2004). Diğer bir ifadeyle, sosyal yaşamda bireyler arasındaki ilişkiler kapsamında gerçekleşen çatışmalar, uyuşmazlıkların dışa vurumu olarak ta yansır.

Çatışma, sosyal bir varlık olan insanoğlunun doğasının bir gereği ve tamamlayıcı yanı olması yanında, ayrıca kişisel gelişiminin de bir belirtisidir. Toplumsallaşma sürecinin bir gereği olarak çatışma, bireyler arası ilişkilerin tanımlandığı tüm ortamlarda var olmaktadır (Öner Koruklu, 2011). Yani, bir anlamda, çatışma ve uyuşmazlık; mutlak surette istikrarsızlık durumu, karşı olma ya da çekişme göstergesi olmayıp, insani ilişkilerin tamamlayıcı bir kısmıdır (Wallace ve Wolf, 2015). Bir bakıma, bütün toplumlarda uyuşma ve çatışma daimi olarak görülen bir olgudur. Pratikte de tam anlamıyla uyum içinde olan bir insan topluluğu yoktur. Sosyal hayatın temel işlevlerinden biri olan çatışmasız toplum söz konusu değildir. Öte yandan, Simmel tarafından çatışma kavramı olumlu açıdan ele alınmış ve incelenmiştir. Ona göre kişiler arası çatışma, çift taraflı bir eylem ve ilişki şeklidir. Bu ilişkide sosyal taraflar, birbirlerini etki altına alırlar. Dolayısıyla, fonksiyonel özellik taşıyan çatışma, aynı zaman da bir etkileşim şeklidir (Tezcan, 2003, 2016). Diğer taraftan, çatışma; etkileşim içerisinde bulunanlardan en az bir kişinin, gerçekleştirilen etkileşim şekliyle uygun olan etkileşim biçimi arasındaki farklılığı anladığı, bu farklılıktan ötürü gerilim hissettiği ve bu gerilimi yok etmek için de teşebbüslerde bulunduğu, ancak teşebbüslerin engellendiği bir olgu olarak ta görülmektedir (Öner Koruklu, 2011). Başka bir ifadeyle, çatışma; birbiriyle bir gerekçeyle bağlantısı bulunan bireylerin kendi içlerinde bir şeylerin uyumsuz olduğunu, örtüşmediğini algılamalarına dayanarak oluşan bir etkileşimdir (Folger ve diğerleri, 2013; aktaran Batmaz, 2014). Bu etkileşim; bireylerin niyetleri, arzuları, gayeleri ve ihtiyaçları temelinde uyumsuzluk ve anlaşmazlıklar nedeniyle gerçekleşen eylemlerdir.

Çatışma olgusu birbirleriyle uyumsuz birden fazla dürtünün eşzamanlı olarak kişiyi etkilediği durumlarda oluşur. Başka bir tanıma göre çatışma, iki veya daha fazla fert ya da grup arasında muhtelif gerekçe ve nedenlerden kaynaklanan anlaşmazlık hâli ve ilişki biçimi olarak ta tanımlanabilir. Aynı zamanda, çatışma,

iki taraflı engellenme gibi görülür ve çoğunlukla çelişken istekler arasındaki uyumsuzluk durumu olarak tanımlanmış bir duygusal gerilimi niteler (Sargut, 2015; Ünlü, 2011). Öte yandan, Coser'e göre, bir grup veya toplulukta çatışma, var olan normların tekrardan hareketlilik kazanmasına yardımcı olur. Toplumun sosyal değişim ve dönüşüm aşamasında yeni ve farklı normların oluşumuna katkı sağlar. Bu bağlamda, sosyal çatışma, oluşan yeni şartlara denk gelen normlara uyum işidir. Dahrendorf'da çatışmayı, kişiler arasındaki birbirlerine uymayan ve değişik gayeleri kapsayan her nevi ilişkiler bütünü olarak tanımlar (Tezcan, 2003, 2016). Robbins ise genel itibariyle çatışmayı, değişim gösteren sosyal değerlerden kaynaklı her çeşit karşı çıkma ve iki taraflı olumsuz ilişkiler açısından değerlendirir (Robbins, 2001; aktaran Karcıoğlu ve Alioğulları, 2012). Bir bakıma, sosyal değer çatışmaları, bireylerin tutum ve davranışlarının toplumsal kurallar üzerinden gerçekleşen farklılaşmaları, ayrışmaları ve çekişmeleri olarak ta ifade edilir.

Bireyler arasındaki her nevi etkileşim bir sosyalleşme ise, çatışmanın da her hâlükârda bir sosyalleşme edimi gibi görülmesi son derece doğaldır (Simmel, 1999, 2009). Bu nedenle, çatışma, sosyal hayatın tabii ve zorunlu bir unsuru olarak karşımıza çıkar ve varlığını devam ettirir (Anıl, 2011). Kısacası, çatışma gündelik hayatın bir parçasıdır (Öner Koruklu, 2011). Öte yandan, sosyokültürel ve teknolojik açıdan hızla gelişim gösteren hayat şartlarıyla beraber değişen sosyal değerler, toplumsal kavram ve eğilimler, tutum ve davranımlar çatışmalara sebep olabilmektedir (Özgüven, 2001). Diğer bir ifadeyle, modern çağda toplumsal değişimin hızlilik göstermesi, nesiller arasında değerlerin farklılaşmasına sebep olmakta, bu da çatışmalara yol açabilmektedir (Lotfi, Kabiri ve Ghasemlou, 2013). Dolayısıyla, değişimin yaşandığı toplumlarda çatışmanın varlığı doğaldır. Sosyal çatışma, yeni şartlara ve güncel normlara uyum işlevidir (Yıldız, 2013). Bunun yanında, sosyal çatışmanın yoğunluğu ve şiddetine paralel olarak ta toplumsal yapıdaki değişim ve kurallar o nispette hızlı gelişir (Kasapoğlu, 2008). Bu yüzden, çatışma, toplum için insanlık tarihi boyunca önemli bir yaratıcı güç kaynağını oluşturur (Wallace ve Wolf, 2015). Özetle, toplumsal çatışmalar genel anlamda menfi bir olgu olarak algılanıyor olsa da hâlihazırda sosyal ve bireysel gelişimin vasıtası olarak ta görülebilmektedir.

2.5.4. Kuşaklar arası iletişim çatışmaları ve çatışma nedenleri

Geçmişten bu güne sosyal yaşamın ve iktisadi faaliyetlerin sürekliliği, kuşaktan kuşağa aktarımlarla; kümülatif bilgi yoğunluğunda artış gibi toplumsal alandaki gelişmelerin bir çoğu ise iletişim vasıtasıyla gerçekleşir. Bilhassa, iletişim teknolojisi ve araçlarındaki hızlı gelişmeler, internet nesline benzeyen yeni bir yaş grubu tasniflendirmesini gerekli kıldı ve bu durum, nesiller arasındaki farklılıkta artış gösterdi. Genç nesiller ve yaşlılar arasındaki bu farklılık sosyal sistemde bir çok iletişim boşluğuna yol açtı. Beraberce yaşamı sürdürmenin en önemli unsuru olan iletişim, sıradan bir görünümü olan doğasına rağmen işlevsel olmayan kişiler arası çatışmaların da temelini oluşturdu (İnce, 2018; Yıldırım Becerikli, 2013). Kuşakların birbirlerine karşıt olma durumu her devirde varlığını gösteren mukadder ve önlenemez bir olgu olarak karşımıza çıkar. Bu karşıt olma durumu, bazı zamanlarda aşikâr ve apaçık bir çatışmaya evrilir ya da içten içe gizlice sürüp gider (Yörükoğlu, 1985). Bu çatışmalar; kuşakların sağlıklı bir ilişki, etkileşim ve iletişim içerisinde olamamaları ve kendi aralarında anlaşmazlık hâlinde bulunmaları anlamını taşır (Özguven, 2001). Bu anlaşmazlıklar, kuşaklar arasında toplumun tamamını kapsar ve gelecek kuşaklar vasıtasıyla da süreklilik arz eder. Şöyle ki, süreç içerisinde yeni bir kuşağın topluma katılımıyla toplumsal yapının niteliklerinde değişim oluşur. Bu değişimlerin neticesinde, toplumunun yaşlı kuşağıyla ergen/genç kuşakları arasında uyuşmazlık görülür. Bu durumdan rahatsız olanlar, genellikle, o toplumun yaşlı bireyleridir. Gençlerin onları anlamadıklarını ya da onların gençleri anlamadıklarını ve de kendilerini ifade edemediklerini ileri sürerler (Güngör, 1993; aktaran Canatan, 2008). Karşılıklı bu anlaşılama hâli, genellikle, günlük yaşamın uygulamalarında kendini gösterir.

Yaşlı nesiller, yeni oluşumlara uyumda sıkıntı yaşarken örf ve adetlere ve geleneksel hayat tarzına da dört elle sarılmaktadırlar. Yeni yetişen çocukları da kendi varlıklarının bir devamı ve birer numunesi gibi oluşturma temayülünde olduklarından gençlerin farklılığını garipsemektedirler. Buna mukabil, yenilik ve değişimlere açık olan genç nesiller de, ergenlik dönemlerinin bir yansıması olarak karşı gelme ve özgür olma güdülerıyla önceki neslin bütün değerlerini yok saymaktadırlar (Yörükoğlu, 1994; aktaran Kurttaş, 2017). Gençlerin ebeveyn

otoritesini kabul etmemesi, onların da elinde bulundurduğu bu güçte direnmesi neticesinde geçmişten beri süre gelen en önemli sorunsallardan biri olan kuşaklar arası çatışma olgusunun oluşumuna yol açar. Hâlihazırda bu çatışma; toplumda sıkça görülen değişimlerle oldukça belirgin hâle gelmiş (Rogers, 1987; aktaran Kurttaş, 2017), yoğunlaşarak bir sorunsallaşma boyutuna ulaşmış ve sosyolojik özellik arz eden yaygın bir olgu hâlini almıştır (Tezcan, 2003). Bu nedenle, en başta sosyoloji bilimi olmak üzere bir çok sosyal bilimcinin ilgilendiği bir disiplinler arası konuya dönüşmüştür.

Her bir neslin kültürel değerlerini ve sosyal yapısını etkileyip şekillendiren olay ve olgular değişiklik gösterdiğinden bu nesillerin yaşam anlayışları ve görüşleri de farklılık arz eder (İnce, 2018). Bir anlamda, ortalama yaşam sürelerinin artışı ve bir çok kuşağın birlikte paylaştığı ortamın çeşitliliğine ve nesiller arası aktarımın devamlılığına rağmen kişiler, aynı yaşam deneyimlerinden geçmemekte, farklı tecrübe ve birikimi sağlayacak sosyokültürel ve ekonomik bağlamlarla karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle, bireylerin, kuşaklar arası geçişlerinde olma, eyleme ve düşünme biçimleri de dönüşüm geçirmektedir. Bu durum ise, nesillerin niteliklerini belirleyen değerleri ve benzer şekilde de iletişim pratiklerini etkilemektedir (Kılıç, 2018; Lahaye, Jean ve Desmet, 2011). Diğer bir ifadeyle, birbirlerini takip eden kuşakların sosyalleşmelerindeki farklılıklar hem değerler üzerinden hem de davranış biçimlerinden kaynaklı iletişim sorunlarına ve toplumsal çatışmaya götüren özellikler taşıyabilmektedir (Marshall, 1999). Bir bakıma sosyalleşme, nesiller arasında deneyimlenen çatışmaların hem kaynağı hem de sürdürücüsü olarak fonksiyon gösterir (Akın, 2011). Öte yandan, kuşak çatışması, yeni yetişen kuşakla (ergen/genç), hayatı ve olayları farklı yorumlayan belirli bir yaşam anlayışına ve sosyolojik bakış açısına sahip yaşlı kuşak arasındaki anlaşmazlıklar ve uyumsuzluklardır. Bu nedenle, kuşaklar arası çatışma bir bakıma değer yargıları üzerinden yürütülen bir çatışmadır (Aydın, 2014). Zira, sosyal değerler, insanların duygu ve davranışlarıyla ilgili verecekleri tepkilerinde önemli ölçüde etkin bir rol oynar.

Bir toplumsallaşma kurumu olan aile, kuşaklar arası çatışmanın en somut ve sıkça yaşandığı bir yerdir. Bilhassa, sanayileşmesini tamamlamış ve kentsel dönüşümünü sağlamış yörelerdeki çekirdek aileler bu çatışmalara büyük ölçüde

maruz kalır (Tezcan, 2003). Bu nedenle, kuşak çatışması neredeyse her toplumda ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkilerde gözlemlenen bir süreç ve önemli bir olgudur (Özgüven, 2001). Sosyal alandaki bu ilişkiler, hem nesnel şartlar hem de öznel algıların etkisinde gerçekleştirilir (Schütze, 2000; aktaran Tufan ve Yazıcı, 2009). Çünkü, bireylerin algıları, yaşamdan beklentileri, incelemeleri, yaşam felsefesi ve sosyal davranış eğilimleri zamanın ruhuna uyumlu olarak değişim gösterir.

Toplumsal düzeyinde hızlı değişimler yaşam tarzlarını ve değer yargılarını değiştirdi. Eğitimin yaygınlığı ve sağladığı imkânlarla beraber iletişim vasıtaları, toplumda yepyeni uyanışlara ve bilinçlenmelere yol açtı. Bunun tezahürü olarak çarçabuk sosyal yaşamda, belirli bir statü ve konuma kavuşmayı amaç edinen genç kuşakla, bu konumlara sahip olan önceki kuşaklar arasında çatışma alanı ortaya çıktı (Tezcan, 2016). Doğrusunu söylemek gerekirse, hiçbir kuşak, kendinden sonra gelen kuşağın gelişim düzeyinden çok tatmin oluyor görünmemiş ve onlara ilişkin müspet düşünce ve duygulara sahip olmamıştı. Yaygın olduğu kabul edilen bu izlenimin temel sebebi, kısmen yetişkin olanların ergenlik döneminin özelliğini kavrayışlarında yetersiz kalmaları, kısmen de kendi ergenlik/gençlik evrelerini unutmuş olmalarıydı. Ayrıca, günümüz gençliğini, hâlen gelenekçi kriterlere göre değerlendirme ve yargılamada bulunma yanılgısına düşmeleri idi (Yavuzer, 2013). Şöyle ki, geleneksel değerleri, toplumsal bir olgu olarak genç nesillerin denetimi, disiplini ve uyumu için kullanmaları söz konusuydu.

Bireyler arası ilişkilere özgü bir keyfiyeti olan çatışma, muhtelif sebeplerden ileri gelebilecek bir gerilim durumudur. Bu gerilim durumu; aykırılık, uyuşmazlık, ahenksizlik, kopukluk, çekişme, çatışma gibi değişik formlarla ilintilendirilebilir. Birey, grup ve toplulukların birbirlerinden beklentisindeki uyuşmazlık; niyet ve ereklerinde, tutum ve hareketlerinde farklılık; iletişim bozukluğu gibi benzer sebepler çatışmaya yol açabilir (Bilgin, 2016). Kısacası, çatışmanın görünür sebepleri bir hayli fazla ve muhtelifdir. Bireyler arasındaki ilişkilerden başlayarak ferdin kişiliğine, tutumuna, içerisinde yaşadığı sosyal çevreye kadar çeşitli nedenler sayılabilmektedir. Çatışma kavramı, genellikle, iletişim noksanlığı; bireyin farklı biliş, algı ve duyguları; bireyin başka bir bireyle

arasındaki gerek fikir uyuşmazlığı gerekse değerlendirme kriterlerinin farklılığından oluşan anlaşmazlığı; sosyal ve fiziksel çevre faktörleri; sosyal ve kültürel etkenlerden kaynaklı değişim ve dönüşümler; teknolojik değişimler; toplumsal roller ve sorumluluklar; karşılıklı yanlış anlaşılmalara ve empati kuramama; bireylerin değer yargıları; kişisel davranış ve tutumlar; kişilik farklılıkları; gençliğin ortaklaşa bilinç kazanması; kimlik ispatlama çabaları; tarafların söylemleri, eğitim seviyelerinden kaynaklı farklılık, çelişki ve uyuşmazlıklar gibi nedenlerle açığa çıkmaktadır (Kurttaş, 2017; Oğuz, 2012; Ünlü, 2011). Kuşaklar arasındaki çatışmalara kaynaklık eden sebeplerin oldukça farklı ve yaygın bir alanda oldukları görülmektedir.

Kuşak çatışmasının temel sebeplerinden en başta geleni iletişim yetersizliğidir. Ancak, iletişim noksanlığı, bütün çatışmaların kaynağı değildir. Ayrıca, bilgi eksikliği de iletişim çatışmasına yol açar. İletişim sürecinde, kişilerce yapılan sesletim bozuklukları, anlama zorlukları, iletide ulaştırılmak istenen mesajların hatalı algılanması çatışma ortamı sağlar. Algılarda oluşturulacak çarpıtmalar da iletişim çatışmalarını arttıracak yönde etkiler (Ünlü, 2011). Bunun yanında, bireyler arasındaki algılama farkı, düşünce ve fikir ayrılıkları da çatışmalara yol açar.

Küresel bağlamda gelişen durumlar ve hızlı değişimlerin kültürel alana yansımaları bireylerin yaşam felsefesini, bakış açılarını, inanç ve tutumlarını ve sosyal değerlerini etkileyerek toplumların aile yapılarını dönüşüme uğratmış, gelenekçi yapılarının çözülmesine yol açmış ve aile içi sorunların oluşumuna neden olmuştur (Akyüz, 2014; Likaj, 2013). Son yüzyılda, bilim ve teknolojiye gerçekleşen yeniliklere paralel olarak sanayileşme ve kentleşmenin de getirdiği köklü toplumsal, kültürel ve ekonomik alandaki değişimler beraberinde gelenekçi yapılarda değişimi ve uyumsuzluğu getirmiştir. Bu doğrultuda, bireysel düzeydeki düşüncelerde, değer yargılarında, inançlarda kısacası yaşam anlayışlarında değişim gözlenmiştir. Değişim gösteren bu yeni toplumsal ortamda aile bireylerinden istenilen roller ve özellikle gençlerin bu değişimde kimlik arayışları çatışmaları da beraberinde getirmiştir (Aydın, 2014; Hökelekli, 2015). Diğer taraftan, toplumdaki bu değişimler, gençlerle yetişkinler arasındaki mesafeyi açıcı yönde gelişmiştir. Yetişkin ve yaşlı kuşakların eğitim ve bilgi

düzeyi ve sosyal görgüsü artık, genç nesilleri yönlendirici etkiden uzak kalmış ve bu nedenle, yeni değişimlere açık olan gençlerle, daha muhafazakâr ve gelenekçi anlayışa sahip olan yetişkin ve yaşlılar arasındaki uyuşmazlığı artırmıştır (Özgüven, 2001). Bu bağlamda, yetişkinler ve gençlik arasındaki mevcut olan boşluk, gitgide büyümüş ve yepyeni boyutlara varmıştır (Yıldız, 2013). Bu durum, gençlerin aile içi görev ve sorumluluk alanlarında belirsizliğe yol açarak yetişkin ve yaşlılarla ilişkilerinde kuşaklar çatışması olgusunu açığa çıkarmıştır (Tezcan, 1987). Genç neslin beklentilerine uygun olan sorumluluklarının belirlenmeyişi, onların gelecekte alacakları sosyal rollerinin şekil ve kapsamını olumsuz yönde etkileyebilir.

Kişilerin farklı sosyal çevre, ortam ve kültürlerden geliyor olmaları bizatihi bir çatışma sebebidir (Ünlü, 2011). Toplumsal olgu ve olaylara bakış açısında kavramlar üzerinden farklılaşma ve bu farklı noktalardan hareketle davranış sergilendiğinde kültür çatışmasına, kültür çatışmalarının da değişik yaş gruplarında (kuşak farkı bulunan bireyler arasında) yaşanması durumunda kuşaklar arası çatışmaya dönüşür (Dökmen, 2003; Yıldız, 2013). Bunun yanında, kültürel yapının kabul gördüğü değerlerle bireylerin gerçek davranışları arasındaki boşluk çatışmayı doğurur. Öte yandan, toplumsal kültürden farklı ve onunla çelişen değerleri, normları ve rolleri ihtiva eden bir alt kültürü benimseyen genç kuşak, yetişkin ve yaşlıların sahiplendiği geleneksel değerlere davranış ve tutumlarıyla uyum göstermedikleri ölçüde değer çatışmalarıyla başlayan ve kuşaklar çatışmalarına varan toplumsal sorunlara neden olurlar (Tezcan, 2003). Marshall (1999) da, nesiller arasında görülen kültürel çatışmaları, modern endüstriyalizmin ana çatışma şekli olarak toplumsal sınıf çatışmasının yerine geçmiş olduğunu ifade eder. Çatışmalara yol açan gençlik alt kültürü, çoğunluğun aidiyet duyduğu toplumsal kültürden farklı davranış örüntülerini ihtiva eden, onlara özgü bir değerler sistemi görünümünü verir.

Kuşaklar çatışmasının en başta gelen nedenleri içerisinde değer çatışmaları önemli bir yer edinir. Bir kültürel yapıda yaygın biçimde kabul görmüş geleneksel değerlerin bireyler üzerindeki tamamlayıcı etkisine rağmen sosyal sorunlar bazen değerlerden kaynaklanır (Tezcan, 2003). Bir bakıma, kişilerin olay ve olguları objektif bir dille aktarmak yerine müşterek dil niteliği gösteren

değerlerle aktarmaya eğilimli olmaları sosyal çatışmalara yol açar (Dilmaç, 2007). Diğer bir ifadeyle, kuşaklar arası çatışmanın sebebi, gençlerin yetişkinlerden farklılık göstermeleri, farklı tutum ve tavır sergilemeleri, farklı değerleri taşımaları ve özellikle de bireyler arası iletişimde farklı kelimeleri kullanıyor olmalarıdır (Özgüven, 2001). Öte yandan, gelenekçi yapıların bağları gevşeyip çözüldükçe, inanç ve değer yargıları da değişim gösterir. Gelenekçi bağlardan bağımsızlaşan gençler, uyum sorunlarıyla yüzleşir. Bu durum, bazı toplumsal iniş ve çıkışlara ortam hazırlar (Anıl, 2011; Kaya ve Tatar, 2008). Bu sosyal değişim, yerleşik değerlerin önceki durumunu deneyimleyen yetişkinler için toplumsal düzenin bozulması ve toparlayıcı niteliklerinin kaybolması gibi algılanırken; yeni yetişen kuşaklar için de zamanın gerekli kıldığı olağan bir durum olarak görülür. Bir anlamda, kuşak çatışması, var olan değer kalıplarının kuşaklar arasında farklı anlamlandırılmasından kaynaklanır. Bu durum da, bizatihi iletişim kopukluğu, geçimsizlik ve çatışma sebebidir (Bolat, 2016; Kulaksızoğlu, 2017). Esasen, bu gibi durumlarda çatışma, açıkça ebeveyn ve genç nesil arasında değil, tarafların zihni tasarımlarını oluşturan değerleri arasındadır. Başka bir ifadeyle, nesillerin yaş ve sosyal psikolojilerine göre değişen değerlerinin çatışmasıdır (Aydın, 2014; Canatan, 2008). Bottomore (2015) de, kuşak çatışmalarını değer değişimlerine bağlıyor. Ona göre, toplumdaki uyum ve süreklilik, gelenekçi yapının sosyalleşme süreci vasıtasıyla gelecek nesillere aktarılması yoluyla temin edilmekte fakat yeni nesiller önceki neslin sosyal yaşamını tümüyle yinlemediklerinden iletişim bozuklukları ve çatışmaları söz konusu olmaktadır. Sosyalleşmenin aktörü olan insanın olduğu her sosyal ortamda, bireysel farklılıklardan kaynaklı olarak kişiler arası tartışma ve çatışmaların olması kaçınılmaz olur.

Çağdaş toplumlarda, başta aile olmak üzere toplumun genç nesillerden beklentileri büyük oranda değişmiştir. Fakat, genç nesillerin toplumun beklentilerini sağlayacak normları öğrenme süreci net bir şekilde belirtilmemiştir. Bu yüzden, genç nesillerle yetişkin ve yaşlılar arasında (Anıl, 2011) yaşanan birçok çatışmanın norm çatışmaları olarak yansıdığı görülür. Kökleşmiş ve saygın normlar yaşlılarca kesin, gençlerce kabul görmeyen normlar olarak var sayılır. Zira, gençler yaşlıların haiz olduğu değerleri beğenmezler (Tezcan, 2003, 2016). Genelde bireyler, içerisinde bulunduğu sosyal çevrede geçerliliği

olan normlara uyum göstermediklerinde, bu çevreden gelen baskı ve denetimlerle karşı karşıya kalırlar. Toplumsal beklentilerin karşılanmaması durumunda anılan çevreyle çatışmalar söz konusu olur (Dökmen, 2003). Genç nesiller tarafından kabul görmeyen normlar, sosyal dengesizliğe ve çalkantılara, nesiller arası etkileşim ve iletişim bozukluğuna ve çatışmalarına yol açar.

Sosyal kişilik, toplumsal süreçlerde birey etkileşimleri neticesi gelişim gösterir. Birey, grup ve topluluklar birbirleriyle tam olarak benzer kalıplar içerisinde etkileşime girmezler. Buna bir örnek verecek olursak, çocuk ve anne-baba arasındaki etkileşimi gösterebiliriz. Anne-baba yaşlandıkça ve çocuklar büyüdükçe aralarında var olan ilişki ve rollerin biçimi de değişim gösterir (Bahar, 2015). Öte yandan toplumca uygun görülmüş roller düşünüldüğünde, bireyler arasında kurulan bir iletişim ortamında bu roller ve sosyal hiyerarşi çatışmalara yol açabilir (Açıkgöz, 2005). Diğer bir ifadeyle, çatışmanın ana sebebi ebeveynlerin, çocukların yeni konum ve statülerini eşit düzeyde görme ve buna uyum gösterme zorluklarından kaynaklanır (Schwartz, 1975; aktaran Tezcan, 2016). Toplum içerisinde belirli bir konum edinmeyi sağlayan sosyal roller için farklı davranış biçimleri ve sorumluluklar yerine getirilir. Bireylerin yaşamsal gelişimine katkı sağlayan sorumluluk genç nesiller için önemlidir. Buna karşın gençler, yetişkin bir birey olduklarını, sorumluluk ve kendi kararlarını alabileceklerini hesaplarken ebeveynler, gözetici ve otoriter tutumlarını devam ettirmekte ve onlara sorumluluk vermemekteler. Bu durum, bir çok sorunu beraberinde getirir (Kurttaş, 2017). Özellikle, gençlerin yetki, bağımsızlık ve sorumluluk dengesini etkileyerek aile bireyleriyle çatışmaya yol açan sorunların yaşanmasına neden olur (Özgüven, 2001; Tezcan, 2003). Bunun aksine, ergen ve gençlere alacakları sosyal rollerle paralel olarak sorumluluk verilmesi durumunda ise sosyal çatışmaları azaltıcı yönde etki sağlar.

İletişimde tarafların doğal olarak şahsi ve benlik kimlikleri farklılık arz edebilir. Bu farklılıkların olumsuz kullanımı, bireyler arasında çelişkili ve çatışmalı durumlara yol açabilir (Açıkgöz, 2005). Diğer bir ifadeyle, kuşaklar arasındaki çatışmanın başlıca sebeplerinden biri ergenin/gencin kimlik kazanımı, bağımsızlığını kazanma ve kendisini yetişkin olarak ispatlama gibi eylemleriyle ilişkilidir. Aile, toplumsallaşma sürecinde durumu sağlıklı yönetemezse kuşaklar

arasındaki çatışmalara da zemin yaratılmış olur (Anıl, 2011; Özgüven, 2001). Adler de, bu sürecin iyi değerlendirilmemesi durumunda, kişilik üzerinde olumsuz ve kalıcı etki oluşturarak bireylerin çatışmalı duruma sokulacağını ifade eder (Yörükân, 2017). Bu çatışma durumunun derecesi, kaçınılmaz surette yaş gruplarının kendilerine özgü kişiliklerinin gelişimi sürecindeki farklılıklarla ilintilidir. Farklı sosyalleşmeyi ifade eden bu durum, ne kadar sorunlu ise kuşaklar çatışması da o derece sorunlu gerçekleşir (Tezcan, 2003, 2016). Kısaca, kişiler arasında oluşan çatışmaların kişilik niteliklerinin farklılığından kaynaklı olduğu söylenebilir.

Biyolojik gelişimine koşturarak yeni imkânlar edinen ergen, kişiliğini ve yetişkinliğini kabul ettirmeye çalışır (Tezcan, 2016). Bu önemli devrede, hemen her toplumda değişik düzeylerde olmakla birlikte, ebeveyn-ergen/genç çatışmasında yoğunlaşma yaşandığı ve önlenemez bir sorun olarak ta ortaya çıktığı görülür. Bağımsızlığını elde etme ve yetişkinliğe erişme çabasında olan ergen/genç, ebeveyniyle ilişkilerinde sıkça çatışma yaşar (Oskay, 1982). Çocukluk evresinde aileye karşı açık ve alıcı pozisyonda olan bireylerin tavırları ergenlik evresinde değişim gösterir ve gençlerin giderek ailesine kapalı ve aileden uzak kalma temayülünde oldukları gözlenir. Bireysel yaşamı ve dış çevre hakkında şahsi düşünce ve duyuş tarzını algılayabilmek maksadıyla ergen, diğerlerinin düşüncelerine, yaşam biçimlerine ve yeni ilgi alanlarına yönelir. Ergenler, bu dönemde ailesinde gördüğü geleneksel davranış biçimlerini, arkadaş grubu ve yakın çevrenin farklı davranış biçimleriyle uzlaştırmaya ve uyarlamaya çalışır. Zamanla, kuşaklar arasındaki, duyuş, düşünüş ve davranış tercihleri farklılaşmaya başlar. Böylece, anne-baba ve ergen/genç arasında yeterli düzeyde dostça bir ilişki kurmak zorlaşır. Ailesinden farklı olan davranışları nedeniyle eleştirilen ya da çocuk muamelesi gören gencin, yer yer bu duruma isyan etmesiyle kuşaklar arası çatışmalar baş gösterir (Özgüven, 2001). Bilhassa, farklı bir kuşağa aidiyet duyma fikrinin canlandığı bu dönemde ergen/genç, ailesinin beklentilerinden ziyade arkadaşlarının değerlerine uyum göstermeye çalışır. Bu dönem içinde gelenekçi yapının temsilcisi olan ebeveynler çoğunlukla reddedilenler ve dikkate alınmayanlar olarak muamele görür. Anne-babalarsa genci, doğruluğu denenmiş tutum ve tavırlara yönlendirmeye ve olumsuz davranışlardan uzaklaştırmaya çalışır. Kısacası, kuşaklar arası çatışma böylesi

durumlarda meydana çıkar (Canatan, 2008; Tezcan, 2003). Nitekim, gençler, arkadaş gruplarıyla yakın ilişkilerini yoğunlaştırdıkça ana-babalarla aralarındaki ayrılıklar da o nispetle artış gösterir. Bireysel ilişkilerde bu zorlama ve baskılar aile içi çatışmalara yol açar (Oskay, 1982). Ebeveynlerin baskılayıcı yönlendirmelerinin devamı durumunda çatışmalar da kronikleşir.

Genç nesillerin ekstrem düzeydeki beklenti ve arzuları nedeniyle, vurdumduymaz bir yaşam anlayışıyla kendilerinden başkalarını umursamamaları, ayrıca yetişkin kişilerin de genç bireylere değer vermemeleriyle oluşan bir karşıtlığın mevcudiyetinden bahsedilebilir. Esasen, çatışmanın temel nedeni; genelde, her dönemin niteliğinin farklılığından kaynaklı, önceki kuşakların genç kuşakların içerisinde bulundukları sosyal ortam ve çevrenin özelliğini bilmeden onları, sorgulama ve yargılamaya yeltenmeleriyle ilişkilidir. Bunun yanında, genç nesillerin de, belli bir kurala boyun eğmeme tutumları aile içi kopuklukları ve çatışmaları daha keskin, sert ve katı bir şekle sokar (Şener, 2012). Nesiller arasındaki bu kopukluklar, modern çağ toplumlarında gittikçe artar. Genç nesillerin aile bireyleriyle olan çatışma alanları ekseriyetle; kurallara uyum disiplini, gelenekçi normlara uymama, gözetim ve denetimin varlığı, karşı cinsle arkadaşlık, arkadaş seçimi ve arkadaşlık ilişkilerinin yetişkinlerce onaylanmaması, arkadaşlarına aşırı ilgi gösterme, sosyal ve serbest zaman etkinlikleri, gece dışarı çıkmanın kısıtlanması ve eve geç gelme, harçlık durumu, harcama alışkanlıkları, eş seçimi ve evlilik, meslek seçimi, okul ve öğrenim tercihleri ve ders çalışmaya zorlama, saç-sakal uzatma ve farklı giyim-kuşam tarzı, kardeşlerle ilişkiler, siyasi fikir ayrılığı, saygısızlık, bağımsızlaşmaya izin vermeme ve benzeri davranış ve tutumlar büyüklerce onay görmemekte ve böylece gencin ailesiyle olan ilişkilerini bozabilmektedir (Kurttaş, 2017; Oskay, 1982; Özgüven, 2001; Tezcan, 2016). Benzer şekilde, aile içerisinde gerçekleştirilen; konuşmama - iletişimsizlik, baskıcı ve katı tavırlar, sert davranım, çocuk yerine konulma, güvenmeme, tutarsız ve çelişkili davranımlar, aşağılama veya yüceltme gibi tüm bu muamelelerle birlikte yetişkinlerin gençleri küçük görmeleri, onlara tepeden bakmaları, mesuliyetsiz, hayta, dikbaşı olarak algılamalarından ileri gelmektedir. Halbuki, ergenler/gençler, kendilerini yetişkin bir birey gibi görürler ve bunu da kabul ettirmeye çabalarlar. Söylemler üzerinden gerçekleşen tutumlar, kuşaklar

arasında çatışmalara yol açar (Tezcan, 2016). Özellikle, bu tutumlar, hatalı bilgilere dayandırıldığında çatışma ortamı daha da şiddetli olabilir.

Hemen hemen tüm çağlarda yetişkin nesiller, devamlı olarak genç nesillerin kültürel değerlerinin yozlaştığından dem vurup, söylenirler. Tarihsel süreçte bu durumlar her daim gözlenebilir. Zira, dünün gençleri olan bu günün yetişkinleri kendi anne-babaları için de aynı yakınmalarda bulunuyorlardı (Zencirkıran, 2013). Genç söylemlerine gelince, onlar da ebeveynlerini tutucu ve muhafazakâr olmakla itham ederler. Böylelikle, eski nesil-genç nesil ayrımı ve kuşaklar arasındaki çatışmalar, her çağda devam eden bir husus olarak güncelliğini korur (Anıl, 2011) ve belirgin bir şekilde hissedilir.

Sonuç olarak kuşaklar arasında görülen çatışma, birbirleriyle etkileşim içinde olan bireyler arasındaki anlaşmazlık ve uyuşmazlıktır; muhtelif duygu, düşünce ve görüş farklılıklarını belirtir. Bu çatışmalar, kişiler arası iletişimin de bir parçasıdır. Kuşaklar arası çatışmalar, çoğunlukla bir gerginlik ortamı oluştursa da, onun hem olumsuz hem de olumlu bir yanı bulunur (Oğuz, 2012). Kimi görüşlere göre, toplumsal gelişimde istikrarı sağlamak ve dengeli bir aile yapısının sürdürülmesi için kısmen bir çatışmanın var olması gerekir ve çatışma belirli bir yere kadar desteklenmelidir. Zira, çatışma, bireyleri, gelenekçi düşünceyi ve yaşamını yeniden yorumlayıp değiştirmeye zorlayan toplumsal bir süreç olma özelliği taşır. Aslında, toplumların dinamik ve canlı yapısal bir değişime taraf olması kabul gören ve arzulanan bir olgudur (Özgüven, 2001). Bu noktadan hareketle, toplumlarda her daim çatışmanın var olduğu ve bu çatışmaların sosyal değişimlere ve ilerlemelere yol açacağı varsayılır. Ayrıca, birbirlerine karşıt olan fikir ve düşüncelerin çatışarak yepyeni bir görüşün ortaya konması bir anlamda gelişim olarak değerlendirilir. Buna karşın, aile kurumu açısından çatışma işlevi ve potansiyeli, ebeveyn çocuk ilişkilerine ve sosyalleşme sürecine olumsuz etkileri ve bu ilişkinin de sosyal çevreye yansımalarıyla toplumda zarara uğrar (Canatan, 2008). Bu zararlar, sosyal roller, inançlar, değerler, tercihler, amaç ve istekler üzerinden anlaşmazlık ve çatışmaları içerir.

2.5.5. Ailede ve toplumda değişim ve iletişime yansımaları

Değişim, diğer varlıklarda görüldüğü şekilde toplumsal yapılarda da değişmeyen bir yazgıdır. Toplumsal yapılardaki değişim ve dönüşüm, birinin diğerini gizil bir güç olarak daimi bulundurduğu, toplumsal entegrasyon ve dezentegrasyon çelişkisinin bir neticesi olarak meydana çıkar. Toplumsal değişimi temin eden ve temel itici gücü olan bu çelişki, gerek sosyal yapının bünyesinden, gerekse dışından doğan unsurların etkileşimleriyle gerçekleşir (Yazıcı, 2013). Bir başka anlatımla, toplumsal değişim, sosyal yapıyı teşkil eden unsurların ana işlevlerinde ortaya çıkan değişimleri, başkalaşmaları, farklılaşmaları ya da dönüşümleri ifade etmektedir. Bu değişimler; siyasi, ekonomik ve sosyokültürel alanlarda görülmektedir. Toplumsal değişimleri teşkil eden unsurlar arasında da sosyolojik karşılıklı bir ilişki mevcuttur. Zira, değişim olayı, sosyal davranışlarla ilintili bir şekilde etkileşimi gerekli kılmaktadır. Bu etkileşim bağıntıları, sosyal kuruluşlar boyutunda olduğu gibi, kişisel eylem boyutunda oluşturulan ilişkiler aracılığıyla da gerçekleşmektedir (Adıgüzel, 2016; Erkan, 2010). Toplumsal değişimler, bu ilişkilerin değişimi gibi nitelenebilir. İlişkilerin değişimi ise toplumsal yapının ve kişilerin değişimiyle mümkün olur. Tarihten bu güne, tüm toplumların yapısal ve nitel boyutta değişim ve dönüşüm geçirdikleri söylenebilir (Uça Güneş, 2016). Yani, toplumlara özgü eylem ve değişimler, toplumların kendilerine ait tarihi süreçleriyle ifade edilebilir (Çiftçi, 2007). Başka bir deyişle, toplum ve toplumsal yapılar, zamanın akışı içerisinde nicelik ve nitelik olarak devamlı başkalaşır ve değişim gösterirler. Bu değişimlerse, yeni bulgu ve kavramların türetilmesine kaynaklık sağlamış olur. Bu süreçse, toplumsal gerçekliliğin daima tekrardan üretilmesi anlamına gelir (Ercan, 2008; Topses ve Topses, 2010). Bir bakıma, toplumdaki üretim ve mülkiyet bağlantılarının değişimi üzerinden kavramlar üzerine yüklenen anlamların, normların ve sosyal değerlerin değişime uğratılmasıyla bu süreç işler.

Ne denli gelenekçi ve muhafazakâr olunursa olunsun her bir toplum ve ona ait kültürel değerler, devamlı değişimi yaşar durumdadır. Değişim, olguların bir evvelki durumunda ya da oluş biçimindeki farklılaşma ve çeşitlenme olarak ifade edilir (Fichter, 2016). Genelde dünya ölçeğinde, özeldeyse ülkemizde son asırdır ortaya çıkan ve fazlaca çeşitlenmiş sosyokültürel değişim ve

dönüşümler, gelenekçi kurumsal yapıları ve onların değerlerini adamakıllı etkilediği, kişisel ve toplumsal boyutta bir hayli uyum sorununu ve çatışmayı da yanında getirdiği görülür (Akyüz, 2014). Bu sorun ve çatışmalar, büyük bir ihtimalle, gelenekçi değerlerin, birey ve toplumun değişime ve yenilikçi anlayışa uyumunu engelleyici bir yapıda olmasından, yenilikçi anlayışın da bunun tersine modernist değerlerin, değişimin birey ve topluma uyumunu kolaylaştırıcı etkisinden kaynaklı olduğu var sayılır.

Bilim ve teknoloji alanında gelişmelerin ortaya koyduğu değişimlere uyum göstermek toplumsal değişiklikleri gerekli kılar. Toplumsal değişiklikler ise toplumu oluşturan tüm bireylerde ve onun asli unsuru olan ailede, aile üyelerinde gözlemlenir. İnsanların yaşamında önemli yer edinenler, başkaca ve yepyeni önemi bulunan şeylere yerini bırakır, kişilerde bu şeylere önceden atfettikleri manaların yerine yepyeni manalar atfederler ve böylece değerlerde değişim müşahade edilir (Çopur ve Şafak 2001). Diğer bir ifadeyle, toplumsal yapıyı oluşturan kişiler, gruplar ve nesneler arasında var olan ilişkiler devamlı bir değişim hâlinindedir. Kişiler, çift taraflı etkileşim sürecinde değişik değerler, kurallar ve davranım biçimleriyle karşılaşır. Bu süreç içinde kişiler, nesnelere, değerlere, kurallara ve davranımlara yepyeni anlamlar yüklerler. Kişiler, kendi tavır, davranış ve değerlerini sorgulayarak bunların bazılarını vazgeçerler, bunun yerine yeni değer ve tutumlar edinirler (Bahar, 2015). Zira, toplumsal değişim dolayısıyla zamanla değişen ihtiyaçlar, değerlere atfedilen önem ve öncelikleri de etkiler.

Toplumsal yapıları, o toplumun ya da grubun üyelerinin etkileşimleri oluşturur. Kişilerin kültürel normlarla, duygu, düşünce ve değerler yanında nesnelerle olan ilişkilerinde yer alan tavır ve davranışlarında ve etkileşim biçimlerindeki değişim ve farklılaşma aynı zamanda toplumsal yapıların da değişmesine sebep olur. Bu süreçte, toplumsal kurumlar oluşum ya da değişim gösterirken mevcutların bir kısmının önemi artar, bir kısmının ise önemi azalır (Bahar, 2015; Çağlar, 2015; İbrahim, 2015). Bunun yanında, toplumların değişim göstermeleri, bazı değerlerin algılanışına ve anlam değişimine neden oluşturur. Bir dönemin uygun görülmeyen şeyleri, diğer bir dönemin iyileri ve yapılması elzem olanları arasında sayılır. Bu etkileşim ve dönüşüm, bizatihi toplumsal ahlak ve değerlerde bir dönüşüm

gibi görülebilir (ASAGEM, 2010). Diğer bir ifadeyle, bireylerin, yani toplumsal aktörlerin davranım değişimleri ve aralarındaki ilişkilerin değişimi anlamına gelen toplumsal değişim, değerler ve normlardaki anlamların değişimi yanı sıra üretim ve mülkiyet ilişkisindeki değişimlerle de bağlantılıdır (İşçi, 2013; Kongar, 2012). Bununla birlikte, toplumsal değişim, küresel ölçekteki iletişim sistemleriyle, tüketim davranışlarıyla ve çok uluslu yaşam biçimleriyle de ilintilidir.

Bir topluluğun sosyal düzeni içindeki kurumların, sosyal rol örüntülerinin ve kişiler arası ilişkiler ağının değişimi sosyolojik bakımdan sosyal değişimdir. Bu tarif kapsamına; yepyeni kurallar, değerler, maddi kültür öğeleri ve simgelerde oluşan değişimler de girer. Bir bakıma, toplumsal değişim, sosyal ilişkiler içerisinde ve bu ilişki yapılarının kalıplaşmış görünümünü sağlayan kurum ve toplumun sosyal yapısının önceki durumunda ya da birey davranışlarında başkalaşım veya farklılaşımır. Buna göre, toplumsal değişim denilince, toplumun üyeleri ve grupları arasındaki ve toplum ile tabiat arasındaki ilişkilerin değişimlerinden söz edilir. Bu değişim, mevcut sosyal yapıdan diğer bir sosyal yapıya ya da yapılar sistemine geçiştir (Ata, 2013; Özerkmen ve Adil, 2006; Sağ, 2003; Tezcan, 2016). Bu geçişler, toplumun farklı dokusal alanlarında gerçekleşir. Bunlar; toplumun belli bir dönemini niteleyen ve örgütleyen sosyokültürel, fiziki, iktisadi ve siyasi dokulardır (Erkal, 2016; Giddens, 2012; Giddens ve Sutton, 2017). Öte yandan, toplumsal yapının kültürel sembolleri, davranış örüntüleri, sosyal örgütlenmesi ve değer sistemleri gibi muhtelif öge ve işlevlerinden birisinde ya da birden fazlasında oluşan farklılıklar, değişimi gerçekleştirir (Wilterdink ve Form, bt). Ayrıca, küreselleşmenin yaygın bir sonucu olarak farklı ülkeler arasında kurulan sosyokültürel ilişki ve etkileşimler de bu değişime girdi sağlar.

Toplumsal değişim, o topluluğa ait bireylerin dünya görüşü ve yaşam biçiminde oluşan değişimleri ve bu değişimlerin topluluğun yapısı üzerindeki etkilerini kapsar. Aynı zamanda, bu değişimler, o topluma ait olan sosyal teşkilat yapısını ve işlevlerini daimi ve kökten etkisi altına alan ve o toplumun sosyokültürel yapısının tarihsel gidişatını değiştiren farklılık olarak ta ifade edilir. Bu nedenle, toplumsal değişim, öncelikle zamanla bağlantılı olarak aralıksız devam eden toplumun ortak bir değişmesidir (Doğan, 2005). Bu değişimler, esasen toplumun

karşı karşıya geldiği yepyeni durum ve olgular, ihtiyaç ve sorunlar karşısında mevcudiyetini sürdürme tepkisidir (Lütfi, 2015; Kırtepe, 2014). Bunun yanında, sosyolog Nisbet de, toplumsal değişimi; belli bir dönemde, toplumsal ilişkilerde, normlarda, rollerde, statü ya da yapılar içerisinde birbiri peşi sıra ortaya çıkan farklılıklar olarak ifade eder (Nisbet, 1972; aktaran Efe ve Sözer, 2016). Ayrıca, toplumsal değişimlere sebep olan muhtelif öğeler içerisinde göç ve nüfus hareketlilikleri de sayılabilir.

Aile, toplumsal yapıdaki gelişme ve değişimlerden oldukça etkilenen ve bu yapısında bir kısım farklılaşmalar oluşmasına rağmen değişim göstererek toplumda sürekliliğini sağlayan ve kendine has temel özellikleri bulunan bir kurumdur. (Özgüven, 2001). Aile kurumu, birey ve toplum üzerinde etkisini gösteren bir müessese olduğu gibi ayrıca bireyden ve toplumdan da etkilenen bir sosyal müessesedir. Zamanla gerçekleşen değişme ve dönüşmeler, aile kurumu üstünde bazen olumlu bazen de olumsuz etkiler bırakır (Yaşar Ekici, 2014). Aile üzerindeki değişim ve dönüşüm, toplumundaki değişimleri gösterir. Küreselleşme hareketlerinin topluma kazandırdığı ya da kültürel değerlerden alıp götürdüğü veya ikinci plana attığı toplumsal davranım normlarının kod ve anlamlarındaki değişimler o toplumun aile yapıları üzerinden gözlemlenebilir. (Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2011). Özellikle, sosyal yapının korunmasını ve toplumsal denetimini yapan norm ve onlara yüklenilen anlamlar, değişiminin göstergeleri sayılabilir.

Sanayi sonrası şekillenen toplumsal yapılara mekân ve zaman sıkışması kavramlarıyla yepyeni boyut ve anlamlar yüklenir. Toplumla çelişen bu yeni unsurlarla sarılmış değer yargıları, nesiller arasında sağlıklı iletişimi hemen hemen imkânsız kılar. Bu durumdan etkilenen aile yapılarının da hareketsiz ve sabit kalması beklenemez. Bu kapsamda; ailenin örgütsel yapısında, üye sayısı ve özelliklerinde, karar alma işleyişinde, sosyal ilişkilerin işlevleri ve biçimlerinde, aile içi roller ve ilişkilerde, üretim ilişkilerinde, emeğin değerlendirilmesinde, kadınların aile bütçesine katkılarında, ailenin toplumsal işlevlerinde ve dinamiklerinde farklılaşmalar ve değişimler söz konusu olur (Gökçe, 2007; Tolan, 1991; Yıldırım, 2013). Buna ilave olarak ta, aile kurumunun yapısal nitelikleri ekseriyetle hızlı kentleşme hareketleriyle ilintilidir.

Kentleşmeyle beraber kırsal kesimlerden kentsel alanlara taşınan ailelerin yapılarında ve aile üye sayılarında değişimler olduğu, gelenekçi geniş aile tipinin yerini daha ziyade modern anlayıştaki çekirdek aile tipinin aldığı gözlenir (Erdoğan, 2014; Güler ve Kocataş, 2017). Kısaca, gelenekçi toplumların aile yapıları, aile içi rolleri, işlevleri ve toplum içerisindeki konumu modernleşme hareketleriyle birlikte şaşırtıcı bir şekilde farklılaşmaya ve dönüşüme uğrar (Duman, 2012). Neticede, ailenin yapısal ve işlevsel nitelikleri de toplumsal değişim ve dönüşüm hızına paralel olarak değişime maruz kalır.

Toplumdaki kültürel değişimler; gerginliklere, kavramlar üzerinden çekişmelere ve çatışmalara yol açarken bu sorunlar, şüphesiz aile bireylerine de yansır. Değişim gösteren değer yargıları ve ahlaki kavramlar aile içerisinde çelişkiler oluşturur. Bu durumdan etkilenen gençler ise yepyeni arayış içerisinde toplumun kabul gördüğü davranışlardan sapmalar gösterirler (Köknel, 2001; aktaran Tezcan, 2003). Toplumların sosyokültürel değişimlerine koşturucu olarak genç nesil de bu değişimlere göre şekillenmiş ve bu nedenle de gençlerin, farklı dönemlerin değişim süreçlerindeki farklılaşımından etkilenerek muhtelif sosyal rollerle şekillendikleri görülür (Tezcan, 2003). Bir anlamda, gelişim ve yetkinleşme sürecini yaşayan gençlik çağı aynı zamanda bireyin kişilik oluşumunun şekillendiği sorunlu bir dönemdir. Bu yüzden, kültürel değerlerdeki bozulma, yozlaşma ya da değişimlerden önemli oranda etkilenirler (Akyüz, 2014; Şener, 2013). Bilhassa, yaşanan toplumsal dönüşüm ve değişimler, genç neslin önceki değerleri onaylamasını, benimsemesini ve bunlarla uyum içinde olmasını güçleştirir. Bu durum, beraberinde gençlerin aileleriyle ve toplumla ilişkilerinde bir takım sorunlarla karşılaşmalarına ve bu nedenle de kültürel çatışmaların ve uyumsuzlukların yaşanıyor olmasına yol açar (Kurttaş, 2017). Esasen, gençlik döneminin kendine has bir niteliği olan ruhi değişimleri içermesi nedeniyle de bu sorunlar kaçınılmaz olarak yaşanır.

Toplumsal değişim sürecinde oluşan değişim ve gelişmeleri kolayca ve hızlı bir şekilde kabullenip, bunları yaşamına alan ve yaşamını da bu yeni duruma göre yönlendiren genç bir kuşak öne çıkmaktadır. O derece ki, genç neslin giyim ve kuşamlarından, teknolojiyi kullanımlarından, fiziksel görünümünden arkadaşlık seçimi ve ilişkilerine değin yaşam alanlarının her yerinde bu

sosyokültürel değişimlerin etkisi görülmektedir (Coşgun, 2012; Melek, 2012). Bunun yanında, gençliğin her zaman yeniye olan ilgisi ve dinamizmi, gelişimle bütünleşince değişim hızlı bir hâl alır. Nitekim, genç, değişimin hem sebebi hem de neticesidir (Güler, 1996). Çünkü, ailenin sahip olduğu değerlerle toplumun taşıdığı değerler arasındaki aralığı belirleyen toplumsal değişim hızı, gencin çatışma seviyesine etki eder. Başka bir deyişle, toplumsal kurumların birbiriyle olan ilişkileri, süratli seyreden karışıklık, kargaşa ve değişimler genç nesilde çatışmalara neden olur ve toplumla olan uyumunu zora sokabilir (Kurttaş, 2017). Uyuşmazlık ve çatışmaların özünde, her seviyedeki kurulan sosyal ilişkilerin biçimlerinde ve değer yargılarındaki değişimler yatar.

Teknolojik gelişim, kırsaldan kentlere göç ve küreselleşme gibi etkenler sebebiyle sosyal değerlerin değişime uğramadan ve dönüşüm geçirmeden gelecek nesillere aktarımı nerede ise olanaksızdır (Canatan, 2008). Zira, toplumsal yapıda oluşan bir değişim, o toplumun, kendi değerlerine bağlılık ve sadakat seviyesindeki farklılaşmalarla açığa çıkar. Günümüzde, bir kısım değerlere bağlılık azalırken bir kısmı için artar. Önem derecesinde artış ve azalış kaydeden değer yargıları, toplumsal değişimlerin de bir göstergesi olarak görülebilir (Yazıcı, 2013). Toplumdaki değişimler; çoğunlukla gelenekçi yapının çözülme ve yozlaşmasına zemin hazırlar, değerler sistemini, tavır ve davranışları, inanç ve fikirleri değiştirir ve bununla birlikte gençlerle yaşlılar arasında değer yargılarını algılama ve onlara bağlılık bakımından farklılaşma sebep olurlar (Likaj, 2013). Toplumların yaşamış olduğu süratli değişim ve farklılaşma süreçlerinde, sosyal değerlerin hızla esneklik kazanmasıyla beraber çözülmeye hızlanır ve bu da değerler üzerinden çatışmaların yolunu açar (Korkmaz ve Kocadaş, 2006; Zengin, 2018). Bir bakıma, bireysel ve toplumsal ilişkilerin bütünlüğünü sağlayan temel sosyal dayanakların etkililiğini yitirmesi ya da gevşemesiyle ortaya çıkar.

Bu denli sosyal dönüşümlerin hızlı yaşandığı dönem ve süreçlerde, değerler sisteminin ve normatif yapının toplumun yapısıyla olan ilişkilerinde ve uyumunda bozulmalar gözlemlenebilir (Yazıcıoğlu, 2014). Yani, toplumsal değişimler, norm ve değerlerin kabulü ve uygulamaya konulmasında farklılıklara ve uyum sorunlarına zemin hazırlar. Öte taraftan, bireyci tutumları

önceleyen modernleşmenin de etkisiyle sosyal değerlerde ve normlardaki değişimler, bireyci anlayışta olan kişilerin kendilerine göre değer yargıları oluşturması, benimsemesi ve kendi normunu ortaya koyması neticesinde toplumda normsuzluk durumunun ortaya çıkmasına ve bu da ferdin toplumla ilişkilerinin sağlıklı bir zeminde geliştirmesine yol açar (Bayer, 2013), aynı zamanda ilişkilerdeki anlamsızlığı ve olumsuzluğunu ifade eder. Netice olarak toplumsal değişim, aile içi ilişkileri, birey toplum ilişkilerini ve bütünüyle sosyal hayatı etkiler.

2.5.5.1. Modernleşme, çağdaşlaşma ve batılılaşma

Değişimin olağan ve toplumsal olana bağlandığı ve adına modernleşme denilen süreç içerisinde toplumda müşahade edilen başkalaşım ve farklılaşmalar hep değişim deyimiyle açıklanmaya çalışılır (Solmaz, 2011). Modernleşme, gelenekçi toplum anlayışının o topluma ait kurumların, değerlerin, inançların, üretim ilişkileri ve tüketim davranışlarının yenilenmesi çabası olarak ifade edilebilir (Canatan ve Yıldırım, 2013). Bunun yanında, modernleşme, geçmiş bağlardan bir kopuşu özetleyen yepyeni bir döneme geçişi (Callinicos, 2013) yani geleneksellikten ve çağcılığa geçişi (Smith, 2011) temsil eder. Diğer bir ifadeyle, bu geçiş sürecinde modernleşme; toplumsal, siyasi, iktisadi, dinî, zihinsel ve kültürel alanların birbirleriyle etkileşimini ve süreç içerisinde önceki toplumsal örüntülerden şimdiki toplumsal yapıya doğru değişimi ifade eder (Çağlar, 2015; Harrison, 1990; aktaran Tuna, Şen ve Durdu, 2011). Aynı zamanda, modernleşme; yenileşme, değişim, yenileme ve zamana uyma gibi işlevleri de yüklenir (İşçi, 2013). Weber de, modernleşme kavramının merkezine dini, sanatı, ekonomiyi ve siyaseti alır. Bu sosyal yaşam alanlarının modernleşme süreci içerisinde birbirlerinden farklılaşarak özerkleştiğini ileri sürer (Atiker, 1998). Bu yapısal farklılaşmaları, bilhassa, bireysel düzeyde, sosyal boyutta ve psikolojik alanlarda daha belirgin bir şekilde görmek mümkündür.

Batı medeniyeti dışındaki toplulukların geçirdiği gelişim, değişim ve farklılaşmalar için ifade edilen modernlik kavramı, fertleri önceleyerek o toplumun özelliğini, teknik düzeyde gelişmişliğini, ticari ilişkilerini, sosyokültürel yapısını ve bütünüyle farklılaşım alanlarını tanımlayarak ortaya

çıkar (Çapçioğlu, 2011). Bunun neticesinde, bireysel değerlerin ya da bireye verilen değerlerin önem ve önceliğinde de artı yönde bir değişim olduğu gözlenir (Avcıoğlu, 2011). Bireysel açıdan modernlik, gelenekçi toplumsal bağlardan ayrılan, yerleşik norm ve pratiklerden uzaklaşan ve mekânsal bağlantıları zayıflayan kişilerin daha kalabalık bir topluluğun anonim ilişkileri üzerinden o toplumun eşit bir mensubu olma çabası ve girişimleri olarak açıklanabilir (Tekeli, 2005). Ayrıca, modernleşme; modern hayatı teşkil eden bireyleşme, laikleşme, sanayileşme, sosyokültürel farklılaşma, metalaştırma, şehirleşme ve akılcılık süreçlerini açıklayan bir ifadedir (Avcı, 2007). Bunun yanında, modernleşme; günlük sosyal yaşamın doğasını temelden değişime uğratar, yaşantımızın en özel kısımlarını etkisi altına alır (Giddens, 2010) ve yerel kültürel değerleri, yeni ve egemen Batı toplumlarının örnekleri uyarınca yeniden düzenlemek durumunda kalır (Akgül, 2002). Yani, modernlik kavramının uygulamaya soktuğu yeni gündelik yaşamsal pratikler, gelenekçi anlayışın yerine ikame edilir.

Öte yandan, Batı medeniyetinin gelişmişlik sürecinde üretim yaydığı dünya görüşü (Gerçik, 2018) hâline dönüşen modernlik olgusu, gelenekçi toplumların üretim ve tüketim eğilimlerini değiştirmiş, siyasal, ekonomik ve sosyokültürel kurumlarını yapısal değişime maruz bırakarak yepyeni bir toplum modeli oluşumunu sağlamıştır. Bunun yanında, kişisel ve kolektif kimlikleri, toplumsal ilişkileri karmaşık hâle getiren internet tabanlı teknolojilerle yeni bir dünya tasarlanmış ve bu da büyük oranda hayata geçirilmiştir (Babacan, 2017). Adorno ve Horkheimer de modernitenin asli niteliğini, tekniğin yaygınlığı ve insani ilişkilerin ticarileşmesi olarak ifade etmiştir (Maigret, 2011). Bu durum, her metanın değişim değeri üzerinden işlem gördüğü kapitalist modernleşme anlayışının sosyolojik bir görünümü gibidir.

Modernleşen toplumlarda bireyler arasındaki ilişkiler soyut ve kurumsal bir anlayış üzerinden gerçekleşir. Bu ilişkilerde, akrabalık bağlılıkları, lokal aşinalık ve tanıdıklık imkânları azalır, mekânsal ve sosyal hareketlenmeler uzun soluklu ilişki bağlarının oluşturulmasını zorlaştırır, birlik ve beraberliğin, insani paylaşımların değeri kolayca bitirilir (Özyurt, 2012). Bu şekilde, toplumsal değişimle bireylerin toplumdan kopmuş olması, kişilerin toplumla uyumlu

kimlik kazanımını zorlaştırır (Berger ve Kellner, 1974; aktaran Bahar, 2015) ve toplumsal yapıda yerleşik olan kişilik örüntülerini içeren sosyal karakteri de değiştirir (Riesman, 1970; aktaran Bahar, 2015). Bunun sonucunda, toplumların kişilik kalıplarını içeren kimlikleri, modernleşmeyle birlikte moda gibi tüketilebilir ve değiştirilebilir bir vafa bürünür.

Modernleşme olgusu içerik olarak sosyal manada yürütülen bir değişim süreçlerini de ifade eder. Bir anlamda, modernleşmeyle değişim arasındaki ilişki, kendisini, toplumların düşünce ve davranışlarının yenilenmesinde ve başkalaşmasında gösterir. Aynı zamanda, değişime özendirme aracı olan modernleşme, toplumları yepyeni, farklı ve başkaca düşünce ve davranış kalıplarına ya da formatlarına dönüştürme süreç ve işlevi gibi de algılanabilir (Çağlar, 2015). Diğer taraftan, modernleşme, sadece mutlak değişim ya da olgular dizgesi değil, aynı zamanda da rasyonel, ilmi, teknik ve yönetsel yeterliliğin yaygın hâle gelmesidir. Bu sebeple, modernleşme, sosyal hayatın muhtelif kesimlerinin tedricen artan farklılaşmalarını kapsar (Touraine, 2018). Bunun yanı sıra, Batı'nın orijinal durum ve şartlarının bir gereği olarak doğan ve gelişen modernizm, sosyal yaşam ve örgütlenme tarzlarındaki önemli farklılaşmaları belirten gelişmeler bütünü ve dünya ölçeğinde talepleri içeren bir değiştirme paradigması olarak ta ifade edilebilir (Karakaş, 2006). Toplumsal alanlardaki gelişim ve değişimler, modernleşmenin toplum içerisindeki seyrine ve ilerleme sürecine ya ivme kazandırıcı ya da yavaşlatıcı yönde etki ederek karşılıklı işlev görürler.

Modernleşmedeki itici güç teknolojiyle beraber sosyal değer yargılarındaki basitten karmaşığa doğru gerçekleşen değişimlerdir (Bahar, 2015). Bu süreçte, gelenekçi yapılar yozlaşarak yepyeni değerlerin oluşumuna yol açar. Modernleşmenin kazandırdığı bu değerler, daha ziyade genç nesil üzerinde etkin ve etkileyici bir iz bırakır. Zira, genç nesiller, toplumsal değişim ve ilerlemeye daha yatkın olurlar (Likaj, 2013). Bu modern değerlerle gençler, bireysel yaşam koşullarının yükseltilmesini amaçlar.

Çağdaşlaşma ve modernleşme kavramları genel olarak değişim ve dönüşümle eş anlamda görülür. Çağdaşlaşma, yaşanan dönemin insanoğluna bahsettiği maddi ve manevi kültürel öğelerinden ve olanaklarından toplumların

gereksinimlerine ve sosyal yapılarına uygun düşenleri benimseme ve istifade edebilme sanatıdır. Çağdaşlaşma, esasen bir değişim şeklidir (Çağlar, 2015). Başka bir deyişle, çağdaşlaşma; bireysel ve kolektif değişimi, rasyonalist ve pozitivist bir anlayışın tüm insanlığa kazandırılması, sanayileşme, göç ve şehirleşme demektir (Ergün, 1994). Bununla beraber, çağdaşlaşma olgusu; teknolojik, iktisadi ve dış çevreye ait değişim ve dönüşümlerin bütün sosyokültürel yapıdaki etkilerini hedefler (Appelbaum, 1970). Diğer yandan, çağdaşlaşmak, bir bakıma Batı medeniyetinin kopyalanmasıdır. Batı medeniyeti dışında kalan toplumların, bu medeniyetin üretmiş olduğu hayat felsefesini ve değerler sistemini kurumlarıyla beraber kendi yapılarına katma ve bunları kendi kültürüne dönüştürme işlevidir (Gerçik, 2018). Bunun yanında çağdaşlaşma olgusu, öncelikle sosyal değer ve gayelerin müteakiben kişilerin dış dünyayla ve birbirleriyle kurmuş oldukları ilişkisel tutumların, nihayetinde de değişen amaç ve tutumlara dayanarak bireysel düzeyde davranımların değişimi ya da değiştirilmesi sürecidir (Güvenç, 2011). Buna karşın, toplumsal yaşam içerisinde üretilen bu çağdaş değerlerin toplumun kendi özüne uygun olmaması ve iç dinamiklerine göre şekillenmemesi durumunda yine nesiller arasında kopukluklar ve çatışmalar yaşanması kuvvetle muhtemeldir.

Modernlikle ilintili olarak kullanımda olan bir başka kavram da Batılılaşma'dır. Gelenekçi düşünce yapısını ve kültürünü terk edip onun yerine Batı kültürünün ve kurumlarının kabullenilmesi ve kullanılması, bunlarla ilişki kurulması, öngörülen ideal modele uyulma çabaları Batılılaşma olarak görülür (Hatipoğlu, 2012; Karakaş, 2006; Kejanlıoğlu, 2004). Öte yandan, Batılılaşmanın toplumun sosyal değerlerine olan etkileri modernleşmeyle beraber sıkça üzerinde konuşulan bir mevzu hâlini almıştır (Lütfi, 2015). Bu bağlamda, batılılaşma ve onunla beraber üretilen modernleştirme gayretleri bir kısım değerlerin yeni baştan üretimini, özümsemesini ve kimi zaman da değerlerden tümüyle uzaklaşmayı icap ettirebilir (Çağlar, 2015). Bu süreçte ortaya çıkabilecek toplumsal yozlaşmalar, düzensizlikler, sorun olabilecek düzeyde farklılaşmalar, değişimler ve etkileşimler çatışma ihtimalini arttırabilir.

Aile yapısı, modernleşmeyle birlikte modern çağın gerekli kıldığı değişimlerin etkileri altında şekillenir. Bu dönemin ilişki ve iletişim ağları, aileyi yepyeni

bir bağlama yerleştirir (Canatan ve Yıldırım, 2013). Sonuç olarak, modernleşme/çağdaşlaşma/batılılaşma süreçleri nesiller arasındaki değer yargılarında oluşan farklılıkları açığa vurur. Böylece, gelenekçi ortam ve şartlar altında yetişen nesiller, çocuklarını kendilerine kıyasla gelenekçi olmayan şartlar altında büyütmek ve yetiştirmekle yüz yüze kalırlar (Anıl, 2011). Gelenekçi kültürel yapının içerisinde büyütülememiş çocuklarda/gençlerde önceki nesillere göre yaşamı farklı bir boyutta algılama eğilimleri görülür. Bu durumun, gençler ve yaşlı nesillerin olaylara, olgulara ve nesnelere farklı anlam içeren kodlarla bakmalarına yol açması nedeniyle iletişim kurulması zorlaşır, iletişimi engelleyici söylem ve eylemler aktif hâle gelir ve neticede kuşaklar arası iletişim çatışmaları gözlemlenir.

2.5.5.2. Kentleşme ve yabancılaşma

Kentleşme olgusu, hemen hemen her ülke için sosyokültürel, siyasi ve iktisadi yapılarını, üretim biçimlerini, norm ve değerlerini değişime uğratan ve şekillendiren esas unsurlardan biri olarak görülmüştür. Kentleşme ile beraber aile üzerinde biçimlendirici etkiye sahip yeni bir toplumsallaşma süreci başlamış ve bu süreç de toplumsal değişimin bir belirtisi olmuştur (Canatan ve Yıldırım, 2013; Yılmaz ve Çitçi, 2011). Toplu yaşamın temel iskân alanlarından biri olan kentsel yerleşim bölgeleri, birey ve toplumun yaşam tarzlarını biçimlendiren önemli mekânlardır. Kentleşmeyle beraber yaşanan çevrenin değişime uğraması, sosyal değişimin de hızlanmasını sağlamış ve sosyal yapıyı teşkil eden tüm unsurları değiştirmiştir. Kentlerdeki nüfus yoğunluğundaki artış öncelikle toplumsal ilişkilerin niteliğini ve insanların yaşam şeklini değiştirmiştir. Bireyler arası ilişkiler giderek yüzeysel, gelip geçici, anlık, bölük pörçük ve sınırlı bir hâl almıştır. Sosyal yapıdaki ve bireysel ilişkilerdeki bu değişimler, aile yapısını ve sosyokültürel değerleri etkilemiştir. Bunun yanında, kentsel alanlarda yaşayan bireylerde de kentlere has davranış biçimleri oluşmuştur (Bayhan, 1995; Erkan, 2010; Giddens, 2016). Yani, kırsal kesimlerden taşınan davranış örüntüleri kentin yeni ortamında kurulan sosyal ilişkiler içerisinde değişime uğramıştır.

Modern kentsel yaşam, aile yapısının geleneksel işlevlerini, değerlerini, rollerini ve anlam dünyasını kökten değiştirdi. Aynı şekilde; geleneksel bağlılıkların,

akrabalık bağlarının ve kan bağıının zayıflaması; dayanışmanın toplumsal değerinin azalması; komşuluk ilişkilerinin yok olması; aile bireylerinin birbirleri için zaman ayıramamaları ve bireyselliğin yaygınlaşması, bireyleşenlerin toplumsal yaşamdan ve ortak kültürden soğuması kentsel aile tipinin önemli görünümüleri arasındadır (Canatan, 2008; Canatan ve Yıldırım, 2013; Karagülle ve Çaycı, 2014; Karpata, 2003). Öte taraftan, kentleşme, bireyin yaşadığı sosyal çevrenin değişimini, bu çevrede yepyeni bir statüyü elde etmesini, kente has davranım örüntülerine uyum göstermesini, meslek edinimini ve buna bağlı olarak gelir düzeylerinde değişikliği kısaca bireylerin sosyal niteliklerinde farklılıklar yaşanmasını gerektiren ortamı da sağlar (Özer, 2004; Özkiraz ve Acungil, 2012). Kentler, birden çok kültürel örnekleri, sosyal kimlikleri ve toplumsal yaşama ait normları bünyelerinde bulundurmaları nedeniyle bireylerdeki farklılıkları oluşturan bu ortamı sağlamış olurlar.

Toplumsal gelişimin bir göstergesi olarak ortaya çıkan kentleşme olgusu, bireylerin hem toplumla hem de birbirleriyle kurdukları ilişkilerinde kökten değişim gösterir. Bu sebeple, kentleşme olgusu toplumsal değişimle birlikte ele alınır (Erkan, 2010; Zencirkıran, 2013). Esasen, kentlileşme, sosyokültürel değişim sürecinin bir kesiti ve göstergesidir (Niray, 2002; Ulusoy ve Vural, 2001). Kentsel mekânlarda, bireylerin günlük yaşamlarında farklı kimliklerle etkileşimleri sonucu sosyal kimlikler yeniden inşa edilir (Aslanoğlu, 2000). Bunun yanı sıra, kentlileşme; bir sosyal değişim, uyuşum ve bütünleşme işlevinin yanı sıra kırsal kesimden gelenlerin yeni şartlara uyum göstermesi ve yeni ilişkiler geliştirme sürecidir, aynı zamanda. Bunun yanında, kentlileşme, esasen insanların kentsel hayat içerisinde birbirleriyle etkileşimleri sonucu oluşan bir kültür değişmesidir (Erkan, 2010). Bununla beraber, kentlileşme, modern yaşam biçimleri ve kişilik tiplerleriyle de farklılıklarını öne çıkarır (Giddens ve Sutton, 2017). Bu nedenle, kentsel hayatın davranış kalıpları, modern bireylerin toplumsallaşmasında ve bireysel ilişki ağının kurulmasında temel dayanak olarak kabul görür (Uğurlu, 2017). Zira, kentsel yerleşim bölgelerinde birey, grup, toplum ve toplumsal kurumlar arasında kurulan resmî ve/veya gayri resmî ilişkiler sistematığı bireyin düşünce, inanç, tutum, tavır ve davranışlarında değişimlere yol açar.

Modern kentlerde, kişisel ilişkilerinin tesisinde, iş ortamı ve mesleki çevre daha etkin bir rol oynar. Bireyler arası bilgi aktarımı ve yüz yüze ilişkiler, yerini anonim birey ilişkilerine bırakır (Akgül, 2002; Yaraman, 2003). Kentlerde sosyal ilişkiler, boş vakitler ve sosyal katılım alanlarında da yeni gelişme ve değişimler görülür. Bununla birlikte, kırsal kesimlerde bireysel ilişkileri kontrol eden normlar, kentsel bölgelerde yerini kurumsal normlara bırakır (Erkan, 2010). Aynı zamanda, kentler, Durkheim'in ifadesiyle mekanik dayanışmanın yerini organik dayanışmanın aldığı yerler olarak ta görülür (Bahar, 2015). Bütün bunların yanı sıra, kentleşme olgusunu moderniteden ayrı düşünmek olası değildir (Çınar, 2013b). Kentleşmeyle modernleşme arasında genel itibariyle müspet bir bağlantı kurulur. Kentleşme, modernleşme sürecinin şekillendirdiği kurumların değişiminde kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı bir işlev görür (Magarella, 1981; aktaran Kaya ve Tatar, 2008). Kısacası, sanayileşme döneminin bir sonucu olan kentleşme, modernleşme sürecinin de önemli bir değişkeni olarak yerini alır.

Teknolojide baş döndürücü boyuttaki ilerlemeler, sosyokültürel alanda süratli değişimler, sınırsız ve düzensiz kentleşme, iş hayatının zorlukları gibi hususlar kişinin uyum sürecini bozarak bireyi, kendi toplumuyla, doğası ve mizacıyla çelişen ve uyum gösteremeyen bir şekle sokar. Modern hayatın bu gergin ve çökkün ortamında yaşamını sürdürmek durumunda kalan birey de, ortaya konan bu sosyo-psikolojik unsurlardan menfi olarak etkilenir. Bu durumda, birey, kendisini akraba ve yakınlarıyla olan bağlılığını yitirmiş, toplumdan uzaklaşmış, kültürünü reddeden, bir topluma ya da bir gruba ait hissetmeyen yalnız, bitkin ve yabancı hissedebilir. Bu nedenle, yabancılaşma, günümüzde insani ilişkilere etki eden önemli bir kavram durumundadır. Bilhassa, genç nesil bu durumdan büyük çapta etkilenir (Bayhan, 1995; Ofluoğlu ve Büyükyılmaz, 2008; Tezcan, 2003). Başka bir deyişle, yabancılaşma, toplumsal uyumsuzluk içerisinde olan bireyin kendi tarihine, kültür ve medeniyetine, sosyal değerlere, normlara, rollere, kriterlere veya inanç sistemine karşıtlık duygusu ile yaklaşması, ortak sembol ve kanaatlerden uzaklaşması suretiyle duyarsızlık ve çatışma gibi davranımları üreten bir sorundur (Çavdarıcı, 2002; Ertoý, 2007; Topses ve Topses, 2010). Kısacası, yabancılaşma kavramı, en genel anlamıyla insanların birbirinden ya da belli bir süreç veya ortamlardan uzak durmalarını ifade eder (Marshall, 1999). Özellikle de bu ortamlar, sanayi devrimi sonrası

göçlerle ortaya çıkan kentleşme ve sonraki süreçte modernleşme oluşumlarıyla hazırlanmış olur.

Sosyokültürel değişimler sonucunda toplumlar, değişimin getirdiği farklılıklara çabucak uyum gösteremezler. Bundan dolayı, toplumsal geçiş süreçlerinde yabancılaşma görülür. Bu süreçlerde, bireyler; kendilerini güçsüz ve yalnız hissederler, taşıdıkları amaçlarla benimsedikleri ilkeler arasında çelişki var olur, kendileri ve çevreleriyle olan ilişkilerini keserler, yaşam bağlarını koparırlar, toplumla bütünleşemezler, benlik bilinçleri tutarlılıklarını kaybeder (İşçi, 2013; Kurttaş, 2017; Özerkmen ve Adil, 2006). Fromm'a göre, yabancılaşma kavramının temelinde bireylerin kendi benliklerini unutması veya kabullenmemelerinden kaynaklanır (Bilgin, 1997; Fromm, 1990; aktaran Bilgin, 2010). Başka bir ifadeyle, toplumun yerleşik değer ve inançlarına muhalif ve genel kabule göre de bunlara daha uzak duran bireylerin yaşamış oldukları karşı sosyalleşme süreci yabancılaşma olarak görülür. Bilhassa, genç nesil, yerleşik değerlere karşı yabancılaşma durumunda olanlardır (Akın, 2011). Bireysel açıdan yabancılaşma, kişinin temel niteliklerini kaybederek kendi şahsına karşıt bir hâle gelme durumunu da betimler (Kösoğlu, 2018). Adorno ve Horkheimer de yabancılaşmayı, bireylerin kendi başlarına bırakılmış olmalarıyla, köklerini ve aidiyet duydukları toplumlarını kaybederek kendilerine yabancılaşma durumuyla açıklar (Maigret, 2011). Berger ise yabancılaşmayı, kişilere ne olduklarını unutturan bir şuur kaybı olarak betimler (Berger, 1976; aktaran Sungur, 2007). Ayrıca, Marx da yabancılaşma duygusunu, kapitalist sistemde makineleşmenin bir unsuru olan bireyin kendi üretmiş olduğu şeylere yabancılaşması olarak tanımlar (Karagülle ve Çaycı, 2014). Kısacası, yabancılaşma; bireyin makineleşmesini ve metalaşmasını sağlayan uygarlaşma tarzına karşılık oluşan itaatsizliğin bir dışavurumudur (Eren, 2008). Bunun sebebi de, kültürel değerlerin ticarileşmesi ve insanların nesnelere olan bağımlılıklarının artması gibi yaşamın psikolojik dengesini bozan etkenlerin varlığıdır.

Modern kentsel yaşamda yüz yüze iletişimin etkisinin kaybedilmesi ve kültürün duygusal boyutunun içinin boşaltmış olması, kişileri kendisine ve diğer kişilere karşı duygusal körlük durumuna sokar. Bu durum, yalnızlık ve yabancılaşma

sorunsalını da beraberinde getirir (Canatan, 2008). Sonuç olarak, aile içerisinde bireyler arası gündelik hayatın sürdürülmesi için gerçekleştirilmesi zorunlu olan iletişimin, yüzeysel ve basit bir etkileşim ağıyla sağlanması durumunda kalınır. Bu durum, aile bireylerinin iletişim ihtiyaçlarını karşılamaktan oldukça uzak kalır. Aile bünyesinde ortaya çıkan bu türden bir iletişim ve etkileşim ortamıyla aile üyeleri birbirlerinden uzaklaşır ve farklı arayışlara girer. Böylelikle, aile içi iletişimsizlik ve çatışmalara sürükleyen bir süreç hazırlanmış olur (Acat, 2012). Kısacası, günümüzde birey, bir yandan kentleşmenin getirmiş olduğu yalnızlık diğer yandan iletişim yetersizliği ile karşı karşıyadır. Bu durum, geleneksel ve kişiler arası ilişkileri bozmakta, ilişkilerde iletişim engellerine yol açmakta ve çatışma ortamlarını artırmaktadır.

2.6. İletişim, İletişim Engelleri ve Topluma Yansıması

2.6.1. İletişim kavramı ve iletişimi etkileyen faktörler

İnsanların yaşamlarını yalnız başlarına devam ettirebilme imkânlarından yoksun oldukları göz önünde bulundurulduğunda katılım ve paylaşımcı özellikleri önem arz etmektedir. Bu nedenle, insanlar bu özellikleri gereği; tüm arzularını, düşüncelerini ve taşıdıkları hislerini çevresinde bulunan bir başkasına/ başkalarına iletir ve diğerlerinin bu iletiler kapsamında verdiği tepkileri değerlendirerek yeni tutumlar ve davranışlar belirlerler. Bu doğal nitelikler insanı, toplumsal yaşamın bir ögesi ve aktörü hâline dönüştürür. Toplumsal yaşamın ilişkisel yapısını oluşturan bu paylaşımlar; insanların başka insanlarla karşılıklı etkileşime girmesini, sosyal uyumun ve düzenin sağlanması adına kurulan bu etkileşimin sürdürülmesini gerekli kılmıştır (Acat, 2012). Bireyin diğer bireylerle, gruplarla veya toplumla kurulan bu ilişkileri; onun, bunlarla olan iletişimi, etkileşimi, algıları ve buna ilişkin tutumları, olayları ve olguları karşılaştırmasına, anlamlandırmasına ve yorumlamasına yönelik eylemleriyle bağıntılıdır. Sosyal içerikli bu karşılaştırmalar; kişiler arası ilişkilerin, iletişimin ve etkileşimin çerçevesini oluşturur ve idame ettirir (Köknel, 2007). Tüm bu iletişimsel eylemler; toplumsal yaşamın temel ihtiyaçlarının ve güdüsel davranışlarının bir sonucu olarak görülebilir.

İnsanlar topluluk hâlinde oldukları günden beri etrafından olan biten her şeyi anlamlandırmak ve kendisini de yakınındakilere açıklayabilmek amacıyla devamlı olarak ileti alır ve aynı şekilde ileti gönderir (Küçük, 2012). Bu gönderimler, insanın, bireysel olma niteliklerinden toplu olmaya dönüşümünü sağlar. Bu nedenle, toplumsal hayatın esasını oluşturan iletişim, belirli algı ve mana taşıyan mesajların karşılıklı verilip alınması ve bilgi aktarımı olarak tanımlanabilir (Bilgin, 2016). Bu suretle, bireyler arası etkileşim ve etkilere karşı tepki oluşum sürecinin döngüsü sağlanmış olur.

İletişim, sosyal bünyenin sistemli ve düzgün işlemesini temin eden bir vasıta olması yanında, bireysel tutum ve hareketleri görünüre çıkaran ve etkileyen yöntem olarak ta ifade edilebilir (Akpınar, 2015). Aynı zamanda, iletişim, iletilecek mesajın hem gönderici (kaynak) hem de alıcı (hedef) tarafından anlaşılabilir olduğu bir ortamda (Benek, 2008) ve şartlar altında bilginin, duygu ve düşüncelerin, arzu ve beklentilerin, tecrübe ve kazanımların, kanaatlerin, tutum ve davranış şekillerinin bir başkasıyla, grupla veya toplulukla, müşterek semboller üzerinden muhtelif usul ve metotlarla aktarılıp etkileştirildiği ve devamlılığına imkân sağlandığı bireysel ve toplumsal ilişki ve etkileşimler sürecidir (Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2008). Bu bağlamda, iletişim; kullanılan dilin, kültürel simgelerin, toplumsal pratiklerin, göreneklerin ve örflerin paylaşımı ve aktarımıdır (Erdoğan, 2011). Diğer bir ifadeyle, iletişim, kişilerin kolektif anlamda toplumsal gerçekliği üreterek düzene soktukları psikososyal bir süreç (Trenholm ve Jensen, 1988; aktaran Mutlu, 1998) ve insanoğlunun varlığını idame biçimidir (Oskay, 2001). Kısacası, iletişim; insan yaşamının her alanında bilgi üretimi, aktarımı ve anlamlandırma süreci kapsamında da varlığını gösterebilir (Dökmen, 2003). Yukarıdaki tanımlama yaklaşımlarına bakıldığında iletişimin karşılıklı alınıp verilen iletiler üzerinden gerçekleştirilen iki yönlü toplumsal bir etkileşim (Gerbner, 1972; aktaran Mutlu, 1998) olduğu ifade edilebilir. Karşılıklı bu etkileşim bireysel düzeyde davranış değişimine kadar varabilmektedir.

Birey ve toplulukları, ruhi ve zihni nitelikleriyle doğal yapısal bütünlük içerisinde gören Cooley, toplumdaki her nevi etkileşim ve iletişimin bireysel düzeyde oluştuğuna, toplumların örgütlenme tarzlarına uygun olarak ta toplumsal düzeye yayılıp yaygınlaştığına dikkat çeker. Aynı zamanda, Cooley,

iletişimin işleyiş biçiminin, gelenekçi ve çağdaş toplum özellikleri nazara alındığında yüz yüze ve kişilerarası iletişimden, grupsal ve toplumsal düzeye, buradan kitle iletişimine varan muhtelif seviyelerde oluştuğunu iddia eder (Güngör, 2011). Diğer bir ifadeyle, iletişim; bireyler arası, birey ile toplumsal kurumlar arasında ve nihayetinde kurumlarında kendi aralarında kurmuş olduğu her nevi etkileşim ve ilişkilerde öncelikli unsur olarak yer almaktadır. Bu nitelikleriyle iletişim; kişiler arası ilişkilerin her çeşidini, grupları, kurumları ve gitgide toplumları oluşturan, ortaya çıkaran ve bir çatı altında tutan birleştirici bir unsur olarak görülebilir. Bunun yanında iletişim; insanların grupça düşünüp taşınarak davranış göstermesini, sosyal ilişkiler içinde rol almasını ve buna göre tavır ve eylem içinde bulunmasını sağlayan ve sürekliliği olan bir olgu olduğu söylenebilir (Yüksel, 2011). Öte taraftan, iletişimin sürekli değişim içinde olduğu ve değişimi de etkileyen bir olgu olarak ilişkilerde ve iletişim edimlerinde devamlılık sağlayan toplumsal bir süreç olduğu görülür. Ayrıca, her türlü kültürel örüntüler, toplumsal davranış biçimleri açıkça ya da üstü kapalı bir biçimde iletişimi kapsar (Schramm ve Roberts, 1971; aktaran Erdoğan, 2011). İletişimin, toplumsal rollerin ve sorumlulukların karşılanması adına, bireysel düzeyde kişisel davranışlar üzerindeki etkileme ve bunları düzenleme işlevinin de olduğu söylenebilir.

Her bir iletişim edimi, bireyler arası ilişkilerin kurulup sürdürülmesini sağlar. Kurulan iletişimlerde nihai hedefin insanların birbirlerini anlaması ve anlaşılması olduğuna göre kaynağın ve alıcının da dikkatini vermesini gerektiren zorunlu hususlar olacaktır. Mesajı alan alıcının, gelen iletiyi gönderi koduna en yakın yorumlama ile doğru anlaması ve çözümlemesi için etkin bir dinleme yapması gerekir (Dönmezer, 2009). Dinleme, kişiler arası ilişkilerin ilerletilmesinde, iletişim yeterliliğinin sağlanmasında, başka kişilerin tanınmasında, anlaşılmasında asli unsur olarak görülmektedir (Oğuz, 2012). İletilmesi istenen mesajların karşı taraftan doğru algılanabilmesi, anlaşılması için kaynak da arzularını, duygu ve düşüncelerini genellemeden kaçınarak belirgin ifadelerle aktarabilmelidir. Bunun yanında, ilişkilerin daimi olması ve sağlıklı bir zeminde sürdürülebilmesi için kaynak ve alıcının da kendilerini açması ve paylaşımlarını açıkça yapması gerekmektedir (Yüksel Şahin, 2011). Sağlıklı zeminde iletişim ve ilişkinin kurulamaması, verilen mesajların

anlaşılamaması neticesinde bireyler, sosyal ihtiyaçlarını giderememekte ve bu nedenle de yalnızlık duygusuna kapılmaktadırlar (Çalışkan ve Aslander, 2014). Kısacası; sağlıklı bir ilişkinin, etkileşimin ve iletişimin oluşturulabilmesi için öncelikle doğru ve empatik dinlemeyi yapmak, müteakiben de iletişim becerilerinin bireysel düzeyde gelişimini sağlamak olmalıdır (Dönmezer, 2009). Başka bir ifadeyle; etkin iletişimin tesisi ve idamesi için öncelikli şart olan katılımlı dinleme, nitelikli birliktelik, güvenilir olmak, empatik yaklaşım, geri bilgi akışını sağlama, sözsüz iletişimden yararlanma, ben dilinden istifade gibi iletişim becerilerinden sağlıklı bir şekilde faydalanılması hem bireyler arası çatışmaların oluşumunu engellerken, hem de mevcut çatışmaların etkin bir biçimde kontrol altına alınmasını sağlar (Yenilmez, 2012; Yıldırım ve Yıldırım, 2013). Kişiler arası ilişkilerin sağlam ve sağlıklı zeminde kurulması iletişimin verimliliğine ve çatışmaların giderilmesine katkı sağlar.

Allport'un, sosyal yaşantımızın büyük bir kısmının, diğerlerini daha iyi anlamakla ve onların bizleri daha iyi anlamasını temenni etmekle geçer (Burger, 2006), ifadesinde belirtildiği gibi birey davranışlarını bütünü anladığımızı söylemek mümkün değildir. Çünkü, her birey hem kendini hem de çevresini, özgün bir şekilde algılar. Bu yaşamsal algılar subjektiftir; kişiseldir. Bir anlamda, her birey dünyayı, özgün bir bakış açısından görür. Şayet bir kişinin anlaşılması isteniyorsa, bu durumda dünyaya o şahsın bakış açısıyla bakılmalı, olay ve olguları onun algıladığı gibi anlamaya ve onun gözüyle bakmayı denemeliyiz (Dökmen, 2003). Diğer bir ifadeyle, karşı tarafı anlayabilmenin en basit yöntemi de empatik olarak kendini karşı taraf yerine koyup onun gibi düşünmeye, hissetmeye ve davranmaya çalışmaktan geçer (Karaca, 2016). Bireyler arası ilişkilerin güçlü ve sağlıklı olarak tesisi ve idamesinde birisinin başkasını anlama amaçlı gayreti olarak bilinen empati, kişilerin iyi geçinmesine, iletişimin geliştirilmesine ve çatışmaların azaltılmasına da katkı sağlar (Acun Kapıkıran, 2011; Yüksel Şahin, 2011). Aynı zamanda, bireyler arası iletişimde empatik dinleme/empatik yaklaşımın sergilenip sergilenmemesi, etkin bir iletişim ve sağlıklı bir ilişkiden beklenen neticeye varılıp varılmamasında önemli bir unsurdur. Yani, birey; karşısındakiyle uygun bir şekilde empati kurabilirse, kendisini onun yerine koyabilirse, şahsın mevcut durumunu ve şartlarını anlayabilirse, o zaman, onunla kuracağı iletişimden beklediği neticeyi alabilir

(Güngör, 2011). İletişim becerilerinin dikkate alınmadığı durumda, toplumda, bireysel ilişkilerde sıklıkla iletişim ve etkileşimsizlikten yakınmalar söz konusu olabilmektedir.

İnsanın, nesnelliğini yitirmeden kendisini başka birinin yerine koyabilme ve bu rolü yapabilme kabiliyeti olarak bilinen empati/duygusal benzeme kavramı; karşı tarafın dünyasını anlama ve kavramaya yönelik olarak olayları onun gözüyle görme, o şahsın duygu ve düşünce yoğunluğunu keşfetme ve hissetme, doğru ve gerçeğe yakın bir şekilde anlamlandırma ve bu durumun da, ona, sözel ya da jest ve mimiklerle geri bildirilmesi süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreçte, başarılı bir empatik ilişkiyi kurabilmek için karşıdakinin tutum ve tavırlarını iyi-kötü, olumlu-olumsuz, doğru-yanlış gibi değerlendirme ve yargılamaya tabi tutmadan, özellikle de aşağılama, suçlama gibi menfi durumlar takınmadan onun dünyasını anlamaya çalışılmalıdır (Acun Kapıkıran, 2011; Aziz, 1982; Dökmen, 2003; Yüksel Şahin, 2011). Bilhassa, aile bireyleri arasında üzüntülü ve endişeli durumların yaşandığı hâllerde empatik ilişkilerin kurulması, bireylerin sıkıntılarını hafifletmesi yanında kişilere öz güven duygusu da aşılayabilir.

Diğer taraftan, insanlardaki empati becerisi, toplum içerisinde sosyal anlayışı ve toplumsallık bilincini olgunlaştıran bir duygudur. Bu cihetle, empatik davranışların yaygın olmadığı topluluklarda kişiler bencil olur ve toplumsal olmanın ruhu zayıflar. Sosyal ortamda, kişiler arasında iletişimi sağlayan duygu ve düşüncelerin karşılıklı alınıp verilmesinin sekteye uğramasına kadar varan bu durum, toplumsal değer yargılarının, müşterek tutumların ve alışkanlıkların yitirilmesinden ya da zayıflamasından kaynaklanır (Alptekin, 2012). Bunun yanında, bireylerce sahip olunan değer yargıları ve kültürel aidiyetlerin, başka kişilere yönelik empati/duygusal benzeşme becerilerinin işletilmesinde körelmeye fırsat vermemelidir. İnsanlar, böylelikle, sağlıklı ve güçlü bir şekilde toplumsal etkileşim içerisine girebilirler, ilişki kurabilirler, birbirlerini anlayabilirler ve sosyal problemlerin çözümüne katkı sunabilirler (Aksan ve Alptekin, 2009). Kısacası, empatik davranışlar; etkili iletişimin kolayca kurulmasında, bireyler arası ilişkilerde hoşgörünün esas alınmasında,

karşılıklı diyalogun sağlanabilmesinde ve tüm bunların yaygınlaştırılmasında önemli bir rol üstlenir.

İnsanoğlu toplum içinde yaşamını sürdürür ve kendisi dışındaki fiziki ve sosyal çevresi ile bir ilişki içerisinde. Bireyin kendisini ve dış dünyasını tanıma ve anlamlandırmaya başladığı anda, ilk eylemi kişiler arası olan ilişkilere. Bu ilişkinin başlatılması, kurulması ve geliştirilmesi hem iktisadi, siyasi ve kültürel bir gerekçeyle oluşturulabileceği gibi, hem de duygusal anlamda olabilmektedir (Erdoğan, 2011). Bu yönü ile ilişkiler, daha ziyade kişiler arası ya da bireyle gruplar arasında karşılıklı etkileşimle gerçekleşen süreçte bilgi ve duygu paylaşımıyla ortaya çıkan kişilerarası iletişim kavramı ile ifade edilir. Bu iletişimde, genellikle bireylerin yüz yüze bulunması ve bunun yanında, zaman ve mekân birliğinin de olması uygun görülmektedir (Karaca, 2016). Diğer taraftan, kişiler arası iletişimin sağlıklı kurulabilmesi, bireylerin duygu ve düşüncelerinin, arzu ve ilgilerinin direkt olarak ve samimi bir şekilde aktarılması esasına dayanır (Yüksel Şahin, 2011). Kişilerarası iletişim ilk olarak aile çevresinde (anne, baba ve çocuklar arasında) başlar. Müteakiben bu; yakın akrabalar, komşular, okul ve iş arkadaşlarına kadar genişler. Sağlanan bu iletişimle; bireyler arasında muhtelif amaçlarla ilişkiler kurulur, geliştirilir ve sonlandırılır; bir kısım roller icra edilir, sorunlar çözülür ve görevler yerine getirilir (Erdoğan, 2011). Kişilerarası iletişim; bireyin dış çevresi ile etkileşimi neticesinde yeni bir şeyler öğrenmesinde ona yardımcı olmakta; özellikle inançların, tavır ve hareketlerin, sosyal değerlerin şekillenmesinde ve kuşaklar arası aktarımında önemli bir rol üstlenmektedir (Çalışır, 2017). Bu yönüyle kişiler arası iletişim; toplumsal mirasın gelecek nesillere anlatımı, iletimi ve yaygınlaştırılması için aracı olma işlevini üstlenmiş olur.

Aile üyeleri yaşamlarını aile içerisindeki etkileşimleriyle bağlantılı olarak sürdürürler. Aile içerisinde gerçekleştirilen iletişimin etkin bir düzeyde olmaması, aile bireyleri arasında etkileşimi de azaltmakta, bunun neticesinde aile bağlarına yönelik duygularda ve algılarda değişimler olmaktadır. Etkili iletişimden uzaklaşma, aile hayatında uyumu bozarak çatışmaların yaşanmasına yol açabilmektedir. Bu nedenle, aile içerisinde ilişkilerin düzene sokulması ve şekillendirilmesinde iletişim, uyum ve uzlaşımın tesisi ve çatışmanın

önlenebilmesinde önemli bir araçtır. Aile içi iletişimin işleyişinde görülen kopmalar ya da problemler aile hayatını direkt olarak etkilemekte, bu durum aile bireylerinin kendi sosyal yaşamlarına da aksetmektedir. Toplumsal yaşamın diğer alanlarına yansımış olan bu bozukluklar ve problemler sosyal manada çözüm bulunması gereken sorunlara yol açmaktadır (Acat, 2012). Öte taraftan, toplumsal gereksinimler başkalarıyla kurulan iletişimlerimiz yoluyla sağlanır, tatmin edilir ve giderilir. Bunun yanında, aile bireyleri arasında var olan ilişkilerin yapıcı, uygun ya da menfi olması, çoğunlukla aile bireyleri arasındaki iletişimin nasıl yürütüldüğüyle ilişkilidir. Özellikle de, ergenlerle ebeveynler arasında görülen çatışma, uyuşamama ve geçinememe gibi sorunlar büyük oranda iletişimsiz kalmaktan değil, etkili iletişimi kurmadaki yetersizlikten ileri gelmektedir (Köylü, 2011). Buna karşın, her bireyin kendi düşünce ve duygularını serbestçe ifade edebildiği aile ortamlarında; karşılıklı uyum, hoş görü, işbirliği, özveri, içtenlik, saygı ve sevgiyle beraber yarınlara güvenle bakma anlayışı hakimdir (Çalışkan ve Aslander, 2014). Aile yaşamı içinde görülen uyum ve güven ortamı, muhtemel çatışmaları önleyerek yaşanacak iletişim engellerini ortadan kaldıracak bir zeminin oluşmasına katkı sağlayabilecektir.

Birey ilişkilerinin gerçekleşiminde zaruri olan iletişim, gerçek zaman ve yerde oluşur; ancak uygulandığı bağlam içinde doğru ve sağlıklı bir şekilde anlaşılabilir. Bu bağlamın niteliği, iletişimin yapısını tayin eden bütün faktörleri kapsar. O topluma ait eski ve yeni kazanılmış tüm deneyimler iletişimin bağlamını ve ilişkinin niteliğini belirler. Bağlam, iletişimin tarihi, sosyokültürel, iktisadi ve psikososyal muhtevasıdır (Erdoğan, 2011). Kişiler arası iletişimin işleyiş biçimini, sonucunu ve etkinlik düzeyini belirleyici çok farklı faktörler mevcuttur. Mevzu bahis bu faktörler; iletişimin işleyiş sürecini direkt ya da dolaylı, az veya çok, iyi ya da kötü bakımdan etkilemektedir (Karaca, 2016). Bu faktörler içerisinde; bireysel nitelikler, algılayışlar, duygu ve düşünceler, sosyokültürel ve fiziki çevre bulunmaktadır (Çalışır, 2017; Siyez, 2011). Öte yandan, iletişim sürecinde alıcıyı ve kaynağı etkileyen faktörler içerisinde; bireylerin iletişim yetenekleri, her iki tarafın değer ve tutumları, bilgi ve eğitim düzeyleri, rolleri, önyargılı davranışları, motivasyonları ve iletişimin gayesi gibi etkenlerin olduğu söylenebilir (Özgüven, 2001). Bütün bu etkenler, iletişimin

temel problemi olan mesajların algılanma ve anlamlandırılmasında farklılığın yaşanmasına neden olan öğelerdir.

İletişim, hem kişisel hem de toplumsal düzeyde sosyokültürel bir ortamda gerçekleşen bir olaydır (Kaya, 2011). Toplumsal etkileşim süreci olarak tanımlanan iletişim (Çalapkulu, 2017), insanların kendilerine has nitelikle toplumsallaşma işlevinin bir göstergesidir (Güney, 2017). İletişim kavramı; işbirliğini, toplumsallaşmayı, beraberliği ve ortaklık hâlini içerir ve bundan dolayı, hem bireyler arası hem de toplumsal düzlemde gerçekleşen bir süreç olarak tanımlanabilir (Oskay, 2017). Diğer yandan, toplumun bizatihi kendisi bir iletişim şeklidir. Bu nedenle, bir toplum içerisinde yaşamı sürdürmek, o topluma ait olan sosyal metinleri öğrenmek ve o toplumun kendisini tanımlayan anlayışın esasını teşkil eden söylem ve ifadeleri anlayabilmektir (İrvan, 2014). Kısacası, iletişim olgusunu; basit bir mesaj değişiminden çok, toplumsal özellikli bir etkileşimi, aktarımı ve paylaşımı kapsadığını ifade edebiliriz (Benek, 2008). Bu nedenle, bireyler; toplumsallaşma sürecinde o toplumun sosyal yapısına özgü değerleri, tutum ve davranışları öğrenip benimserler ve bunları gelecek kuşaklara ulaştırmak için de iletişimi etkin bir şekilde kullanırlar.

Her bir birey, iletişime, ait olduğu toplumun taşıdığı sosyokültürel değerlerinin bir unsuru olarak iştirak eder (Kartarı, 2001). Kültürel değerler, birey hayatını tümüyle etkilediği için kişiler arası iletişimi de aynı ölçüde etkisi altına almaktadır. Bireyler arası ilişkilerde sosyokültürel değerler üzerinden karmaşanın yaşanır olması ve bunun da bireyler arası iletişimin kurulma şekline menfi yönde tesirleri olabilmektedir (Gürüz ve Eğinli, 2012). Yani, bireyler arası iletişim, kültürlere göre ciddi farklılık ve ayrışmalar gösterebilir. Bu farklı görünüm, kaynağın oluşturup gönderdiği iletinin alıcıya gerektiği gibi ulaşımını engelleyerek mesaja yüklenilen kodlardan uzak bir yoruma sebep olabilir (Siyez, 2011). Bu nedenle, iletişim, kültürel yaşamın merkezinde yer alır ve tüm toplumsal olgu ve süreçlerden direkt olarak etkilenir. İletişimin kültürel değerleri taşıma ve aktarma işlevi nedeniyle bireyler, hangi kavramlara nasıl bir ortak anlam verecekleri ve hangi ortak paydalarda buluşacakları konusunu kolaylıkla belirlerler. Böylece, iletişim kültürü taşıırken kültür de iletişimi mümkün kılar (Yıldız, 2005). Başka bir ifadeyle, kültür ve iletişim birbirini var eden, devamlı

kılan, geliştiren, şekillendiren iki kavramdır. İletişim, bireylerin semboller üzerinden etkileşimini ve ilişkilerini belirtmektedir. Kùltùr ise, semboller oluşturularak yùrùrlùęe konulduğu bağlamın kendisidir (Gùngör, 2011). Bununla birlikte, sosyokùltùrel farklılıklar bòlgelere, kırsal veya kentsel yaşam yerlerine göre değişim gòstermekte ve bunun neticesi gùndelik iletişimde etki etmektedir. Bu farklılıklar; kullanılan kelimelerde, söylem şekillerinde, yapılan vurgularda ve beden dilinde gòrùlmekte ve dolayısı ile kaynak ve alıcı arasında anlamlar üzerinden anlaşmazlığa ve yanlış anlaşılmaya sebebiyet vermektedir. Kısacası, bireylerin kùltùrel kimlik yapısı ve pratikleri; kiminle, nerede, ne zaman ve ne maksatla iletişim kurulacağını öğretir ve yònlendirir (Gudykunst ve Ting-Toomey, 1991; aktaran Gürüz ve Eğinli, 2012). Bu farklılıklar üzerinden kurulan iletişimde; anlaşmazlıklar, yanılmalar, peşin hükümler, ilişkilerden kaçınma, psikolojik ve sosyal soyutlanmalar yaşanmakta ve gòrùlmektedir (Akay, 2005). Sonuç olarak, farklı kùltùrel değerler ortamında kurulan bireyler arası sözlù ve sözsüz iletişimlerde yanlış anlam çıkarımları yaygın bir şekilde gòrùlebilmektedir.

2.6.2. Ailede ve sosyal hayatta iletişim

İnsan varlığının esası ilişkileridir. İnsan, kendini bir çok ilişki ağı içerisinde bulur. Bunlar; aile, eş, çocuk, arkadaş ve diğerleri ile olan ilişkilerdir. Hem bireysel hem de toplumsal düzeyde kurulan ilişkiler, sosyal yaşamın keyfiyetini ve doğasını belirler. Bireylerin iletişimini de bu ilişkiler ağının şekli düzenler. Yani, kişiler arası iletişim, ilk olarak aile içerisinde ortaya çıkarak ilişkileri etkiler, işlev gòrür ve bu ilişkileri belirler (Oğuz, 2012). Bu nedenle, insanlar, ilk tecrùbelerini aile ortamında kazanır; aile ile kurulan iletişimde, ilk önce birey olarak kendisini tanımlar. Ailede tesis edilen bu iletişimle birey, yakın çevresindeki kişileri tanımlamayı ve onlar içerisinde güven duygusunun oluşmasını başlatır. Bu güven ortamında yùrùtùlen iletişimle bireyler, içinde bulunduğu toplumun kùltùrel değerlerini ve normlarını kabullenir ve öğrenir. Bòylelikle, bireyin toplumsal ortamlarda başka kişilerle tesis edeceği iletişimin niteliği oluşturulur ve belirlenir (Tezel şahin ve Cevher, 2007). Açıķçası, aile ortamında kurulan etkin iletişim, kişilerin gelecekte gòrev ve sorumluluk alacakları sosyal ortamlarda sağlıklı, ahenkli ve tutarlı ilişkileri kurabilmelerine imkân sağlar (Gùler ve Kocataş,

2017). Bu ortamlarda, bireylerin takınacakları davranış ve tutumlar, ortamın sosyokültürel yapısına uygun olarak bireylerin maddi ve manevi değerlere verecekleri önem ve anlamlara göre belirlenir. Bu sosyal değerler üzerinde görülen ortak kabul ve algılar, uzlaşma ve benimseyişler sosyal ortamlarda etkin bir iletişimin varlığını ve oluşan iletişim kalıplarının biçimini teyit eder (Ergün,1994). Bu nedenle, etkin bir iletişimin kurulması; öncelikle aile içi bireylerin, müteakiben sosyal grupların ve toplumun taşıdıkları sosyokültürel değerlerin kabullenilme nispetinde sağlanabilir.

Aile içerisindeki bireylerin tümünün varlığı bizatihi iletişimin kendisini ortaya çıkarmakta ve aile içi iletişim diye ifade edilmektedir. Başka bir deyişle, aile içi iletişim; ebeveynler arası iletişimi, ana baba-çocuklar arası iletişimi, kardeşler arası iletişimi, kuşaklar arası (genç, yetişkin, orta yaşlı ve yaşlı) iletişimi içermektedir. Bütün bu iletişim şekillerinde; fertlerin birbirlerini iletilere yüklenen kodlar gereğince anlamaları, hem mantıksal hem de duygusal yönden karşılıklı davranış temelli ilişkilerde bulunmaları, aile içerisindeki rolleri kullanışlı hâle getirecek şekilde paylaşımda bulunmaları, yetki ve sorumluluklar kapsamında bireyselliğin garanti altına alınması esas olmalıdır (Görgün Baran, 2004). Diğer taraftan, aile içerisindeki ilişkilerin doğası; aile bireylerinin üstlendiği rollere, kurallara ve sosyal değerlerden kaynaklı davranış ve tutumların denetim altına alınma şeklinde görünür olmaktadır. Aile bireylerinin, kendi aralarında birbirlerine samimi davranmasını, karşılıklı davranışlara yerinde ve olumlu tepkiler vermesini, çıkması muhtemel sorunların da aile içerisinde çözümlenebilmesini sağlayacak şekilde çift yönlü etkili bir iletişimi kurup işlevsel kılması gerekmektedir. Öte yandan, Bowlby'e göre, ebeveyn ve çocuklar arasında kurulan iletişimin doğası, çocuğun gelecek yaşamında kuracağı tüm toplumsal ilişkilerinin de kaynağını oluşturur. Yani, aile içinde edinilen iletişim kalıpları, bireyin müteakip dönemlerinde (ergenlik, gençlik, yetişkinlik, yaşlılık vs.) kuracağı ilişkilerine yansır (Bowlby, 1973; aktaran Evirgen, 2010). Bu iletişim kalıpları; bireylerin, kendi benliklerinin gerçekliğine dair benimseyip öğrendiği tüm inançlarının, tutum ve tavırlarının oluşması, düşünce ve kanılarının şekillenmesi ölçüsünde aile içi ilişkilere, etkileşime ve derinliğine kurulan iletişim ağlarına bağlı olarak oluşur (Avşaroğlu, 2011). Böylelikle, bireyler, aile içerisinde mevcut iletişim ve etkileşimin işleyişinden esinlenerek kendilerine has bir iletişim kalıbı

oluşturmuş olurlar. Ailede içinde çocuk, ergen ve gençlerle tesis edilen iletişim örüntüleri; onların sosyal hayatı kavramasını, düşünce ve duygularını rahatça açıklayabilmesini, ileriye dönük oluşturulacak tutum ve davranım şekillerini saptayabilmesini kolaylaştırıcı bir rol üstlenmektedir (Elkin, 2016). Bu rolüyle iletişim, bireyin duygusal, zihinsel ve tutumsal eylemlerinde uyum, bütünlük ve bağlantı sağlar.

İletişim, bireyler arasında ve toplumsal düzeyde her çeşit ilişki ve etkileşimin asli unsurudur. Aile içerisindeki iletişim, aile bireylerinin her birinin ayrı ayrı kurmuş oldukları ilişkiler kapsamında var olur. Aile bireyleri arasındaki iletişimin niteliği, ailenin ruhsal sağlığını ve sosyal etkinliğini belirler (Canel, 2012). Bu nedenle, etkin bir iletişim; aile bireylerinin birbirine karşı sergiledikleri düşünce, duygu ve kanaatlerin iyice anlaşılmasını temin eder; ortaklaşma, dayanışma ve paylaşımda bulunma gibi davranışlara sebebiyet verir; çocuk ve ergenlerin sosyal gelişimine müsait bir zeminin oluşumunu sağlar (Dönmezer, 2009). Yine, etkin bir iletişimin uygulandığı aile içerisinde bireyler daha bağımsız bir kişilik yapısına sahip olurlar. Öz güveni, kendine saygısı ve yetenekleri en üst düzeyde kullanabilme; düşünce ve duygularını rahatça açıklayabilme alışkanlığını elde ederler. Aksi durumda, bireyler; bağımlı birer kişilik hâline gelirler, gelecekte bir takım problemlerle ve çatışmaya varan uyum bozukluklarıyla karşılaşabilirler (Yenilmez, 2012). Diğer bir ifadeyle, aile bireylerinin iletişiminde yer alan hatalı sözcük, yorum ve ifadeler alelade mevzuları bile çatışma ortamına sokabilir, alınma ve gücenme moduna evrilebilir ve bireylerin aralarındaki duygu ve düşünce alışverişi ve etkileşimlerinin bitirilmesine yol açabilir (Özgüven, 2001). Kısacası, iletilerin üzerine yüklenen anlamlarda uzlaşamaz, birliktelik sağlanamaz ise aile içi ilişkilerde olumsuzluklara yol açılır ve dolayısıyla da iletişim kesintiye uğrar.

Toplumun en küçük sosyal ortamını oluşturan aile yapısı içerisinde bireylere verilen rol, konum ve pozisyonlar ve bunlar arasında kurulan ilişki ağları ile iletişim gerçekleşir. Aile bireyleri arasında kurulan bu ağ içerisinde gerçekleştirilen iletişim, aile üyelerinin birbirlerine karşı sergiledikleri tüm tavır ve hareketleri yönlendirir (Yıldırım ve Yıldırım, 2013). Ayrıca, ebeveynler arasındaki karşılıklı anlayışlılık, tutarlılık ve davranım mükemmelliği iletişimi

geliştirerek aile içinde bireylerin sosyal rollerini özümsemelerinin yolunu açar. Böylelikle, hem aile içi hem de toplumsal düzeyde kurulan iletişimin temeli doğru atılmış olur (Aydın Yılmaz, 2006). Diğer taraftan, hem aile içerisindeki ilişkiler bakımından hem de her bir aile bireyinin yakınında ve uzağındaki sosyal ortamlarda kurulacak ilişkilerle ilgili olsun iletişim, geniş kapsamlı ve önemli bir olgudur. Bireylerin çevresiyle uyumunu sağlayan iletişim, insan ilişkilerinin ve gündelik yaşantı pratiklerinin temelini oluşturur. Aile üyelerinin kendi aralarındaki ilişkileri, ebeveynlerin ilişkileri, arkadaşlık ilişkileri, öğrenci - eğitici ilişkileri, işçi patron ilişkileri gibi sosyal çevrelerde dâhil tüm toplumsal ilişkilerin idamesi ve gelişimi bireylerin iletişim becerileri ile sağlanır. Toplumsal düzeyde ilişkilerin idamesini, kişiler arası iletişimin keyfiyeti ve kemiyeti belirler. Bireyler; tecrübelerini, niyetlerini ve şahsi fikirlerini bir başkasıyla paylaştığında ilişkilerin varlığı ve idamesi teminat altına alınır (Özgüven, 2001). Bu sosyal teminat; aile içerisinde görenek ve geleneklerin, sosyokültürel değerlerin, inanç ve kanaatlerin kuşaktan kuşağa aktarılması ve bireylerin bu sosyal değer üzerinden toplumsallaşması halk kültürünün bir ürünü olan sözlü anlatım geleneğiyle ya da yüz yüze iletişimiyle yapılır. Böylelikle, toplumsal yaşamdaki tecrübeler, kazanımlar ve bilgi birikimleri toplumu oluşturan tüm bireylere ulaşır ve paylaşılır (Stevens, 1976; aktaran Aziz, 1982). Bu sözlü anlatım, aynı zamanda, bir kültür aktarımını gerçekleştirdiği için bireylerin toplumsallaşmasında ve toplumsal yapının şekillenmesinde etkili olur.

Ebeveynlerin çocukları üzerinde tek yönlü ilişkiler kurduğu geleneksel ailelerde, aile içi etkileşim yerine, aile büyüklerinin istediği kalıplara uyum sağlayacak tavır ve hareketleri şekillendirici ve bunlara yön verici bir yol izlenir. Gelenekçi toplumlardan modern toplumlara dönüşümün bir sonucu olan çekirdek ailelerde, aile içi ilişkilerde bir iletişim ve etkileşimin varlığına (Dönmezer, 2009) rağmen, ebeveynlerle çocuk, ergen ve gençler arasında iletişim eksikliğinden söz edilebilir. Bu durum, nesiller arasında iletişim kesintisine, birbirlerinden uzaklaşmalarına ve çatışmalarına yol açar (Tezel Şahin ve Cevher, 2007). Bireylerin zihinsel ve psikolojik bakımından gelişimlerinin farklılık göstermesi ve bunun yanında yaşam deneyimlerinin de benzeşmemesi, kuşaklar arasındaki iletişim niteliklerinde farklılıklara yol

açabilir (Kılıç, 2018). Diğer bir ifadeyle, iletilere yüklenen anlamların nesillerce farklı görülmesi nedeniyle iletişimin tesisinde bir takım zorluklarla karşılaşılabilir.

Zaman içerisinde, küresel ölçekteki değişimlere bağlı olarak aynı toplumda bile kültürel farklılıklar gözlenir. Bu zamansal değişim ve farklılıklarda yetişen bireylerin de sosyokültürel değerleri üzerinde değişimler söz konusu olur. Toplumsal yaşamda yıllara sari olarak görülen bu değişimlerle birlikte kuşaklarında birbirlerini anlamalarında ve taşıdıkları sosyal değerler üzerinde uzlaşımlarında zorluklar yaşanır. Yaşlı nesil, kendi dönemlerinde sahip oldukları değerler üzerinden gençleri yargılar. Bu nedenle, yeni neslin gençlerine de kendi gençlik dönemlerindeki gibi aynı niteliklere sahip olunması konusunda ısrarcı olurlar. Yeni neslin genç bireyleri de sınırlamaları kabul etmeyerek kuşaklar arasında sosyal çatışmalara yol açabiliyorlar (Bilgin, 1991). Kuşaklar arasında ortaya çıkan bu norm değişikliği ile birlikte aile içerisindeki ilişkilerde bir değişim gözlenir (Lahaye, Pourtois ve Desmet, 2001). Diğer bir ifadeyle, toplumların taşıdıkları sosyal kurallar ve değerlerin kişi davranış ve tutumları üzerine önemli etkilerinin olduğu bir gerçektir. Bunun yanında, bilim ve teknolojiye değişimlerle yaşanan çağın zorunlulukları farklılaşmış, bu da bireylerin iletişim kurma şekillerini değiştirmiştir. Yeni nesillerin iletişim biçimi ve davranış şekillerindeki muhtemel değişimler de kuşaklar arası iletişimi etkileyecek boyutta gözükmemektedir (İnce, 2018). Çünkü; kuşakların değişik ekonomik ve sosyokültürel ortamlardaki deneyimleri, eylemleri, düşünceleri ve günlük pratikleri farklı gelişim gösterebilmektedir.

Etkili bir iletişim sürecinde aykırılıklar ve benzeşimler bulunmaktadır. Bu durum, bireylerin iletişimi kurma anının koşulları yanında, tavır ve davranışların türemesinde temel etken olan sosyokültürel değerlerinin geçmişiyle de bağlantılıdır. Bu değerler üzerinden bireyler arasında benzeşimler attıkça uyum da artmaktadır. Ayrışmalar arttıkça da çatışmalar artmaktadır (Kılıç, 2018). Bu nedenle, aile içerisindeki ilişkilerde uyumla beraber çatışma süreçlerinin de yaşanıyor olması sosyokültürel gerçeklikle örtüşmektedir. Bu anlamda, aile içerisinde gerçekleşen iletişimin alt yapısını oluşturan duygu, düşünce, tutum ve davranışların çift taraflı iletilmesi sürecinde bu sosyokültürel değerleri temsil

eden sembollere verilen anlam yüklerinin bireyler arası müşterek paylaşımının sağlanması etkili ve açık bir iletişimin tesisi ile mümkün görülmektedir (Görgün Baran, 2004). Aksi durum, iletişim çatışmalarına yol açacaktır. Toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan aile içi ilişkilerde iletişimi çatışma durumundan çıkarıp karşılıklı diyaloga çevirecek olan empatik dinleyici tutumunun benimsenmesi önem arz etmektedir (Özpolat, 2010). Birlikte yaşamın doğasına uygun olarak aile içerisinde kurulacak olan uyum ve uzlaşma odaklı ilişkiler, aynı zamanda sağlıklı iletişime de yol açar.

2.6.3. İletişim engelleri ve topluma yansımaları

Bireyler, genellikle taleplerini, niyetlerini ve tepkisel davranışlarını sözlü ifadelerle başkalarına aktararak iletişimlerini kurarlar. Ancak, kurulmak istenen iletişim, bir takım engellerden kaynaklanan sebeplerden ötürü kastedilen ve umulan etkiyi oluşturmaz. Çoğunlukla da bazı ifadeler, bir kısım engellerle karşılaşarak bireylerin istemedikleri manalarda yorumlanıp iletişimin istenmedik bir şekilde olumsuz olarak sonuçlanmasına sebep olabilirler (Gürüz ve Eğinli, 2012). Daha açık bir ifadeyle, iletişim anında kaynaktan gönderilen mesajın, hedefe gelmiş olan mesajla benzeştiğinde etkin bir iletişim gerçekleştirilmiş olur. Oysa, kaynakça alıcıya gönderilmiş olan mesaj, çoğunlukla anlamı değişmiş olarak ulaşır. Ortaya çıkan bu değişim, iletişim sürecine müdahil olan bir kısım engel ve etkenler sebebiyle oluşur. Bu nedenle, bilginin kaynağı olan kişiden çıkan mesaj ile alıcıya ulaşan mesaj arasında farklılık yaratan unsurlar engel olarak adlandırılır (Özgüven, 2001). Söz konusu engeller; iletişimi doğal ortamından uzaklaştırması yanın da, sağlıklı bir iletişimin oluşumuna da engel olabilmekte ya da kurulmuş olan iletişim sürecinin her hangi bir aşamasında çatışma ve uyuşmazlığın ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir (Acat, 2012). Kısacası, bir mesajın iletimine engel oluşturan veya hedefe iletilen mesajın doğru düzgün anlamlandırılmamasına sebebiyet veren her bir şey engel olarak görülmekte ve isimlendirilmektedir (Lucas, 1986; aktaran Köylü, 2011). Diğer bir ifadeyle; bireyler arasındaki iletişim engelleri dendiğinde, bireylerin birbirleriyle sağlıklı ve etkin bir şekilde iletişime girmelerini, anlaşma ve uyumlarını engelleyici her nevi etmen akla gelmektedir.

Aile hayatında ebeveyn, ebeveynle çocuklar, okulda öğrenci-egitici ve genel anlamda da bireyler arası ilişkilerde etkileşim ve iletişimi engelleyici bir kısım kişisel düzeyde takınılan tavır, davranış ve tutumlar bulunmaktadır (Dönmezer, 2009; Özgüven, 2001). Bunun yanında, kişiler arası iletişimi çıkmaza sokan ya da bozan faktörlerden biri de, kişinin kendisiyle ilgili imajıyla başkalarının ona yönelttiği imajları arasındaki farklılık veya aralıktan kaynaklanmaktadır (Bilgin, 2007). Bütün bunlar, aile içerisinde; çocuk, ergen ve gençlerin bir birey gibi görülmemesi, nesiller arası çatışmalardan kaynaklı karşılıklı mesajların çözümlenememesi, düşünce ve duyguların açıklıkla ifade edilememesi, bireyin rahatça kendini ifade edememesi gibi bireyler arası iletişim engelleri aile içi iletişime menfi yönde etki yapabilmektedir (Şahin ve Aral, 2012). Kısacası, iletişim sürecinde ortaya çıkan pek çok hatalardan dolayı sağlıklı bir etkileşime girilemiyor ve iletişim engelleniyor. Böylelikle, bireyler için ilişkilerde endişeye ve istenilen sonucun elde edilememesine yol açıyor.

İletişimde yaşanan sorunlardan biri de, kişiye duygu ve düşüncelerini aktarma imkânı sunan dil ve dil davranış becerileri olarak görülebilir (Soydaş, 2010). İnsanlar arasında iletişimin kurulmasında en etkili araçlardan olan dilin, duygu ve düşüncelerin iletilmesinde bir sorunla karşılaşılması durumunda direkt olarak etkili iletişimin işletilmesine olumsuz etkisi olur (Kocasavaş, 2010). Dili oluşturan sözcükler ve tümceler, yöneltildikleri kişilerin bilgi, deneyim ve düşünce kalıplarının etkisi altında anlamlı hâle gelir. Ancak, dilin kullanımında karışık ve anlaşılmaz bir yol izlenirse, bu iletişim engeline dönüşebilir. Etkili bir iletişimin işleyişi için ne kadar sade, basit ve izah edici bir dil kullanımı tercih edilirse, o nispette iletişim de sağlıklı ve nitelikli işleyiş sergileyecektir (Elgünler ve Fener, 2011). Diğer bir ifadeyle, iletişim sürecinde dilin kullanımı ve ifadelerde sözcüklere yüklenen anlamlardaki farklılık iletişimin işleyişini bozabilmektedir. Mesajın kodlamasında kullanılan dil ile mesajın çözülmesinde kullanılan dilin farklı yapıda olması kaynak ve hedef arasında iletişimin tesis edilmesinde zorluklar yaşatabilir (Güney, 2017). Diğer taraftan, insanlar, söylemleriyle birlikte bir takım tavır ve davranışları da açığa vururlar. Mevzu bahis bu tavır ve davranışlar da, sosyal değerler üzerine inşa edilir ve biçimlenir. Yani, sosyal davranışlar, genellikle dilsel davranış biçimleri olarak görünüm alırlar. Burada kelimelerin ya da ifadelerin sözlük anlamından daha

ziyade, sosyal anlamı önem arz etmektedir (Selçuk, 2007). Bu durum, kaynak ve hedef arasında mesaj alış verişindeki yorumlamaya etki etmekte, sonucu itibariyle de etkin bir iletişimin sağlanıp sağlanamamasına yol açabilmektedir.

İletişim olgusunu yalnızca bir mesaj alış veriş işlevi gibi görmek gerçek bir yaklaşım olmaz. İletişim kavramını iki taraflı bir etkileşim süreci gibi görmek gerçekçi bir bakış açısı olacaktır. Bunun yanında, iletişim süreci; zihni, duygusal, sosyokültürel bir çok etmenlerden de etkilenir. Böylece, gönderilen mesaja yüklenen anlam yalnızca kullanılan kelime, simge (sembol) ya da vücut diliyle değil de onu alan bireylerin mesajı nasıl okuma yaptıklarıyla ortaya çıkar (Halil, 2018). İletişim sürecinde anlamlar değil, iletiler taşınır ve anlam iletinin kendisinde değil, iletinin hedefindeki alıcıda var olur. Genellikle, bu süreçte alıcı; iletide görmek istediğini görür, duymak istediğini duyar; istemediğini de ne görür, ne de duyar. Böylelikle ileti, kendiliğinden bozulmuş olur (Çalapkulu, 2017). Diğer taraftan, mesajın üretilmesinde kullanılan simgeler birden fazla anlama gelebilmektedir. Bunun yanında, belirli bir simge bazıları için başkaca anlamları taşıyabilmektedir. Bu yüzden, kaynaktan çıkan simgeye yüklenen anlam ile hedefin ki aynı olmayabilir. Bu durum da, iletişim işlevinin sağlıklı yürütmesine engel olucu bir rol üstlenebilmektedir (Güney, 2017). Çünkü, simgeler, belirttikleri şeyler üzerinden bireyler arasındaki uzlaşımı sağlayan birer gösterge gibidirler.

İletişim işlevinde; bilgiyi, duyguyu ve düşünceleri iletmede kullanılan simgeler, semboller, rumuzlar, imler ve işaretler gibi kodlama biçimlerinin anlamları sosyokültürel çevreye, yöreye ve ortama göre değişim göstermektedir. Bu cihetle, gönderilen mesajların kaynak nezdinde belirttiği anlamla hedefin anlayacağı mananın aynısının olması önemlidir. Bu nedenle, iletişim çatışmaları, çoğunlukla kaynağın kastettiği anlamla alıcının anlamış olduğu şey arasındaki çelişkidendir dolayı ortaya çıktığı bir gerçektir. Bu da, gönderilen mesaj üzerinden algı ve anlam sorununu beraberinde getirmektedir (Karaca, 2016). Yani, iletişimin tarafları olan kaynak ve alıcılar değişik algıları taşıyabilirler. Bireylerin algıları seçici davranır. Bireyin duygu dünyası, mesajlara yüklenen anlamları gerçekçi bir şekilde algılamasına engel olur. Kişilerin ihtiyaçları ve yaşam tarzları, görünüşte olan ve duyulan şeylerin biçim değiştirmelerine sebebiyet verir (Özgüven, 2001). Bunun yanında, iletişim sürecinde her iki tarafın

iletişimin gerçekleştirildiği bağlamla birlikte toplumsal değerlere de hassasiyet göstermeleri gerekir. Bu süreçte, hedefin iletişim alışkanlıklarını bilmeyen bireyler, söylenenleri, sergilenen tavır ve hareketleri kendi sosyokültürel değerlerine göre anlamlandırıp çözümlerler. Bu koşullar altında, iletişimin işleyişinde çatışmaların görülmesi ihtimal dâhilindedir (Tellan, bt). Diğer bir ifadeyle, kültürel değerlerdeki farklı görünüm; iletişimde kullanılacak ifadelerin üretiminde, gönderilerin anlamlandırılma ve yorumlanmasında zorlukların yaşanmasına neden olabilir.

Etkili ve sağlıklı bir iletişim işlevinde mesajların doğru ve tam gönderimini engelleyici bir çok etmenler bulunur. Bu etmenler; fiziksel, teknik, psikolojik ve sosyal olarak sınıflandırılabilir. Fiziksel ve Teknik Engeller: Gönderilen mesajla ilgili engeller, kanal (oluk) ve iletişim araçlarıyla ilgili engeller, gürültüyle ilgili engeller ve kullanılan dille ilgili engeller olarak tasnif edilebilir. İletişim sürecindeki insanların duygu, düşünce ve değer yargılarını içeren şahsi niteliklerinden kaynaklı bozukluklar olarak tanımlanan psikolojik ve sosyal engeller: İletişimde amacın belirtilmemesi, önyargılar, görüş farklılığı, algılama farklılığı, tutum ve davranışlar, sosyokültürel farklılık ve iletişimdekilerin bilgi düzeyleri olarak ifade edilebilir (Acat, 2012; Açıkgöz, 2005; Çalapkulu, 2017; Elgünler ve Fener, 2011; Gerçik, 2018; Karaca, 2016; Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2008). Bunlar özet olarak aşağıda ifade edilmiştir:

- İletişim amacının belirlenmemesi: Doğru mesajın, doğru zamanda, doğru kanal aracılığıyla doğru şahıslara iletilmemesi durumudur.

- Önyargılar/ön kabuller: Genellikle, iletişim çatışmalarının temelinde kişilerin birbirlerini tanıyıp bilmeden birbirleri hakkında kalıplaşmış fikirlerle hüküm vermeleri yatmaktadır. Kalıplaşmış düşünceler, kişilerin zihinlerinde yer eden kemikleşmiş, çoğu zaman da istemsiz bir şekilde taşınan bir kısım kesin fikirler olarak ifade edilebilir. Bireyler kendi bilinçlerindeki önyargılarını sorgulamaya karşı kapalı tutarak düşüncelerini değiştirmeye yönelmezler. Bu düşünceler nedeniyle, kişiler önyargılı ve tümüyle reddiyeci bir tavır alabilirler. Önyargılar, iletişim sürecinde bireylerin birbirlerini tanımasını önler.

Görüş farklılıkları: Sosyal hayatta kişiler arası iletişimde görülen en önemli engellerinden biri de görüş ve fikir ayrılıklarıdır. İletişim sürecindeki kişiler (kaynak ve alıcı) aynı düşünce yapısında değilse, çok önemli görüş farklılıkları mevcutsa ve bilhassa bu görüş farklılığı inanç ve değer yargılarıyla alakalıysa, etkili bir iletişim tesis etmek mümkün görülmebilir.

- Algılama farklılıkları: Algılama, iletişimin gerçekleştirilmesinde hem kaynak hem de hedef için mevzu bahis bir olgudur. İletişim süreci; insanlarca sahip olunan sosyal değerlerin, menfaatlerin, gayelerin, gereksinimlerin, içerisinde büyüdükleri sosyokültürel ortamların, bilgilerin, duyguların, geçmiş deneyimlerin ve fiziksel niteliklerin oluşturduğu bir çok faktörün etkisindedir. Algı kavramı, bütün iletişim süreçlerinin vazgeçilmez bir unsurudur. Bireyler değişik olay, durum ve bilgilere alaka duyabilmekte, benzer olay ya da durumlar farklı düzeylerde algılanabilmektedir. Bundan dolayı, hatalı ya da yetersiz algılamalar neticesinde, iletişim sürecinde bir takım engellere ve bozukluklara rastlamak mümkün olabilmektedir.

- Tutum ve davranışlar: Tutum; insanın çevresinde olanlara karşı bilgi ve tecrübelerinden yola çıkarak düzenlediği duygusal, zihinsel, ve davranışsal bütünlük içerisindeki tepkisel eğilimleridir. Bu nedenle, bireyler; tutumların müspet-menfi, sempatik-aykırı olma durumlarına göre iletişim işlevinde olurlar. Tutumlardaki aşırıcılığın boyutu arttıkça onları değiştirmek oldukça zorlaşır. Böyle bir durumda tutumlar, etkin iletişim için engel olma işlevi görür.

- Sosyokültürel farklılıklar: İnsanlar, iletişim sürecinde sosyal çevrelerinin olumlu ya da olumsuz etkileri altında olurlar. Sosyal çevrelerin büyüklüğü ve burada edinilen sosyal rollerin nicelik ve nitelikleriyle bağlantılı olarak birbirlerini etkilerler. Bu durum, iletişimlerine engelleyici bir etken olarak yansır. Öte yandan, toplumların kültürel birikimleri örf ve adetlere (gelenek ve göreneklere) bürünerek kişilerin alışkanlıkları, söylemleri ve eylemlerini içeren kalıp yargılara dönüşür. Diğer bir ifadeyle, iletişimin işleyişi bakımından benzer kültür ortamında büyüyen kişilerin, geçmişe dönük müşterek deneyimlerinin olması, benzer duygusal ve fiziksel koşulları paylaşımlarından ötürü daha kolay bir şekilde ilişki ve etkileşim içerisine girmeleri olasıdır. Kültürel yapının farklılaştığı durumlarda ise kişiler, iletişim sürecinde mesajların kodlanarak

gönderimi ve çözülüp değerlendirilmesi safhalarında sorunlarla karşılaşır ve iletişimde bozulmalar yaşanabilir. Yani, sözcüklere yüklenen anlamlar farklı olacağından, kaynaktan hedefe iletilen mesajların istenildiği gibi algılanmasında engeller oluşabilir. Bu nedenle, sosyokültürel nitelikler, etkili iletişimin kurulmasında belirleyici bir rol üstlenir. Sosyokültürel çevreden kaynaklanmış olan iletişim engelleri daha bozucu ve kalıcı olabilir.

- Sahip olunan bilgi düzeyi: Yeterli düzeyde olmayan bilgi, iletişim sürecinde kaynak ve hedef arasında bir engel oluşturur. Gönderici olarak kaynak, bilgi yetersizliği sebebiyle mesajın kapsamında boşluk bırakması durumunda, alıcı olan hedefin algılayacağı mesaj gönderilmiş olandan farklılık göstermiş olur.

İletişim hataları, etkisiz iletişimler veya iletişimi engelleyen tutumlar gibi terimlerle ifade edilen ve genel olarak ta olumsuz iletişim davranışları diye bilinen iletişim engelleri; bireyler arası dinlemeyi etkisizleştirir, kesintiye uğratar, bozar; anlaşılmayı ortadan kaldırır ya da diyalogun kurulma yollarını kapatır. Bu iletişim davranışları, kişiler arası etkileşim ve iletişimi engelleyici düzeyde bir takım bireysel tavır ve hareketler sergilenerek ortaya konur. Bireyler tarafından farkında olarak ya da olmayarak yaygın biçimde sergilenen bu tutum, tavır ve hareketler özet olarak aşağıda ifade edilmiştir (Açıkgöz, 2005; Canel, 2012; Cihangir, 2011; Gürüz ve Eğinli, 2012; Özgüven, 2001; Yenilmez, 2012; Yeşilyaprak, bt; Yıldırım ve Yıldırım, 2013):

- Emir vermek, yönlendirmek: Hedef kişi taşıdığı duygunun değersiz olduğu kanısına varır. İstenileni yapmak mecburiyetinde olduğunu düşünür. Korkuya sebep olur; karşı koymaya, başkaldıracı bir tutuma ve aynen karşılık vermeye itebilir.

- Uyarmak, gözdağı vermek/tehdit etmek: Hedef kişi kendini değersiz görür. Öfkelenir. Korkuya sebep olur, boyun eğmek durumunda kalır. Şahsın taleplerine saygı gösterilmediği imajını uyandırır. Bireyde alınma, hiddetlenme, başkaldırı hissi oluşturur.

- Ahlak dersi vermek, vaaz etmek: Hedef kişi isteneni yapma yerine savunucu bir tavır alır; mecburiyet veya suçluluk hissi oluşturur; direnmeye yönlendirir;

başkalarının doğrularını benimsemek zorunda olduğunu düşünür ve bireyin benlik duygusunu yaralar.

- Öğüt vermek ve çözüm önerileri getirmek, fikir vermek: Hedef kişinin şahsi problemlerini çözmede yetersiz olduğu kanaati oluşturur. Şahsın sorunları çözme konusunda metodoloji oluşturmamasını ve bunu denemesini engeller. Tabi olmaya veya karşı çıkmaya itebilir.

- Övmek, aynı düşüncede olmak/görüşüne katılmak, olumlu değerlendirmeler yapmak: Övgüler samimiyetten uzak davranış gibi görülebilir. Bu nedenle, hedef kişinin benlik (kendilik) algısıyla uyuşmayan övgü yorumlarını kabul etmeyebilir. Bunlar, bireyde öfke oluşturur. Övgü, başkalarının yanında yapılıyorsa kişiyi utandırabilir. Övgünün benlik algısı ile uyuşmaması durumu bireyde kaygı kaynağı olabilir.

- Güven vermek, teskin/teselli etmek, desteklemek, avutmak, duygularını paylaşmak: Hedef kişi şahsının anlaşılmamış olduğu hissine kapılır. Kişide kızgınlık duygusu uyandırır. Kimi zaman, hedef kişinin tavır ve hareketlerini onaylamak, düşüncesine ortak olmak veya duygusal paylaşımında bulunmak iletişimi engelleyebilir.

- Onun yerine karar vermek, ahkâm kesmek: Hedef kişi bireysel olarak karar verme yeteneğinin zayıf olduğunu düşünür.

- Öğretmek, nutuk çekmek, mantıklı düşünceler önermek: Hedef kişi kendisinin mantıksız ve bilgisiz olduğunu düşünür.

- Yargılamak, eleştirmek, suçlamak, aynı düşüncede olmamak: Hedef kişi değersizlik ve yetersizlik duygularına kapılır. Bireyin menfi bir kanıya maruz kalması veya paylanması endişesiyle iletişimin kesilmesine sebep olur. Suçlama bir tutum ve alışkanlık şekline dönüşürse insanlar, ilişkilerinde hem kendilerini hem de hedefteki şahsı yıpratırlar. Suçlama alışkanlığı, davranış biçimine dönüşürse kişiler arası iletişim sürecinde ciddi bir sorunlar oluşabilir.

- Ad takmak, şakacı davranmak, alay etmek, gülünç duruma düşürmek/ utandırmak: Hedef kişinin kendine güvenini zayıflatır. Kendilik algısını zedeler. Değersizlik

hissine kapılır ve sevilmediğini düşünür. Çoğunlukla, kişiyi, menfi bir tavırla mukabele etmeğe iter.

- Konu değiştirme, kendine çekme/kendine odaklanma: Hedef kişinin hayatın zorluklarıyla mücadelesinde zafiyet oluşturur, mücadeleden alıkoyar. Kişinin problemlerinin önemsiz, aptalca ve içinin boş olduğu kanaati uyandırabilir. Birey zorluklarla yüzleştğinde açık davranmaktan imtina edebilir.

- Olayı küçümsemek: Hedef kişi kendisinin anlaşılmadığı duygusuna kapılır. Bu nedenle, bireyde kızgınlığa yol açar.

- Soru sormak, araştırmak, incelemek, sınamak, sorgulamak: Hedef kişiyi sorgulamak ona güven duyulmadığı duygusunu oluşturur. Kendisinde güvensizlik ve kuşku hisleri uyandırır. Soruların nedenini anlamadıklarında, bu soruları bir gözdağı olarak algılayabilirler. Bireyin tepkisi, çoğunlukla, sorulara karşı hayır demekle, kaçamak cevapla veya yalana başvuru ile şekil alır. Sorgulamanın nihai hedefinin bilinmemesi birey üzerinde korku ve endişe oluşturur.

- Sözünden dönmek, oyalamak, konuyu saptırmak: Hedef kişileri oyalama veya konudan sapma problemlerin çözülmesini geciktirir. Bireylerin düşüncelerine saygı gösterilmediği, konuşmalarının dinlenmediği ve önemsenmediği hissini uyandırır.

- Davranışları yorumlamak, analiz etmek, tanı koymak: Hedef kişinin şahsi duygu ve düşüncelerini açığa vurmasını önler. Kaynağın daha zeki, daha kültürlü ve seçkin olduğu mesajını verir. Bu da, iletişimin kesintiye uğramasına sebep olur. Birey; kendini korunaksız görür, köşeye sıkıştırılmış hisseder veya şahsına inanılmadığını düşünür. Bu nedenle, tedirginliğe ve başarısızlığa itilebilir. Kişilerin yanlış anlaşılma kaygıları nedeniyle iletişim kesilebilir.

- Mantık yoluyla inandırma, tartışma: Hedef kişinin savunucu tutum almasını ve karşı koyma refleksini arttırır. Bireyin kendisini yeteneksiz ve kifayetsiz algılamasına sebep olabilir. Bu nedenle, bireyin, etkin dinlemeyi bırakarak iletişimi kesmesine neden olur.

- Acındırma cümleleri ve kıyaslamalar: Kıyaslama bireyler arasında psikolojik duvarlar oluşturur. Kıyaslanma gerekçeleri bilinç altına yerleşir ve gelecekteki davranışlarına da olumsuz olarak yansır.
- Genelleme yapmak: Bireylerin genel bir sınıflandırma içerisine alınması tedirginlik oluşturur. Kullanılan ifadenin aşırı bir genelleme içermesi etkili iletişim işlevini engeller, kişilerarası iletişimde çatışma ve uyuşmazlıklara yol açabilir.
- Kutuplaşma: Kutuplaşmanın kaynağını güvensizlik ve kuşku oluşturduğundan dolayı ifadelerde yer alan anlamlar da aşırı uçlarda olur. Bu da, hatalı düşüncelerin oluşumunu ve yanıltmaları beraberinde getirir.
- Soyut dil/dilde belirsizlik: İletişim sürecinde soyut ifadelerin yer alması, sözcüklerdeki belirsizlik ve anlaşmazlıkların varlığı, çoğu zaman iletişimde bir kısım sorunların meydana gelmesine neden olur. Bu da, hedef kişinin anlamamasına veya yanlış anlamasına yol açabilir.
- Tektipleştirme/streotipleştirme: Gündelik yaşantımızda çoğunlukla insanlar, başkalarını belli bir sınıf içinde görme ve algılama temayülündedir. Tektipleştirme, genel olarak, insanların içinde yer aldıkları mesleki grubu, eğitim durumu, yaşı, cinsiyeti gibi alanlarda oluşturulur. Bu sınıflamada, bireyler bir grup içinde değerlendirilir ve bu grupların nitelikleri kişi üzerine atfedilir. Tektipleştirme, kişileri hızlı ve basit bir şekilde kategorize etmenin bir yoludur. Bu durum, hedef kişilerin etkileşim ve ilişkilerini zedeler, bireyler arası iletişimi keser ve kişileri birbirine karşı yabancılaştırır.
- Değiştirme çabası: Değiştirmenin amacı, hedefteki şahısta beğenilmeyen bir takım niteliklerin olduğu gerekçesiyle, bu niteliklerin değişmesi durumunda daha olumlu olabilir ve kabul edilir hâle geleceğinin bir ifadesidir. Çoğunlukla kişiler değişmek yerine hedefteki kişinin değişimini umar ve talep ederler. Zira, hedefteki kişi değişim gösterirse iletişimin daha etkinleşeceği ve mesajların daha iyi anlaşılacağı kabul görür. Değiştirme gayreti yaygınlaşırsa, iletişimi engelleyici bir unsur hâline gelebilir.

- Kalıplaşmış düşünce: Kalıplaşmış düşünceyi edinenler, başkalarının kendisinin koyduğu sınır ve kurallarına göre davranış sergilemesini isterler. Bu gerçekleşmediği zaman da diğer bir kalıplaşmış düşünce ile durumunu değerlendirirler. Bireyler arası ilişkilerde, başkalarına bu kalıplaşmış düşünceleri uyumlandırmak, belirli hareketlere mecbur kılmak ve beklenti içine girmek iletişim sürecinde kesintiye sebebiyet verebilir.
- Duyarsızlık: İletişim sürecinde ortaya konan duyarsız tutum ve tavırların alışkanlığa dönüşmesi hâlinde önemli bir engele dönüşebilir.
- Alınganlık: Alınganlık, etkili iletişimin önde gelen zihinsel engelleri arasında kabul edilir. Genellikle, bilişsel düzeyde yanlış anlaşılmalardan kaynaklanır.
- Gençlerle konuşmamak: Konuşmama, sözel iletişimsizlik yanında algısal ve duygusal boyutta başkalarına değer vermeme ya da onları konuşmaya değer bulmama gibi unsurları içerir. Kendileriyle konuşulmayan gençlerin de konuşma cesaretleri kırılıyor ve bir şeyler söylemekten kaçınıyorlar. Böylelikle, karşılıklı olarak konuşmama, ebeveynler ve gençler arasında iletişim kesintisine sebep olur.
- Sert davranmak: Ebeveynlerin sert tutum ve davranış içerisinde olmaları, gençlerin bir şeyler söyleme ve anlatma cesaretini kırar. Sert davranışlar, bir anlamda, önyargıları ve müeyyideleri hatırlatarak gençlerin kendilerini ifade etmesini engelleyici, düşüncelerini gizleyici ve iletişim kurmaktan kaçmaya yönelik bir tavır içerisinde olmalarına yol açar.
- Güvenmemek: Güvenmeme duygusu, günlük olay ve durumlarda yaşanan bir davranış hâlidir. Genel olarak, gençlerin doğru seçim ve doğru hareket içerisinde olacakları hususunda ebeveynlerin kuşku duymaları ve gençlere inanmamalarından kaynaklıdır. Esasen ebeveynlerin, deneyimsiz olan çocuklarını koruma amaçlı olan bu endişe ve kaçınmaları, gençlerce güvensizlik gibi görülmektedir. Kendilerine güvenilmeyen gençlerin kendilik algısı ve kendilerine güven duygusu zedelenir ve böylece, çevresiyle iletişim ve etkileşimleri olumsuz etkilenir.

- Tutarsız davranışlar: Yetişkinlerle sağlıklı etkileşimde bulunmayı büyük oranda engelleyici davranışlardan biri de, ebeveynlerin tutarsız tavır ve hareketleridir. Büyüklerin benzer durumları farklı şekillerde yorumlamaları, benzeşen olgular için birbirlerinden değişik kanılara varmaları gençleri olumsuz etkilemekte, zihinlerinde kaygı ve kararsız bir durum yaratmaktadır.

Kişiler arası iletişimin işleyiş sürecinde müspet yönde ve uyum içinde ilişkinin tesisi ve idamesi, etkin iletişimin engelsiz bir şekilde sağlanması amacını güder. İletişim etkinliğinin uygun ve faydalı neticelendirilmesi, bir kısım engellerin iletişimin başlamasından önce veya iletişim sürecinde yok edilmesiyle mümkün olur (Gürüz ve Eğinli, 2012). Bu engelleri yok etmenin en etkin yolu da kişilerin birbirlerine değer vermelerini ve güven duymalarını sağlayan bir bağlamın oluşturulmasıyla mümkündür. Bununla birlikte, etkili iletişim becerileri ve bir kısım iletişim teknikleri, ortaya çıkan engellerin kaldırılmasına katkı sağlayabilir. Esasen, daha etkin iletişimin kurulabilmesi için tüm aile üyelerinin bu amaçla gayret sarf etmesi gerekir (Acat, 2012). Böylelikle, iletişim becerilerinin kazanılması, yaşanılması muhtemel iletişim sorunlarını ve oluşacak engellerin de önlenmesini sağlayabilir.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmada kullanılacak yöntem, araştırmanın gayesine ulaşmak için kullanılacak yaklaşımları ve teknikleri sistemli bir şekilde düzenleyerek araştırmanın gerçekleştirilebilmesine, kanıtlanmış bilginin elde edilebilmesine ve problemin çözülebilmesine katkı koymak maksadıyla izlenilmesi gerekli olan yol haritasını ortaya koyar (Karasar, 2004). Araştırmada bilimsel yöntem olarak, var olan durumları belirlemeye yardımcı olan betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Belirlenen bu yöntemin uygulamaya konulmasını yani verilerin toplanmasını sağlayıcı olan husus da teknik olacaktır. Bu araştırma konusunda var olan durumu ayrıntılı bir şekilde ortaya koyabilen ve bu nedenle de, araştırmada kullanılan teknik, evrenin tamamına ulaşamayacağından dolayı seçilen örneklem üzerinden iki farklı grubun olay ve olgular hakkında görüş, değerlendirme ve tutumları alınarak uygulanabilen tarama (Survey) araştırmalarından kesitsel tarama türü (Karakaya, 2012) olarak tespit edilmiştir. Bu maksatla, konuya ilişkin kuramsal alanyazın incelenmiştir.

3.2. Örneklem Yöntemi

Kuşaklar arasındaki mevcut ilişkilerde var olduğu düşünülen iletişimsizlik ve çatışma ortamının, genç nesil ile yaşlı neslin taşımış oldukları sosyokültürel değerlerde zamanla oluşan farklılıklardan, değişimlerden ve başkalaşimlardan kaynaklı olduğu ve bunun neticesinde de bu çatışma ortamlarının iletişim engeline dönüştüğü bir atmosferde, aile içerisinde ve toplumda yaşanan iletişim çatışmalarını ve değerler bakımından anlam farklılıklarını, bunun yanında kuşaklar arasında etkin iletişimi engelleyici nedenleri ortaya koyabilmek ve teyit edebilmek amacıyla genç ve yaşlı kuşağı temsil eden belirli yaş aralıklarına sahip iki grup belirlenmiştir.

Bu maksatla; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) vatandaşları hedef alınmıştır. Ada da yaşayan bireylerden kuşaklar arasında görülen değer farklılaşmalarının ve

çatışmalarının bir iletişim engeline dönüşmesi konusunda detaylı bir veri sağlanacağı düşünülmüştür.

Araştırma bulgularının genellendirildiği ve içinden araştırma örnekleminin seçileceği kitle olan araştırma evrenini, 15-25 yaş grubu, 45 ve üzeri yaş grubu kuşaklar oluşturmaktadır. Bu çalışma; Lefkoşa, Mağusa, Girne, İskele, Güzelyurt ve Lefke kazalarında ikamet eden KKTC vatandaşlarına uygulanmıştır. Evrenin belirlenmesinde kazalarda yaşayan vatandaşların sosyokültürel değerlerinde ve ekonomik düzeylik açıdan farklılıkları olabileceği düşünüldüğünden buralardan nüfuslarına göre denek örneklem kapsamına alınmıştır.

Araştırma evrenini belirlemek için KKTC Devlet Planlama Örgütünün (DPÖ) 2011 yılı nüfus sayımı resmi sonuçlarına bakılmıştır. Buna göre, ülke genelinde; 15-25 yaş grubunda 54 bin 116 kişi, 45 ve üzeri yaş grubunda ise 80 bin 345 kişi yaşamaktadır. Toplam olarak araştırma evrenini 134 bin 461 kişi oluşturmaktadır (DPÖ, 2013).

Deneklerin tamamına ulaşamayacağı için evreni temsil edecek örnekleme ihtiyaç duyulmuştur. Tabakalı Basit Tesadüfî Örnekleme tekniğinden yararlanılarak örneklem tespit edilmiştir. Basit tesadüfî örnekleme yöntemi seçilerek araştırma evreni içindeki her bir deneğin örnekleme seçilmesi için eşit şans verilmiştir. Tabakalı Örnekleme yönteminin seçilme gerekçesi de araştırma evreni içerisinde bulunan hedef kitlenin türdeş nitelikte olan alt gruplara (tabakalara) ayrılabilir olmasıdır (Gülbüz ve Şahin, 2017). Yani, 15-25 yaş grubu ile 45 ve üzeri yaş grubunda olan ve evrenin bir kısmını teşkil edenler içerisinde rastgele seçimle örnekleme girecek denekler belirlenecektir.

Örnekleme sayısını belirlemek için aşağıda verilmiş olan formüle dayanarak yapılan hesaplamada; evren 134 bin 461 kişi, %95 güven düzeyi ve $\pm 5\%$ göz yumulabilir hata payı esas alınarak örneklem büyüklüğü 383 olarak tespit edilmiştir (Şahin, 2012). Ancak, araştırma esnasında ortaya çıkabilecek olumsuzlukları da dikkate alarak hem çalışmanın güvenilirlik düzeyini yükseltmek hem de tabakalanmada nüfusa göre eşit dağılımı sağlamak amacıyla örneklem büyüklüğü her iki kuşak için de 450 olarak belirlenmiştir. Bunun yanında,

anketler içerisinde cevapsız ya da yarıda bırakılma ve doldurulmasının güvenilir olmaması gibi durumların olabileceği düşünülmüş ve bu nedenle, her iki kuşak için altı yüz ellişer (toplam 1300 kişiye) deneğe ulaştırılmak üzere saha çalışması yapılmıştır. Ancak, dağıtımı yapılan anketlerden her iki kuşaktan ayrı ayrı yaklaşık beş yüzer anket geri toplanabilmiştir. Geri dönen anketlerden 15-25 yaş grubu için 441 adet, 45 ve üzeri yaş grubu için ise 438 adet anket uygun bulunarak analizde değerlendirilmek üzere istatistik programına girilmiştir.

$$n = \frac{t^2 \cdot \frac{p \cdot q}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \cdot t^2 \cdot \frac{p \cdot q}{d^2}}$$

n= Örneklem büyüklüğü

N= Evren (Yığın) büyüklüğü

d= Tolerans düzeyi

t= Güven düzeyi($\alpha=0,05$ için 1,96; $\alpha=0,01$ için 2,58)

d= Olayın görülme sıklığı ($q=1-p$)

3.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmaya konu olan problemin durumunu tespit ve sonuçlarını ortaya koyabilmek için araştırmanın temel veri kaynağı olarak anket uygulamasına başvurulmuştur. Bu kapsamda; araştırma kapsamı içerisinde kaynak incelemesine dayalı olarak elde edilen bilgiler, anket içerisinde soru olarak yer almıştır. Özellikle; kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim, etkili iletişimi engelleyen tutum ve davranışlar (Açıkgöz, 2005; Demiray, 2011; Gürüz ve Eğinli, 2012; Kaya, 2011; Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2008; Yeşilyaprak, b.t.), kuşakların değer yargılarına verdiği öncelikler, genç kuşakların kısmen veya tamamen geleneksel değerlerden ayrıştığı davranışlar (Ataberk, 2011), aile içi çatışma alanları (Dökmen, 2003; Şener, 2013) incelenerek belirlenmiş ve anket sorularına dökülmüştür. Bunun dışında önceden yayımlanmış bir tezde kullanılan anketlerden de (Anıl, 2011) istifade edilmiştir. Verilerden daha iyi yararlanmak için bu anketler kapalı uçlu, açık ve anlaşılır sorulardan oluşmuş oluşmuş ve her iki kuşak için yetmişer soru hazırlanmıştır. Yani, her iki kuşak grubunun yanıtlarının karşılaştırmalı olarak incelenebilmesi maksadıyla ayrı ayrı anket formu düzenlenmiştir. Anketin hazırlanmasında, genç ve yaşlı kuşakların aynı konuya verecekleri tepkinin belirlenmesine yönelik soru tipi hazırlamaya gayret edilmiştir. Benzeşen sorulara verilmiş olan yanıtların değerlendirilmesinde, her iki neslin tutum ve

davranışlarının karşılaştırılabilmesi için sorular arasında paralellik kurulmaya önem verilmiştir.

Veri toplama maksatlı kullanılacak ankette, beşli Likert ölçeği sistemi kullanılmıştır (Bayat, 2014). Anketin maddeleri belirlendikten sonra bu soruların, hedef kitle olan denekler tarafından anlaşılıp anlaşılmadığı, soruların işleyip işlemediğini tespit maksadıyla her iki kuşaktan gerçek araştırma evreninden seçilen örneklemle benzerliği olan ellışer kişiye ön uygulama (ön deneme) yapılarak, anlaşılması güç ve sıkıntılı olan sorular tespit edilmiş ve müteakiben bunlar düzeltilerek uygulamaya sokulmuştur. Bu ön uygulamayı müteakip anket formundan bir kısım sorular çıkartılmıştır. Bir kısım sorular ise tekrardan düzenlenmiştir. Bu işlemin sonunda, 15-25 yaş grubu anketinden 12 soru azaltılarak 58 maddeye indirgenmiş, 45 ve üzeri yaş grubun ise 15 soru azaltılarak 55 maddeye indirilmiştir. Anketler için saha çalışması, 02 Mayıs - 05 Eylül 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Söz konusu her iki kuşağa ait anket formu Ek-1 ve 2 'de gösterilmiştir.

Geliştirilen anket formları iki bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde; anketi cevaplayanların kişisel özelliklerini belirlenmesi için cinsiyet, yaş, medeni durumları, öğrenim düzeyleri ve doğum yerleri gibi demografik özellikleri ortaya çıkaracak sorular yer almıştır. Anketlerin ikinci bölümde ise; gençlerle (çocuklarla) yaşlılar arasında etkin bir iletişim sağlanmasını engelleyen düşünce, tutum, tavır, davranış, eylem ve söylemleri içeren sorular etkin iletişim engelleri başlı altında düzenlenmiştir. Yine ikinci bölümde, aile içi çatışmaları ve toplumsal değerler üzerinden çatışma alanlarını ortaya çıkaracak sorular düzenlenmiştir. Bu kapsamda; toplumdaki değer farklılaşmalarının oluşumu neticesinde kuşaklar arası ortaya çıkan çatışma alanlarının iletişim engellerine sebebiyet verip vermediğini ortaya koymak, belirlemek ve bunları teorik olarak öne sürülmüş görüşlerle karşılaştırmakla amaca ulaşmaya çalışılmıştır.

Her iki kuşak için hazırlanan anketin ölçüm sonuçları açısından en önemli konusu güvenilirliğidir. Çünkü, güvenilirliği sağlanan bir ölçekle toplanan veriler üzerinden doğru sonuç ve çıkarımlara ancak ulaşılabilir. Bu maksatla, anketlerdeki maddelerin birbirleriyle tutarlı olup olmadıklarını ve bu maddelerin konuya ilişkin kavramları ölçüp ölçmediğini ortaya koymak adına Cronbach Alfa

değerinin saptanması gerekli olmuştur. Bunun yanında, istatistik kuralları çerçevesinde gerçekleştirilen analizlerde alpha değerinin en az 0.65 ($\alpha \geq 0,65$) olması gerektiği belirtilmektedir. Ancak, anket geliştirme çalışmalarında alfa eşik değerinin 0,60 olması da kabul edilebilir görülmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2017). Bu çalışmada kullanılan anketlerin güvenirlilik analizi yapılmış olup genç nesil için hazırlanan anketin Cronbach Alpha değeri 0.96, yaşlı nesil için ise Cronbach Alpha değeri ise 0.91 olarak tespit edilmiştir. Netice olarak, her iki anketin de yüksek derecede güvenilir olduğu görülmüştür.

3.4. Analiz Yöntemi

Saha uygulamasından elde edilen veriler Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı 23.0'e (Statistical Package for Social Sciences - SPSS) girilerek işleme sokulmuş ve analiz edilmiştir. Çıkan sonuçlar yorumlanarak değerlendirmeye alınmıştır.

Anketler neticesinde elde edilen veriler, istatistiksel analiz tekniklerinin yardımıyla bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki göz önünde tutularak hipotezlerin doğruluğunu veya yanlışlığını test etmek üzere tablolar oluşturulmuştur. Bu maksatla: Söz konusu anketlerin veri toplama da geçerli olup olmadığını kontrol etmek için her bir ankete ayrı ayrı Açıklayıcı Faktör Analizi gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada, her iki nesil için kullanılan anketlerin alt boyutlarının alabilecekleri maksimum ve minimum ortalama puanları ve ölçeğin toplam ortalama analizleri tespit edilmiştir. Anlamlı fark analizlerinde parametrik ya da parametrik olmayan testlerin kullanımını belirlemek amacı ile de her iki ölçeğe Normallik Testi uygulanmıştır. Genç ve yaşlı nesil deneklerin cinsiyetlerine göre genç nesil iletişim engelleri alt boyutları arasında birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit etmek amacıyla da parametrik olmayan analizlerden Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Yine, aynı şekilde, genç ve yaşlı nesil katılımcıların yaşlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasında birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit etmek amacıyla parametrik olmayan analizlerden sırası ile Mann Whitney U ile Kruskal Wallis Testleri uygulanmıştır.

4. BÖLÜM

KUŞAKLAR ARASINDAKİ TOPLUMSAL DEĞER FARKLILAŞMASININ İLETİŞİM ENGELİ OLARAK YANSIMASINA YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI ANALİZİ, BULGU VE YORUMLARI

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırmada ortaya çıkan bulgular ve yorumlar alt başlıklar hâlinde açıklanmıştır.

4.1. Çalışmanın Sosyo-Demografik Bulguları

Araştırmanın bu kısmında genç ve yaşlı nesil katılımcıların sosyo-demografik bilgilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Genç neslin sosyo-demografik bulgularına ilişkin bilgilere Tablo 1'de, yaşlı neslin sosyo-demografik bulgularına ilişkin bilgilere ise Tablo 2'de yer verilmiştir.

4.1.1. Genç nesil katılımcıların sosyo-demografik bulguları

Araştırmaya 441 genç nesil katılımcı katkıda bulunmuştur. Genç nesil katılımcıların sosyo-demografik bilgilerine ilişkin bilgilere Tablo 1'de yer verilmektedir.

Tablo 1. Genç nesil sosyo-demografik bulguları

Cinsiyet	N	%
Kadın	231	52.4
Erkek	210	47.6
Yaş		
15-20	198	44.9
21-25	243	55.1
Meşguliyet		
Öğrenci	266	60.3
Öğrenci Değil	175	39.7
Öğretim Durumu		
İlköğretim	6	1.4
Lise	253	57.4
Üniversite	148	33.6
Yüksek Lisans/Doktora	34	7.7
Anne Doğum Yeri		
T.C.	236	53.5
KKTC	190	43.1

Tablo 1. Genç nesil sosyo-demografik bulguları (devam)

Anne Doğum Yeri		
Moldova	3	0.7
Bulgaristan	1	0.2
İngiltere	4	0.9
Türkmenistan	1	0.2
Birleşik Arap Emirlikleri	1	0.2
Kanada	1	0.2
Rusya	1	0.2
Almanya	3	0.7
Baba Doğum Yeri		
T.C.	232	52.6
KKTC	206	46.7
Türkmenistan	2	0.5
Birleşik Arap Emirlikleri	1	0.2
Anne Eğitim Durumu		
İlkokul Mezunu	116	26.3
Ortaokul Mezunu	84	19.0
Lise Mezunu	192	43.5
Üniversite Mezunu	49	11.1
Baba Eğitim Durumu		
İlkokul Mezunu	91	20.6
Ortaokul Mezunu	91	20.6
Lise Mezunu	181	41.0
Üniversite Mezunu	34	17.7
Katılımcıların İkametgâhı		
Lefkoşa	117	26.5
Mağusa	91	20.6
Girne	79	17.9
Güzelyurt	61	13.8
İskele	55	12.5
Lefke	38	8.6
Toplam	441	100

Çalışmaya katkıda bulunan genç nesil katılımcılarının sosyo-demografik bilgilerine Tablo 1'de yer verilmiştir. Araştırmaya katkıda bulunan genç nesil katılımcıların %52.4'ü kadın, % 47.6'ise erkektir. Genç nesil katılımcılar yaş aralığı bakımından incelendiklerinde %55.1'inin 21-25 yaş aralığında (genç yetişkinlik döneminde), 44.9'nun ise 15-20 yaş aralığında (ergenlik döneminde) olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılım genç nesil katılımcılarının meşguliyet durumları ele alındığında % 60.3'nün öğrenci olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan genç nesil katılımcıların öğrenim durumları ele alındığında %57.4'nün lise, %33.6'sının ise üniversitede öğrenim gördükleri ortaya çıkmıştır. Çalışmada, genç katılımcıların

ebeveynlerinin doğum yerleri de incelenmiştir. Katılımcıların annelerinin %53.5 Türkiye Cumhuriyeti'nde (T.C.), %43.1'nin ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde doğduğu belirlenmiştir. Diğer yandan, katılımcıların babalarının %52.6'nın T.C.de, %46.7'sinin ise KKTC'de doğduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında, genç nesil katılımcılar; ebeveynlerinin eğitim durumlarına göre de incelenmiştirler. Elde edilen veriler doğrultusunda katılımcıların annelerinin %11.1'nin üniversite, %43.5'i lise, %19'u ortaokul ve %26.3'nün ise ilkokul mezunu, babalarının %17.7'sinin üniversite, %41'nin lise, %20.6'sının ilkokul ve %20.6'sının da ortaokul mezunu olduğu bulgulanmıştır. Araştırmaya katkıda bulunan genç nesil katılımcılar ikamet bölgesine göre incelendiklerinde %26.5'nin Lefkoşa bölgesinde, %17.9'nun Mağusa bölgesinde, %13.8'nin Girne bölgesinde, %12.5'nin İskele bölgesinde, %8.6'sının Lefke bölgesinde ikamet ettikleri bulgulanmıştır.

4.1.2. Yaşlı nesil sosyo-demografik bulguları

Çalışmaya 438 yaşlı nesil katılımcı katkıda bulunmuştur. Yaşlı nesil katılımcılara ait sosyo-demografik bilgilere Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2. Yaşlı nesil sosyo-demografik değişkenlerine ilişkin bulgular

Cinsiyet	N	%
Kadın	190	43,4
Erkek	248	56,6
Yaş		
45-55	277	63,2
56-65	117	26,7
66-75	36	8,2
76 ve üzeri	8	1.82
Medeni Durum		
Evli	372	84,9
Bekâr	66	15,1
Geçmiş İş deneyimi		
Evet	75	75
Hayır	25	25
Çocuk		
Var	370	84,5
Yok	68	15,5
Öğretim Durumu		
İlkokul	47	10.7
Ortaokul	35	10.3
Lise	187	42.7

Tablo 2. Yaşlı nesil sosyo-demografik değişkenlerine ilişkin bulgular (devam)

Öğretim Durumu		
Üniversite	139	31.7
Yüksek Lisans/Doktora	20	4.6
Katılımcının Annesinin Doğum Yeri		
T.C.	172	39.3
KKTC	261	59.6
Bulgaristan	1	0.2
İngiltere	1	0.2
Türkmenistan	2	0.5
Kırgızistan	1	0.2
Katılımcının Babasının Doğum Yeri		
T.C.	185	42.2
KKTC	249	56.8
Bulgaristan	1	0.2
Türkmenistan	2	0.5
Kırgızistan	1	0.2
Katılımcıların İkametgâhı		
Lefkoşa	123	28.1
Mağusa	94	21.5
Girne	80	18.3
Güzelyurt	50	11.4
İskele	52	11.8
Lefke	39	8.9
Toplam	438	100

Çalışmaya katkıda bulunan yaşlı nesil katılımcılarının sosyo-demografik bilgilerine Tablo 2’de yer verilmiştir. Araştırmaya katkıda bulunan yaşlı nesil katılımcıların %43.4’ü kadın, % 56.6’ise erkektir. Yaşlı nesil katılımcılar yaş aralığı bakımından incelendiklerinde %63.2 nin 45-55 yaş aralığında (orta yaşlı) olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan yaşlı nesil katılımcılarının medeni durumları ele alındığında % 84.9’nun evli olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan yaşlı nesil katılımcıların öğrenim durumları ele alındığında %42.7’sinin lise, %31.7’ sinin ise üniversitede öğrenim gördükleri ortaya çıkmıştır. Çalışmada, yaşlı katılımcıların ebeveynlerinin doğum yerleri de incelenmiştir. Katılımcıların annelerinin %39.3’ü Türkiye Cumhuriyeti’nde (T.C.), %59.6’sının ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde doğduğu ortaya çıkmıştır. Diğer yandan katılımcıların babalarının %42.2’sinin T.C.de, %56.8’nin ise KKTC’de doğduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katkıda bulunan yaşlı nesil katılımcılar ikamet bölgesine göre incelendiklerinde %28.1’nin Lefkoşa bölgesinde, %21.5’nin Mağusa

bölgesinde, %18.3'nün Girne bölgesinde, %0.2'nin İskele bölgesinde, %8.9'nun Lefke bölgesinde ikamet ettikleri bulgulanmıştır.

4.2. Araştırmada Veri Toplamak için Geliştirilen Anketlerin Açıklayıcı Faktör Analizi Neticeleri

Araştırmada veri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen iki anket kullanılmıştır. Bu anketler sırası ile Genç Nesil İletişim Engelleri Anketi (GNİEA) ve Yaşlı Nesil İletişim Engelleri Anketi (YNİEA) şeklinde isimlendirilmiştir. Söz konusu anketlerin veri toplama da geçerli olup olmadığını kontrol etmek için her bir ölçeğe ayrı ayrı Açıklayıcı Faktör Analizi gerçekleştirilmiştir. Anketlerin Açıklayıcı Faktör Analizi neticelerine Tablo 3 ve 4'de yer verilmiştir.

Tablo 3. 45 yaş üzeri nesle yönelik KMO ve Bartlett's Test

KMO ve Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		,856
Barlett Testi	Ki-Kare	8783,682
	Sd	1485
	p	,000

Tablo 4. Genç nesle yönelik KMO ve Bartlett's Test

KMO ve Bartlett's Test- Genç Nesil		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		,962
Barlett Testi	Ki-Kare	14303,870
	Sd	1653
	p	,000

Elde edilen verilerin açıklayıcı faktör analizine uygunluğunun anlaşılması için yapılan KMO testi sonuçlarına göre KMO değeri 45 yaş üstü nesil için 0,856, genç nesil için ise 0,962'dir. Bu bağlamda, bu değerler, açıklayıcı faktör analizi için mükemmel olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, ki-kare değeri anlamlı çıkmıştır.

Faktörlerin ölçeğe ilişkin açıkladıkları varyans 45 yaş ve üzeri ölçeği için %43,96, genç nesil için %52,4'dür. Çok faktörlü desenlerde varyans aralığı %40-60 arasında olması yeterli olduğu göz önüne alındığında, varyans değeri kabul edilebilir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2012) bir orandadır.

4.3. Genç ve Yaşlı Nesil Anketlerinin Güvenirlilik Analizi Neticesi

Araştırmada veri toplamak için kullanılan anketlerin güvenirlilik testinde Cronbach Alpha uygulanmıştır. Minaslı'nın çalışmasında belirttiği Cronbach Alpha Kat Sayısının alabileceği aralıkları ve açıklamalara (Minaslı, 2013) Tablo 5'de değinilmiştir. Çalışmada kullanılan anketlerin güvenirlilik analizi neticelerine sırası ile Tablo 6 ve 7'de yer verilmiştir.

Tablo 5. Cronbach Alpha katsayısı aralıkları ve güvenirlilik düzeyi açıklamaları

Alfa Katsayısı Aralıkları	Güvenirlilik Düzeyi
$0.00 \leq \alpha < 0.40$	Anket Güvenilir Değildir
$0.40 \leq \alpha < 0.60$	Anket Orta Güvenirliliktedir
$0.60 \leq \alpha < 0.80$	Anket Oldukça Güvenilirdir
$0.80 \leq \alpha < 1.00$	Anket Yüksek Derecede Güvenilirdir.

Tablo 6. Genç nesil iletişim engelleri anketi

Cronbach Alpha	Madde Sayısı
0.96	58

Tablo 7. Yaşlı nesil iletişim engelleri anketi

Cronbach Alpha	Madde Sayısı
0.91	55

Elde edilen neticeler ışığında, çalışmada Genç ve Yaşlı Nesil İletişim Engelleri Anketlerinin yüksek derecede güvenilir olduğunu ifade etmek mümkündür.

4.4. Çalışmanın Ortalama Analizleri

Çalışmanın bu bölümünde araştırmada kullanılan anketlerin alt boyutlarının alabilecekleri maksimum ve minimum ortalama puanlarına ve anketin toplam ortalama değerine yer verilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 8 ve 9'da açıklanmıştır.

Tablo 8. Genç nesil iletişim engelleri alt boyutlarının ortalama analizi

Boyutlar	N	$\bar{X}$	SS	Maksimum	Minimum
E.İ.E.	441	76.28	29.17	159	35
A.İ.Ç.A.	441	24.09	9.29	55	10
T.D.Ü.Ç.A.	441	30.25	12.21	64	13

Tablo 8. Genç nesil iletişim engelleri alt boyutlarının ortalama analizi (devam)

	N	$\bar{X}$	SS	Maksimum	Minimum
Toplam	441	130.62	48.19	265	59
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları $\bar{X}$ =Ortalama, S.S=Standart Sapma					

Tablo 9. Yaşlı nesil iletişim engelleri alt boyutlarının ortalama analizi

Boyutlar	N	$\bar{X}$	SS	Maksimum	Minimum
E.İ.E.	438	186,5913	20.47	260	133
A.İ.Ç.A.	438	22,6941	6.57	39	8
T.D.Ü.Ç.A.	438	42,1826	10.97	143	14
Toplam	438	155,3219	35.02	329	55
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları $\bar{X}$ =Ortalama, S.S=Standart Sapma					

Genç Nesil İletişim Engelleri Anketinin toplamda alabileceği en yüksek puan ortalaması 265, en düşük değer ise 59'dur. Genç nesil katılımcıların karşılaşmış olduğu her üç boyuttaki iletişim engellerinin genel ortalaması $\bar{X}$ =130,62 standart sapması (SS) ise 48.19'dir. Bu bağlamda genç nesil katılımcıların iletişim kurmada orta düzeyde engelle karşılaştığı tespit edilmiştir. Diğer yandan Yaşlı Nesil İletişim Engelleri ölçeğinin toplamda alabileceği en yüksek puan ortalaması 329, en düşük puan ortalaması ise 55'dir. Elde edilen neticelere göre yaşlı nesil katılımcılarının karşılaşmış oldukları her üç boyuttaki iletişim engellerinin genel ortalaması $\bar{X}$ =155.32, standart sapması ise (SS) ise 35.02'dir. Bu çerçeveden bakıldığında hem yaşlı nesil hem de genç nesil katılımcıların genel olarak iletişim kurmada, toplumsal değerler üzerinden iletişim sorunlarıyla karşılaşmaları, iletişim kopukluğu yaşamaları ve ilişkilerinde iletişim engelleriyle karşılaşmaları ve bu nedenlerle aile içerisinde çatışma ortamının görülmesi orta düzeyde tespit edilmiştir.

4.5. Genç ve Yaşlı Nesil İletişim Engelleri Anketlerinin Normallik Testi

Genç ve yaşlı nesil iletişim engelleri alt boyutları ile sosyo-demografik değişkenler arasında anlamlı fark olup olmadığını tespit etmek amacı ile parametrik ya da parametrik olmayan analizler uygulanmaktadır. Anlamlı fark analizlerinde parametrik ya da parametrik olmayan testlerin kullanımını belirlemek amacı ile ölçeğe normallik testi uygulanmaktadır. Elde edilen sig (p değerinin) <0.05' ten küçük olması araştırmada toplanan verilerin normal dağılım

göstermediğini dolayısı ile anlamlı fark analizlerinin çözülmesinde parametrik olmayan analizlerin kullanılması gerektiği manasını taşımaktadır (Field, 2009). Araştırmanın genç ve yaşlı nesil iletişim engelleri anketlerinin normallik test neticelerine sırası ile Tablo 10 ve 11’de yer verilmiştir. Bu bağlamda gerçekleştirilen normallik analizinde sig (p) değerinin 0.05’ten küçük olmasından dolayı ($p < 0.05$) anlamlı fark analizlerinde parametrik olmayan analizlerin kullanılması gerekmektedir.

Tablo 10. Genç nesil iletişim engelleri normallik testi

Kolmogorov-Smirnov ^a				Shapiro-Wilk		
	Statistic	Df	Sig.	Statistic	df	Sig.
E.İ.E.	0.108	441	0.00	0.945	441	0.00
A.İ.Ç.A.	0.083	441	0.00	0.943	441	0.00
T.D.Ü.Ç.A.	0.102	441	0.00	0.963	441	0.00
a. Lilliefors Significance Correction						
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları						

Tablo 11. Yaşlı nesil iletişim engelleri normallik testi

Kolmogorov-Smirnov ^a				Shapiro-Wilk		
	Statistic	Df	Sig.	Statistic	df	Sig.
E.İ.E.	0.069	438	0.000	0.976	438	0.00
A.İ.Ç.A.	0.060	438	0.001	0.990	438	0.00
T.D.Ü.Ç.A.	0.065	438	0.000	0.908	438	0.00
a. Lilliefors Significance Correction						
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları						

4.6. Çalışmanın Anlamlı Fark Analizleri

Yapılan araştırmada; cinsiyet, yaş, meşguliyet, öğretim durumu, anne doğum yeri, baba doğum yeri, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu ve son olarak katılımcıların ikametgâh bölgesi ile genç nesil iletişim engelleri alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olup oluşmadığını ortaya çıkarmak amacı parametrik olmayan analizler kullanılmıştır. Analizler sonucunda ortaya çıkan anlamlılık değeri (p) 0.05’ten küçük olması hâlinde anlamlı farklılıktan bahsedilmektedir ($p < 0.05$) (Büyüköztürk, 2017). Araştırmanın bu kısmında cinsiyet, yaş, meşguliyet, öğretim durumu, anne doğum yeri, baba doğum

yeri, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, çocuk sahibi olma durumu ve katılımcıların ikametgâh bölgesi ile ilgili bulguların çözümlenmesi ve yorumlanmasına dair gerçekleştirilen analizlere Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12. Değişkenlere göre anlamlı fark analizleri

Değişkenler	Anlamlı Fark Analizleri
Cinsiyet	Mann Whitney U testi
Yaş	
Meşguliyet	
Öğretim Durumu	Kruskal Wallis H testi
Anne Doğum Yeri	
Baba Doğum Yeri	
Anne Eğitim Durumu	Kruskal Wallis H testi
Baba Eğitim Durumu	
İkametgâh Bölgesi	

Çalışmanın bu bölümünde; cinsiyet, yaş, meşguliyet, öğretim durumu, anne doğum yeri, baba doğum yeri, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, çocuk sahibi olma durumu ve son olarak katılımcıların ikametgâh bölgesi ile ilgili bulguların çözümlenmesi ve yorumlanmasına dair gerçekleştirilen analizlere yan başlıklar hâlinde yer verilmiştir.

4.6.1. Genç ve yaşlı nesil katılımcıların cinsiyetlerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular

Genç ve yaşlı nesil katılımcıların cinsiyetlerine göre genç nesil iletişim engelleri alt boyutları arasında birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit etmek amacıyla parametrik olmayan analizlerden Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara tablo sırası ile Tablo 13 ve 14’de yer verilmiştir.

Tablo 13. Genç nesil katılımcıların cinsiyetlerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	SO	ST	U	P
E.İ.E.	Kadın	221	207.40	47753,00	20957.0	0.014*
	Erkek	210	235.96	49708,00		
A.İ.Ç.A.	Kadın	221	206.72	48935,50	22139.5	0.12
	Erkek	210	236.70	48525,50		
T.D.Ü.Ç.A.	Kadın	221	11.84	48295,00	21499.0	0.039*

Tablo 13. Genç nesil katılımcıların cinsiyetlerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları (devam)

	Cinsiyet	N	SO	ST	U	P
T.D.Ü.Ç.A.	Erkek	210	31.07	49166,00		
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, ST=Sıra Toplamı, U Mann Whitney U Değeri, P= P değeri, $p<0.05^*$ anlamlı farklılık.						

Tablo 14. Yaşlı nesil katılımcıların cinsiyetlerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	SO	ST	U	P
E.İ.E.	Kadın	190	202,88	38547,00	20402.00	0.016*
	Erkek	248	232,23	57594,00		
A.İ.Ç.A.	Kadın	190	205,36	39017,50	20872.50	0.040
	Erkek	248	230,34	57123,50		
T.D.Ü.Ç.A.	Kadın	190	209,01	39711,50	21566.50	0.0129*
	Erkek	248	227,54	56429,50		
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, ST=Sıra Toplamı, U Mann Whitney U Değeri, P= P değeri, $p<0.05^*$ anlamlı farklılık.						

Cinsiyet değişkeninde elde edilen veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan analizlerden Mann Whitney U Test uygulanmıştır. Uygulanan bu testle cinsiyet değişkenine göre genç nesil katılımcılar iletişim kurma engelleri alt boyutlarında birbirlerinden farklılaşmakta mıdır sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda katılımcıların cinsiyetlerine göre etkin iletişim engelleri ve toplumsal değerler üzerinden çatışma alanları alt boyutlarında birbirlerinden anlamlı olarak ($p<0.05$) farklılaştıkları bulgulanmıştır. Başka bir deyişle erkek katılımcılar ($SO=235.96$, $ST=49708$, $p=0.014^*<0.05$) kadın katılımcılara göre etkin iletişim engelleri ile daha yoğun bir şekilde karşı karşıya kalmaktadırlar ($SO=207.40$, $ST=47753$, $p=0.014^*<0.05$). Diğer yandan toplumsal değerler üzerinden çatışma alanları boyutunda ise erkek katılımcılar ($SO=231.07$, $ST=49166$, $p=0.039^*<0.05$ kadın katılımcılara oranla ($SO=211.84$, $ST=48295$, $p=0.039^*<0.05$) iletişim kurarken daha yoğun çatışma yaşamaktadırlar.

Diğer yandan, yaşlı nesil katılımcıların da genç nesil katılımcılar gibi cinsiyet değişkeninde iletişim engelleri bakımından birbirlerinden anlamlı olarak farklılaştıkları ortaya çıkmıştır ($p<0.05$). Başka bir ifadeyle, yaşlı nesil kadın ve erkek katılımcılar etkin iletişim engelleri ve toplumsal değerler üzerinden iletişim kurmada engeller yaşamaktadırlar. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda erkek katılımcıların ($SO = 232.23$, $ST = 57594.00$, $p = 0.0016^* < 0.05$), kadın katılımcılara göre ($SO = 202.88$, $ST = 38547.00$, $p = 0.016^* < 0.05$) daha yoğun bir şekilde etkin iletişim kurmada engellerle karşılaştığını ve toplum değerler üzerinden iletişim kurmada ise yine erkek katılımcıların ($SO = 227.54$, $ST = 56429.50$, $p = 0.0129^* < 0.05$), kadın katılımcılara oranla ($SO = 209.01$, $ST = 39711.50$, $p = 0.0129 < 0.05$) daha yoğun çatışmalar yaşadığı tespit edilmiştir.

4.6.2. Genç ve yaşlı nesil katılımcıların yaşlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular

Genç ve yaşlı nesil katılımcıların yaşlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasında birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit etmek amacıyla parametrik olmayan analizlerden sırası ile Mann Whitney U ile Kruskal Wallis Testleri uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara Tablo 15 ve 16'da yer verilmiştir.

Tablo 15. Genç nesil katılımcıların yaşlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları

Boyutlar	Yaş	N	SO	ST	U	P
E.İ.E.	15-20	198	208.97	41377.00	21894.0	0.104
	21-25	243	230.80	56084.00		
A.İ.Ç.A.	15-20	198	207.46	41078.00	21377.0	0,044*
	21-25	243	232.03	56383.00		
T.D.Ü.Ç.A.	15-20	198	208.48	41279.00	21578.0	0,062
	21-25	243	231.20	56182.00		
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, ST=Sıra Toplamı, U Mann Whitney U Değeri, P= P değeri, $p<0.05^*$ anlamlı farklılık.						

Yaş değişkeninde elde edilen veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan analizlerden Mann Whitney U Test uygulanmıştır. Uygulanan bu testle yaş değişkenine göre genç nesil katılımcıların iletişim kurma engelleri alt boyutlarında birbirlerinden farklılaşmakta mıdır sorusuna cevap aranmıştır. Elde

edilen sonuçlar ışığında; katılımcıların yaşlarına göre aile içi çatışma alanları alt boyutunda birbirlerinden istatistiksel olarak farklılaştıkları tespit edilmiştir. Başka bir deyişle, 21-25 yaş aralığındaki katılımcılar (SO=232.03, ST=56383, $p=0.044^*<0.05$) 15-20 yaş aralığındaki katılımcılara oranla (SO=207.46, ST=41078, $p=0.044^*<0.05$) aile içi iletişim kurarken daha yoğun çatışma yaşamaktadırlar.

Tablo 16. Yaşlı nesil katılımcıların yaşlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Yaş	(N)	SO	X ²	P
E.İ.E.	45-55	277	208,89		
	56-65	117	230,63	5.989	0.26
	66-75	36	248,74		
	76 ve üzeri	7	271,79		
A.İ.Ç.A.	45-55	277	213,55		
	56-65	117	221,44	3.106	0.11
	66-75	36	242,49		
	76 ve üzeri	7	273,29		
T.D.Ü.Ç.A.	45-55	277	217,03		
	56-65	117	222,12	0.189	0.98
	66-75	36	222,75		
	76 ve üzeri	7	225,50		
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, X ² = Ki Kare Değeri P= P değeri, $p<0.05^*$ anlamlı farklılık					

Yaş değişkeninde elde edilen veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Uygulanan bu testle yaş değişkenine göre yaşlı nesil katılımcıların iletişim kurma engelleri alt boyutlarında birbirlerinden farklılaşmakta mıdır sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen sonuçlar ışığında; yaşlı nesil katılımcıların yaşlarına iletişim engelleri bakımından birbirleri ile istatistiksel olarak farklılaşmadıkları tespit edilmiştir.

4.6.3. Genç nesil katılımcıların meşguliyetlerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular

Genç nesil katılımcıların meşguliyetlerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasında birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit etmek amacıyla

parametrik olmayan analizlerden Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 17. Genç nesil katılımcıların meşguliyetlerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları

Boyutlar	Meşguliyet	N	SO	ST	U	P
E.İ.E.	Öğrenci	266	216,36	57552.0	22041.0	0.34
	Öğrenci değil	175	228,05	39909.0		
A.İ.Ç.A.	Öğrenci	266	213,67	56837.0	21326.0	0.14
	Öğrenci Değil	175	232,14	40624.0		
T.D.Ü.Ç.A.	Öğrenci	266	216,40	57562.0	22051.0	0.35
	Öğrenci Değil	175	227,99	39899.0		
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, ST=Sıra Toplamı, U Mann Whitney U Değeri, P= P değeri, $p<0.05$ * anlamlı farklılık.						

Meşguliyet değişkeninde elde edilen veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan analizlerden Mann Whitney U Test uygulanmıştır. Uygulanan bu testle meşguliyet değişkenine göre genç nesil katılımcıların iletişim kurma engelleri alt boyutlarında birbirlerinden farklılaşmakta mıdır sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen neticeler ışığında genç nesil katılımcıların meşguliyetlerine göre iletişim engellerinde herhangi farklılaşma bulgulanmamıştır ($p>0.05$).

4.6.4. Genç ve yaşlı nesil katılımcıların öğrenim durumlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular

Genç nesil katılımcıların öğrenim durumlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasında birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit etmek amacıyla parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara sırası ile Tablo 18 ve 19’da yer verilmiştir.

Tablo 18. Genç nesil katılımcıların öğrenim durumlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Öğrenim Durumu	(N)	SO	X ²	P
E.İ.E.	İlköğretim	6	214,25		
	Lise	253	224,11	0.583	0.90

Tablo 18. Genç nesil katılımcıların öğrenim durumlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları (devam)

Boyutlar	Öğrenim Durumu	(N)	SO	X ²	P
E.İ.E.	Üniversite	148	216,32		
	Yüksek Lisans/Doktora	34	219,41		
A.İ.Ç.A.	İlköğretim	6	203,08		
	Lise	253	223,76	0.481	0.93
	Üniversite	148	215,59		
	Yüksek Lisans/Doktora	34	227.13		
T.D.Ü.Ç.A.	İlköğretim	6	217,58		
	Lise	253	223,18	0.344	0.95
	Üniversite	148	219,95		
	Yüksek Lisans/Doktora	34	209,96		

E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, X²= Ki Kare Değeri P= P değeri, p<0.05* anlamlı farklılık.

Tablo 19. Yaşlı nesil katılımcıların öğrenim durumlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Öğrenim Durumu	(N)	SO	X ²	P
E.İ.E.	İlköğretim	47	245.49		
	Ortaokul	45	248.47	6.915	0.140
	Lise	187	219.52		
	Üniversite	139	202.63		
	Yüksek Lisans/Doktora	20	210.30		
A.İ.Ç.A.	İlköğretim	47	209.83		
	Ortaokul	45	248.07	3.103	0.541
	Lise	187	220.12		
	Üniversite	139	211.96		
	Yüksek Lisans/Doktora	20	224.58		
T.D.Ü.Ç.A.	İlköğretim	47	222.01		
	Ortaokul	45	247.44	4.261	0.372
	Lise	187	222.83		
	Üniversite	139	204.69		

Tablo 19. Yaşlı nesil katılımcıların öğrenim durumlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları (devam)

Boyutlar	Öğrenim Durumu	(N)	SO	X ²	P
T.D.Ü.Ç.A.	Yüksek Lisans/Doktora	20	222.55		
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, X ² = Ki Kare Değeri P= P değeri, p<0.05* anlamlı farklılık.					

Öğrenim durumu değişkeninde elde edilen veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H Test uygulanmıştır. Uygulanan bu testle öğrenim durumu değişkeninde genç ve yaşlı nesil katılımcıların iletişim kurma engelleri alt boyutlarında birbirlerinden farklılaşmakta mıdır sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen neticeler ışığında genç ve yaşlı nesil katılımcıların öğrenim durumlarına göre iletişim engellerinde herhangi farklılaşma bulgulanmamıştır (p>0.05).

4.6.5. Genç ve yaşlı nesil katılımcıların anne doğum yerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular

Genç ve yaşlı nesil katılımcıların anne doğum yerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasında birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit etmek amacıyla parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara Tablo 20 ve 21’de yer verilmiştir.

Tablo 20. Genç nesil katılımcıların anne doğum yerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Anne Doğum Yeri	(N)	SO	X ²	P
E.İ.E.	T.C.	236	224,08		
	KKTC	190	218,38	8.836	0.453
	Moldova	3	158,17		
	Bulgaristan	1	66,50		
	İngiltere	4	116,38		
	Türkmenistan	1	404,50		
	Birleşik Arap Emirlikleri	1	272,50		
	Kanada	1	286,00		
	Rusya	1	348,50		
	Almanya	3	255,83		

Tablo 20. Genç nesil katılımcıların anne doğum yerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları (devam)

Boyutlar	Anne Doğum Yeri	(N)	SO	X ²	P
A.İ.Ç.A.	T.C.	236	228,81		
	KKTC	190	212,13	9.741	0.372
	Moldova	3	225,67		
	Bulgaristan	1	80,50		
	İngiltere	4	140,50		
	Türkmenistan	1	439,50		
	Birleşik Arap Emirlikleri	1	280,00		
	Kanada	1	116,50		
	Rusya	1	364,50		
	Almanya	3	212,50		
T.D.Ü.Ç.A.	T.C.	236	227,04		
	KKTC	190	215,62	10,473	0.314
	Moldova	3	173,67		
	Bulgaristan	1	112,00		
	İngiltere	4	85,75		
	Türkmenistan	1	432,00		
	Birleşik Arap Emirlikleri	1	304,00		
	Kanada	1	234,00		
	Rusya	1	331,50		
	Almanya	3	211,33		
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, X ² = Ki Kare Değeri P= P değeri, p<0.05* anlamlı farklılık					

Tablo 21. Yaşlı nesil katılımcıların anne doğum yerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Anne Doğum Yeri	(N)	SO	X ²	P
E.İ.E.	T.C.	172	216,99		
	KKTC	261	220,00	4.885	0.299
	Bulgaristan	1	389,00		
	İngiltere	1	365,50		
	Türkmenistan	2	103,75		
A.İ.Ç.A.	T.C.	172	224,91		
	KKTC	261	216,39	5.543	0.236
	Bulgaristan	1	205,00		
	İngiltere	1	286,50		
	Türkmenistan	2	24,50		

Tablo 21. Yaşlı nesil katılımcıların anne doğum yerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları (devam)

Boyutlar	Anne Doğum Yeri	(N)	SO	X ²	P
T.D.Ü.Ç.A.	T.C.	172	227,61	8.988	0.061
	KKTC	261	213,76		
	Bulgaristan	1	364,00		
	İngiltere	1	364,00		
	Türkmenistan	2	17,50		
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, X ² = Ki Kare Değeri P= P değeri, p<0.05* anlamlı farklılık					

Anne doğum yeri değişkeninde elde edilen veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H Test uygulanmıştır. Uygulanan bu testle anne doğum yeri değişkenine göre genç ve yaşlı nesil katılımcıların iletişim kurma engelleri alt boyutlarında birbirlerinden farklılaşmakta mıdır sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen neticeler ışığında genç ve yaşlı nesil katılımcıların anne doğum yerlerine göre iletişim engellerinde herhangi farklılaşma bulunmamıştır (p>0.05).

4.6.6. Genç ve yaşlı nesil katılımcıların baba doğum yerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular

Genç ve yaşlı nesil katılımcıların baba doğum yerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasında birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit etmek amacıyla parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara Tablo 22 ve 23’de yer verilmiştir.

Tablo 22. Genç nesil katılımcıların baba doğum yerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Baba Doğum Yeri	(N)	SO	X ²	P
E.İ.E.	T.C.	232	215,72		
	KKTC	206	224,11	3.625	0.305
	Türkmenistan	2	375,50		
	Birleşik Arap Emirlikleri	1	271,50		

Tablo 22. Genç nesil katılımcıların baba doğum yerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları (devam)

Boyutlar	Baba Doğum Yeri	(N)	SO	X ²	P
A.İ.Ç.A.	T.C.	232	222,48	4.535	0.209
	KKTC	206	216,24		
	Türkmenistan	2	401,00		
	Birleşik Arap Emirlikleri	1	279,00		
T.D.Ü.Ç.A.	T.C.	232	219,73		
	KKTC	206	219,41	3.624	0.323
	Türkmenistan	2	380,75		
	Birleşik Arap Emirlikleri	1	303,00		
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, X ² = Ki Kare Değeri P= P değeri, p<0.05* anlamlı farklılık					

Tablo 23. Yaşlı nesil katılımcıların baba doğum yerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Baba Doğum Yeri	(N)	SO	X ²	P
E.İ.E.	T.C.	186	212,60		
	KKTC	249	224,00	4.343	0.278
	Türkmenistan	1	389,00		
A.İ.Ç.A.	T.C.	186	223,54	5.055	0.167
	KKTC	249	217,24		
	Türkmenistan	1	205,00		
T.D.Ü.Ç.A.	T.C.	186	223,54		
	KKTC	249	217,24	7.086	0.07
	Türkmenistan	1	205,00		
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, X ² = Ki Kare Değeri P= P değeri, p<0.05* anlamlı farklılık					

Baba doğum yeri değişkeninde elde edilen veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Uygulanan bu testle, baba doğum yeri değişkenine göre genç ve yaşlı nesil katılımcıların iletişim kurma engelleri alt boyutlarında birbirlerinden farklılaşmakta mıdır sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen neticeler ışığında,

genç ve yaşlı nesil katılımcıların baba doğum yerlerine göre iletişim engellerinde herhangi farklılaşma bulgulanmamıştır ($p>0.05$).

4.6.7. Genç nesil katılımcılarının anne eğitim durumlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular

Genç nesil katılımcıların anne eğitim durumlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasında birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit etmek amacıyla parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara Tablo 24’de yer verilmiştir

Tablo 24. Genç nesil katılımcıların anne eğitim durumlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Öğrenim Durumu	(N)	SO	X ²	P
E.İ.E.	İlkokul Mezunu	116	231.24		
	Ortaokul Mezunu	84	213.11	4.696	0.195
	Lise Mezunu	192	211.00		
	Üniversite Mezunu	49	249.46		
A.İ.Ç.A.	İlkokul Mezunu	116	236.05		
	Ortaokul Mezunu	84	223.54	3.852	0.278
	Lise Mezunu	192	208.30		
	Üniversite Mezunu	49	230.80		
T.D.Ü.Ç.A.	İlkokul Mezunu	116	226.16		
	Ortaokul Mezunu	84	221.12	3.874	0.275
	Lise Mezunu	192	210.62		
	Üniversite Mezunu	49	249.24		
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, X ² = Ki Kare Değeri P= P değeri, $p<0.05$ * anlamlı farklılık					

Anne eğitim durumu değişkeninde elde edilen veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H Test uygulanmıştır. Uygulanan bu testle anne eğitim durumu değişkenine göre genç nesil katılımcıların iletişim kurma engelleri alt boyutlarında birbirlerinden farklılaşmakta mıdır sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen neticeler ışığında genç nesil katılımcıların anne eğitim durumlarına göre iletişim engellerinde herhangi farklılaşma bulgulanmamıştır ($p>0.05$).

4.6.8. Genç nesil katılımcıların baba eğitim durumlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular

Genç nesil katılımcıların baba eğitim durumlarına göre iletişim engelleri alt boyutları arasında birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit etmek amacıyla parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara Tablo 25’de yer verilmiştir.

Tablo 25. Genç nesil katılımcıların baba eğitim durumlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Öğrenim Durumu	(N)	SO	X ²	P
E.İ.E.	İlkokul Mezunu	91	234,96		
	Ortaokul Mezunu	91	228,85	4,640	0.200
	Lise Mezunu	181	205,51		
	Üniversite Mezunu	78	231,50		
A.İ.Ç.A.	İlkokul Mezunu	91	231,16		
	Ortaokul Mezunu	91	236,32	3.239	0.356
	Lise Mezunu	181	210,73		
	Üniversite Mezunu	78	215,10		
T.D.Ü.Ç.A.	İlkokul Mezunu	91	222,25		
	Ortaokul Mezunu	91	233,36	2.246	0.523

Tablo 25. Genç nesil katılımcıların baba eğitim durumlarına göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları (devam)

Boyutlar	Öğrenim Durumu	(N)	SO	X ²	P
T.D.Ü.Ç.A.	Lise Mezunu	181	210,98		
	Üniversite Mezunu	78	228,37		
E.İ.E= Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal Değerler Üzerinden Çatışma Alanları N= Sayı SO =Sıra Ortalama, X ² = Ki Kare Değeri P= P değeri, p<0.05* anlamlı farklılık					

Baba eğitim durumu değişkeninde elde edilen veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H Test uygulanmıştır. Uygulanan bu testle baba eğitim durumu değişkenine göre genç nesil katılımcıların iletişim kurma engelleri alt boyutlarında birbirlerinden farklılaşmakta mıdır sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen neticeler ışığında genç nesil katılımcıların baba eğitim durumlarına göre iletişim engellerinde herhangi farklılaşma bulgulanmamıştır (p>0.05).

4.6.9. Genç ve yaşlı nesil katılımcıların ikamet bölgelerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular

Genç ve yaşlı nesil katılımcıların ikamet bölgelerine göre iletişim engelleri alt boyutları arasında birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit etmek amacıyla parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara Tablo 26 ve 27’de yer verilmiştir.

Tablo 26. Genç nesil katılımcıların ikamet bölgelerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Anne Doğum Yeri	N	SO	X ²	P
E.İ.E.	Lefkoşa	117	248.53	14.560	0.12
	Mağusa	91	231.34		
	Girne	79	198.03		
	Güzelyurt	61	188.97		
	İskele	55	201.32		
	Lefke	38	239.16		

Tablo 26. Genç nesil katılımcıların ikamet bölgelerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları (devam)

Boyutlar	Anne Doğum Yeri	N	SO	X ²	P
A.İ.Ç.A.	Lefkoşa	117	237.15	5.659	0.341
	Mağusa	91	218.32		
	Girne	79	196.54		
	Güzelyurt	61	211.79		
	İskele	55	228.30		
	Lefke	38	232.76		
T.D.Ü.Ç.A.					
	Lefkoşa	117	244.50	11.883	0.36
	Mağusa	91	215.99		
	Girne	79	192.11		
	Güzelyurt	61	200.60		
	İskele	55	222.61		
	Lefke	38	251.13		

Tablo 27. Yaşlı nesil katılımcıların ikamet bölgelerine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Anne Doğum Yeri	N	SO	X ²	P
E.İ.E.	Lefkoşa	123	241,52	9,916	0.078
	Mağusa	94	210,91		
	Girne	80	218,46		
	Güzelyurt	50	213,82		
	İskele	52	179,55		
	Lefke	39	233,45		
A.İ.Ç.A.					
	Lefkoşa	123	241,91	7,305	0.199
	Mağusa	94	220,47		
	Girne	80	199,56		
	Güzelyurt	50	206,28		
	İskele	52	222,30		
T.D.Ü.Ç.A.					
	Lefkoşa	123	232,84	8,082	0.152
	Mağusa	94	218,49		
	Girne	80	220,33		
	Güzelyurt	50	175,37		
	İskele	52	233,10		
	Lefke	39	216,60		

İkamet edilen bölge değişkeninde elde edilen veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H Test uygulanmıştır. Uygulanan bu testle ikamet edilen bölge değişkenine göre genç ve yaşlı nesil katılımcıların iletişim kurma engelleri alt boyutlarında birbirlerinden farklılaşmakta mıdır sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen neticeler ışığında genç ve yaşlı nesil katılımcıların ikamet ettikleri bölgeye göre iletişim engellerinde herhangi farklılaşma bulgulanmamıştır ($p>0.05$).

4.6.10. Yaşlı nesil katılımcıların çocuk sahibi olma değişkenine göre iletişim engelleri alt boyutları arasındaki farka ilişkin bulgular

Yaşlı nesil katılımcıların, çocuk sahibi olma değişkenine göre iletişim engelleri alt boyutları arasında birbirleri ile farklılaşıp farklılaşmadıklarını tespit etmek amacıyla parametrik olmayan analizlerden Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara Tablo 28’de yer verilmiştir.

Tablo 28. Yaşlı nesil katılımcıların çocuk sahibi olma değişkenine göre iletişim kurma engelleri puan farklarına Kruskal Wallis H testi sonuçları

Boyutlar	Meşguliyet	N	SO	ST	U	P
E.İ.E.	Var	370	215,13	79599,00	10964,000	0,092
	Yok	68	243,26	16542,00		
A.İ.Ç.A.	Var	370	216,80	80217,00	11582,0000	,298
	Yok	68	234,18	15924,00		
T.D.Ü.Ç.A.	Var	370	218,43	80817,50	12182,500	,678
	Yok	68	225,35	15323,50		

Çocuk sahibi olma değişkeninde elde edilen veriler normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan analizlerden Kruskal Wallis H Test uygulanmıştır. Uygulanan bu testle ikamet edilen bölge değişkenine göre yaşlı nesil katılımcıların iletişim kurma engelleri alt boyutlarında birbirlerinden farklılaşmakta mıdır sorusuna cevap aranmıştır. Elde edilen neticeler ışığında yaşlı nesil katılımcıların çocuk sahibi olma durumlarına göre iletişim engellerinde herhangi farklılaşma ortaya çıkmamıştır ($p>0.05$).

4.7. Çalışmanın Betimsel Analizleri

Çalışmanın bu kısmında anketlerin tüm maddelerinin ortalama analizi gerçekleştirilmiştir. Ortalaması en yüksek ve en düşük toplamda 8 madde değerlendirmeye alınmıştır. Genç nesil iletişim engellerine dair betimsel analizlere Tablo 29’da yer verilirken, yaşlı neslin iletişim engellerine ilişkin betimsel analizlere ise Tablo 30’da yer verilmiştir.

Tablo 29. Genç nesil iletişim engelleri Betimsel Analiz neticesi

Genç Nesil İletişim Engelleri Maddeleri	$\bar{X}$	SS
Genç kuşakla yaşlı kuşak arasında çatışma olduğunu düşünüyorum	3.50	1,42
Aile büyüklerimle zıtlışırım (benim evet dediğime onlar hayır der)	3.43	1,44
Aile büyüklerimin gençlerin yaşadıkları sosyal ortamı bilmediğini (tanımadığını ve anlamadığını) düşünüyorum	3.42	1.46
Aile büyüklerim beni daima denetim altında tutmak isterler	3.40	1.43
Aile büyüklerim kendi zamanlarında yaşadıkları gibi hayat tarzı yaşamamı isterler	3.36	2.06
Aile büyüklerimle bir sorunumu paylaşırsam duyarsız davranışlar	1.85	1.27
Hatalı davranış veya eylemimin sonucu aile bireylerimin bana karşı tepkisi aldırış etmeme olur	1.83	1.23
Aile büyüklerimin konuşma dilini (kullandığı kelime ve deyimleri) anlamıyorum	1.82	1.27
Aile büyüklerimin gençlere değer vermediğini düşünüyorum	1.80	1.25

Elde edilen bulgular doğrultusunda genç nesil katılımcılarının; yaşlı kuşakla aralarında çatışma olduğunu düşündükleri ($\bar{X}$ = 3.50, SS=1.42), aile büyükleri ile zıtlaştıkları ($\bar{X}$ =3.43, S.S=1.44), aile büyüklerinin genç kuşağın yaşadığı sosyal ortama yabancı olduklarını düşündükleri ($\bar{X}$ =3.42 , SS =1.46), aile büyükleri tarafından denetim altında tutulduklarını düşündükleri ($\bar{X}$ =3.40 SS=1.43), aile büyüklerinin kendi zamanlarındaki gibi hayat sürdürmelerini istedikleri ($\bar{X}$ =3.36, SS=2.06), hatalı davranış ve eylemlerinin yarattığı soruna karşı aile büyüklerinin tepkisiz kalmayacaklarını düşündükleri ($\bar{X}$ =1.83, SS=1.23), bütün bunlara karşın aile büyüklerinin kullanmış oldukları konuşma dilini anlamada problem yaşamadıklarını düşündükleri ($\bar{X}$ =1.82, SS=1.27) ve ayrıca aile büyüklerinin gençlere değer verdiklerini düşündükleri ($\bar{X}$ =1.80, SS=1.25) ortaya çıkmıştır.

Tablo 30. Yaşlı nesil iletişim engelleri Betimsel Analiz neticesi

Yaşlı Nesil İletişim Engelleri Maddeleri	$\bar{X}$	SS
Gençlerin kendilerini aile içinde rahatça ifade edebildiğini düşünürüm	4.05	1.38
Gençlerin hatalı davranışına veya eylemine tepkim öğüt vermek olur	3.78	1.45
Gençlerle ilişkilerimde hoşgörü, sabır ve anlayışla hareket ederim	3.67	1.48
Gençlerin sahip olduğu şeylerin (maddi ve manevi) değerlerini bilmediğini düşünüyorum	3.56	1.34
Gençlerle zıtlasırım (benim evet dediğine onlar hayır der)	2.99	1.45
Gençlere sert davranırım	2.91	1.44
Gençlerin kişisel sorunlarını dinlemem	2.50	1.42
Gençler, bir sorununu paylaşırsa konuyu alaya alırım	2,07	1.47

Yaşlı nesil katılımcıların; gençlerin aile içinde kendilerini rahatça ifade edilebildiğini düşündükleri ($\bar{X}$ =4.05, SS=1.38), gençlerin hatalı davranışlarına veya eylemlerine öğüt vererek tepki gösterdikleri ($\bar{X}$ =3.78, SS=1.45), gençlerle ilişkilerinde hoşgörü, sabır ve anlayışla hareket ettiklerini ($\bar{X}$ =3.67, SS=1.48), gençlerin sahip oldukları şeylerin maddi ya da manevi değerini bilmediğini düşündüklerini ($\bar{X}$ =3.56, SS=1.34), gençlerle zıtlasıldıklarını ($\bar{X}$ =2.99, SS=1.45), gençlere sert davrandıklarını ($\bar{X}$ =2.50, SS=1.44), gençlerin kişisel sorunlarını dinlemediklerini ($\bar{X}$ =2.50, SS=1.42) ve gençlerin bir sorununu paylaşmaları hâlinde konuyu nadiren de olsa alaya aldıkları ($\bar{X}$ =2.07, SS=1.47) tespit edilmiştir.

Tablo 31. Genç ve yaşlı neslin iletişim engelleri bakımından mukayesesi

	Yaş Grubu	$\bar{X}$	N	SS	p
E.İ.E.	Genç	76,24	438	29,23	,000
	45 yaş üzeri	186,59	438	20,47	
A.İ.Ç.A.	Genç	23,96	438	9,15	,018
	45 yaş üzeri	22,69	438	6,51	
T.D.Ü.Ç.A.	Genç	30,19	438	12,22	,000
	45 yaş üzeri	42,18	438	10,97	
$\bar{X}$ =Ortalama, N= Sayı, S.S=Standart Sapma, P= P değeri E.İ.E: Etkin İletişim Engelleri, A.İ.Ç.A=Aile İçi Çatışma Alanları, Değerler Üzerinden Çatışma Alanları E.İ.E: Etkin İletişim T.D.Ü.Ç.A= Toplumsal					

Genç nesil ve 45 yaş üzeri nesil arasında etkin iletişim engelleri, aile içi ve toplumsal değerler üzerinden çatışma alt boyutlarına göre farka bakıldığında, gruplar arasında boyutlara göre anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bu bağlamda, etkin iletişim engelleri alt boyutuna göre 45 yaş üzeri nesil, genç nesle göre daha yüksek puana sahip iken, aile içi çatışma alt boyutuna göre de genç nesil 45 yaş üzeri nesle göre daha yüksek puana sahip oldukları tespit edilmiştir. Toplumsal değerler boyutuna göre 45 yaş üzeri nesil genç nesle göre daha yüksek puana sahiptir.

4.8. Bulgu ve Yorumlar

Literatürde, kişiler arası çatışmaların genel olarak; bireyler arası ilişkilerde istek ve beklentiler üzerindeki karışıklık, değerler arası çelişki, duygu uyumsuzluğu, tutum farklılığı, hedef ayrılıkları, bilişsel ilişki ve algılardan, iletişim becerileri gibi bireysel unsurlardan ve bu hususlarda fikirlerin örtüşmemesinden açığa çıktığı vurgulanır (Yenilmez, 2012). Diğer bir ifadeyle, sosyal hayatta kuşaklar arasındaki ilişkiler kapsamında gerçekleşen çatışmaların, ilişkilerdeki uyumsuzluğun dışı vurumu ve etkin iletişimin kurulmasının önündeki engeller olarak gerçek yaşama yansıdığı KKTC örnekleminde anket üzerinden yapılan saha uygulamasından da bulgulanmıştır.

Araştırma bulguların da; hem genç neslin ve hem de yaşlı neslin birbirleriyle etkin bir iletişim kurmada orta düzeyde engellerle karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Yine araştırma verilerinde; genç ve yaşlı kuşak katılımcıların, toplumsal değerler üzerinden iletişim kurmada engeller yaşadıkları ve bu nedenle de, her iki kuşak arasında aile içi çatışmalara yol açtığı bulgulanmıştır. Diğer bir ifadeyle, kuşaklar arası iletişimsizlik ve çatışmaların bir anlamda değer yargılarının farklılığından kaynaklı uyumsuzluk, anlaşılmazlık ve algı değişimlerinden oluştuğu belirlenmiştir. Bireysel tavır ve hareketlerin sergilenmesi neticesinde ortaya çıkan iletişim engelleri ve bunları somutlaştıran tavır, davranış, söylem ve eylemler literatür taramasıyla belirlenerek araştırma ölçeği maddelerinde soru olarak kullanılmıştı. Bu açıdan bakıldığında; saha çalışmasında kullanılan anketlerdeki iletişim engellerini ve iletişim çatışmalarını ifade eden tutum cümlelerinin literatürde geçen kavramlarla örtüştükleri ve uygunluk taşıdıkları da görülmüştür.

Bu araştırmada ulaşılan sonuçlara göre her iki kuşağında; inanç ve değer yargılarında görüş farklılığı, gelenek ve göreneklere bağlılık konusunda uyumsuzluk yaşadıkları, iletişim sorunlarıyla yüzleştikleri ve bu nedenle de aile içi çatışmalar yaşadıkları bulgulanmıştır. Tezin saha araştırması sonuçlarıyla benzerlik ya da farklılık gösteren hususları içeren bulguların ortaya konulması maksadıyla literatürdeki çalışmalara bakıldığında, bu çerçevesinde: Fancy, kuşaklarla değerler arasındaki ilişkiyi incelemiş, bulgularında değerlere verilen önceliklerin kuşaktan kuşağa farklılık gösterdiğini tespit etmiştir (Fancy, 2004; aktaran Morsümbül, 2014b). Tezcan (2016) da yaptığı araştırmada, değerler konusunda yaşlı nesillerin gelenekçi yaklaşımlarının iletişimsizliğe yol açtığını, iletişimi engellediğini ve kuşaklar arasında çatışmaya iten nedenler arasında sayıldığını belirtmiştir. Aynı konuda, Aygün ve İmamoğlu (2002) da, ileri yaş gruplarının genç nesillere kıyasla geleneksel davranış kalıplarını ve toplumsal normları ilişkilerin uyumu ve etkin iletişimin sağlanması için öncelikli olarak gzettiklerini vurgulamıştır. Bu durum, bu araştırma tezinin veri analizi sonucuyla da örtüşmektedir. şöyle ki, genç ve yaşlı neslin yaşadıkları iletişim engelleri bakımından mukayesesinin yapıldığı Tablo 31'de belirtildiği şekilde, 45 yaş üzeri grubun (yaşlı neslin) ortalama değerinin ($\bar{X} = 186,59$) 15-25 yaş grubu olan genç neslin değeriyle ($\bar{X} = 76,24$) oransal olarak mukayese edildiğinde, genç nesle oranla yaşlı neslin oldukça yüksek düzeyde gençlerle iletişimlerinde sorun yaşadıkları ve toplumsal değerlerdeki nesiller arası farklılıktan dolayı da iletişimlerinde engellerle karşılaştıkları bulgulanmıştır. Bu sonuçta, genç nesille yaşlı nesil arasındaki değerlerdeki öncelik farklılığının iletişime engellik vasfı kazandırdığı bulgulardan yola çıkarak ortaya konmuştur.

Kaya ve Tatar (2008) da yaptığı çalışmasında, kuşaklar arasındaki gelenek bağının çözülmesinden kaynaklı iletişim kopukluğunun ve iletişimsizliğin aile içi çatışmaların temel sebebi olarak göstermiş ve bulgularında geleneksel yapının değişiminden dolayı gençler ve yaşlılar anlaşamadıklarını tespit etmiştir. Erkenekli, Uzun ve Gümüş (2012) de aynı sonuca ulaşmıştır. Ayrıca, Abrams, İngiltere'de yapmış olduğu kuşak ve değer çalışması sonucunda, gelenekçi tutumların ileri yaş gruplarına doğru gidildikçe arttığını (Abrams, 1985; aktaran Morsümbül, 2014b) tespit etmiştir. Tespit edilen bu bulguların araştırmanın bulgularıyla paralellik arz ettiği görülmüştür.

Öte yandan, Zhong yaptığı çalışmada, günümüz genç kuşağın iletişim davranışları bakımından, kendilerinden önceki nesillere göre farklılık sergilediğini bulgulamıştır (Zhong, 2004; aktaran Yıldırım Becerikli, 2013). Bunun yanında, Inglehart (2008) da, genç nesille sonraki nesiller arasında anlayış bakımından büyük farklılıklar oluştuğunu belirttiği çalışmada genç kuşakların bağımsız olma konusunda yaşlı kuşakların denetiminden rahatsızlık duyduklarını belirtmiştir. Bu değerlendirme, benzer şekilde, tezin ölçeğinde bir soru olarak kullanılan 'gençlerin karar ve davranışlarında özgür ve bağımsız olma isteklerine tepki gösteririm' tutum cümlesini ankete katılanların kabullenmesiyle paralellik göstermektedir. Ayrıca, İstanbul'da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 6 farklı devlet lisesinde yapılan bir araştırmada, gençlerin ebeveynleri tarafından disiplin ve kontrol altına alınmaları iletişim kusurundan kaynaklı çatışma yaratan husus olarak belirtilmiştir (Karataş, Sertelin Mercan ve Düzen, 2016). Bu değerlendirme de benzer şekilde, tezin ölçeğinde bir soru olarak kullanılan 'aile büyüklerim beni daima denetim altında tutmak isterler' tutum cümlesini ankete katılanların yüksek oranda kabullenmesiyle paralellik gösterdiği görülmüştür. Bunlara ek olarak, McCann ve Giles'in yaptığı çalışmada, genç nesillerin sonraki kuşaklarla aralarındaki iletişimlerinde olumsuzluk yaşadıklarını bulgulamıştır (McCann ve Giles, 2007; aktaran Kılıç, 2018). Bu değerlendirmeye benzer şekilde, bu tezin saha araştırmasında da genç kuşaklarla yaşlı kuşaklar arasında iletişim sorunu yaşandığı ve iletişimde engellerle karşılaşıldığı bulgulanmıştır. Sonuç olarak, bu araştırmanın bulgularıyla literatürde yapılan önceki çalışmalarda tespit edilen bulguların paralellik arz ettiği, uyumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca, tezin ikinci bölümünde ifade edilen teorik açıklamalarla, saha uygulamasından elde edilen bulgular arasında uygunluk arz ettiği de görülmüştür.

Bu çalışmanın derinlemesine yapılan veri analizinin diğer sonuçlarına göre: Hem genç katılımcılar hem de yaşlı katılımcılar arasında, kadınlara göre erkek katılımcıların toplumsal değerler üzerinden iletişimlerinde daha fazla engellerle karşılaştıkları ve ilişkilerinde de çatışma yaşadıkları bulgulanmıştır. Ayrıca, 21-25 yaş aralığındaki katılımcıların, 15-20 yaş aralığındaki katılımcılara oranla aile içi iletişim kurarken daha yoğun iletişimsizlik ve çatışma yaşadıkları görülmüştür. Elde edilen sonuçlar ışığında; yaşlı nesil (45 yaş ve üzeri) katılımcıların yaşlarına göre iletişim engelleri bakımından birbirleri ile istatistiksel olarak farklılaşmadıkları tespit edilmiştir. Yani, orta yaşlı, yaşlı ve ihtiyarlık

dönemlerini yaşayanların gençlerle aralarındaki ilişkilerinde her biri aynı oranda iletişim bozukluğuna maruz kalmakta ve iletişim engelleriyle karşılaşmakta ve çatışma yaşamaktadırlar. Bunun yanında, genç nesil katılımcıların öğrenci olup olmama durumlarına göre iletişim engellerini yaşamaları açısından aralarından anlamlı farklılaşma bulgusuna rastlanmamıştır. Yine, genç ve yaşlı nesil katılımcıların öğrenim durumlarına (ilköğretim, ortaokul, lise, üniversite ve yüksek lisans/doktora) göre iletişim engelleri yaşamaları açısından aralarında eğitim seviyesinden kaynaklı herhangi farklılaşma bulgulanmamıştır. Bu sonuç, literatürde iletişime katılan bireylerin bilgi düzeyleri ve eğitim durumlarında farklılığı ya da yetersiz bilginin iletişim sürecinde engellerin oluşmasına neden (Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2008) olduğu belirtilmesine rağmen bu araştırmada farklı eğitim seviyesindeki katılımcıların aynı oranda iletişim engeli yaşamalarının gerekçelerinin ortaya konması araştırılmaya değer bulunmuştur.

Araştırma bulgularında, genç ve yaşlı nesil katılımcıların anne ve baba doğum yerlerine göre (T.C. ve KKTC) değerlerdeki değişimlerden ötürü yaşanan iletişim eksikliği ve iletişimde karşılaşılan engeller açısından herhangi farklılık görülmemiştir. Yine, genç nesil katılımcıların anne ve baba eğitim durumlarına (ilköğretim, ortaokul, lise, üniversite ve yüksek lisans/doktora) göre iletişim engelleri yaşamaları açısından aralarında eğitim seviyesinden kaynaklı herhangi farklılaşma bulgulanmamıştır. Bunun yanında, genç ve yaşlı nesil katılımcıların ikamet ettikleri bölgeye (Lefkoşa, Mağusa, Girne, İskele, Güzelyurt ve Lefke kazalarında) göre değerlerdeki değişimlerden kaynaklı iletişim eksikliği ve iletişimde karşılaşılan engeller açısından herhangi farklılık görülmemiştir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, KKTC'de yaşayan bireylerin sosyokültürel değerlerinin bu bölgelere göre anlamlı bir farklılık göstermemiş olduğu ve bu da iletişim kurulmasında ya da yaşanan iletişim sorunlarında bölge farklılığının değişken bir faktör olma durumunda olmadığını göstermiştir. Ayrıca, yaşlı nesil katılımcıların çocuk sahibi olma durumlarına göre de genç nesillerle aralarında iletişim engelleri yaşamaları bakımından herhangi farklılaşma bulgulanmamıştır.

Her iki ölçeğin tüm maddelerinin ortalama analizleri yapılmış ve ortalaması en yüksek ve en düşük olan 8 maddenin iletişim engellerine dair betimsel analizlerine göre: Genç nesil katılımcılarının; yaşlı kuşakla aralarında iletişim

kopukluğundan kaynaklı çatışma yaşadıkları, aile büyükleri ile zıtlastıkları, aile büyüklerinin yaşadığı sosyal ortamın değerlerine yabancılık çektikleri, aile büyüklerinin disiplin ve denetimi altında tutulduklarını düşündükleri, aile büyüklerinin kendi zamanlarındaki gibi hayat sürdürmelerini istedikleri ve hatalı davranış ve eylemlerinin yarattığı soruna karşı aile büyüklerinin tepkisiz kalmayacaklarını düşündüklerini ifade eden tutum cümleleriyle yaşlı kuşaklarla ilişkilerinde olumsuzluk yaşadıkları, etkin bir iletişim gerçekleştiremedikleri ve kuşaklar arası değer farklılıklarından kaynaklı iletişim sorunları ve çatışmalar yaşadıkları bulgulanmıştır. Bu bulguların, literatürde yer alan teorik kavram ve yaklaşımlara uygunluk gösterdiği, özellikle araştırma neticesinde etkin bir iletişim önündeki engellerin aynı zamanda çatışma yaratan hususlar (Aydın, 2014) olarak ortaya konulması bakımından KKTC örnekleminde gerçekleştirilen saha uygulamasının teoriyle paralellik gösterdiğini ve bu nedenle iletişim bilimine katkı sunacağı değerlendirilmektedir. Bunlara karşın, genç nesil katılımcılarının aile büyüklerinin kullanmış oldukları konuşma dilini anlamada problem yaşamadıklarını düşündüklerini ortaya koyan tutum cümlesiyle literatürde yer alan 'iletişim sürecinde dilin kullanımı ve ifadelerde sözcüklere yüklenen anlamlardaki farklılık iletişimin işleyişini bozabilmektedir' (Güney, 2017; Gürüz ve Eğinli, 2012) teorik yaklaşımı, KKTC örnekleminde yapılan saha çalışmasında kuşaklar arası iletişim sorunu yaşanmasına rağmen genç katılımcılarda bulgulanmamıştır.

Benzer şekilde, yaşlı nesil katılımcılar için yapılan betimsel analize göre de: Yaşlı neslin, gençlerin hatalı davranışlarına veya eylemlerine öğüt vererek tepki gösterdiklerini, gençlerin sahip oldukları şeylerin maddi ya da manevi değerini bilmediklerini, gençlerle zıtlastıklarını, onlara sert davrandıklarını ve kişisel sorunlarını dinlemediklerini ifade eden tutum cümlelerinden (Ataberk, 2011; Özgüven, 2001; Yenilmez, 2012) anlaşıldığı üzere gençlerle etkin bir iletişim kuramadıkları, bu tutumların iletişimlerine engellik oluşturdukları ve kuşaklar arası değer farklılıklarından kaynaklı (Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2008) iletişim sorunları ve çatışmalar yaşadıkları bulgularına ulaşılmıştır. KKTC örnekleminde uygulanan ölçeğin alan verileriyle literatürde geçen kuramların birbirleriyle uyumluluk gösterdiği görülmüştür.

Öte yandan, elde edilen bulgulara; aile büyüklerinin gençlere değer verdiklerini, gençlerin aile içinde kendilerini rahatça ifade edilebildiklerini ve yaşlıların gençlerle ilişkilerinde hoşgörü, sabır ve anlayışla hareket ettiklerini ifade eden tutum cümlelerinin (Kaya, 2011; Sabuncuoğlu ve Gümüş, 2008) KKTC örnekleminde yapılan saha çalışmasında kuşaklar arasında orta düzeyde iletişim sorunu yaşanmasına rağmen bulgulanmıştır.

Genç ve yaşlı neslin birbirlerine kıyasla yaşadıkları iletişim engelleri bakımından mukayesesini Tablo 31'deki verilerden yola çıkarak yapacak olursak; genç nesille ve 45 yaş üzerindeki yaşlı nesil arasında yaşanan ilişkilerde etkin iletişimin kurulmasındaki engeller, iletişim yetersizliğinden kaynaklı aile içi çatışmalar ve toplumsal değerler üzerinden iletişimde yaşanan sorunlar neticesinde maruz kalınan çatışma alt boyutlarına göre gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulgulanmıştır. Bu bağlamda, etkin iletişimin sağlanmasında engellere maruz kalma ve iletişimsizlik yaşamada genç nesle göre yaşlı nesil daha fazla sorun yaşamaktadırlar. İletişim sorunlarından kaynaklı aile içerisinde görülen çatışmalarda, yaşlı nesle nazaran genç nesil daha fazla etkilenmekte ve bu sorunları yaşamaktadır. Toplumsal değerlerdeki farklılıklardan ötürü oluşan iletişim bozukluklarında ise genç nesle nispeten yaşlı neslin daha fazla sorun yaşadığı ve iletişim engelleriyle karşılaştığı bulgulanmıştır.

Sonuç olarak; araştırma evrenini oluşturan 15-25 yaş grubu ile 45 ve üzeri yaş grubu katılımcılarına uygulanan saha araştırmasıyla, toplumsal değişimin ve kuşaklar arasında yaşanan değer yargılarında oluşan farklılığın iletişim engeline ve çatışmalarına dönüşüp dönüşmediğini belirlemek amacıyla ortaya koyduğumuz hipotezler test edilmiştir. Bu araştırma sonucunda: Kuşaklar arasında toplumsal değerler açısından anlamlı bir farklılık (çatışma) vardır, kuşaklar arasında etkin bir iletişimin kurulmasında anlamlı bir düzeyde engeller mevcuttur ve aile içi çatışma alanları anlamlı bir boyuttur hipotezleri test edilmiştir. Tablo 8, 9 ve 31'de belirtildiği gibi genç ve yaşlı nesiller kendi aralarında ilişkilerinde orta düzeyde iletişim kopukluğu yaşadıkları, iletişimlerinde değerler üzerinden engellerle karşılaştıkları ve aile içi çatışmalar yaşadıkları bulgularıyla hipotezlerin doğruluğu desteklenmiştir.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlara ve bunlarla ilintili önerilere yer verilmiştir

5.1. Sonuç

Araştırma; Lefkoşa, Mağusa, Girne, İskele, Güzelyurt ve Lefke kazalarında yaşayan KKTC vatandaşlarından 15-25 yaş grubundan 441 gence ve 45 ve üzeri yaş grubundan ise 438 kişiye özgün olarak hazırlanan anketlerle yapılan saha uygulamasından elde edilen veriler Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı 23.0'e girilmiş, işleme sokularak analiz edilmiş ve çıkan sonuçlar yorumlanarak değerlendirmeye alınmıştır.

Bu çalışmada, kuşaklar arasında zaman içerisinde gerçekleşen değer yargılarındaki ayrışmalar ve değişimlerin hangi boyutta yaşandığını ve var olduğunu, bu değişimlerin kişiler arası iletişime bir iletişim bozukluğu olarak yansıyor yansımadığını ve bunun neticesinde yaşanan sosyal çatışmalar ve iletişim engellerinin toplumsal yaşamda nasıl ve hangi düzeyde gerçekleştiği ya da gerçekleşmediği araştırılmıştır.

Araştırma bulguların da; hem genç neslin ve hem de yaşlı neslin birbirleriyle etkin bir iletişim kurmada orta düzeyde engellerle karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Yine araştırma verilerinde; genç ve yaşlı kuşak katılımcıların, toplumsal değerler üzerinden iletişim kurmada engeller yaşadıkları ve bu nedenle de, her iki kuşak arasında aile içi çatışmalara yol açtığı bulgulanmıştır. Diğer bir ifadeyle, bu çalışmada ulaşılan sonuçlara göre her iki kuşağında; inanç ve değer yargılarında görüş farklılığı, gelenek ve göreneklere bağlılık konusunda uyumsuzluk yaşadıkları, iletişim sorunlarıyla yüzleştikleri ve bu nedenle de aile içi çatışmalar yaşadıkları bulgulanmıştır.

Bu çalışmanın dördüncü bölümünde derinlemesine yapılan veri analizinin diğer sonuçlarına göre: Hem genç katılımcılar hem de yaşlı katılımcılar arasında, kadınlara göre erkek katılımcıların toplumsal değerler üzerinden iletişimlerinde daha fazla engellerle karşılaştıkları ve ilişkilerinde de çatışma yaşadıkları

bulgulanmıştır. Ayrıca, 21-25 yaş aralığındaki katılımcıların, 15-20 yaş aralığındaki katılımcılara oranla aile içi iletişim kurarken daha yoğun iletişimsizlik ve çatışma yaşadıkları görülmüştür. Elde edilen sonuçlar ışığında; yaşlı nesil (45 yaş ve üzeri) katılımcıların yaşlarına göre iletişim engelleri bakımından birbirleri ile istatistiksel olarak farklılaşmadıkları tespit edilmiştir. Yani, orta yaşlı, yaşlı ve ihtiyarlık dönemlerini yaşayanların gençlerle aralarındaki ilişkilerinde her biri aynı oranda iletişim sorunlarına maruz kalmakta ve iletişim engelleriyle karşılaşmakta ve çatışma yaşamaktadırlar. Yine, genç ve yaşlı nesil katılımcıların öğrenim durumlarına göre iletişim engelleri yaşamları açısından aralarında eğitim seviyesinden kaynaklı herhangi farklılaşma bulunmamıştır. Literatürde iletişime katılan bireylerin bilgi düzeyleri ve eğitim durumlarındaki farklılığın ya da yetersiz bilginin iletişim sürecinde engellerin oluşmasına neden olduğu belirtilmesine rağmen bu araştırmada, farklı eğitim seviyesindeki katılımcıların aynı oranda iletişim engeli yaşamalarının gerekçelerinin ortaya konması araştırılmaya değer bulunmuştur.

Araştırma bulgularında, genç ve yaşlı nesil katılımcıların anne ve baba doğum yerlerine göre (T.C. ve KKTC) değerlerdeki değişimlerden ötürü yaşanan iletişim eksikliği ve iletişimde karşılaşılan engeller açısından herhangi farklılık görülmemiştir. Bunun yanında, genç ve yaşlı nesil katılımcıların ikamet ettikleri bölgeye (Lefkoşa, Mağusa, Girne, İskele, Güzelyurt ve Lefke kazalarında) göre değerlerdeki değişimlerden kaynaklı iletişim eksikliği ve iletişimde karşılaşılan engeller açısından herhangi farklılık görülmemiştir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, KKTC yaşayan bireylerin sosyokültürel değerlerinin bu bölgelere göre anlamlı bir farklılık göstermemiş olduğu ve bu da iletişim kurulmasında ya da yaşanan iletişim sorunlarında bölge farklılığının değişken bir faktör olma durumunda olmadığını göstermiştir.

Genç ve yaşlı neslin birbirlerine kıyasla yaşadıkları iletişim engelleri bakımından mukayesesinde: Etkin iletişimin sağlanmasında engellere maruz kalma ve iletişimsizlik yaşamada genç nesle göre yaşlı nesil daha fazla sorun yaşamaktadır. İletişim bozukluklarından kaynaklı aile içerisinde görülen çatışmalarda ise yaşlı nesle nazaran genç nesil daha fazla etkilenmekte ve sorun yaşamaktadır. Toplumsal değerlerdeki farklılıklardan ötürü oluşan iletişim

bozukluklarında ise genç nesle nispeten yaşlı neslin daha fazla sorun yaşadığı ve iletişim engelleriyle karşılaştığı bulgulanmıştır.

Bu araştırmanın çoğunluk bulgularıyla literatürde yapılan önceki çalışmalarda tespit edilen bulguların paralellik arz ettiği, uyumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca, tezin ikinci bölümünde ifade edilen teorik açıklamalarla saha uygulamasından elde edilen bulgular arasında çoğunlukla uygunluk arz ettiği de görülmüştür.

Sonuç olarak; araştırma evrenini oluşturan 15-25 yaş grubu ile 45 ve üzeri yaş grubu katılımcılara uygulanan saha araştırmasıyla, toplumsal değişimin ve kuşaklar arasında yaşanan değer yargılarında oluşan farklılığın iletişim engeline ve çatışmalarına dönüşüp dönüşmediğini belirlemek amacıyla ortaya koyduğumuz hipotezlerin doğruluğu bu araştırma sonucunda elde edilen bulgularla desteklenmiştir.

5.2. Öneriler

Gelecekte yapılacak çalışmalar için öneriler: Araştırmanın evreni kırsal ve kentsel bölgelerden seçilerek buralarda yaşayan farklı kuşakların iletişim algılamaları, iletişim sorunları, değer farklılıkları üzerinden yaşanan iletişimsizliği ve yaşanan iletişim engelleri karşılaştırmalı olarak ortaya konmaya çalışılabilir.

Yine, bundan sonraki çalışmalarda, çalışmanın örneklemine yetişkinleri de alarak üç kuşak arasında toplumsal değerlerin farklılaşmasının iletişime engel olarak nasıl yansıdığı ortaya konulabilir.

Bu araştırmanın sonuçları, anketlerin saha uygulamasının yapıldığı zaman ve periyodla sınırlanmış olması, ayrıca sosyokültürel yapıdaki dönüşümlerin hızlı bir şekilde değişime girmesi ve bunun yanında, günümüzde gençlerin küreselleşme ve popüler kültürün etkisi ve sosyal medya platformları gibi cazip nedenlerle sosyal değerlerden uzaklaşması ve sonraki kuşaklarla aralarında mesafeler oluşması gerçeği düşünüldüğünde bu türden araştırmaların belirli dönemlerde, uygun zaman ve fırsatlarda tekrar edilerek güncel verilerin elde edilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acat, M. B. (2012). Ailede iletişim ve etkileşim. M.B. Acat (Ed.), *Aile içi uyumlu etkileşim* (26-45). Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayını No:2688, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1654.
- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A. ve Tarman, B. (2013). Değerler: Kim ne kadar değer veriyor? *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 191-206.
- Acun Kapıkıran, N. (2011). Kişiler arası ilişkiler ve iletişimde empati. A.Kaya (Ed.), *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim* (110-133). Ankara: Pegem Akademi.
- Açıkgöz, H. M. (2005). *Etkili iletişim*. Ankara: Elis Yayınları.
- Adıgüzel, O., Batur, H. Z. ve Ekşili, N. (2014). Kuşakların değişen yüzü ve Y kuşağı ile ortaya çıkan yeni çalışma tarzı: Mobil yakalılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:19, 165-182.
- Adıgüzel, V. (2016). Toplumsal değişimde sorunlu bir alan: Din ve siyaset. B. Kıran (Ed.), *Toplumsal Değişim Sempozyumu Kitabı* (445-464). İnsan ve Medeniyet Hareketi Yayını.
- Adıgüzel, Y. (2001). *Kültür endüstrisi. Kitle toplumunun açmazları*. İstanbul: Şehir Yayınları.
- Adorno, T. W. (2001). *The culture industry (Selected essays on mass culture)*. London and New York: Routledge Classics.
- Adorno, T.W. (2009). *Kültür endüstrisi kültür yönetimi*. (N. Ülner, M. Tüzel ve E. Gen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1963.)
- Adorno, T. W. ve Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın diyalektiği.Felsefi fragmanlar*. Ankara: Kabalcı Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi 1969.)
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2011). *Türkiye’de aile yapısı araştırması*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını.
- Aile ve Tüketici Hizmetleri (2011). *Gençlik dönemi*. Ankara: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Aile ve Tüketici Hizmetleri Yayınları.
- Akay, R. (2005). Kültürel kimlik ve kültürlerarası iletişim. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 108-120.
- Akbal, A. (2008). Üniversite gençliği ve çatışma. A. Kasapoğlu (Ed.), *Sosyal hayat ve çatışma farklı alan panoramaları* (57-106). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akçakanat, T. , Mücevher, M.H. ve Demirgil, Z. (2017). İş kolikliğinin kuşaklara göre karşılaştırılması: Süleyman Demirel Üniversitesi akademisyenleri üzerine bir araştırma. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (3), 135-154.

- Akgül, M. (2002). *Türkiye'de din ve değişim*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Akgül, M. ve Akdağ, M. (2018). İletişim eğitimi ve disiplinlerarasılık: İletişim fakültelerindeki akademisyen profili üzerine bir değerlendirme. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, Sayı 31, 1-20.
- Akın, M. H. (2009). *Siyasal toplumsallaşma sürecinde gençlik: Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akın, M. H. (2011). *Toplumsallaşma Sözlüğü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Akıncı, A. (2005). *Hayata anlam vermede din öğretiminin katkısı*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akkaş, İ. (2008). *Küreselleşme sürecinde kimlikler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akova, S. (2016). Kültürlerarası iletişim ve kültür farkındalığı yaratma: Yerelden küresel belediyeçilik diyaloguna, İstanbul Maltepe Belediyesi örnekleme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(26), 416-428.
- Akpınar, T. (2015). *Popüler kültür içerisinde çocukların tüketime yönlendirilme süreçleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksan, G. (2016). Max Weber ve değerler sosyolojisi: Bir metodolojik ikilemin düşündürdükleri. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 35, 427-446.
- Aksan, G. ve Alptekin, D. (2009). Küresel yoksulluk, yoksulluk kültürü toplumsal aidiyet bağlamında yoksulluğun değişen yüzü. *Uluslararası Davraz Kongresi Bildiri Kitabı* (1769- 1779). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayını.
- Aktan, C.C. ve Tunç, M. (1998). Bilgi toplumu ve Türkiye. *Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi*, Sayı 19, 118-134.
- Aktaş, C. ve Çaycı, B. (2013). Yeni enformasyon ve iletişim teknolojilerinin sosyal hayattaki rolü. M. B. Arık, A. Ayhan ve O. Öksüz (Ed.), *1. Uluslararası Medya Çalışmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (629-636). Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Akter, T. (2014). Social media addiction, resistance, and Influence of awareness: Measurement of psychology students' resistance to Facebook addiction. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(8), 456-464.
- Aktu, Y. (2016). Levinson'un kuramında ilk yetişkinlik döneminin yaşam yapısı. *Psiyatriye Güncel Yaklaşımlar*, 8(2), 162-177.
- Akün, E. (2013). Yapısal aile sistemleri kuramı bağlamında ergenlik döneminde aile yapısı ve ergenlik dönemi sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 53 (1), 85-116.

Akyüz, İ. (2014). Türkiye’de gençlik, din ve değerler konusunda yapılan ampirik araştırmaların yöntem ve içerik analizi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(30), 183-202.

Albayrak, E., Albayrak, Ş., Küçükyılmaz, M.M. ve Güven, S. (2011). Toplumun, kültür politikaları ve medyanın kültürel süreçlere etki algısı araştırması. T. Küçükcan (Ed.). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayını.

Alparslan, B. (2017). Ahlaki uzaklaşma ölçeği. S. Cesur, Ç. Erdoğan, B. Tepe, A. Bayad ve O. Yılmaz (Ed.), *Sosyal psikolojide değerler ve ahlaki kuramlar ve ölçekler* (119-131). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Alptekin, D. (2012). *Toplumsal aidiyet ve gençlik*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Altan, S. ve Tarhan, S. (2018). Büyükkanneden toruna: Yaşam boyu öğrenme sürecinde değer ve beceri aktarımı. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 26-42.

Alver, K. (2006). Edebiyat ve kimlik. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 32-42.

Anıl, H.A. (2011). *Kültürel değişme açısından kuşaklar arası çatışma (Aşkan ve Dumlupınar mahallesi örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Appelbaum, R. P. (1970). *Toplumsal değişim kuramları*. (T. Alkan, Çev.). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No: 284. (Orijinal yayın tarihi 1970.)

Armağan, A. (2013). Kimlik yapılarında değişim ve sanallaşan kimlik sunumları: Öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 37, 1-20.

Arslan, M. (2006). Dini toplumsallaşma ve temel etkenleri: Türk genç ergenleri arasında uygulamalı bir araştırma. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 31, 61-78.

Arslanoğlu, İ. (2005). Türk değerleri üzerine bir değerlendirme. *Felsefe Dünyası Dergisi*, Sayı 41, 64-77.

Arslandaş, H. A. (2008). Kültür - kişilik ve kimlik. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 1(7), 105-112.

ASAGEM (2010). *Türkiye’de aile değerleri araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Aslanoğlu, R. A. (2000). *Kent, kimlik ve küreselleşme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Aşkın, M. (2007). Kimlik ve giydirilmiş kimlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 213-220.

Ata, B. (2013). Bilim ve teknolojinin sosyal değişime etkisi. B. Ata (Ed.), *Bilim, teknoloji ve sosyal değişim* (1-11). Ankara: Pegem Akademi.

Atabek, E. (2011). *Tüketilen değerler ve gençlik*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık.

- Atasoy, F. (2007). Kùltürler üzerinde bilişim devriminin etkileri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 163-178.
- Atiker, E. (1998). *Modernizm ve kitle toplumu*. Konya: Vadi Yayınları.
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal değerler ve gençlik (Bir değerler sosyolojisi denemesi)*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Avcıoğlu, G. Ş. (2011). *Küresel bilgi teknolojileri ve toplumsal değerler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Avşaroğlu, S. (2011). Kişiler arası ilişkiler ve iletişimde empati. A.Kaya (Ed.), *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim* (250-272). Ankara: Pegem Akademi.
- Aydemir, M. ve Acılar, A. (2010). Küreselleşme sürecinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmekte olan ülkelere etkileri. M. Ercan (Ed.), *Küreselleşme ve Türkiye'ye etkileri* (1-26). İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 121-144.
- Aydın, M. (2010). *Gençliğin dini ve sosyal değerleri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aydın, M. Ç. (2010, Aralık). Popüler kültür ve gösteri. Popüler kültür tüketim döngüsü mü? Konulu Panel, İstanbul Üniversitesi.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda değerler eğitimi. *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), 16-19.
- Aydın, M. Z. (2014). Nesiller arası iletişimsizliğin sonucu: Kuşak çatışması. *Din ve Hayat Dergisi*, Sayı 22, 116-119.
- Aydın, S. (2009). *Türk kimliğinin yaratılması ve ulusal kimlik sorunu üzerine*. Ankara: Maki Basın Yayın.
- Aydın Yılmaz, Z. (2006). Aile içi iletişimde televizyonun rolü. *Küreselleşen Dünyada; Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı* (163-170). Antalya: T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları.
- Aygün, Z. K. ve İmamoğlu, E. O. (2002). Value domains of Turkish adults and university students. *The Journal of Social Psychology*, 142(3), 333-351.
- Aysan, Ü. (2016). Yaşlılık ve toplumsal değişim. B. Kıran (Ed.), *Toplumsal Değişim Sempozyumu* (397-409). İnsan ve Medeniyet Hareketi.
- Aziz, A. (1982). *Toplumsallaşma ve kitleli iletişim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları No: 2.
- Babacan, M. E. (2017). *Sosyal medya ve gençlik*. İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2011). Değer, değer midir? *Eğitim-Bir-Sen Dergisi*, 7(19), 18-21.
- Bahar, H. İ. (2015). *Sosyoloji*. İstanbul: Hayat Yayın Grubu.

Bakıroğlu, C.T. (2013). Sosyalleşme ve kimlik inşası ekseninde sosyal paylaşım ağları. *Akademik Bilişim – XV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* (1047-1054). Antalya: Akdeniz Üniversitesi.

Balcı, A. (2004). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Barutçugil, İ. (2011). *Kültürler arası farklılıkların yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık.

Başaran, F. (2010). *İletişim teknolojileri ve toplumsal gelişme*. Ankara: Ütopya yayınevi.

Baudrillard, J. (2018). Tüketim toplumu söylenceleri/yapıları. (N. Tural ve F. Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1970.)

Bauman, Z. (2018). *Sosyolojik düşünmek*. (A. Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1990.)

Bayat, B. (2014). Uygulamalı sosyal bilim araştırmalarında ölçme, ölçekler ve Likert ölçek kurma tekniği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 1-24.

Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8),101-129.

Bayhan, V. (1995). *Üniversite gençliğinde anomi ve yabancılaşma (İnönü Üniversitesi uygulaması)*. Yayımlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayhan, V. (2013). Türkiye'de gençlik: Sorunlar, değerler ve değişimler. M. Zencirkıran (Ed.), *Dünden bugüne Türkiye'nin toplumsal yapısı* (369-401). Bursa: Bora Yayıncılık.

Bayhan, V. (2015). Türkiye'de gençlik sosyolojisi çalışmaları. N. G. Ergan (Ed.), *Sosyoloji Konferansları Sayı: 52*, (355-390). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Benek, İ. (2008). Yeni bilgi iletişim teknolojileri ve aileye etkileri. A. R. Kalaycı, M. N. Nuruan, A. Çiftçi ve R. B. Şen (Ed.). *V. Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri Bildirileri* (259-270). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları No. 137.

Berber, Ş. (2003). Küreselleşme perspektifinde kültürel değişim ve eğitim. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 175-189.

Berger, P.L. ve Luckmann, T. (2018). *Gerçekliğin sosyal inşası. Bir bilgi sosyolojisi incelemesi*. (V.S. Öğütlü, Çev.). Ankara: Atıf Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1966.)

Berkay, F. (2015). Üreselleşme, sosyoloji ve Türkiye. *Sosyoloji Konferansları No: 52* (501-509). İstanbul Üniversitesi: İktisat Fakültesi Metodoloji ve Sosyoloji Araştırmaları Merkezi.

Bigsby, E.W.E. (1999). Popüler kültür politikaları. N. Güngör (Ed.), *Popüler kültür ve iktidar* (73-96). Ankara: Vadi Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1978.)

Bilgili, C. (2010). Kitle iletişimi ve kültürün egemen toplumsal ilişkiler ve yapıları üretim biçimi, dönüşüm analizi. C. Bilgili ve N. T. Akbulut (Ed.), *Kırılan kalıplar - 1 kitle iletişimi ve kültürel dönüşüm* (397-422). İstanbul: Beta Basım Yayım.

Bilgin, B. (1991). Ailede kuşaklar arası iletişim üzerine gençlerin düşünceleri. İ. Çayboyu (Ed.), *Aile Eğitimi Paneli* (49-79). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları No: 22.

Bilgin, N. (1996). *İnsan ilişkileri ve kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Bilgin, N. (2007). *Kimlik inşası*. Ankara: Aşina Yayınları.

Bilgin, N. (2016). *Sosyal psikoloji sözlüğü kavramlar, yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Bilgin, V. (1997). *Sosyal çözülme ve din*. Samsun: Etüt Yayınları.

Bilgin, V. (2010). *Bizi kuşatan toplum sosyolojiye giriş*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları.

Bilir, Ş. ve Dabanlı, D. (1981). Ergenlik çağındakinin sosyal gelişimine aile tutumlarının etkisinin araştırılması. *Sağlık Dergisi*, 55(4-12), 213-229.

Binark, M. (2001). Kadının sesi radyo programı ve kimliği konumlandırma stratejisi. *Toplumbilim Dergisi*, Sayı 14, 75-90.

Birekul, M. (2014). Aile ve dinî sosyalleşme. M.Aydın (Ed.), *Aile Sosyoloji Yazıları* (141-156). İstanbul: Açılımkitap.

Bodamyalı, T. (2008). Eğitim psikolojisi el kitabı. Z. Cahoğlu ve M. Aksüt, (Ed.), *Eğitim psikoloji ilişkisi* (13-18). Ankara:Grafiker Yayıncılık.

Bolat, Y. (2016). Sosyal değerleri ve değerler eğitimi anlamak. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(29), 322-348.

Bottomore, T.B. (2015). *Toplum bilim sorularına ve yazınına ilişkin bir kılavuz*. (Ü. Oskay, Çev.). İstanbul: İnkilap Kitabevi. (Orijinal yayın tarihi 2010.)

Burger, J. M. (2016). *Kişilik, psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri*. (İ. D. Erguvan Sarioğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2004.)

Büken, G. (2001). Amerikan popüler kültürünün Türkiye’de yayılışına karşı tepkisel düşünceler. *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, Sayı 15, 45-56.

Büyükbaykal, C. I. (2005). Kitle iletişim araçları ve toplumsal yaşam. *İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 21, 71-75.

Büyüköztürk, Ş. (2017). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni ve yorum*. Ankara: PEGEM Akademi Yayınları.

Callinicos, A. (2013). *Toplum kuramı tarihsel bir bakış*. (Y. Tezgiden, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2007.)

- Can, N. (2008). Gençlik sorunlarında medyanın etkisi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, 62-76.
- Can, Y. ve Aslan, F. (2017). Geçmişten günümüze türk aile yapısı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 87-101.
- Canatan, A. (2008). Toplumsal değerler ve yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 62-71.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2013). *Aile sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Canbolat, S. İ. (2002). *Küreselleşen dünya ve Türkiye*. Bursa: Vipaş.
- Canel, A. N. (2012). *Evlilikte iletişim ve yaşam becerileri*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını.
- Capps, W. H. (2005). Toplum ve din. A. Coşkun (Ed.), *Din toplu ve kültür din sosyolojisi ve antropolojisine giriş* (23-52). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Castells, M. (2008a). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür. 1'inci cilt ağ toplumunun yükselişi*. (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2003.)
- Castells, M. (2008b). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür ikinci cilt kimliğin gücü*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1997.)
- Cerici, S. ve Özdemir, H. (2015). Medyanın toplumsal gelişimi: Medya toplumları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı 33 , 1-10.
- Cihangir, Z. (2011). Kişiler arası ilişkiler ve iletişimde dinleme. A.Kaya (Ed.), *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim* (94-108). Ankara: Pegem Akademi.
- Connoly, W. E. (1995). *Kimlik ve farklılık, siyasetin açmazlarına dair demokratik çözüm önerileri*. (F.Lekesizalın, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1991.)
- Coşgun, M. (2012). Gençlerin kimlik gelişimi ve sosyalleşme sürecine televizyon dizilerinin etkisi (Sakarya İli Kocaali İlçesi örneği). *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 28, 1-21.
- Coşkun, Y. ve Yıldırım, A. (2009). Üniversite öğrencilerinin değer düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 311-328.
- Coştu, Y. (2009). Toplumsallaşma kavramı üzerine sosyolojik bir değerlendirme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(3), 117-140.
- Çağlar, İ. (2015). *Bireysel, örgütsel ve toplumsal düzeyde değişim ve değişim yönetimi*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çakır, M. (2010). Kültürlerarası iletişimin bir yönü: Özün ötekileştirilerek yabancılaştırılması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 75-84.

Çalapkulu, Ç. (2017). Kişilerarası iletişimde iletişim sürecini etkileyen iç ve dış çevresel etmenler. A. Z. Özgür ve A. İşman (Ed.), *İletişim Çalışmaları* (135-148). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayını.

Çalışır, G. (2017). Sosyal kuşakların kişilerarası iletişim aracı olarak sosyal ağları kullanma durumu. Medya çağında iletişim. A. M. Kırık (Ed.), *Sokaktan ekrana, sanaldan gerçeğe* (141-174). İstanbul: Çizgi Kitabevi.

Çalışkan, N. ve Aslander, M. (2014). Aile içi iletişim ve siber yaşam: Teorik bir çözümleme. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 263-277.

Çalışkur, A. ve Aslan, A.E. (2013). Rokeach değerler envanteri güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(28), 81-105.

Çalışkur, A., Demirhan, A. ve Bozkurt, S. (2012). Değerlerin belirli meslek alanları ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 219-236.

Çapcıoğlu, İ. (2011). *Modernleşen Türkiye'de din ve toplum*. Ankara: OTTO Yayınları.

Çavdarıcı, M. (2002). *Türkiye'de sosyal değerlerin aşınması ve kültür sömürgeciliği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelebi, N. (1990). Genç sosyalleşme sosyal ve kültürel yapısı. B. Dikeçligil ve A. Çiğdem (Ed.), *Birey, Kişilik ve Toplum Aile Yazıları 3 Bilim Serisi 5/3* (299-302). T.C. Başkanlık Aile Araştırma Kurumu.

Çelik, Ş. A. (2011). *Kültür Endüstrisi*. İstanbul: Literatür Yayınları.

Çevik, A. (2002). Küreselleşme ve kimlik. *Avrasya Dosyası Jeopolitik Özel*, 8(4), 216-226.

Çınar, A. (2013a). *Değerler felsefesi ve psikolojisi*. Bursa: Emin Yayınları.

Çınar, A. (2013b). *Modernizm kent ve toplum*. Bursa: Emin Yayınları.

Çiftçi, A. (2008). Ailedeki yaşlı bireyler. A. R. Kalaycı, M. N. Nuruan, A. Çiftçi ve R. B. Şen (Ed.), *V. Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri Bildirileri* (222-231). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları No. 137.

Çiftçi, K. (2007). Tarih kimlik ve Türkiye'nin belleğinin dış politikası. *Akademik İncelemeler*, 2(1), 97-131.

Çiftçi, O. (1991). Çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(2), 19-22.

Çoker, O. (2017). Ahlaki ve sosyal kural bilgisi ölçeği. S. Cesur, Ç. Erdoğan, B. Tepe, A. Bayad ve O. Yılmaz (Ed.), *Sosyal psikolojide değerler ve ahlak kuramları ve ölçekler* (97-105). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve Lisrel uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çopur, Z. ve Şafak, Ş. (2001). Aile yaşamında değerler ve önemi. *I. Ulusal Aile Hizmetleri Sempozyumu* (312-318). Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Dalbay, R.S. ve Avcı, N. (2018). Kimlik inşasına ilişkin temel yaklaşımlar ve bu yaklaşımların Türkiye'ye yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 17-39.
- Demir, N. (2012). *Birey toplum bilim sosyoloji temel kavramlar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Demir, Ü. (2016). Sosyal medya kullanımı ve aile iletişimi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 9 (2), 27-50.
- Demirel, Ö. (1994). Açılış Konuşması. S. Koç (Ed.), *Aile ve Eğitim*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Demirkasımoğlu, N. (2015). Toplum yaşamında kurallar: Birey-kural ilişkisi. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 138-156.
- Devlet Planlama Örgütü. (2013). *Bülten Kesin Sonuçlar İkinci Aşama*. Lefkoşa: DPÖ Yayınları.
- Dikeçligil, B. (1997). Bir analiz modeli denemesi sosyal yapı ve toplumsal yapı. *Yeni Türkiye*, Sayı 15, 447-666.
- Dikeçligil, B. (2011). Kültür kavramının analizi veya sosyo-kültürel gerçekliğin yapısı üzerine bir inceleme. Alver, K. ve Doğan, N. (Ed.), *Kültür Sosyolojisi* (133-150). Ankara: Hece Yayınları.
- Dikici, A. (2001). Geleneklerin toplumdaki yeri ve önemi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 251-258.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilmaç, B. ve Ulusoy, K. (2015). *Değerler eğitimi*. Ankara: PEGEM Akademi.
- Dilmen, E. ve Ögüt, S. (2010). Sosyalleşmenin yeni yüzü: Sosyal paylaşım ağları. *Yeni Medya ve Etkileşim Konferansı Bildiri Kitabçığı* (237-242). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Doğan, H. (2005). *Küreselleşme sürecinde kültürel değişim ve medya ilişkisi: Ankara'da Corn Flakes tüketimi örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, M. S. (2005). Sosyalleşme, sosyal değişim ve siyasal sosyalleşme. *Sosyoloji Konferansları 32. Kitap* (31-40). İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi Metodoloji ve Sosyoloji Araştırmaları Merkezi.
- Dökmen, Ü. (2003). *İletişim çatışmaları ve empati*. İstanbul: Sistem Kitabevi.

- Dönmezer, İ. (2009). *Ailede iletişim ve etkileşim*. Ankara: HEGEM Yayınları.
- Duman, M. Z. (2008). İnternet kullanımının öğrencilerin sosyal ilişkileri ve okul başarıları üzerindeki etkisi. *Toplum ve Demokrasi Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 93-112.
- Duman, M. Z. (2009). Küreselleşme, kimlik ve çokkültürlülük. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 93-112.
- Duman, M. Z. (2012). Aile kurumu üzerine tarihsel bir okuma girişimi ve muhafazakâr ideolojinin aileye bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 19-51.
- Dunn, R. G. (1998). *Identity crises: A social critique of postmodernity*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Duygulu, S. (2018). Yeni medya teknolojilerinin k-kuşağının ebeveynleriyle olan iletişimine etkisi. *TRT Akademi*, 3(6), 632-652.
- Dünya Sağlık Örgütü/World Health Organization (1998). World Health Report. Geneva: WHO library cataloguing in publication data https://www.who.int/whr/1998/en/whr98_en.pdf 26 Mayıs 2019
- Düzgün, D. (2007). Divanü Lügati't-Türk'te sosyal normları karşılayan kavramlar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 14(35), 201-215.
- Eagleton, T. (2011). *İdeoloji* (M. Özcan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1991.)
- Ecevit, M. (1994). Aile ve kadına ilişkin bazı kavramsal ilişkiler. S. Koç (Ed.), *Aile ve Eğitim* (11-25). Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Efe, A. ve Sözer, S. (2016). Toplumsal değişme ve hazcılık bağlamında aile–yaşlı ilişkilerine sosyolojik bir bakış denemesi. B. Kıran (Ed.), *Toplumsal Değişim Sempozyumu Kitabı* (33-52). İnsan ve Medeniyet Hareketi Yayını.
- Ekşi, A. (1985). Gençlik döneminde uyum ve davranış sorunları. *Aile ve Çocuk Gençlik Yılı Konferansları* (25-38). İstanbul.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 79-96.
- Elgünler, T.Ç. ve Fener, T.Ç. (2011). İletişimin kalitesini etkileyen engeller ve bu engellerin giderilmesi. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 1(1), 35-39.
- Elkin, N. (2016). Olumlu ergen gelişiminde aile içi iletişimin önemi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 25(3), 110-118.
- Elteren, M. V. (1999). Amerikan popüler kültürünün etkisinin global bir yaklaşım içinde değerlendirilmesi. N. Güngör (Ed.), *Popüler Kültür ve iktidar* (275-325). Ankara: Vadi Yayınları.

Ercan, F. (2008). *Kırsal yapıda toplumsal değişme*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Erdoğan, İ. (2011). *İletişimi anlamak*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.

Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2011). *Kültür ve iletişim*. Ankara: Pozitif Matbaacılık.

Erdoğan, S. (2014). Toplumsal yaşamda aile. Y. Yazıcıoğlu (Ed.), *Aile yapısı* (20-40). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3110, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2024.

Eren, G. (2008). *Türkiye’de yerel ve küresel kültür politikaları (Kültür Bakanlığı örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergun, P. (2015). Ailede kültür eğitimi. S. Sakaoğlu, M. Aça ve P. Ergun (Ed.), *Aile yazıları 7* (79-86). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Ergün, M. (1994). *Eğitim sosyolojisine giriş*. Ankara: Ocak Yayınları.

Erkal, M.E. (2016). 1938-1980 dönemi Türkiye’de sosyal yapı ve dinamikleri. Güngör Ergun, N. (Ed.), *Sosyoloji Konferansları* No: 53 (157-185). İstanbul Üniversitesi: İktisat Fakültesi Metodoloji ve Sosyoloji Araştırmaları Merkezi.

Erkan, R. (2010). *Kentleşme ve sosyal değişme*. Ankara: Bilimadamı Yayınları.

Erken, M. (2009). *Empati becerisinin ahlaki davranışlar üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erkenekli M., Uzun Z. ve Gümüş Ö.D. (2012). Sosyoekonomik statü ve sosyal değerler ilişkisine yönelik bir inceleme. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 11 (2), 125-147.

Erkilet, A. (2013). *Toplumsal yapı ve değişme kuramları*. Ankara: Hece Yayınevi.

Eroğlu, E. (2015). Geçmişten günümüze sosyal normlar. *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 50, 299-308.

Ertoyl, M. (2007). *Yabancılaşma kader mi ? Tercih mi ?* Ankara: Lotus Yayınevi.

Eşsizoglu, A. (2012). Aile ile ilgili temel kavramlar. Ç.Yenilmez (Ed.), *Aile Yapısı ve İlişkileri* (2-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:2542.

Evirgen, N. (2010). *Aile içi örüntülerin çocukların algıları açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fancy, R. (2004). *Patterns in Values Differences Across Cultures*. Unpublished master’s thesis, Graduate School Of Wayne State University, Detroit, Michigan.

Fichter, J. H. (2016). *Sosyoloji nedir ?* (N. Çelebi, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi 1971.)

Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS*. London: SAGE Publications, Third Edition.

Fiske, J. (2012). *Popüler Kültürü Anlamak*. (S. İrvan, Çev.). İstanbul: Parşömen Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi 1989.)

Fişek, G. (1985). Türk ailesinin dinamik ve yapısal özellikleri üzerinde düşünceler ve konuya ilişkin bir ön çalışma raporu. N. Öner, G.Yıldırım ve A.Baykal (Ed.), *III. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları* (228 - 232). Ankara: Psikologlar Derneği.

Fuchs, C. (2011). An alternative view of privacy on facebook. *Information*, Vol. 2, 140-165.

Gans, H. J. (2007). *Popüler kültür ve yüksek kültür*. (E. O. İncirlioğlu, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1999.)

Gelekçi, C. (2005). Küreselleşme yerelleşme ilişkisi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı 31, 263 - 277.

Gerçik, İ.Z. (2018). *Dikta değil ikna. İletişim psikolojisi*. İstanbul:Küre Yayınları.

Giacomino, D. E., Brown, J. ve Akers, M. D. (2011). Generational differences of personal values of business students. *American Journal of Business Education*, 4(9),19-30.

Giddens, A. (2010). *Modernite ve bireysel kimlik. Geç modern çağda benlik ve toplum*. (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1991.)

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. C. Güzel (Ed.). İstanbul: Kırmızı Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2006.)

Giddens, A. (2016). *Sosyoloji. Kısa fakat eleştirel bir giriş*. (Ü. Yıldız, Çev.). Ankara: Battal Siyasal Kitabevi. (Orijinal yayın tarihi 1986.)

Giddens, A. ve Sutton, P. W. (2017). *Sosyoloji*. (M. Şenol, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2013.)

Giddings, F. H. (1897). *The theory of socialization: A syllabus of sociological principles, for the use of college and university classes*. London: MacMillan Co. Ltd.

Gökçe, B. (1991). Çocuk kişiliğinin gelişiminde aile, okul ve dış çevrenin rolü. B. Dikeçligil ve A.Çiğdem (Ed.), *Aile yazıları III (30-36)*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Gökçe, B. (2007). *Türkiye'nin toplumsal yapısı ve toplumsal kurumlar*. Ankara: Savaş Yayınevi.

Gökçe Kutsal, Y. (2008). Yaşlanan dünyanın yaşlanan insanları. Y. Gökçe Kutsal (Ed.), *Temel Geriatri* (9-15). Ankara: Geriatri Derneği Yayını.

Gökçe, M. (b.t.). *Teknoloji ve insan*. 17 Mart 2019, <https://www.academia.edu/35198615/Teknoloji>

Göker, G. ve Keskin, S. (2015). Sosyal medya türevi olarak sosyal içerik platformları: Betimsel bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39), 861-874.

- Gönenç, E.Ö. (2005). Medyanın toplum üzerindeki etkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 21, 57-62.
- Görgün Baran, A. (2004). Türkiye’de aile içi iletişim ve ilişkiler üzerine bir model denemesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 1, 31-42.
- Görmez, K. (2005). *Küreselleşme ve yerelleşme*. Ankara: Odak Yayınevi.
- Görmez, M. (2013). Popüler kültür ve gençlik. *Diyanet Aylık Dergisi*, Sayı 266,1-2.
- Güçlü, M. (2015). Türkiye’de değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmalar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 720-732.
- Güler, M. (1996). Üniversite gençliğinin kişilik özellikleri ve uyum sorunları. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 8, 109-119.
- Güler, N. ve Kocataş, S. (2017). Aile içi iletişim ve önemi. A. Z. Özgür ve A. İşman (Ed.), *İletişim Çalışmaları* (607-630). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayını.
- Gündoğan, O. (2010). Çokkültürlülük ve değer sorunu. *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), 33-38.
- Güney, A. (2005). Küreselleşme, Avrupa Birliği ve Türkiye. F. Başkan (Ed.), *Küreselleşmenin yüzleri* (79-102). İstanbul: Everest Yayınları.
- Güney, S. (2017). *Sosyal psikoloji*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Güngör, N. (2011). *İletişime giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güngör, N. (2016). *İletişim, kuram ve yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Felsefe-Yöntem-Analiz*. Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Gürer, B. (2015). Ailede eğitim ailede din ve ahlak eğitimi. M. Turğut (Ed.), *Aile yazıları* 7 (65-78). Ankara: T.C. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Güreşçi, E. ve Çelik, F. (2017). Kırsal toplumun özellikleri ve kırsal göç. A. Yakıcı (Ed.), *Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu* (483-488). Bandırma: Onyediy Eylül Üniversitesi.
- Gürüz, D. ve Eğinli, A. T. (2012). *Kişilerarası iletişim, Bilgiler - Etkiler- Engeller*. Ankara: Nobel yayıncılık.
- Güven, M.S. (2015). Kültürler arası iletişim engelleri: 1991’den günümüze Türkiye-Ermenistan ilişkileri örneği. *International Journal of Science Culture and Sport*, Özel Sayı 4,105-111.
- Güven, S. (2015). Postmodern kimliklerin kurulumu. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 9(1), 266-286.
- Güvenç, B. (2011). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Halil, A. (2018). *İnsan ilişkileri ve iletişim*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Hall, S. (1998). Kültürel kimlik ve diaspora. J.Rutherford (Ed.), *Kimlik Topluluk Kültür Farklılık* (İ.Sağlam, Çev.) (173-191). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Hall, S. (2014). Yerel ve küresel: Küreselleşme ve etniklik. (S. H. Tuncel Çev.). *Mülkiye Dergisi*, 38(2), 133-150. (Orijinal yayın tarihi 1989.)
- Hallaç, S. ve Öz, F. (2014). Aile kavramına kuramsal bir bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(2), 142-153.
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu*. İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1974.)
- Hatıplı, M. (2017). Postmodernizm, tüketim, popüler kültür ve medya. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 1, 32-50.
- Hatipoğlu, İ. (2012). *İslam dünyasının çağdaşlaşma serüveni*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Hayek, F. A. V. (2009). Friedrich August Von Hayek (İ. Yılmaz, Çev.). *1900'den Günümüze Büyük Düşünürler II. Cilt*. Ç.Veysal (Ed.), (451-511). İstanbul: Etik Yayınları.
- Hökelekli, H. (2010). Modern eğitimde yeni bir paradigma: Değerler eğitimi. *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), 4-9.
- Hökelekli, H. (2015). Gençlik ve din. H. Hökelekli (Ed.), *Gençlik, din ve değerler psikolojisi* (9-32). İstanbul: Dem.
- Inglehart, R. (2008). Changing values among western publics from 1970 to 2006. *West European Politics*, 31(1-2), 130-146.
- Işıksan, B. (2013). *Yarı Türk yarı Alman ailelerde kültür transferi kimlik algısı (Berlin örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İbrahim, Ç. (2015). *Bireysel, örgütsel ve toplumsal düzeyde değişim ve değişim yönetimi*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.
- İçli, G. (2008). Yaşlılar ve yetişkin çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, Sayı 1, 29-38.
- İlgar, C. S. ve İlgar, M.Z. (2013). Küreselleşme ve kültür. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 23-36.
- İlhan, S. (2013). Akışkan toplumda kimlik inşası: Geçişken, eklektik, ben odaklı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 233-246.
- İnal, K. (1991). Durkheim'in eğitim anlayışı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(2), 511-518.
- İnce, F. (2018). *Kuşaklar arası etkin iletişim ve davranış*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- İrvan, S. (2014). *Medya kültür siyaset*. Ankara: Pharmaton Yayınevi.
- İşçi, M. (2013). *Sosyal yapı ve sosyal değişim*. İstanbul: Der Yayınları.
- Jay, M. (2014). *Diyalektik imgelem. Frankfurt okulu'nun tarihi ve çalışmaları (1923-1950)*. (S. Doğan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1973.)
- Karaboğa, T. (2010). *Medya ve toplum ilişkileri*. Ankara: Karınca Yayınları.

- Karaca, M. (2015). Küresel dünyada kültürler arası iletişim ve değişen medyanın rolü. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 134-157.
- Karaca, M. (2016). Sosyolojik perspektiften iletişim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (57), 626-648.
- Karaçor, S. (2009). Yeni iletişim teknolojileri, siyasal katılım, demokrasi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 16(2), 121-131.
- Karacoşkun, M. D.(2016). Kişilik ve karakter kavramlarının niteliği. Y. Ünal (Ed.), *Uluslararası Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri Sempozyumu* (29-36). Ordu Üniversitesi: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Karaduman, S. (2007). Medyatik gerçeklikte kimlik temsilleri: Televizyon haberlerinin aktörleri üzerine düşünceler. *Selçuk İletişim Dergisi*, 4(4), 45-56.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 17(5), 2886-2899.
- Karagülle, A. E. (2014). Yeni iletişim teknolojilerinin a(sosyalleşme) sürecindeki rolü. 1. *Uluslararası İletişim Bilimi Medya Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı Cilt II* (192-200). Kocaeli: Volga Yayıncılık No:11.
- Karagülle, A.E. ve Çaycı, B. (2014). Ağ toplumunda sosyalleşme ve yabancılaşma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(1), 1-9.
- Karakaş, M. (2006). *Küreselleşme ve Türk kimliği*. Ankara: Elips Kitap Yayınları.
- Karakaya, İ. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri. A.Tanrıöğen (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (57-83). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karakoç , E.(2014). Medya aracılığıyla popüler kültürün aktarılmasında toplumsal değişkenlerin rolü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(3), 245-269.
- Karakoç, E. ve Taydaş, O. (2013). Toplumsal dönüşüm bağlamında sosyal medya ve değişen aile kavram. A. Büyükaslan ve A. M. Kırık (Ed.), *Sosyal Medya Araştırmaları I* (207-224). Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Karaoğlu, B. (2015). *Günlük hayatta benlik sunumunun sosyal paylaşım ağı facebook üzerinden incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş Ateş, E. (2016). *İletişimin diğer disiplinlerle ilişkisi*. 27 Ağustos 2019, <https://www.slideshare.net/kesmeray/letiime-giri-8hafta-kitlesel-iletiim>
- Karataş, S., Sertelin Mercan, Ç. ve Düzen, A. (2016). Ergenlerin ebeveyn ilişkilerine yönelik algıları: Nitel bir inceleme. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36), 237-257.
- Karpat, K. H. (2003). *Türkiye'de toplumsal dönüşüm* (A. Sönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi. (Orijinal yayın tarihi 1976.)
- Kartarı, A. (2001). *Farklılıklarla yaşamak kültürlerarası iletişim*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Kasapoğlu, A. (2008). *Sosyal hayat ve çatışma farklı alan panoramaları*. A. Kasapoğlu (Ed.). Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Kaya, A. (2011). *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, İ., Sölpük, N., Göçen, G., Bingöl, T., Parlakyıldız, B. ve Arslan, N. (2017). Farklı kademede eğitim gören öğrencilerin değerlerle ilgili kavramlara attettikleri anlamlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (52), 743-772.
- Kaya, K. ve Tuna, M. (2010). Popüler kültürün ilköğretim çağındaki çocukların aile içi ilişkileri üzerindeki etkisi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 21, 237-256.
- Kaya, M. (1998). *Din eğitiminde iletişim ve dini tutum. Bazı çevre faktörlerinin dini tutum üzerindeki etkisi*. Samsun: Etüt Yayınları.
- Kaya, Y. ve Tatar, T. (2008). *Gelenekten modernliğe kalıplaşan yenilik*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Kaymakcan, R. (2010). Değer kavramı ve gençlerin dini değerleri. *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), 10-15.
- Kaypak, Ş. (2009). Küreselleşme sürecinde kültürel kimlik açılımları ve kentsel çevreye yansımaları. *Uluslararası Davraz Kongresi Küresel Diyalog Bildiriler Kitabı* (2373-2389). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Keba Ekinci, D. (2016). Kültürlerarası iletişimin eğitim sürecine etkisine yönelik ampirik bir araştırma. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 1177-1187.
- Kejanlıoğlu, D.B. (2004). *Türkiye'de medyanın dönüşümü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kellner, D. (2016). Popüler kültür ve postmodern kimliklerin inşası. (G. Seçkin, Çev.). *Doğu Batı Dergisi*, Sayı 15, 192-224. (Orijinal yayın tarihi 1992.)
- Keskin, İ. ve Palabıyık, A. (2014). Muhafazakârlıktan medeniyete: Cemil Meriç. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Sayı 39, 91-109.
- Keskin, M. (2004). Din ve toplum ilişkileri üzerine bir genelleme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(2), 7-22.
- Kılıç, N. P. (2018). Kuşaklararası iletişim: Üniversite öğrencilerinin yaşlılarla iletişim biçimleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 849-860.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal bir kurum olarak ailenin işlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.
- Kırtepe, S. (2014). Sosyo-kültürel değişim ve kitle iletişim araçları. *Gaziosmanpaşa İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 237-256.
- Kneller, G. F. (1977). Kültür kişilik ve eğitim. (M. Tezcan, Çev.). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 10(1), 257-279.
- Kocasavaş, Y. (2010). Kuşaklar arasındaki iletişimde etkili ve kalıcı dil eğitiminin önemi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 20, 151-160.
- Koç Akgül, S. ve Pazarbaşı, B. (2018). Küresel dünyanın kültürel kimlik karmaşası. S. Koç Akgül ve B. Pazarbaşı (Ed.), *Küresel ağlar odağında kültür, kimlik ve mekân tartışmaları* (13-34). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Kodaman, B. (2006). Millî devlet ve millî kimlik meselesi üzerine bir değerlendirme. *Türk Yurdu Dergisi*, 26(221), 5-12.

- Kongar, E. (2012). *Toplumsal değişme kuramları ve Türkiye gerçeği*. İstanbul:Remzi Kitabevi.
- Kongar, E. (b.t.). Türkiye aile yapısı evrimi ve bürokratik örgütlerle ilişkileri. 29 Ekim 2017, <http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/>.
- Korkmaz, A. ve Kocadaş, B. (2006). *Toplumsal sapma*. İstanbul:Doğu Kütüphanesi.
- Köknel, Ö. (2007). *Çatışan değerlerimiz (Aileden topluma, politikadan inançlara, sevgiden aşka kadar)*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köse, S., Tetik, S. ve Ercan, C. (2001). Örgüt kültürünü oluşturan faktörler. *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 219-242.
- Kösoğlu, N. (2002). *Küreselleşme ve millî hayat*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kösoğlu, N. (2018). *Millî kültür ve kimlik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Köylü, M. (2011). *Psiko-sosyal açıdan dini iletişim*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Kula, M.N. (2001). *Kimlik ve din*. İstanbul: Ayışığıkitapları.
- Kulaksızıoğlu, A. (2004). Ergenlik dönemi. İ. Çayboyly (Ed.), *Ailede Çocuk Eğitimi* (103-134). T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları No. 124.
- Kulaksızıoğlu, A. (2017). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulga, C. E. (2014). *Günlük yaşamda benlik sunumları üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi.
- Kurtdaş, E. M. (2017). Toplumsal değişme bağlamında gençlik sorunları. *Turkish Studies dergisi*, 12(25), 513-534.
- Kuşdil, E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(42), 59-76.
- Küçük, M. (2012). İletişim kavramı ve iletişim süreci. Orhon, N. ve Eriş, U. (Ed.), *İletişim bilgisi* (2-19). Eskişehir:T.C Anadolu Üniversitesi Yayını No:2712, Açıkoğretim Fakültesi Yayını No:1675.
- Küçükşen, K. ve Budak, H. (2017). Lise öğrencilerinin sosyal değer tercihlerinin küresel sosyal sorumluluk düzeylerine etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1813-1826.
- Lahaye,W., Jean, P.P. ve Desmet, H. (2011). *Kuşaktan kuşağa aktarım*. İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2008.)
- Lahaye,W., Pourtois, J. P. ve Desmet, H. (2001). *Kuşaktan kuşağa aktarım. Çocuklarımız çocuklarını nasıl eğitiyor?* İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2010.)
- Likaj, M. (2013). Arnavut gençliğinin toplumsal değer algısı üzerine bir inceleme. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sciences Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 29*, 135-150.

Lundby, K. ve Ronning, H. (2014). Medya kültürü aracılığıyla modernliğin yorumlanması. İ. Süleyman (Ed.), *Medya Kültür Siyaset Kitabı* (13-28). Ankara: Pharmaton Yayınevi. (Orijinal yayın tarihi 1991.)

Lütfi, S. (2015). *Türkiye'de toplumsal değişim*. İstanbul: NOBEL Akademik Yayıncılık.

MacBride, S. (1993). *Bir çok ses tek bir dünya iletişim ve toplum-Bu gün ve yarın*. (E.Özkök, Çev.). Ankara:UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. (Orijinal yayın tarihi 1980.)

Mahiroğulları, A. (2005). Küreselleşmenin kültürel değerler üzerine etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, Sayı 50, 1275 - 1288.

Maigret, E. (2011). *Medya ve iletişim sosyolojisi*. (H. Yüksel, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2004.)

Mardin, Ş. (2010). *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (O. Akınhay ve D. Kömücü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1994.)

Mattelard, A. (2005). İletişimin dünyasallaşması. (H. Yücel, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mcluhan, M. ve Povers, B.R. (2001). *Global köy. 21. yüzyılda yeryüzü yaşamında ve medyada meydana gelecek dönüşümler*. (B.Ö. Düzgören, Çev.). İstanbul: Scala Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi 1989.)

Melek, C. (2012). Gençlerin kimlik gelişimi ve sosyalleşme sürecine televizyon dizilerinin etkisi (Sakarya ili Kocaali ilçesi örneği). *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 28, 1-21.

Meral, P.S. (2008). Küreselleşme ya da emperyalizm: Değişen gündelik hayatın reklamlardaki yüzü. C. Bilgili ve N.T. Akbulut (Ed.), *Küreselleştirme makinesi:Medya* (173-188). İstanbul: Beta Basım Yayım.

Metin, O. (2016). Sosyal medyanın siyasal toplumsallaşmaya etkileri: Bir alan araştırması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 221-267.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2011). *Aile yapısı*. Ankara: MEB Yayınları.

Minaslı, A. V. (2013). *Örgüt kültürü ile örgütsel yabancılaşma arasındaki ilişki: Konuyla ilgili bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mora, N. (2008). Medya ve kültürel kimlik. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-14.

Morsümbül, Ş. (2014a). Kültürel değerlerin üç kuşak arasındaki değişimi üzerine bir inceleme: Ankara örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, sayı 21, 137-160.

Morsümbül, Ş. (2014b). *Değerlerin kuşaklar arası değişimi: Ankara örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mutlu, E. (1998). *İletişim sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Mutlu, E. (2005). *Globalleşme, popüler kültür ve medya*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Nar, M. Ş. (2013). Kültürel hukuk: Geleneksel kontrol mekanizmaları. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 108, 273-290.
- Nar, M.Ş. (2015). Küreselleşmenin tüketim kültürü üzerindeki etkisi: Teknoloji tüketimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(37), 941-954.
- Niray, N. (2002). Tarihsel süreç içinde kentleşme olgusu ve Muğla örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 9, 1-27.
- Odabaşı, Y. (2017). *Tüketim kültürü. Yetinen toplumdan tüketen topluma*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Ofluoğlu, G. ve Büyükyılmaz, O. (2008). Yabancılaşmanın teorik gelişimi ve tarihsel süreç içinde farklı alanlarda görünüşleri. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 10(1), 113-144.
- Oğuz, T. (2012). Bireylerarası iletişim. Orhon, N. ve Eriş, U. (Ed.), *İletişim bilgisi* (72-93). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:2712, Açıköğretim Fakültesi Yayını No:1675.
- Okumuş, E. (2010). Toplum ve ahlak eğitimi. *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), 28-32.
- Okumuş, E. (2012). Toplumsal değişme ve din. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Okumuş, E. (2017). Modern toplumda ahlak ve gençlik. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 79-93.
- Oskay, G. (1982). Değer yargıları yönünden ana-baba ergen çatışması. *Psikoloji Dergisi*, Sayı 14-15, 45-50.
- Oskay, Ü. (2001). *İletişimin ABC'si*. İstanbul: Der Yayınları.
- Oskay, Ü. (2017). *Kitle iletişimin kültürel işlevleri XIX. yüzyıldan günümüze kuramsal bir yaklaşım*. İstanbul: İnkılap kitabevi.
- Öğüt, N. (2018). *Kültürlerarası iletişim ve duyarlılık*. Konya: LİTERATÜRK Akademia.
- Öner Koruklu, N. (2011). Kişiler arası ilişkilerde çatışma ve çatışma çözme. A.Kaya (Ed.), *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim* (196-220). Ankara: Pegem Akademi.
- Özbolat, A. (2012). Değerleri küreselleşme sürecinde değerlendirmek. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24), 147-167.
- Özdemir, C. (2001). Kimlik ve Söylem. *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 107-122.
- Özdemir, G. (2017). İletişim ve sosyal medya. 25 Mart 2019, <https://www.academia.edu/>
- Özdemir, İ. (2011). Kültürlerarası iletişimin önemi. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 17(66), 29-38.

- Özdemir, O, Özdemir, P.G., Kadak, M.T. ve Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 4(4), 566-589.
- Özdil, M. (2017). Kolektif ve bireysel kimlikler bağlamında sosyal bütünleşme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(3), 383-400.
- Özen, Y. (2012). Değerlerin kimlik ve kişilik kazanımındaki rolü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 167-181.
- Özen, Y., Güler, K. ve Özen, H. B. (2012). İlköğretim 1–3 sınıf hayat bilgisi, 4–5 sınıf sosyal bilgiler dersindeki değerler ve değerler eğitiminin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 277-286.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 217-239.
- Özer, İ.(2004). *Kentleşme kentlileşme ve kentsel değişim*. Ankara: Ekin Kitabevi.
- Özerkmen, N. ve Adil, C. (2006). *Küresel emperyalizm küresel kültür kuşatması*. Sivas: Adımlar Yayınevi.
- Özgan, H., Arslan, M.C. ve Kara, M. (2014). Popüler kültürün öğrenci davranışları üzerinde algılanan etkileri. *EKEV Akademi Dergisi*, 18(58), 469-484.
- Özgüven, İ.E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özkan, M. (2010). *İnsan iletişim ve dil*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Özkan, R. (2011). Toplumsal yapı, değerler ve eğitim ilişkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 333-344.
- Özkiraz, A. ve Acungil, Y. (2012). Hemşehri derneklerinin kentlileşme sürecindeki rolü (Tokat örneği). *Journal of Faculty of Letters/Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1), 247-272.
- Özkul, M. ve Kalaycı, I. (2015). Türkiye’de yaşlılık çalışmaları. N. G. Ergan (Ed.), *Sosyoloji Konferansları Sayı 52*, (259-290). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Özkul, O. (2015). Türk kimliğini oluşturan ortak kültürel değerler. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 166-185.
- Özmen, N. (2011). Göçün 50. yılında entegrasyon ve din ilişkisinin dönüşen parametreler: Almanya’da Türkler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(19), 397-412.
- Özpolat, A. (2010). Ailede demokratik sosyalleşme. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5(20), 9-24.
- Özyurt, C. (2012). *Küreselleşme sürecinde kimlik ve farklılaşma*. İstanbul: Açılımkitap.
- Rutherford, J. (1998). Yuva denilen yer: Kimlik ve farklılığın kültürel politikaları. J.Rutherford (Ed.), *Kimlik Topluluk Kültür Farklılık* (İ.Sağlam, Çev.) (7-29). İstanbul: Sarmal Yayınevi. (Orijinal yayın tarihi 1990.)

- Sabuncuoğlu, Z. ve Gümüş, M. (2008). *Örgütlerde iletişim*. İstanbul: Arıkan Basım Yayımları.
- Sağ, V. (2003). Toplumsal değişim ve eğitim üzerine. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 11-25.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: *Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 73-88.
- Savaş, G. (2004). Kitle iletişim araçlarına eleştirel bir yaklaşım. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-5.
- Saygılı, N. (2006). *İletişim, kitle iletişimi*. Girne: Girne Amerikan Üniversitesi Yayınları.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology*, Vol. 25, 1-65.
- Selçuk, A. (2007). Sosyal bir davranış biçimi olarak dil. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 17, 503-507.
- Simmel, G. (1895). The problem of sociology. *Annals of the american academy of political and social science*, volume 6, 412-423.
- Siyez, D.M. (2011). Kişiler arası ilişkilerin başlangıcı ve gelişimi. A.Kaya (Ed.), *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim* (62-92). Ankara: Pegem Akademi.
- Smith, A.D. (2002). *Küresel çağda milletler ve milliyetçilik*. (D. Kömürcü, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1995.)
- Smith, A. D. (2010). *Millî kimlik*. (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, A. D. (2011). *Toplumsal değişim anlayışı*. (Ü. Oskay, Çev.). İstanbul: Gündoğan Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2010.)
- Smith, P. (2007). *Kültürel kuram*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Solmaz, B. (2011). Modernlik ve modernleşme kuramlarına yöneltilen eleştiriler. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 32, 35-58.
- Solmaz, T. (2016). *Yeni iletişim teknolojileri bağlamında medya okuryazarlığı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Soydan, M. K. (2012). Küreselleşme sürecinde medyanın rolü. Yayımlanmamış uzmanlık tezi, T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.
- Soydaş, A. U. (2010). *Kültürlerarası iletişim farklı kültürel ortamlarda çalışma ve iletişim*. İstanbul: Parşömen Yayıncılık.
- Steger, B. M. (2006). *Küreselleşme*. Ankara:Dost Kitapevi. (Orijinal yayın tarihi 2004.)
- Sungur, S. (2007). *Küreselleşme kaskacında televizyon yayınları ve kültürel kimliklerin gerilemesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sven, W. ve McQuail, D. (2010). *İletişim modelleri*. (K. Yumlu, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi. (Orijinal yayın tarihi 1993.)
- Swingewood, A. (1996). *Kitle kültürü efsanesi*. (A. Kansu Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1985.)
- Şahin, B. (2012). Metodoloji. A.Tanrıöğen (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (111-130). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, M.C. (2005). Türkiye’de gençliğin toplumsal kimliği ve popüler tüketim kültürü. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 157-181.
- Şahin, S. ve Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66.
- Şahin, Ş. ve Özçelik, Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 42-49.
- Şan, M. K. ve Hira, İ. (2007). Frankfurt okulu ve kültür endüstrisi eleştirisi. *Sosyoloji Yazıları I* (325-340). İstanbul: Kızılelma Yayınları.
- Şaylan, G. (2003). *Değişim küreselleşme ve devletin yeni işlevi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Şener, N. K. (2016). *İletişimin tekno-sosyolojisi*. Kocaeli: Volga Yayıncılık.
- Şener, S. (2013). *Türkiye’de gençlik. Beklentiler, problemler, düşünceler*. İstanbul: İnkılâb Basım Yayım.
- Şentürk, H. (2010). Kişilik gelişiminde eğitim, din ve değerlerin rolü. *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), 50-54.
- Şimşek, S. (2002). Günümüzün kimlik sorunu ve bu sorunun yaşandığı temel çatışma eksenleri. *Uludağ Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 29-39.
- Talas, M. ve Kaya, Y. (2007). Küreselleşmenin kültürel sonuçları. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 12, 149-162.
- Tekedere, H. ve Arpacı, F. (2016). Orta yaş ve yaşlı bireylerin internet ve sosyal medyaya yönelik görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(2), 377-392.
- Tekeli, İ. (2005). Bir modernleşme projesi olarak Türkiye’de kent planlaması. S. Bozdoğan, ve R. Kasaba (Ed.), *Türkiye’de modernleşme ve ulusal kimlik* (136-152). İstanbul: Tarih Vakfı.
- Tellan, D. (b.t.). Kültürlerarası iletişim: Tanım ve işleyiş. 03 Nisan 2019, <https://www.ataaof.edu.tr/>
- Tezcan, M. (1987). *Kültür ve kişilik (Psikolojik antropoloji)*. Ankara: Bilim Kitap Kirtasiye.
- Tezcan, M. (2000). *Türk aile antropolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tezcan, M. (2003). *Gençlik sosyolojisi*. Ankara: Naturel Yayıncılık.

Tezcan, M. (2016). *Kuşaklar çatışması. Kuşaklararası ilişkiler eğitimi ve sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tezel Şahin, F. ve Cevher, F.N. (2007). Türk toplumunda aile-çocuk ilişkilerine genel bir bakış. 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Uluslararası İlişkiler Bildiriler Kitabı* (775-790). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 12/1.

Thoits, P. A. ve Virshup, L. K. (1997). *Me's and We's: forms and functions of social identities*. R. D. Ashmore ve L. Jussim (Ed.), *Self and identity fundamental issues* (106-129). New York: Oxford University Pres.

Thompson, J. B. (2013). *İdeoloji ve modern kültür. Kitle iletişimi çağında eleştirel toplum kuramı* (İ. Çetin, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 2000.)

Tok, N. (2003). *Kültür, kimlik ve siyaset*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Tokabaş, E. (2012). Kuşak kuşak teknoloji ve sosyal hayat. 24 Mart 2019, https://www.academia.edu/5573000/Kuşak_Kuşak_Sosyal_Medya

Tokgöz, O. (2017). *Temel gazetecilik*. Ankara: İmge Kitabevi.

Tolan, B. (1991). Geleneksel aileden çağdaş aile yapısına doğru. Dünyada ve Türkiye'de aile yapısının evrimi. B. Dikeçligil ve A.Çiğdem (Ed.), *Aile yazıları II Kültürel değerler ve sosyal değişme* (483-495). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.

Topçuoğlu, A. (2010). *Türkiye'de aile değerleri araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını.

Toprak, A. (2010). *Gençlik ve değerler üzerine karşılaştırmalı bir araştırma: Tomarza ve Hacılar ilçeleri*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Topses, G. ve Topses, M.D. (2010). *Toplumbilimine giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Touraine, A. (2018). *Modernliğin eleştirisi*. (H. U. Tanrıöver, Çev.). İstanbul:Yapı Kredi Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1992.)

Tufan, İ. ve Yazıcı, S. (2009). Yaşlılıkta kuşaklararası ilişkiler. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20(1), 47-52.

Tuna, M. (2008). *İlköğretim çağındaki çocukların sosyalleşmesinde popüler kültürün rolü (Isparta Örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tuna, M., Şen, H. ve Durdu, Z. (2011). *Modern toplumun inşası (Tarihsel ve sosyolojik bir perspektif)*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Turan, S. (2002). Teknolojinin okul yönetiminde etkin kullanımında eğitim yöneticisinin rolü. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Yönetimi Dergisi*, 8(2), 271-281.

Turan, Y. (2016). Sosyal medyanın kimlik gelişimindeki rolü. Y. Ünal (Ed.), *Uluslararası Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri Sempozyumu* (399-420). Ordu Üniversitesi: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları.

Turhan, M.S. (2005). *Avrupa Birliği üyeliği yolunda Türkiye kırsal kalkınma tedbirleri uygulama süreci*. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.

Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (b.t.). Güncel Türkçe sözlük. 28 Haziran 2018, <http://www.tdk.gov.tr/>

Türkan, M. ve Sezer, S. (2017). Yaşlı yoksulluğunun yarattığı sosyal ve psikolojik sorunlar: Muğla örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 35-57.

Türkdoğan, Orhan (2004). *Osmanlıdan günümüze Türk toplum yapısı*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Türkkan, Z. (2011). *Kimliğin oluşumunda ve korunmasında dinin rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türköz, Ş. (2016). Siyasal toplumsallaşma sürecinde kitle iletişim araçları ve sosyal medyanın rolü. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 97-114.

Tüzen, H. (2009). Nicos Poulantzas. Ç.Veysal (Ed.), *1900'den Günümüze Büyük Düşünürler 1. Cilt* (587-617). İstanbul: Etik Yayınları.

Uça Güneş, E. P. (2016). Toplumsal değişim, teknoloji ve eğitim ilişkisinde sosyal ağların yeri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 191-206.

Uğur, İ. ve Şimşek, S. (2008). Kitle iletişim araçlarından televizyonun küreselleşme boyutunda meydana getirdiği kültür emperyalizmi ve toplumların bu emperyalizme karşı geliştirdikleri direnç mekanizmaları. C. Bilgili ve T. Akbulut (Ed.), *Küreselleştirme makinesi: Medya* (95-112). İstanbul: Beta Basım Yayım.

Uğurlu, S. (2017). *Gelenek ve kimlik ilişkisi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.

Uluç, G. (2003). *Küreselleşen medya iktidar ve mücadele alanı*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Uluç, G. ve Yarcı, A. (2017). Sosyal medya kültürü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 52, 88-102.

Uluslararası Şeffaflık Derneği (2017). *Etik çocuk değerler eğitimi için bir kılavuz denemesi*. N. Yavral (Ed.). İstanbul: Uluslararası Şeffaflık Derneği Yayınları.

Ulusoy, A. ve Vural, T. (2001). Kentleşmenin sosyoekonomik etkileri. *Belediye Dergisi*, 7(12), 8-14.

UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (b.t.). 19 Kasım 2017, <http://www.unesco.org.tr/?page=15:62:1:turkce>.

- Ural, E. G. (2011). Teknolojinin etkileri ve halkla ilişkiler: Eleştirel bir yaklaşım. Z. Hepkon (Ed.). *İletişim ve teknoloji, olanaklar, uygulamalar, sınırlar* (50-82). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Ural, Ş. (1998). Epistemolojik açıdan değerler ve ahlak. *Doğu Batı Üç Aylık Düşünce Dergisi*, Sayı 4, 41-50.
- Uysal, E. (2003). Değerler üzerine bazı düşünceler ve bir erdem tasnifi denemesi: İnsani erdemler-İslami erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(1), 51-69.
- Ünal, A. (2013). Sosyal değerlerin çocuğa aktarılmasında aile ve okul öncesi eğitimin yeri (Kırgızistan örneği). *Manas Journal of Social Studies*, 2(3), 87-108.
- Ünlü, S. (2011). Etkili iletişimde çatışma yönetimi. U. Demiray (Ed.), *Etkili iletişim* (190-202). Ankara: Pegem akademi.
- Varol, S. F. (2016). *Temsil, ideoloji, kimlik*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Vatandaş, C. (2002). *Küreselleşme sürecinde toplumsal kimlikler ve çokkültürlülük*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Vural, Z.B.A. ve Bat, M.(2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 20(5), 3348-3382.
- Wallace, R. A. ve Wolf, A. (2015). *Çağdaş sosyoloji kuramları, klasik geleneğin geliştirilmesi*. (L. Elburuz ve M. R. Ayas, Çev.). Ankara: Doğubatı Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1999.)
- Weeks, J. (1998). Farklılığın Değeri. J.Rutherford (Ed.), *Kimlik topluluk kültür farklılık* (İ.Sağlamer, Çev.) (85-100). İstanbul: Sarmal Yayınevi. (Orijinal yayın tarihi 1990.)
- Williams, R. (2001). Teknoloji ve toplum.(A.Yıldız,Çev.). *Doğu Batı Dergisi*, 4(15), 225-237. (Orijinal yayın tarihi 1999.)
- Wilterdink, N. ve Form, W. (b.t.). Social change sociology. in encyclopedia britannica. 6 Haziran 2019, <https://www.britannica.com/topic/social-change>
- Windahl, S. ve McQuail, D. (2010). *İletişim modelleri.Kitle iletişim çalışmalarında*. (K. Yumlu, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi. (Orijinal yayın tarihi 1993.)
- Yağmurlu, A. (2011). Kamu yönetiminde halkla ilişkiler ve sosyal medya. *Selçuk İletişim Dergisi*, 7(1), 5-15.
- Yalçın, M. ve Yalçın, M. (2018). Sosyal medya kullanımı ve aile içi iletişim ilişkisi: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57), 738-743.
- Yaman, E. (2016). *Değerler eğitimi eğitimde yeni ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yanardağ, A. (2017). Örf ve adetler sosyolojisi. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 9, 39-63.

- Yaraman, A. (2003). *Toplumsal değişme ve kişilik özellikleri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Yaşar Ekici, F. (2014). Türk aile yapısının değişim ve dönüşümü ve bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurların değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı 30, 209-224.
- Yavuz, S. (2008). Dini değerlerin çalışma hayatındaki yeri: sanayi işçileri üzerine bir araştırma (Çorum örneği), Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (2013). *Gençleri anlamak*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimi'ne genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 19, 499- 522.
- Yazıcı, M. (2013). Toplumsal değişim ve sosyal değerler. *Turkish Studies dergisi*, 8(8), 1489 -1501.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (1), 209-223.
- Yazıcıoğlu, Y. (2014). Toplumsal yaşamda aile. Y. Yazıcıoğlu (Ed.), *Aile ve değerler* (64-85). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3110, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 2024.
- Yenilmez, Ç. (2012). Ailede iletişim. Ç.Yenilmez (Ed.), *Aile Yapısı ve İlişkileri* (42-61). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını No:2542.
- Yerli, G.(2017). Yaşlılık dönemi özellikleri ve yaşlılara yönelik sosyal hizmetler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52),1278-1287.
- Yeşilorman, M. ve Koç, F. (2014). Bilgi toplumunun teknolojik temelleri üzerine eleştirel bir bakış. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 117-133.
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (2), 65-84.
- Yeşiltaş, E. (2013). II. Dünya savaşı sonrasında dünyada bilim, teknoloji ve sosyal değişme. B. Ata (Ed.), *Bilim, teknoloji ve sosyal değişme* (309-338). Ankara: Pegem Akademi.
- Yeşilyaprak, B. (b.t.). *İletişim engelleri*. 10 Temmuz 2017, <http://www.binnuryesilyaprak.com>
- Yıldırım Becerikli, S. (2013). Kuşaklararası iletişim farklılığı: Bilim teknoloji ve yenilik haberleri üzerinden bir odak grup çalışması. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 8(1), 5-18.
- Yıldırım, E. (2013). Toplumsal değişme sürecinde aile. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.), *Aile sosyolojisi* (121-138). İstanbul: Açılım Kitap.
- Yıldırım, E. ve Yıldırım, E. (2013). Aile içi ilişkiler ve iletişim. K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.), *Aile sosyolojisi* (139-152). İstanbul: Açılım Kitap.

- Yıldırım, H. (2010). Değerler eğitimi. *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), Editörden.
- Yıldız, K. (2013). *Gençliğin toplumsal uyumuna sosyo-psikolojik bakış*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yıldız, M. (2006). Benlik kavramı ve benliğin gelişiminde dinin rolü. *D.E.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 23, 87-127.
- Yıldız, Ş. (2005). *Dil kültür iletişim ve medya*. Ankara: Sinemis Yayınları.
- Yılmaz, E. ve Çitçi, S. (2011). Kentlerin ortaya çıkışı ve sosyo-politik açıdan Türkiye’de kentleşme dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 252-267.
- Yılmaz, M. (2018). Toplumsal değer farklılaşmasının bir iletişim engeli olarak ele alınması ve bir örnek olarak acı filminin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 887-896.
- Yörükân, T. (2017). *Alfred Adler, sosyal roller ve kişilik*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Gençlik çağı, ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüksekbilgili, Z. (2015). Türkiye’de Y kuşağının yaş aralığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 259-267.
- Yüksel, A.H. (2011). İletişimin tanımı ve temel bileşenleri. U. Demiray (Ed.), *Etkili iletişim* (1-43). Ankara: Pegem Akademi.
- Yüksel Şahin, F. (2011). İletişim becerilerine genel bir bakış. A.Kaya (Ed.), *Kişilerarası ilişkiler ve etkili iletişim* (32-60). Ankara: Pegem Akademi.
- Yükseler, Z. ve Türkan, E. (2008). *Türkiye’de hanehalkı: İşgücü, gelir, harcama ve yoksulluk açısından*. İstanbul. TÜSİAD Yayınları No: 455.
- Zararsız, Ö.F. (2017). Gelenekselliğin ve modernizmin etkisinde sosyal medyada kimlik inşası ve üstlenilen roller: *Erdoğan Örneği*. *Harsiyât - İlmî, Harsî ve İctimai Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 30-45.
- Zencirkıran, M. (2013). *Dünden bugüne Türkiye’nin toplumsal yapısı*. Bursa: Bora Yayıncılık.
- Zengin, T. (2018). Türk aile yapısındaki değişimin boşanma olgusuna etkisi: Kuzey Avrupa örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57), 757-764.

EKLER

EK 1. ANKET FORMU GİRNE AMERİKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ İLETİŞİM FAKÜLTESİ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI (15 - 25 YAŞ GRUBU)

1. Bu çalışma, toplumsal değer farklılaşmasının (Kimlik, kültür, örf ve adetlerin v.b.) kuşaklar arasında bir iletişim engeli ve çatışma alanı ve oluşturup oluşturmadığını araştırmak amacı ile yapılmaktadır.
2. Yanıtlarınız gizli tutulacak olup, yapılan değerlendirmeler sonucunda akademik bir yayın hazırlanması planlanmaktadır. Bu nedenle, verilecek her yanıt bizler için büyük önem taşımaktadır.
3. Soru sayısı 58, sayfa sayısı 4 olup anketi cevaplama süresi yaklaşık 10-15 dakikadır.
4. Seçeneklere (x) işareti koyarak cevaplayınız.
İlginiz ve ayırdığınız zaman için şimdiden teşekkür ederim. Saygılarımla

Mükerrem YILMAZ
Doktora Öğrencisi

BİRİNCİ BÖLÜM

Kişisel Bilgiler (Aşağıdaki sorulardan size en uygun olanı işaretleyiniz)

1. Cinsiyetiniz ?
1) Kadın () 2) Erkek ()
2. Yaşınız ?
1) 15 - 20 Yaş arası () 2) 21 - 25 Yaş arası ()
3. Evli misiniz ?
1) Evet () 2) Hayır ()
4. Öğrenci misiniz ?
1) Evet () 2) Hayır ()
5. Öğrenim durumunuz ?
1) İlköğretim () 2) Lise () 3) Üniversite ()
4) Yüksek lisans /Doktora ()
6. Annenizin doğum yeri ?
1) Türkiye () 2) Kıbrıs ()
3) Diğer Ülke (.....) (Yazınız)
7. Babanızın doğum yeri ?
1) Türkiye () 2) Kıbrıs ()
3) Diğer Ülke (.....) (Yazınız)
8. Annenizin öğrenim durumu ?
1) İlkokul () 2) Ortaokul () 3) Lise () 4) Üniversite ()
9. Babanızın öğrenim durumu ?
1) İlkokul () 2) Ortaokul () 3) Lise () 4) Üniversite ()

İKİNCİ BÖLÜM

Etkin iletişim engelleri ile ilgili sorular (Aşağıdaki sorulardan size en uygun olanı işaretleyiniz)

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
S O R U L A R	1	2	3	4	5
1. Aile büyüklerim, onlara göre beğenilmeyen özelliğim var diye değişmemi isterler.					
2. Aile büyüklerimle zıtlasırım (benim evet dediğime onlar hayır der).					
3. Aile büyüklerimin konuşma dilini (kullandığı kelime ve deyimleri) anlamıyorum.					
4. Aile büyüklerim benim olumsuz özelliğimi (davranışımı) ifade ederken genelleme (Ne olacak genç değil mi ? Yeni yetme değil mi ? gibi) yaparlar.					
5. Aile büyüklerim, herhangi bir olay ve durumda beni hatalı bulmak için suçlayıcı davranırlar.					
6. Aile büyüklerim ortak kararlarında benim de fikrimi alırlar.					
7. Aile büyüklerim bana güvenir.					
8. Aile büyüklerinden yeterince anlayış bulamadığımı düşünüyorum.					
9. Aile büyüklerimin bana karşı hoşgörüsüz davrandığını düşünüyorum.					
10. Aile büyüklerimin gençlere değer vermediğini düşünüyorum.					
11. Hayat tarzım (Yaşam biçimim) nedeniyle aile büyüklerimden tepki görürüm.					
12. Aile büyüklerimle tam bir iletişim içerisinde olduğumu düşünüyorum.					
13. Aile büyüklerimle aramda iletişim sorunu olduğunu düşünüyorum.					
14. Aile büyüklerimle aramda eğitim farkından dolayı iletişim sorunu var.					
15. Aile büyüklerimle aramda algılama farkından (Anlaşılamama) dolayı iletişim sorunu var.					
16. Aile büyüklerimle aramda ön yargıdan dolayı iletişim sorunu var.					
17. Aile içinde kendimi rahatça ifade edemiyorum.					
18. Hata yapınca aile büyüklerime söylemekten çekinirim.					

S O R U L A R	1	2	3	4	5
19. Hatalı davranış veya eyleminin sonucu aile bireylerimin bana karşı tepkisi bağırıp çağırma olur.					
20. Hatalı davranış veya eyleminin sonucu aile bireylerimin bana karşı tepkisi kızma, azarlama olur.					
21. Hatalı davranış veya eyleminin sonucu aile bireylerimin bana karşı tepkisi konuşarak öğüt verme olur.					
22. Hatalı davranış veya eyleminin sonucu aile bireylerimin bana karşı tepkisi korkutma olur.					
23. Hatalı davranış veya eyleminin sonucu aile bireylerimin bana karşı tepkisi aldırış etmeme olur.					
24. Aile büyüklerime bir sorunumu dile getirdiğimde, çözüm sunma yerine eleştirirler.					
25. Aile büyüklerime bir sorunumu dile getirdiğimde, çözüm sunma yerine yargılarlar.					
26. Aile büyüklerimle bir sorunumu paylaşırsam konuyu şakaya alırlar/vururlar.					
27. Aile büyüklerimle bir sorunumu paylaşırsam konuyu alaya alırlar.					
28. Aile büyüklerimle bir sorunumu paylaşırsam duyarsız davranırlar.					
29. Aile büyüklerim, benimle ilgili bir konuda ön yargılı (Peşin hükümlü) davranırlar.					
30. Aile büyüklerimle bir sorunumu tartışırken alınganlık gösterirler.					
31. Aile büyüklerim öfkeli olduğunda bana ad takarlar (Koca bebek, şişman, aptal gibi).					
32. Aile büyüklerim bana sert davranır.					
33. Aile büyüklerimden korkarım.					
34. Aile büyüklerim bana tutarsız davranış gösterir.					
35. Ailemle yaşadığım sorunların temeli, beni dinlememeleridir.					

Aile içi çatışma alanlarıyla ilgili sorular (Aşağıdaki sorulardan size en uygun olanı işaretleyiniz)

S O R U L A R	1	2	3	4	5
36. Aile büyüklerim, kendi zamanlarında yaşadıkları gibi hayat tarzı yaşamamı isterler.					
37. Aile büyüklerimin gençlerin yaşadığı sosyal ortamı bilmediğini (tanımadığını ve anlamadığını) düşünüyorum.					
38. Aile büyüklerimin gençler tembeldir, saygısızdır, ilgisizdir diye takıntıları vardır.					
39. Arkadaş seçimi konusunda aile büyüklerimle tartışırım.					
40. Para harcama konusunda aile büyükleriyle tartışırım.					
41. Boş zamanımı değerlendirme konusunda aile büyüklerimden eleştiri, ikaz alırım.					
42. Meslek (Üniversite Bölüm) seçimimde aile büyüklerimin baskısı oldu/olur.					

S O R U L A R	1	2	3	4	5
43. Siyasi (İdeolojik) görüşüm nedeniyle aile büyüklerinden tepki görürüm.					
44. Kararlarımda özgür (bağımsız) olmak isteğimde aile büyüklerimden eleştiri, ikaz alırım.					
45. Genç kuşakla yaşlı kuşak arasında çatışma (Anlaşmazlık) olduğunu düşünüyorum.					

Toplumsal değerler üzerinden çatışma alanlarıyla ilgili sorular (Aşağıdaki sorulardan size en uygun olanı işaretleyiniz)

S O R U L A R	1	2	3	4	5
46. Aile büyüklerimin yeniliklere, kültürel değişim ve dönüşümlere uymakta güçlük çektiğini düşünüyorum.					
47. Kıyafet/Giyim tarzı konusunda aile büyükleriyle tartışırım.					
48. Okul konusunda (Ders çalışmak vs.) aile büyüklerimden eleştiri, ikaz alırım.					
49. Aile büyüklerimle görüş farklılığım (İnanç ve değerler üzerine) vardır.					
50. Değer yargıları (Gelenek ve görenek) üzerine aile büyüklerimle ters düşerim.					
51. Aile büyüklerimle aramda değer yargılarının farklılığından dolayı iletişim sorunu var.					
52. Aile büyüklerimle aramda tutum ve davranış farklılığından dolayı iletişim sorunu var.					
53. Aile büyüklerimin beni daima denetim (disiplin) altında tutmak isterler.					
54. Aile büyüklerimin söylemlerinin (istek ve arzularının) bana emir verir gibi olduğunu düşünüyorum.					
55. Sosyal çevremden (Aile, akraba çevresi, arkadaş grubu, işyeri vs.) baskı görürüm.					
56. Ailemle yaşadığım sorunların temeli, kararlarıma fazlaca müdahale etmeleridir.					
57. Ailemle yaşadığım sorunların temelinde benimle ilgili beklentilerinin fazla olması rol oynar.					
58. Ailemle yaşadığım sorunların temeli, bana fazlaca sorumluluk yüklemeleridir.					

Anket Bitmiştir. Teşekkür ederim.

EKLER

EK 2. ANKET FORMU GİRNE AMERİKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ İLETİŞİM FAKÜLTESİ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI (45 VE ÜZERİ YAŞ GRUBU)

1. Bu çalışma, toplumsal değer farklılaşmasının (Kimlik, kültür, örf ve adetlerin v.b.) kuşaklar arasında bir iletişim engeli ve çatışma alanı ve oluşturup oluşturmadığını araştırmak amacı ile yapılmaktadır.
2. Yanıtlarınız gizli tutulacak olup, yapılan değerlendirmeler sonucunda akademik bir yayın hazırlanması planlanmaktadır. Bu nedenle, verilecek her yanıt bizler için büyük önem taşımaktadır.
3. Soru sayısı 55, sayfa sayısı 4 olup anketi cevaplama süresi yaklaşık 10-15 dakikadır.
4. Seçeneklere (x) işareti koyarak cevaplayınız.
İlginiz ve ayırdığınız zaman için şimdiden teşekkür ederim.
Saygılarımla

Mükerrem YILMAZ
Doktora Öğrencisi

BİRİNCİ BÖLÜM

Kişisel Bilgiler (Aşağıdaki sorulardan size en uygun olanı işaretleyiniz)

1. Cinsiyetiniz ?
1) Kadın () 2) Erkek ()
2. Yaşınız ?
1) 45 - 55 arası () 2) 56 - 65 arası () 3) 66 - 75 arası ()
4) 76 ve üzeri ()
3. Evli misiniz ?
1) Evet () 2) Hayır ()
4. Çocuğunuz var mı ?
1) Evet () 2) Hayır ()
5. Öğrenim durumunuz ?
1) İlkokul () 2) Ortaokul () 3) Lise () 4) Üniversite ()
5) Yüksek lisans / Doktora ()
6. Annenizin doğum yeri?
1) Türkiye () 2) Kıbrıs ()
3) Diğer Ülke (.....) (Yazınız)
7. Babanızın doğum yeri ?
1) Türkiye () 2) Kıbrıs ()
3) Diğer Ülke (.....) (Yazınız)

İKİNCİ BÖLÜM

Etkin iletişim engelleri ile ilgili sorular (Aşağıdaki sorulardan size en uygun olanı işaretleyiniz)

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
S O R U L A R	1	2	3	4	5
1. Çocukların (Gençlerin), kendilerinden başkasını dikkate almayan bir anlayışa sahip olduğunu düşünüyorum.					
2. Çocukların (Gençlerin) her şeye sahip olma hakkı varmış gibi davranmasını olumlu karşılamıyorum.					
3. Çocuklar (Gençler), onlara göre beğenilmeyen özelliğim var diye değişmemi isterler.					
4. Çocuklarla (Gençlerle), zıtlasırım (benim evet dediğime onlar hayır der).					
5. Çocukların (Gençlerin) dilini (kullandığı kelime ve deyimleri) anlamıyorum.					
6. Çocuklar (Gençler), benim olumsuz davranışımı ifade ederken genelleme (Ne olacak yaşlı değil mi, onlar anlamaz gibi) yaparlar.					
7. Çocuklara (Gençlere), önemli konularda sorumluluk vermem.					
8. Çocukların (Gençlerin) sorumluluk anlayışının zayıf olduğunu düşünüyorum.					
9. Kararlarımda çocukların (Gençlerin) fikrini almam.					
10. Çocuklara (Gençlere) güvenmem.					
11. Çocukların (Gençlerin) yeterince beni anlamadığını düşünürüm.					
12. Yaşadığı hayat tarzı (Yaşam biçimi) nedeniyle çocuklarımla tartışırım.					
13. Çocukların (Gençlerin) kişisel sorunlarını dinlemem.					
14. Çocukların (Gençlerin) kendilerini aile içinde rahatça ifade edebildiğini düşünürüm.					
15. Çocuklarla (Gençlerle) tam bir iletişim içerisinde olduğumu düşünüyorum.					
16. Çocuklarla (Gençlerle) aramda iletişim sorunu yaşandığını düşünüyorum.					
17. Çocuklar (Gençler) bir sorunu dile getirirse çözüm sunma yerine eleştiririm.					
18. Çocuklar (Gençler) bir sorunu dile getirirse çözüm sunma yerine yargılarım.					
19. Çocuklar (Gençler) bir sorunu paylaşırsa konuyu şakaya alırım.					
20. Çocuklar (Gençler) bir sorunu paylaşırsa konuyu alaya alırım.					

S O R U L A R	1	2	3	4	5
21. Çocuklarla (Gençlerle) ilgili bir konuda ön yargılı (peşin hükümlü) davranırım.					
22. Çocuklarla (Gençlerle) bir sorunu tartışırken alınganlık gösteririm.					
23. Çocuklara (Gençlere) sert davranırım.					
24. Çocuklar (Gençler) benden korkar.					
25. Çocuklara (Gençlere) tutarlı davranırım.					
26. Çocuklarla (Gençlerle) ilişkilerimde hoşgörü, sabır ve anlayışla hareket ederim.					
27. Çocuklarla (Gençlerle) aramda eğitim farkından dolayı iletişim sorunu yaşıyorum.					
28. Çocuklarla (Gençlerle) aramda algılama (Anlaşılamama) farkından dolayı iletişim sorunu yaşıyorum.					
29. Çocuklarla (Gençlerle) aramda ön yargı probleminden dolayı iletişim sorunu yaşıyorum.					
30. Çocukların (Gençlerin) hatalı davranışına veya eylemine tepkim bağırp çağırarak olur.					
31. Çocukların (Gençlerin) hatalı davranışına veya eylemine tepkim öğüt vermek olur.					
32. Çocukların (Gençlerin) hatalı davranışına veya eylemine tepkim korkutmak ve tehdit etmek olur.					
33. Çocukların (Gençlerin) hatalı davranışına hiç tepki vermem.					

Aile içi çatışma alanlarıyla ilgili sorular (Aşağıdaki sorulardan size en uygun olanı işaretleyiniz)

S O R U L A R	1	2	3	4	5
34. Çocukları (Gençleri), kendimin yaşadığı gibi bir hayat tarzı yaşamasına zorlarım.					
35. Arkadaş seçimi konusunda çocuklarımla tartışırım.					
36. Boş zamanlarını değerlendirme konusunda çocuklarımla tartışırım.					
37. Meslek (Üniversite bölüm) seçiminde çocuklarıma baskım olur /olur.					
38. Benimsediği siyasi (ideolojik) görüşü nedeniyle çocuklarla (Gençlerle) tartışırım.					
39. Çocukların (Gençlerin) karar ve davranışlarında özgür ve bağımsız olma isteklerine tepki gösteririm.					
40. Genç kuşakla yaşlı kuşak arasında çatışma (anlaşmazlık) olduğunu düşünüyorum.					
41. Çocuklarla (Gençlerle) yaşadığım problemlerin temelinde onların "kararlarıma uymamaları" rol oynar.					

Toplumsal değerler üzerinden çatışma alanlarıyla ilgili sorular (Aşağıdaki sorulardan size en uygun olanı işaretleyiniz)

S O R U L A R	1	2	3	4	5
42. Çocukların (Gençlerin) sahip olduğu şeylerin (maddi ve manevi) değerlerini bilmediğini düşünüyorum.					
43. Çocukların (Gençlerin) değer yargılarını önemsemediğini (bunlardan yoksun olduğunu) düşünüyorum.					
44. Geleneklere ve büyüklere saygı konusunda çocuklara (Gençlere) karışırım.					
45. Çocukların (Gençlerin) yaşadığı sosyal ortamı biliyorum.					
46. Çocukların (Gençlerin) kurallara tabi olma isteklerinin zayıf olduğunu düşünüyorum.					
47. Kıyafet/Giyim tarzı konusunda çocuklarımla tartışırım.					
48. Okul konusunda (Ders çalışmak vs.) çocuklarıma karışırım.					
49. Çocuklarla (Gençlerle) görüş farklılığım (İnanç ve değerler üzerine) vardır.					
50. Çocukları (Gençleri) daima denetim (disiplin) altında tutarım.					
51. İstek ve arzularımı çocuklara (Gençlere) emir verir gibi söylerim.					
52. Çocuklarla (Gençlerle) aramda değer yargılarının farkından dolayı iletişim sorunu yaşıyorum.					
53. Çocuklarla (Gençlerle) aramda tutum ve davranış farklılığından dolayı iletişim sorunu yaşıyorum.					
54. Çocuklarla (Gençlerle) yaşadığım problemlerin temelinde onların "örf ve adetlere fazla bağlı olmamaları" rol oynar.					
55. Çocuklarla (Gençlerle) yaşadığım problemlerin temelinde onlarla ilgili beklentilerimin fazla olması vardır.					

Anket Bitmiştir. Teşekkür ederim.